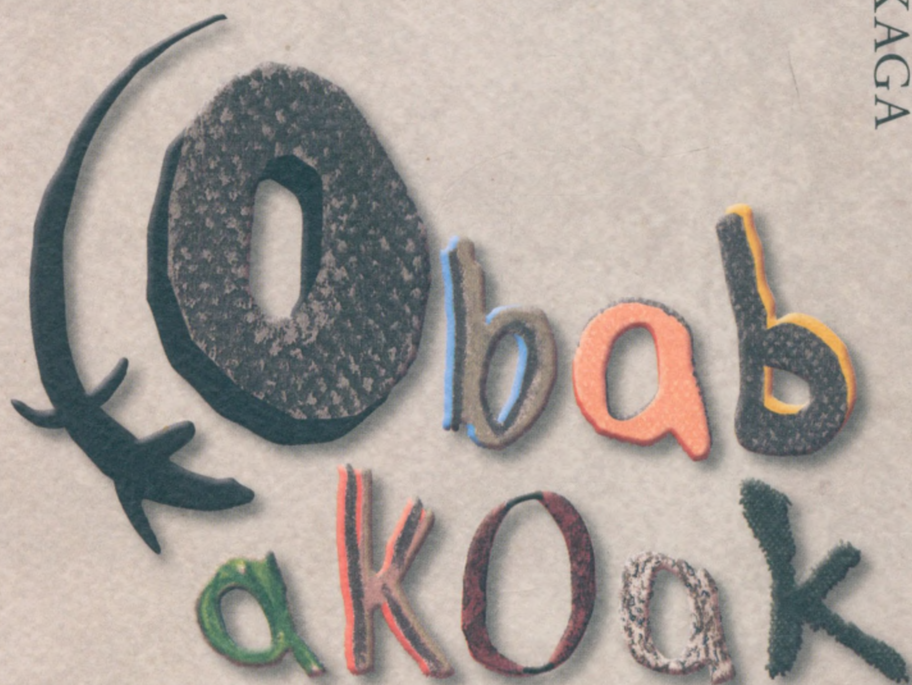
Bernardo ATXAGA

Bernardo ATXAGA

Obabakoak

Iš ispanų k. vertė Alma Naujokaitienė

UDK 821.361-31
At58

Versta iš:
Bernardo Atxaga,
Obabakoak,
2007, Alfaguara,
Santillana Ediciones Generales,
S.L. Torrellaguna, 60,
28043 Madrid

Bernardo Atxaga
OBABAKOAK

Iš ispanų k. vertė Alma Naujokaitienė
Redagavo Ona Balkevičienė

Išleido
kitos knygos
www.kitosknygos.lt

Knygos dizainas
vario burnos | idėjų dirbtuvės
www.varioburnos.com

Paremta pagal Europos Sąjungos
programą „Kūrybiška Europa“

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

Liburu honen itzulpenak Etxepare
Euskal Institutuaren diru-laguntza
izan du

La traducción de este libro ha sido
subvencionada por el Instituto Vasco
Etxepare

Šios knygos vertimą parėmė
Etxepare's baskų kultūros institutas

ISBN 978-609-427-193-9

Turinys

Vaikystė

Stefanas Verfelis

Įrištos į odinius viršelius ir lentynose tvarkingai išrikiuotos Stefano Verfelio knygos užgožė kone visas keturias svetainės sienas. Tie dešimt ar dvylika tūkstančių tomų visada buvo svarbi iš pradžių tėvo, vėliau ir Stefano gyvenimo dalis, jaukus prieglobstis ar apsauginė siena, atitverianti nuo pasaulio, kai jis rašydavo, kaip ir šią vasario mėnesio popietę. Rašomasis stalas – senas, ąžuolinis – tėvo palikimas, kaip ir gausybė knygų; jį dar jaunystėje parsigabeno iš gimtųjų namų Obaboje.

Vis dėlto toji popieriaus, puslapių ir žodžių siena turėjo angą – langą, pro kurį Stefanas Verfelis rašydamas galėjo matyti dangų ir šeivamedžius, stebėti tvenkinį ir gulbių namelį didžiausiame miesto parke. Langas vienatvės netrikdė: jis buvo lyg takas knygų prieblandoje ir slopino vidinę tamsą, žadinančią baimę širdyse žmonių, taip ir neišmokusių gyventi vienumoje.

Stefanas Verfelis žvilgtelėjo į apniukusį balkšvai pilką vasario mėnesio dienos dangų. Paskui, atsidaręs rašomojo stalo stalčių, išsiėmė sąsiuvinį kietais viršeliais. Jis buvo pažymėtas dvyliktu numeriu ir visiškai nesiskyrė nuo vienuolikos kitų jau prirašytų dienoraščio sąsiuvinių.

Gražūs tie sąsiuviniai kietais viršeliais: Stefanui be galo patiko. Dažnai sukirbėdavo mintis, kad juos tik gadina: jo patikėtos istorijos ar apmąstymai neatitinka lūkesčių ir trukdo atlikti misiją – teisingą, skirtą kiekvienam sąsiuviniui, ypač tokiam, kietais viršeliais.

Taip galvoti apie sąsiuvinius turbūt perdėm iškilminga. Bet jis kitaip negalėjo, ypač tokią dieną, kai tekdavo atsiversti naują.

Kodėl visada galvoja apie tai, kas visai jam neturėtų kvaršinti galvos? Kartą tėvas pasakė: *nieko tokio, kad tavo galvoje vėjai, svarbiausia – kad jie išliktų tie patys.* Teisybė, bet Stefanas niekada nesuprato, kas jį skatino elgtis kaip tik taip.

Nepaisant nieko, *tas pačias svajones* vis prikelianti paskata kirbino taip stipriai, kad Stefanas Verfelis neatsispyrė pagundai ir žvilgtelėjo į lentynas, kur, paslėpti už mokslinių geografijos darbų, tūnojo vienuolika prirašytų sąsiuvinių, stiprinančių Stefano viltį; juose jis įamžino žavias akimirkas ir svarbiausius įvykius. Bet tai nebuvo joks lobis. Juose nebeliko andainykščio spindesio. Ilgainiui skaitant ėmė rodytis taip, lyg žiūrėtų į apsvilusius popiergalius; jie versdavo tik raudonuoti iš gėdos, kuo greičiau užmigti ir viską pamiršti.

– Sąsiuviniai, pilni beprasmių žodžių, – kuždėjo pats sau. Teiginys irgi nebuvo naujas, bet Stefanas negalėjo leisti, kad mintys atitrauktų nuo užduoties rašyti, ir, kaip jau yra nutikę daugybę kartų, blaškytų nuo vieno blogo prisiminimo prie kito, galiausiai nusviesdami ant žemės, kurią Stefanas jau seniai – nuo tada, kai pradėjo studijuoti geografiją – vadino Nevilties Kyšuliu. Bet dabar jis, brandaus amžiaus žmogus, žinojo, kaip kovoti su savo paties galiomis. Ir jis kovos: prirašys naują sąsiuvinį.

Stefanas Verfelis paėmė medinį plunksnakotį, kuriuo rašė tik dienoraštį, ir pamirkė rašalinėje.

1958 vasario 17-oji, – užrašė. Jo rašysena daili ir tvarkinga.

Dangų užtraukė pilki debesys, o po nematoma smulkios dulksnos užuolaida tamsavo gulbių namelį apaugęs gebenių krūmas. Jis nevalingai atsiduso. Mielai būtų pasirinkęs kitą metų laiką. Nepatiko, kad parke taip tuščia.

Jis dar sykį atsiduso, pamirkė plunksną ir palinko prie sąsiuvinio.

Grįžau iš Hamburgo rašyti savo gyvenimo atsiminimų, – pradėjo, – bet jie nebus nuoseklūs ir išsamūs kaip tų žmonių, kurie įsivaizduoja esantys tikras amžiaus ar visuomenės veidrodis, ir galbūt jie teisūs. Deja, mano atvejis yra kitoks. Tiesiog papasakosiu, kas man nutiko prieš daugelį metų vieną sekmadienio popietę – regis, tada buvau keturiolikos – ir apie pasekmes, visiškai pakeitusias mano gyvenimą. Tai tik akimirka žmogui, dabar jau įžengusiam į gyvenimo rudenį, nes viskas truko vos keletą valandų, bet tai buvo vienintelis dalykas, vertas aprašyti. Ir tai galbūt ne taip mažai. Visą gyvenimą skyriau mokslui, o juk seniai žinoma, kad auditorijų suolų trynimas veikiau prišaukia vidurių užkietėjimą, o ne nuotykius.

Jis atsilošė kėdėje, laukdamas, kol išdžius rašalas. Diena tebebuvo pilka, įsilijo dar smarkiau, ir svetainėje aiškiai girdėjai, kaip į žolę minkštai kapsi lietus. Šiokių tokių permainų įvyko ir prie tvenkinio: gulbės, palikusios savo prieglobstį, neįprastai veržliai plakė sparnais. Dar niekada jų tokių nebuvo matęs. Ar gulbėms patinka taškytis? Ar jos tik džiaugiasi, kad aplinkui nėra smalsuolių? Nežinia, ir neverta gaišti laiko paikiems klausimams. Verčiau peržiūrės, ką parašė.

Jam niekada nesisekdavo tinkamai pradėti. Žodžiai, sakytum, sukaustyti tingulio, atkakliai priešinosi išreikšti tai, ko būdavo tikimasi, lyg jiems neužtektų jėgų įsibėgėti. Stefano tėvas sakydavo: *Mūsų mintys – tai smėlis; kai bandome saują tų minčių paimti, daugiausia jų išbyra pro pirštus kaip smiltys.* Tikra tiesa. Štai, pavyzdžiui, sumanė rašyti prisiminimus, nors juos tiksliau vadinti apmąstymais, nes kaip tik to ir norėjo: aprašyti kažkada paauglystėje nutikusį įvykį, kad jis priverstų susimąstyti. Deja, tai ne vienintelis jo veidmainiškas žingsnis – buvo ir daugiau.

Jis galėjo nubraukti, ką parašęs, ir vėl pradėti, bet nenorėjo. Tai prieštarautų jo taisyklėms. Stefanui patiko, kad tiek jo paties, tiek kitų prirašyti puslapiai lieka nesutepti: netgi didžiavosi, kad dėl tos perdėtos švaros studentai jam priklijavo žinomo muilo pravardę. Galų gale, ir ko čia jaudintis dėl tos geros pradžios? Ir antrąkart rašydamas priveltų klaidų. Jų pasitaikys visada. Verčiau jau rašys toliau, pamažu tikslindamas ir taisydamas ir tą nevykusią pradžią.

Žvilgsnis vėl nuklydo į parką. Gulbių tvenkinyje jau nebematė – visos pasislėpusios namelyje. Ne, joms irgi nepatiko lietingas vasaris.

Kaip bežiūrėsi, ypatingų gyvenimo akimirkų atrinkinėjimas gali būti nedovanotina klaida, – tęsė. – Gyvenimą tikriausiai galima vertinti tik visą, *in extenso*, o ne jo gabalus, ne pasirenkant vieną dieną ir išmetant kitą, ne atskiriant kelerius metus lyg dėlionės detales, kad galiausiai nuspręstum: vieni blogi, o kiti – geri, nes visi išgyvenimai – tai nuolat ir be paliovos tekanti upė.

Jeigu taip, tai negalima neigti ir atminties, turinčios kone atvirkštinę kryptį. Kaip ir kiekvienas geras liudytojas, atmintis mėgsta konkretumą, jai patinka ieškoti ir rinktis. Tas pats būdinga, tarkime, akims. O štai inventoriaus surašinėtojas taip niekada nesielgtų.

Pavyzdžiui, parke dabar matau gulbių namelį, nuo apačios iki stogo apsivijusį gebenėmis; jis ir šiaip tamsokas, o tokią apniukusią dieną atrodo ypač tamsus; jį turėčiau matyti, bet iš tikrųjų niekada nematau. Kai pakeliu galvą, žvilgsnis, slysdamas tolygiai tamsiai žaliais lapais, stabteli ties rausva dėme ant stogo. Netgi nežinau, kas tai. Gal koks popiergalis ar ten pražydusi primulė; o gal gebenių neužgožta čerpė.

Šiaip ar taip, akims tai nerūpi. Jos bėga nuo tamsos ir visada ieško to šviesaus plotelio.

Stefanas Verfelis pakėlė akis į tą rausvą dėmę, bet reginys abejonių neišsklaidė. Tai galėjo būti tiek popiergalis, tiek gėlė, tiek čerpė, tačiau toji smulkmena visai nerūpėjo. Svarbiausia – ką parašė apie atmintį. Teiginys, kad atmintis renkasi konkrečius dalykus, atrodė netikslus. Tai buvo net ne pomėgio, o poreikio klausimas.

Jei teisingai manau, akis veikia taip pat, kaip atmintis, – rašė toliau. – Ji pamiršta eilines dienas, tačiau nuolat sugrįžta prie šviesių, ypatingų dienų ir įsimintinų akimirkų; kaip ir manoji grįžta į tą tolimą vaikystės popietę.

Bet jau pakaks. Metas pradėti pačią istoriją.

Baigęs rašyti pirmą puslapį, Stefanas Verfelis pajuto palengvėjimą. Pagaliau yra istorijos, kurią taip norėjo papasakoti, įvadas. Negalėtų tiksliai pasakyti, kodėl taip elgiasi, kam reikalingos tos užuolankos ir delsimas, bet taip buvo įpratęs ir taip elgdavosi visuomet. Niekada nerašydavo ir nekalbėdavo tiesmukai, o su aplinkiniais niekada nebendraudavo nevaržomai. Po daugelio metų pripažino tą savo charakterio trūkumą – drovumą ir baikštumą; bet jį vis tiek imdavo apmaudas, kad dėl to prarado nemažai galimybių. Jo gyvenimas tebuvo tyla, neveiklumas ir nusišalinimas.

Bet jis nukrypo nuo temos. Dabar tai buvo susiję su rašymo maniera, o ne su gyvenimu, ir visai nesvarbu, ar rašė su užuolankomis, ar apsieidavo be jų. Juk niekas dienoraščio neskaitys. Kad ir kaip kartais stengdavosi įsivaizduoti savo skaitytoją – po jo mirties sėdintį prie šio stalo – vartantį sąsiuvinius, vis tiek

tai atrodė neįtikimai. Ne, niekada nebus jokių skaitytojų. Taip skrupulingai dailinti stilių atrodė netgi šiek tiek juokinga.

Mirkydamas plunksną į rašalinę pažvelgė į parką. Lyjant tvenkinys ir parkas be įprastų vaikštinėtojų atrodė nykesnis nei paprastai. Aplenkdami akmenėlius, vinguriavo žolėje atsiradę upeliukai.

Hic incipit – parašė – štai čia prasideda istorija, kai pirmąsyk gyvenime mane nuvedė į bažnyčią. Tuomet buvau keturiolikos ir su tėvu gyvenau Obabos miestelyje.

Tą sekmadienį su keliais bendramoksliais buvau susitaręs eiti į kiną; maždaug už penkių kilometrų nuo Obabos prie geležinkelio statė kino teatrą. Mano draugai pirmąsyk, nepaisydami įsigalėjusių bendravimo taisyklių, prisistatė daug anksčiau, nei tartasi. Atvėrusį duris pasitiko su prašymu, kokio tikėjausi mažiausiai.

– Labai norime, kad eitum drauge į bažnyčią giedoti popietės psalmių, – kalbėjo. – Paprašyk inžinierių Verfelį, gal išleis, sakyk: giedantis psalmes neprivalo būti tikintis.

Buvo keista, kad jie taip elgėsi. Turiu galvoje – labai drąsiai. Žodis drąsa pavartotas tiksliai, nes Obaboje nekviestam užsukti į svečius – įsiveržti į svetimus namus – nepadoru, panašiai, kaip spoksoti į besirengiantį žmogų. Be to, mano tėvas – svetimšalis, ne iš šių vietų kilęs keistuolis, nedraugas, ir visi žinojo, kaip jis neapkentė bažnyčios ir religijos.

Dabar suprantu, kad taip elgtis juos paskatino Obabos kanauninkas, prisiekęs Lojolos sekėjas. Jo akimis žiūrint, buvau pavojuje atsidūrusi siela; berniukas, augantis be motinos – ji mirė vos man gimus – visiškai priklausė nuo bjauraus ir nepakenčiamo žmogaus malonės, ir tas žmogus nedvejodamas nusitemptų sūnų į bedugnę, kurioje pats

gyvena. Matyt, kanauninkas manė: nerasi geresnio būdo, kaip prisivilioti mane, pasitelkus draugus bendramokslius.

Mano tėvo neapykanta kanauninkui buvo, taip sakant, išskirtinai intelektinio pobūdžio. Tai šiek tiek daugiau negu šventvagiškas elgesys, kurį, vos tapęs Obabos kalnakasybos viršininku, parodė mano tėvas, inžinierius Verfelis. Ir tas šiek tiek daugiau buvau aš. Vieną sykį išgirdau mokytojo žodžius: nesu *teisėtos santuokos vaisius.* Ir ne dėl paprastos priežasties, kad tėvai gyveno susidėję, savavališkai ir nepalaiminti bažnyčios, o tai anais laikais ir toje vietoje buvo nepriimtina. Bet tai jau kita istorija, ir šiame sąsiuvinyje jai ne vieta.

Parkas tebebuvo tuščias, medžiai rymojo lyg pavargę, abejingi artėjančiam pavasariui. Gulbės irgi nerodė jokių gyvybės ženklų.

Stefanas nusisuko nuo lango ir perskaitė, ką parašęs. Ne, jo tėvų istorijai šiame sąsiuvinyje tikrai buvo ne vieta. Galbūt kitame, tryliktame. Pirmiausia tai bus istorija apie jauną moterį, apsisprendusią gyventi su užsieniečiu; dėl to buvo šmeižiama ir smerkiama, jos visi šalinosi. *Tavo motina miegodavo su kuo pakliūva. Tavo motina nedėvėdavo apatinių. Tavo motina mirė jauna dėl savo nuodėmių.*

Jam ausyse skambančios Obabos mokykloje per pertraukas girdėtos frazės skaudino. Dar nebuvo tikras, ar tikrai rašys tą tryliktą sąsiuvinį, bet jeigu nuspręstų rašyti, būtų labai skaudu. Tegu tai lieka ateičiai. Dabar laukė istorija, parsivežta iš Hamburgo.

Stefanas Verfelis palinko prie stalo. Mintis vėl užvaldė netikėtas bendramokslių apsilankymas.

Matydami, kaip mane apstulbino jų žodžiai, draugai – nė puse lūpų neprasitarę apie kanauninką – apsilankymą paaiškino gana nevykusiai. Anot jų, negerai, kad sekmadieniais mūsų keliai išsiskiria. Taip tik gaištamas laikas, nes kartais jie baigia giedoti dešimt penkiolika minučių anksčiau, ir tai puiku, nes nereikia bijoti, kad pavėluos į kiną. Bet per mane jos veik visada nueidavo veltui, nes aš juk esu jų draugas, ir jiems nelikdavo nieko kito, kaip manęs laukti.

– Visada pražiopsome filmo pradžią, – pasakė vienas. – Man atrodo kvaila minti dviračiu penkis kilometrus ir paskui nieko nesuprasti, užtai būtų geriau visiems laikytis drauge.

Kaip jau sakiau, paaiškino gana nevykusiai: ceremonija paprastai užtrukdavo, o ne baigdavosi anksčiau. Bet nesiginčijau. Širdies gilumoje troškau užeiti į bažnyčią. Ne vien dėl to, kad tai man draudė – dėl to irgi norėjau – vien jaučiau poreikį būti normalus jaunuolis, toks, kaip jie. Mudu su tėvu buvome vieninteliai Obaboje, niekada neperžengę bažnyčios slenksčio, o aš buvau tik keturiolikos ir man nepatiko, kad miestelyje mane bado pirštais.

Draugų siūlymas mano troškimą tik paakino, todėl nesiginčijau. Tik mostelėjau į bibliotekos duris. Tėvas ten. Tai jo leidimo turėjo prašyti. Pats neišdrįsau. Verčiau tegul klausia jie. Vis tiek netikėjau, kad sutiks. Maniau, išvys rėkdamas, ir – kaip tik tą sekmadienį – tėvas nesielgs priešingai savo įsitikinimams, nes jų laikėsi visą gyvenimą.

– Tegu sau eina, jei nori, – išgirdau sakant. Pirmiausia nustebau, paskui apėmė baimė; atrodė, staiga išbyrėjo visi langų stiklai. Kodėl taip pasakė? Niekaip nepajėgiau suprasti.

Tarsi koneveikdama lietų, gulbė karkė prie savo namelio durų. Lietus nesiliovė. Žolę visai priplakė prie žemės, o balos vis gilėjo. Netrukus visas parkas pavirs didžiuliu tvenkiniu.

Stefanas Verfelis padėjo rankas ant sąsiuvinio. Ne, būdamas keturiolikos, negalėjo suprasti tėvo, nes tuo metu dar nežiūrėjo į tėvą savo akimis – jį matė akimis kitų; tų, kurie, kaip vėliau suprato, buvo prisiekę inžinieriaus Verfelio priešai. Obaboje jį laikė pasipūtusiu ir sunkaus būdo žmogumi; ir jis pats apie tėvą galvojo tą patį. Kalbėjo – Stefanui tai pasakė viena mergaitė, su kuria žaisdavo aikštėje – esą jo tėvas toks žiaurus, kad šachtininkus plakė rimbais, o jis pritariamai šypsojosi. Iš tikrųjų priimdavo bet kokį tėvo įvaizdį, nes jokio kito neturėjo. Kas buvo jo tėvas? Tėvas, ir tiek. O kas dar? Daugiau kaip ir niekas. Na, dar kalnakasybos inžinierius.

Tačiau tas laikas jau seniai praėjo. Dabar Stefanas – jau subrendęs žmogus, o ne nenuovokus paauglys. Manė supratęs, kodėl inžinierius Verfelis jo draugų siūlymo neatmetė.

– Nuovargis, – atsiduso. Lietus jam pradėjo patikti. Padėjo prikelti prisiminimus.

Inžinierius Verfelis iš tikrųjų jautėsi išvargęs, gailėjosi palikęs savo gimtąjį Hamburgą ir persikėlęs į tokią vietą, kur jo idėjos pasirodė juokingos ir naivios. Iš pradžių svajojo grįžti. *Stefanai, grįšime, ir tu studijuosi tame pačiame universitete, kurį baigiau aš.* Tuos žodžius vaikystėje girdėjo dažniausiai.

Tačiau netrukus pasipylė blogos naujienos. Iš pradžių atėjo žinia, kad kasykla uždaroma; paskui biržoje krito akcijų vertė, ir jie liko beveik skurdžiai; dar viena staigmena – tėvo geriausio draugo Teodoro Štainerio laiškas. Jis rašė, kad Vokietijoje uždrausta Aichendorfo klubo – asociacijos, kuriai jiedu abu priklausė, veikla; gimtojoje šalyje jį taip pat būtų persekioję už idėjas.

Tuo metu, kai Stefanui suėjo keturiolika, tėvas sumanymo jau buvo atsisakęs. Jis niekada negrįš į Vokietiją – Obaboje pasiliks iki mirties. Sūnus nestudijuos Vokietijos universitete. Taigi, buvo visai logiška ir suprantama, kad tokiomis sąlygomis kovoti dėl sūnaus ugdymo nebeturėjo jėgų. Kas jam beliko? *Tegu sau eina, jei nori.* Šiaip ar taip, kova jau pralaimėta.

Prie namelio durų brazdanti gulbė vėl pradėjo karkti ir šįsyk sulaukė palaikymo – ja pasekė ir kiti viduje esantys paukščiai. Erzelynė apmąstymus išblaškė.

– Gal pagaliau nutilsite! – riktelėjo.

Kodėl jis buvo toks pasipūtęs? – tuomet paklausė savęs. Nenorėjo paleisti minties siūlo, tą akimirką jungiančio su tėvu.

Inžinierius Verfelis būtų geriau prisitaikęs gyventi Obaboje, jei būtų buvęs nuolankesnis. Ir, žinoma, išmintingesnis. Galų gale, juk sugebėjimas prisitaikyti prie bet kokių aplinkybių ir yra išmintis. Tas, kuris išmoksta prisitaikyti, niekuomet nenusileis iki paties dugno. Priešingai – gebės susikurti laimę. Ką tėvui davė tos knygos, apsiskaitymas ir idėjos? Nieko, tik galutinai sugniuždė. *Tik menkystos taikstosi su gyvenimu*, dažnai sakydavo jis. Bet aš buvau kitokios nuomonės. Nesitaiksčiau ir su senąja tiesa, kad žinojimas susijęs su kančia, ir kuo daugiau žmogus žino, tuo stipriau kenčia. Dažnai kartodavau savo studentams, kad tokios blogos pasekmės gali ištikti tik žinojimo pradžioje. Toliau kančia būtinai nugalima.

Gulbės atrodė aprimusios. Stefanas Verfelis pamirkė plunksną į rašalą ir tvarkingai pradėjo naują puslapį. Buvo pasiryžęs apmąstymus patikėti šiam sąsiuviniui.

Net ir sunkiausiomis aplinkybėmis būna akimirkų, kai liaujiesi kovoti ir susitaikai, tada užplūsta ilgai laukta ramybė. Pavyzdžiui, sudužus laivui, nelaimėlis galiausiai susitaiko su

jūra, nors ir praliejo kraują, mėgindamas išgelbėti savo laivą ir visą naktį po žvaigždėtu dangumi su bangomis grūmėsi vienui vienas, iš gyvų būtybių tik žuvys palaikė jam draugiją. Visai nesvarbu, nei ką jis nuveikė, nei kaip trokšta gyventi: pabaiga visada būna maloni. Jis mato, kad jėgos senka, ir niekas į pagalbą neateis, ir jokio kranto nematyti; tuomet susitaiko, ilsisi ir atsiduoda jūrai lyg vaikas, trokštantis tik vieno – užmigti.

Mano tėvas buvo per daug išdidus. Taip, gyvenimas sudužo, ir jam neliko nieko kito, kaip nusilenkti; bet nenorėjo to pripažinti, netroško paskutinės susitaikymo minutės malonumo. Šiurkščiai atrėžė: *Tegu sau eina, jei nori,* ir užsidarė bibliotekoje, *vienintelėje mėgstamoje Obabos vietoje.* Kai šūktelėjau – prašiau kinui pinigų – neatsiliepė. Tik pastūmė monetą pro durų apačią. Dabar gailiuosi, kad tą akimirką taip apsidžiaugiau.

Kai gavau pinigų, klegėdami ir stumdydamiesi išvirtome pro duris kaip mokykloje, mokytojui paskelbus pertrauką. Paskui, vesdamiesi dviračius, pradėjome kopti į įkalnę, Obaboje vadinamą Kanauninkų šlaitu.

Buvo rūškana pavasario diena, beveik ištisai merkė lietus, šuorais blaškėsi vėjas, o pakelėse telkšojo balos. Kai kur vinguriuojanti srovė plukdė gausybę obelų žiedų, nuklojusių kone visą taką. Juos mindėme, ir atrodė, kad einame minkštu baltu kilimu.

Spėriai žingsniavome, vesdamiesi dviračius, o jie, kaip tikino mano draugas Andresas, stumiami aukštyn, sveria daugiau. Mūsų kelias baigėsi aukščiausioje kalvos vietoje, kur pagarbiai kilo smailus bažnyčios bokštas.

Mūsų grupelė buvo nusiteikusi džiugiai. Kvatojome iš menkiausio nieko, mėgdžiodami skirtingus dviračių

skambučių garsus. „Stefanai, ar tu patenkintas?“, ir aš patvirtinau – taip, nes man tai buvo neeilinis įvykis, ir nesitvėriau smalsumu. „Nesijaudini? Tikrai nesijaudini?“ Ne – atsakiau. Bet nerimavau, ir vis labiau. Lemiama akimirka artėjo. Netrukus tu būsi Kitoje Pusėje, kaip būtų pasakęs tėvas.

Po akimirkos pirmąsyk gyvenime įžengiau į bažnyčią. Durys sunkios ir labai didelės: norėdamas atdaryti, turėjau užgulti visu svoriu.

– Įeidamas turi persižegnoti, – perspėjo Andresas. Pasakiau: nemoku. Tada jis suėmė mano ranką, pamirkė į šventintą vandenį ir padarė kryžiaus ženklą.

– Kaip čia tamsu! – šūktelėjau vos įžengęs. Apakino lauko šviesos ir vidaus tamsos priešprieša. Nieko nemačiau, netgi priekyje esančio siauro takelio.

– Kalbėk tyliau, – perspėjo draugai, eidami pro mane. Tolumoje, kur įsivaizdavau esant koridoriaus pabaigą, degė didelė žvakė. Tai buvo vienintelė aplinkui matoma šviesa. Žengiau keletą žingsnių jos link ir stabtelėjau. Nežinojau, į kurią pusę reikia eiti, o draugai dingo kaip į vandenį.

Nenuleidau akių nuo liepsnos koridoriaus gale, bet pamažu pradėjau įžvelgti aplinkui esančius daiktus. Pamačiau didelius aukštus langus su žydrais stiklais ir auksinius atspindžius, kuriuos skleidė netoli didžiosios žvakės esanti kolona. Tuomet išdrįsau eiti toliau.

– Nebijok, Stefanai, tai aš, – išgirdau balsą už nugaros ir, nepaisant perspėjimo, iš netikėtumo krūptelėjau. Dar nespėjus susivokti, kaklą apsivijo ilga ir liesa ranka. Kanauninko.

– Eime, Stefanai. Nebijok, – pakartojo, veidu kone liesdamasis prie manojo. Jo drabužių kvapas pasirodė keistas.

– Stefanai, šios žvakės liepsna niekada neužgęsta, – sukuždėjo, mostelėjęs kita ranka į priekį. – Naują žvakę

visuomet uždegame su buvusios žvakės liepsna. Pagalvok apie tai, Stefanai. Kaip manai, ką tai galėtų reikšti?

Jaučiausi per daug išsigandęs, kad galėčiau mąstyti, ir kažkodėl susigėsdavau, kai kanauninkas ištardavo mano vardą. Tylėjau kaip tylėjęs.

– Tai reiškia, – pradėjo, – kad šviesa, kurią matome dabar, yra ta pati, kurią matė mūsų seneliai ir proseneliai, ir visi mūsų protėviai regėjo tą pačią šviesą. Šie namai sujungia mus visus – gyvenančius dabar ir kurie gyvens po mūsų, jau šimtus metų. Tai – Bažnyčia, Stefanai, laikui nepaklusni bendruomenė.

Supratau: tai niekaip nesiderino su mano gyvenimu. Bažnyčia ne tik jungė, bet ir skyrė; aiškus to pavyzdys – kad čia patekau aš. Bet kanauninkui neprieštaravau. Iš tikrųjų jaučiausi pažemintas, tarytum mano nepriklausymas šiai bendruomenei būtų buvusi kažkokia yda ar dėmė. Mane išmušė šaltas prakaitas.

Kanauninkas šypsodamasis pasakė, kad iki mišių pradžios dar likę šiek tiek laiko, tad galiu apžiūrėti altorių ir kitas bažnyčios dalis. Palikęs mane vieną, išėjo pro šonines duris, vedančias į chorą. Jo drabužių šiugždėjimą girdėjau net ir tuomet, kai dingo iš akių.

Dažniausiai manome, kad daiktai patys savaime yra dideli arba maži, bet net nesusimąstome, kad tai, ką vadiname daiktų dydžiu, tėra jų santykis. Bet tas santykis ir yra svarbiausias, todėl, tiesą sakant, daugiau niekur neteko matyti tokios didelės erdvės, kaip Obabos bažnyčioje. Ji buvo šimtą kartų didesnė už mokyklą ir tūkstantį kartų didesnė už mano kambarį. Be to, jos sienos ir kolonos skendėjo prieblandoje, ir ji tolino pastogėje esančius bareljefus ir nerviūras. Viskas atrodė daug didesnių matmenų, negu buvo iš tikrųjų.

Vienoje iliustruotų knygų, kurias tuomet skaitydavau, buvo pasakojama apie ekspediciją, įstrigusią tuščioje kalno ertmėje, ir tos iliustracijos man panėšėjo į šią vietą. Ne tik savo išvaizda, bet pirmiausia tuo dusinamu pojūčiu, kuris apėmė mano knygos herojus, kaip dabar mane. Ėjau koridoriumi, bet neapleido jausmas, kad uždusiu, dar nepriėjęs prie ant altoriaus spindinčios žvakės. Tuomet pamačiau, kaip kažkokia juodai apsitaisiusi senutė, priėjusi prie altoriaus, pakelia svirtį. Akimirksniu visą bažnyčią užliejo šviesa.

Pasikeitimas paveikė teigiamai, ir galėjau lengviau atsikvėpti. Tai ne tuščiaviduris kalnas, pagalvojau su palengvėjimu. Veikiau tai primena teatrą, vieną tų didelių pastatų, kuriame rodoma opera; jį tėvas lankydavo Hamburge.

Daugiausia tėvo prisiminimų buvo susiję su teatru, ir aš atmintinai žinojau siužetus ir choreografiją visų spektaklių, kuriuos jis buvo matęs Buchštraseje esančioje Operoje ar Teatre, arba šmaikščius pasakojimus apie tų laikų aktores ir aktorius. Tai, ką įsivaizdavau, klausydamasis tėvo, buvo nenuginčijamai panašu į tai, ką pamačiau. Bažnyčia iš tiesų panėšėjo į teatrą. Didelė scena viduryje, barzdotų žmonių atvaizdai, žiūrovams skirtos kėdės ir suolai. Ir viskas buvo aukso spalvos, viskas spindėjo.

Rūstus, kone virpantis garsas pasklido po bažnyčią. Atsisukęs į choro pusę, pamačiau apie dvidešimt klūpančių moteriškių. Jos krutino lūpas ir nenuleido nuo manęs akių.

Neatlaikęs tų žvilgsnių, smukau pro duris ir mačiau išeinant kanauninką. Netrukus strimgalviais lėkiau laiptais, kurie atvedė pas draugus.

Pavargęs Stefanas Verfelis padėjo plunksnakotį ir pažvelgė pro langą, bet, galima sakyti, nieko nematė, dėmesio nepatraukė

netgi gulbių keliama erzelynė tvenkinyje. Ką tik galvoje šmėstelėjęs vienas iš tų *vėjų* nutraukė minčių siūlą ir privertė susimąstyti apie šio, dvylikto, sąsiuvinio prasmę. Kam reikia vėl viską prisiminti? Ar ne geriau palikti praeitį ramybėje ir nedrumsti prisiminimų?

„Tik jaunystėje žmonėms patinka prisiminimai“, – pagalvojo. Bet, kalbėdami apie praeitį, jie iš tikrųjų kalba apie ateitį, su ja susijusias baimes ir troškimus, apie tai, ko tikisi iš gyvenimo. Bet – ne taip, kaip jis, jie to niekada nedarydavo vieni. Jis nesuprato jų troškimo dalytis prisiminimais. Galbūt tai blogas ženklas. Kad viskas baigėsi, ir daugiau nebesinori gyventi.

Jis papurtė galvą, tarsi norėdamas tas mintis nuvyti šalin, ir galiausiai pastebėjo, kas dedasi už lango. Kitoje namelio pusėje kažkas, matyt, rado priebėgą nuo lietaus ir dabar mėtė trupinius į tvenkinį, o gulbės puldinėjo viena per kitą ir klykavo kaip pakląikusios. „Šiandien parke nebuvo žmonių, jos, ko gero, labai išalkusios, – pamanė. – Ką gi, grįžkime prie choro“, – tarė pats sau.

Vos Stefanas įėjo į chorą, kanauninkas pakilo nuo suolo prie vargonų ir ištiesė rankas.

– Pagaliau mažasis Verfelis kartu su mumis. Pasidžiaukime kartu ir padėkokime už tai Viešpačiui, – tarė švelniu balsu. Sunėręs rankas, pradėjo balsu melstis; tą patį darė mano draugai.

– Sveikas atvykęs, Stefanai. Nuo šiol priklausai mūsų bendruomenei ir būsi vienas iš jos išrinktųjų. Mano draugai žvelgė į mane lyg matydami pirmąsyk. Andresas buvo atsakingas už giesmynų išdalijimą. Man jis padavė beveik naujutėlaitį egzempliorių.

–Nesuk galvos, Stefanai, vieną kitą sekmadienį ateisi ir tikrai mus pasivysi. Žinau, kad būsi iš visų geriausias, –

sukuždėjo. Knygelės puslapiai buvo plonyt plonytėliai, su paauksuotais kraštеliais. Raudona juostelė rodė šios dienos psalmę.

Kanauninkui pakvietus atsisėsti šalia, draugai dar labiau į mane įsistebeilijo. Šiek tiek dvejojau. Supratau, kad tai tikra privilegija, bet kunigo artumas glumino. Aš dar nebuvau pamiršęs jo rūbų kvapo.

– Nebijok, Stefanai. Lipk čionai ir sėskis šalia, – pasakė kunigas ir užgrojo vargonais. Medinės choro grindys pradėjo virpčioti. Nustebau, kad vargonai turėjo dvi klaviatūras, o norint jais groti būtinai reikėjo minti pedalus. Kartais melodija atrodė aikštinga, pabrėžtinai labai aukštų ir žemų tonų, o kunigas savo kėdėje, regis, šoko ir siūbuodamas kliudydavo mane. Sunkiai sekiau tų psalmių mintį, niekaip negalėjau susikaupti. Prasidėjus trečiai giesmei, knygą užverčiau, tiesiog sėdėjau ir spoksojau priešais save. Ten stovėjo mano draugai ir žiopčiojo, o apačioje tebeklūpėjo moteriškės; tolėliau liepsna žaidė rausvai geltonos spalvos šešėliais.

Staiga liepsna pradėjo kilti. Iš pradžių atrodė, kad pakilo savaime, tarytum kažkas būtų stumtelėjęs iš apačios, bet vėliau, kai plazdeno virš altoriaus, mačiau, kad liepsna juda ne pati: rankoje ją laiko šviesiaplaukė mergaitė. Ji sklendė lengvai, nemosuodama rankomis.

„Ji artėja prie manęs“, – pamaniau. Ta ryški liepsna akino. Mergaitė perskriejo visą bažnyčią ir priartėjo prie manęs. Ji pleveno ore, per kelis metrus pakilusi nuo choro grindų. Vargonai staiga nuščiuvo.

– Stefanai, ar žinai, kas yra meilė? – švelniai paklausė. Linktelėjau galva ir norėjau atsistoti, kad galėčiau geriau įžvelgti jos veidą. Bet ryški liepsna neleido nė krustelėti.

– Ar galėtum mane pamilti? – vėl paklausė, ir akimirką mačiau jos nosį ir šiek tiek pravertas lūpas.

– Taip, – atsakiau, nes tai atrodė vienintelis įmanomas atsakymas.

– Tai atvažiuok pas mane, Stefanai. Atvažiuok į Hamburgą, – pakvietė. – Marija Fokel, Hamburgas, Johamesholfo gatvė 2, – pridūrė.

Tai pasakiusi, apsisuko ir pradėjo skrieti altoriaus link. Šūktelėjau: sutinku atvažiuoti pas ją į Hamburgą, kad ji dar šiek tiek pabūtų čia ir taip greit nepradingtų.

– Nesijaudink, Stefanai, nieko tokio. Būk ramus, – netrukus išgirdau balsą. Gulėjau paslikas ant choro grindų, o virš manęs buvo palinkęs kunigas, Andresas mosavo su savo partitūra.

– Marija Fokel! – sušukau.

– Nusiramink, Stefanai, tu apalpai. – Kunigo balse išgirdau švelnią gaidelę. Jis padėjo atsikelti ir paprašė Andresą mane palydėti į lauką. – Bus geriau, jei į kiną neisi. Reikia elgtis protingai, – patarė atsisveikindamas. – Neik, gerai? – neatlyžo.

Bet visas mano mintis buvo užvaldžiusi šviesiaplaukė, ir jaučiau, kad nieko negaliu atsakyti. Už mane tai padarė Andresas.

– Ne, pone, neis. Aš irgi neisiu, dėl viso pikto pasiliksiu su juo, – pasižadėjo.

Kunigas pritariamai linktelėjo ir grįžo prie vargonų. Mišios turėjo tęstis.

Pasijutau geriau, vos išėjęs į lauką, ir mintys aiškėjo. Netrukus šviesiaplaukės atvaizdas pradėjo blankti, kaip išsisklaido sapnai, arba nebepastebimais virsta gumulėliai dulkių, kai jų jau nebeglosto saulės spindulys. Bet čia pat buvęs

mokslo draugas Andresas bažnyčioje matytam reginiui neleido pradingti suvisam – mat buvo keleriais metais už mane vyresnis, ir jam labai rūpėjo visa, kas susiję su jausmais. Negalėjau tikėtis, kad moters vardas nepatrauktų jo dėmesio.

– Kas tokia ta Marija Fokel? – pagaliau paklausė.

Vos išgirdus tą vardą, prieš akis vėl iškilo mergaitės atvaizdas. Tą pačią akimirką išvydau ją skriejančią iš vienos bažnyčios pusės į kitą ir prisiminiau jos klausimus. Neskubėdamas viską papasakojau.

– Gaila, nematei veido, – išklausęs pareiškė. Regis, jį labai domino ta trūkstama merginos portreto detalė.

– Tik lūpas ir nosį, bet man pasirodė, kad ji gražesnė už visas Obabos merginas. – Su paiku keturiolikmečio užsidegimu pasakiau, ką iš tiesų galvoju.

– Nemanau, kad ji būtų gražesnė už merginą iš baro, – atkirto labai rimtai.

– Atleisk, nenorėjau įžeisti, – atsiprašiau.

Prisiminiau, kaip nervinasi Andresas, kai kalbama apie moterų grožį. Jo akimis, nė viena mergina negalėjo prilygti jo siekiamai padavėjai – net būdamas paauglys, maniau, kad tai visai kvaila. Jis visą laiką skyrė prasimanyti pinigų, kad vėliau, šeštadienio vakarais, galėtų valandų valandas gerti kamputyje prie baro. Gerti ir, suprantama, kankintis, nes toji gražiausia pasaulio mergina kalbėdavosi su visais, išskyrus jį.

– Vis dar pyksti? – dar sykį paklausiau. Nenorėjau, kad jis išeitų, man reikėjo pašnekovo.

– Ne, – nusileido.

– Gal apsukime ratą kitą, – pasiūliau. Nenorėjau eiti tiesiai namo – reikėjo laiko perkratyti įspūdžius, nes galva plyšte plyšo.

– Nori pasivažinėti?

– Tiesą sakant, norėčiau pasivaikščioti. Reikia daug ką apmąstyti.

Nuo bažnyčios pasukome takeliu, kuris juosė kalvą ir baigėsi prie trijų nedidelių Obabos upių santakos. Jis buvo per siauras eiti dviese, o dar tempiant dviračius; bet iš ten atsivėrė itin puikus vaizdas. Žalumoje skendinčios kalvos su šen ten išsibarsčiusiais baltais namukais; tokį peizažą savo pirmuose eilėraščiuose bando aprašyti kiekvienas paauglys.

– Slėnis atrodo toks mažytis, – pasakiau.

– Aha, tikrai, – pritarė Andresas tarsi dvejodamas.

– Man jis panašus į prakartėles, kurias darote per Kalėdas, – stabtelėjęs pridūriau. Pasijutau pakylėtas. Širdį svaigino keistoji bažnyčios chore matyta vizija.

Lietus pagaliau liovėsi, ir gulbės naudojosi proga patyliukais susirinkti maisto likučius iš tvenkinio pakraščių. Jas vaišinęs draugiškas praeivis pasuko prie pagrindinio parko išėjimo miesto link, po pažastimi pasikišęs perpus sulenktą baltą duonos maišelį.

Suviliotas nusigiedrijusios dienos, Stefanas Verfelis pakilo nuo stalo ir priėjo prie lango. „Koks tada buvau dar jaunas!“ – atsiduso, prisiminęs pokalbį su Andresu. Taip, tada buvo visai jaunas, o gyvenimas – apkartintas gandų apie inžinierių Verfelį ir motiną. Stefanas kankinosi ir jautėsi suglumęs, o nuoširdumo ir saugumo, kurio nesurado nei mokykloje, nei Obabos gatvėse, ieškojo iliustruotose knygose. Jo širdis buvo mažasis Nevilties Kyšulys ir puriausia dirva į Mariją Fokel panašiai fantazijai. Troško tikėti tos šviesiaplaukės buvimu, troško tikėti jos žodžiais. Galų gale, juk ji apsireiškė ne ką keistesniu būdu, kaip daugelis jo skaitytų knygų veikėjų.

Net ir po daugelio metų Stefanui atrodė teisinga Mariją Fokel vadinti pirmąja meile. Vaikštinėjant takeliu apie tą nediduką slėnį, užplūdo liūdesys, jis atrodė užsisvajojęs kaip Andresas. Pirmąsyk gyvenime manė supratęs, ką jo draugas jaučia tai bare dirbančiai padavėjai.

– Tu bent gali į ją pasižiūrėti, o aš tos niekada nepamatysiu.

Prisiminęs šiuos žodžius, nusišypsojo. Jie buvo juokingi, kaip ir daugelis anuomet dienoraštyje prirašytų žodžių. Tačiau išsižadėti savo praeities kvaila.

– O kodėl tau nenuvažiuoti į Hamburgą? Argi ne iš ten kilęs tavo tėvas? – pasiūlė Andresas. Jį domino detalės, o ne apsireiškimas pats savaime ar galimybė, kad iš viso taip gali būti. Priešingai – jam tai atrodė visai normalu. Buvo girdėjęs apie įsimylėjėlius, kurie susisiekdavo dar keistesniais būdais, pavyzdžiui, pasiversdami pelėdomis. Juk turėjo būti kokia nors priežastis, kodėl Marija Fokel pasirinko tokį būdą.

Trumpam palikęs prisiminimus, Stefanas Verfelis atidarė langą ir įsispoksojo į parką. Dangus darėsi vis skaistesnis, ir paskutiniai lankytojai linksmai vaikštinėjo po parką su šunimis arba lesino gulbes. Kitapus tvenkinio kelios dešimtys vaikų žaidė futbolą.

„Šiaip ar taip, Andresas nebuvo išimtis, – pagalvojo, pasirėmęs ant palangės, grįždamas prie apmąstymų. – Obabos žmonės kiekvieną keistą reiškinį priimdavo stulbinamai paprastai. Mano tėvas visada iš to šaipėsi."

Jų mąstymas paprastas, Stefanai, dažnai kartodavo. Ir kaip pavyzdį niekada nepraleisdavo progos papasakoti smagų anekdotą. Bet jam tie anekdotai nepatiko: manė, kad tėvas neteisus dėl Obabos žmonių ir, jų neapkęsdamas, elgiasi negerai.

„Aš net ir tuomet išlikau Verfelis, – uždaręs langą ir vėl prisėdęs prie stalo, tęsė. – Kad ir kaip norėjau tikėti tuo apsireiškimu,

protas priešinosi. Juk tai buvo gyvenimas, o ne kažkoks romanas. Man atrodė kvaila manyti, kad tai įvyko iš tikrųjų. Neįtikėtina, kad Marija Fokel galėtų būti tikras žmogus ir gyventų antrame Johamesholfo gatvės name."

Stefanas Verfelis užsimerkęs išvydo aną keturiolikmetį Stefaną Verfelį, kuris ėjo namo, draskomas abejonių, ir tikino save, kad jo galva pramušta istorijomis apie Hamburgą, artisčių ir dainininkių vardais, ir kad būtent iš šio „lobyno" dugno iškilo bažnyčioje išgirsti žodžiai.

Prieš rašydamas toliau, permetė akimis tuščius baltus puslapius, o jų dar buvo likę pakankamai, kad kiltų troškimas apibendrinti paskutinę istorijos dalį. Jeigu greitai baigs, dar spės išeiti į parką pasižiūrėti vaikų futbolo varžybų. Po akimirkos troškimas užgeso. Privalau tą istoriją papasakoti su visomis smulkmenomis, kaip buvau nusprendęs prieš grįždamas iš viešnagės Hamburge.

Jis pasidažė rašalo. Paskutiniu žvilgsniu į parką sugavo vaiką, gulbėms grasinantį skėčiu.

– Ar ne per anksti grįžai? – paklausė tėvas, vos man įėjus.

– Nėjau į kiną.

– O kodėl?

– Bažnyčioje apalpau, – susigėdęs prisipažinau.

Pamačiau, kad išsigando, ir skubiai nuraminau – nieko keista. Viskuo kalta bažnyčioje tvyranti tamsa ir žvakės liepsnos virpėjimas. Nereikėjo man taip įdėmiai į ją žiūrėti.

Tėvas atsiduso ir mostelėjo į sausakimšas lentynas.

– Dvasia gyva knygose, Stefanai, o ne bažnyčios prieblandoje, – pasakė.

– Norėčiau pasitarti vienu klausimu, – dvejodamas prašnekau po užsitęsusios tylos. Juk negalėjau kalbėtis,

neišduodamas paslapties. Būtinai reikėjo išgirsti jo nuomonę apie Marijos Fokel pasirodymą.

– Kaip pasakysi.

Jis atsisėdo į fotelį, pamojęs ir man prisėsti. Labai jaudinausi ir jaučiau, kad esu jau nebe vaikas, o suaugęs žmogus, gebantis daryti išvadas.

Papasakojau viską – nuo pat įžengimo į bažnyčią. Apie pokalbį su mergina, kurį išgyvenau apalpęs, troškimus ir vėliau apėmusias dvejones. Jis klausė atidžiai – nė sykio nepertraukė. Kai baigiau pasakoti, pakilo nuo krėslo ir pradėjo vaikščioti pirmyn atgal. Susimąstęs stabtelėjo prie lango. „Dabar eis į biblioteką knygose ieškoti atsakymo, kas gi man nutiko", – pamaniau. Bet nė nekrustelėjo.

– Ar taip galėtų būti? – paklausiau. – Ar yra bent menkiausia tikimybė, kad Marija Fokel iš tiesų ten gyvena?

– Stefanai, yra tik vienas būdas tai sužinoti. Reikia parašyti tuo adresu, – šypsodamasis pasakė. Labai apsidžiaugiau, kad jis pasirodė esąs toks supratingas. – Parašyti padėsiu, – pridūrė, nesiliaudamas šypsotis. – Dar gerai prisimenu savo kalbą.

Nepaisant malonaus balso tembro, švelnūs žodžiai mane privertė nudelbti akis. Tėvui ne itin sekėsi mane mokyti vokiečių kalbos. Net ir namie kalbėdavau ta pačia kalba, kaip ir su savo draugais, ir mane piktindavo, kad jis nesutinka bendrauti ta kalba, kurią mokame mudu abu. Tą sekmadienį viskas buvo atvirkščiai. Gailėjausi dėl savo elgesio, pasižadėjau sugrąžinti prarastą laiką ir daugiau jo nebeskaudinti.

Tačiau tėvas atrodė toks patenkintas, tarsi tas įvykis būtų atgaivinęs jo prisiminimus. Paėmė mane už smakro ir

privertė pakelti galvą. Paskui ištiesė ant stalo seną Hamburgo žemėlapį ir pradėjo ieškoti Johamesholfo gatvės.

– Štai ji, Šv. Jurgio rajone, – parodė žemėlapyje. – Gal parašykime laišką neatidėliodami?

– Aš irgi taip manau, – atsakiau šypsodamasis.

Dabar, kai praėjo tiek metų, tvirtai galiu pasakyti: tas laiškas buvo tam tikro mano gyvenimo meto pabaiga. Niekada nebuvau toks, kaip kiti Obabos vaikai, o nuo šiol tapau visiškai svetimas, vertas būti inžinieriaus Verfelio įpėdiniu. Ilgainiui nustojau susitikinėti su mokyklos draugais ir daugiau niekada nebuvau įžengęs į bažnyčią. Be to, pradėjau rimtai mokytis vokiečių kalbos ir rengiausi stoti į universitetą.

Laišką išsiuntus, prasidėjo ilgas, abejonių kupinas laikotarpis. Vieną dieną tvirtai tikėjau, kad atsakomojo laiško netrukus sulauksiu, o kitą – priešingai, svarsčiau: visa tai – kvaila, ir pykau ant savęs už tas puoselėjamas viltis.

Bet vieną penktadienio popietę nežinomybė baigėsi, kai grįžęs tėvas paskubomis užlipo į mano kambarį ir ištiesė gelsvos spalvos voką.

– Marija Fokel! – šūktelėjau, net pašokęs nuo kėdės.

– Marija Fokel, Johamesholfo gatvė, namo numeris 2, Hamburgas, – perskaitė atgalinį adresą.

Per nugarą perbėgo šiurpas. Atrodė neįtikėtina, kad panašūs dalykai gali nutikti iš tikrųjų, tačiau prieš mane – neginčijamas faktas. Gelsvos spalvos vokas buvo tikrų tikriausias, kaip ir du keturkampiai prirašyti lapai.

– Jei ko nors nesupras, klausk, – pasakė tėvas, išeidamas iš kambario. Susiradau žodyną, jo dovaną gimtadienio proga, ir pradėjau skaityti.

Kitapus lango lyg blyški liepsna pamažu geso saulė, nesėkmingai gindamasi nuo debesų, tamsiu gobtuvu uždengusių parką, žolę, medžius ir tvenkinį. Tik gulbės atrodė baltesnės – tamsoje net švytėjo.

Stefanas Verfelis užsidegė šviesą ir iš rašomojo stalo stalčiaus išsiėmė Marijos Fokel laišką. Paskui labai kruopščiai į sąsiuvinį užrašė jo vertimą.

Mielas Stefanai,
mums nederėtų bijoti to, ko negalime suprasti, ypač kai nesuprantami dalykai tokie gražūs, kaip mūsų atveju. Tavo aprašytą sekmadienį man skaudėjo gerklę, sirguliavau ir gulėjau lovoje. Iš nuobodulio sumaniau paskaityti knygą, bet paaiškėjo, kad kažkas atsitiko elektrai. Visas namas skendėjo tamsoje, todėl neliko nieko kito, kaip susirasti žvakę. Taigi, atsikėliau ir nuėjau ieškoti į virtuvę.

Tai, kas mus abu domina, nutiko vėliau, kai grįžau su uždegta žvake. Pirmiausia išgirdau vargonų muziką, paskui išvydau tamsiaplaukį berniuką, sėdintį šalia senyvo žmogaus, kuris nenustygdamas vargonavo. Vėliau išgirdau tuos pačius žodžius kaip ir tu ir labai apsidžiaugiau, nes tai panėšėjo į sapną. Į labai gražų sapną. Ar tu irgi pajutai tą patį? Irgi apsidžiaugei? Tikiuosi, taip.

Paskui apie tai papasakojau motinai, bet ji nekreipė dėmesio ir nusiuntė atgal į lovą – esą karščiuoju. Dabar jau žinome, kas įvyko. Abu išgyvenome tą patį. Juk tai turėtų kažką reikšti.

Paskui Marija Fokel jam pasakojo apie gyvenimą Hamburge, o jis labai skyrėsi nuo jo gyvenimo Obaboje ir buvo kur kas įdomesnis. Ji mokėsi kalbų, čiuožinėjo, plaukiojo burlaiviais. Taip

pat lankė kino teatrus, bet žiūrėjo įgarsintus filmus, nes begarsiai – jau atgyvena.

Laiškas baigėsi prašymu. Pageidavo turėti jo nuotrauką. Ar galėtų būti toks malonus ir atsiųsti? Ji irgi pasižada atsiųsti savo. „Mano plaukai tokie šviesūs, kad net neįsivaizduoji", – tvirtino.

Perskaitęs Stefanas Verfelis nusišypsojo ir laišką padėjo atgal. Reikėjo rašyti toliau. Ir kuo skubiau, nes jau vėlu. Parką užliejo šešėliai, o gulbės miegojo savo namelyje.

Marijos Fokel laiškas sužadino tokį polėkį, kad pirmąsyk pasijutau viršesnis už Obabos žmones. Man atsitiko nuostabus dalykas, ko niekas nebuvo patyręs, ir pasijutau tikru išrinktuoju. Ilgainiui tapsiu stipriu žmogumi ir nesileisiu bauginamas kitos klasės *išrinktųjų*, kurie mane badė pirštais. Kurį laiką dar susitikinėjau su mokyklos draugais. Juk man reikėjo draugijos, nes santykiai su Marija Fokel buvo per daug didelė naujiena, kad galėčiau ją laikyti kaip paslaptį ir tik sau vienam. Ir kai mes, paaugliai, susitikdavome paplepėti, būdavau pats šnekiausias, net Andresas nenurungdavo.

Jiems ta mergaitė iš Hamburgo visai nepatiko. Sakė, kad tikriausiai negraži, su akiniais ir veikiausiai baisi nuoboda; kitaip ji tiek daug nekalbėtų apie knygas ir skaitymą.

– Ar nieko nerašo apie kitus reikalus? – su pašaipa klausinėdavo, žodžius palydėdami nešvankiais judesiais.

Gindamasis rodžiau šviesiaplaukės, dailios ir nenešiojančios akinių paauglės portretą; savo nebylia šypsena ji tarsi priekaištavo už jų įžūlumą. Bet jie vis tiek šaipydavosi ir sakydavo netikintys, kad tai tikrai jos nuotrauka.

Labai greitai mūsų santykiai pradėjo vėsti. Atsisakydavau rodyti laiškus, reguliariai ateinančius iš Hamburgo; su

draugais nueidavau tik į kiną. O kai, sekdami Andresu, liovėsi vaikščioti į kiną ir pradėjo lankyti barus, mūsų keliai galutinai išsiskyrė. Aš mieliau likdavau namie, mokydavausi vokiečių kalbos ir skaitydavau tėvo bibliotekos knygas. Troškau gilinti žinias, kad tikčiau Marijai Fokel.

Tėvas netvėrė džiaugsmu, kad pamažu atitolau nuo visko, kas mane siejo su Obaba.

– Ar šiandien neisi susitikti su draugais? – nuogąstaudamas klausinėdavo sekmadienio popietėmis.

– Ne, ir namie gerai.

Mano nesikeičiantis atsakymas jį visada džiugindavo.

Kai sukako septyniolika, atsisveikinau su Obaba ir išvykau į universitetą. Tuo metu su Marija vienas kitam jau buvome parašę per du šimtus laiškų, kuriuose, regis, neaptartų temų neliko. Kartu jie sudarė įspūdingą paaugliškų rūpesčių tomą.

Laiškuose taip pat aptarinėjome savo santykių ateitį. Prašiau palaukti, kol atvyksiu į Hamburgą. Atidžiai perskaičius tą prašymą, buvo galima suprasti kaip santuokos pažadą.

Bet gyvenimas mums buvo numatęs kitokią ateitį. Tas uolus bendravimas tik man įstojus į universitetą, peržengus auditorijos slenkstį, staiga baigėsi. Sakytum, kažkas būtų davęs ženklą, ir muzika akimirksniu nutilo.

Marija Fokel vis labiau vėluodavo atsakyti į laiškus. Juose nebeliko nei džiugesio, nei įkarščio, atsakymai dažnai būdavo tik mandagūs. Mane toks pasikeitimas išmušė iš vėžių, jaučiausi visiškai suglumęs. Kaip tai reikėjo suprasti? Reikalauti paaiškinti? Pakartoti pažadus? Nepaisydamos nieko, dienos ėjo, o aš niekaip neapsisprendžiau, kaip elgtis.

Kai per Kalėdų atostogas grįžau į Obabą, ant stalo savo kambaryje pamačiau gelsvos spalvos voką. Išsyk supratau, kad tai – atsisveikinimo laiškas.

– Blogos naujienos? – pietaujant pasiteiravo tėvas.

– Marija mane paliko, – pasakiau prislėgtu balsu. Nors ir buvau tam pasirengęs, bet naujiena sukrėtė.

Tėvas nusišypsojo, netgi, sakyčiau, nudžiugo.

– Nenusimink, Stefanai, meilės kančios panašios į dantų skausmą. Skausmas stiprus, bet nepavojingas.

Iš tikrųjų liūdesys netruko ilgai. Kurį laiką jaučiausi taip įtūžęs, kad norėjau Marijai Fokel atsakyti gana šiurkščiai, bet vėliau viskas beveik nepastebimai praėjo. Dar nebaigus pirmo kurso, ryšys su ja atrodė tolimas, ir net džiaugiausi, kad baigėsi.

Baigęs studijas ir jau dirbdamas geografijos mokytoju, susituokiau su bendradarbe, o laiškai gelsvos spalvos vokuose buvo paslėpti ir nugrimzdo į užmarštį. Tėvo kūną tuomet jau buvo priglaudusi Obabos žemė.

Baigęs rašyti, Stefanas Verfelis permetė akimis sąsiuvinio puslapius. *Grįžau iš Hamburgo rašyti savo gyvenimo atsiminimų*, perskaitė pirmame puslapyje. Su palengvėjimu atsiduso. Istorija jau beveik baigta. Teliko aprašyti kelionę į Hamburgą.

Jis palinko prie stalo, bet sudvejojo, ar naują puslapį pradėti žodžiu *pabaiga*. Galiausiai nusprendė nubrėžti liniją ir taip atskirti paskutinę istorijos dalį.

Už lango jau vyravo tamsa. Blyškiai apviestas žibintų, snūduriavo parkas.

Čia ir baigtųsi aną tolimą sekmadienio popietę mano gyvenimą apvertusio įvykio apžvalga – parašė linijos apačioje – jei

ne kelionė į Hamburgą. Bet tai, ką ten radau, verčia grįžti į praeitį ir pasakojimą tęsti.

Prieš atvykstant į Hamburgą mano pagrindinis tikslas buvo pažinti gimtąjį tėvo miestą, o tam daugybę metų trukdė politinė padėtis, pirmiausia – karas. Norėjau pamatyti vietas, kuriose jis lankėsi iki Obabos, ir taip pagerbti jo atminimą. Nueisiu į Buchštrasę, nusipirksiu bilietus į operą, pasivaikščiosiu Alsterio ežero pakrantėmis.

Be to, puoselėjau ir kitą sumanymą: turėdamas laiko, užsuksiu į Johamesholfo 2, galbūt Marija Fokel dar tebegyvena ten.

Kai per dešimt dienų spėjau viską atlikti, mintis aplankyti *pirmąją meilę* – tai atrodė savaime suprantama – pradėjo kelti nerimą. Įtikinėjau save, kad smalsumu nieko nepešiu; kad ir kas nutiktų svečiuose, prisiminimai apie Mariją Fokel bus sudrumsti. Širdies gilumoje šio žingsnio bijojau.

Keletą dienų kamavo abejonės, vis labiau jaudinausi. Niekur nekėliau kojos iš viešbučio ir spoksojau pro langą į Šv. Jurgio rajono pusę. Kažkur tenai toji gatvė, kurios pavadinimą išgirdau bažnyčios chore; ten buvo namai, kuriuos tėvas pažymėjęs miesto žemėlapyje.

Iki traukinio namo buvo likusios vos kelios valandos, kai staiga atšlijau nuo lango, pasileidau bėgte viešbučio laiptais ir susistabdžiau taksi.

„Jei to nepadarysi, paskui gailėsiesi“, – kartojau mintyse.

Užplūdę prisiminimai apie Mariją Fokel nukėlė į visai kitus laikus. Pasijutau tarsi vėl būčiau keturiolikmetis.

Taksi atvežė prie Johamesholfo gatvės antru numeriu pažymėto namo. Pastatas senas, su trimis balkonais.

„Štai iš čia ji man siųsdavo laiškus“, – pagalvojau, apžiūrinėdamas namą. Paskui nuėjau prie durų ir paspaudžiau skambutį. Visu kūnu jaučiau širdies plazdėjimą.

Tarpduryje pasirodė kokių aštuoniasdešimties metų senukas. Jis buvo labai liesas, raukšlių išvagotu veidu.

– Ko norėjote? – išgirdau.

Klausimas sugrąžino į dabartį, ir vėl apėmė jausmas, kad atrodau juokingai. Neišmaniau, ką atsakyti.

– Norėjau sužinoti, ar čia gyvena Marija Fokel? – išstenėjau galų gale.

– Marija Fokel? – perklausė nustebęs senolis. – A, Verfelis! – sušuko netrukus, rodydamas į mane pirštu. Paskui išplėtė akis kaip žmogus, kuris netikėtai prisiminė kažką neįprasto, ir pradėjo juoktis. Man darėsi nejauku.

– Taip, tikrai esu Stefanas Verfelis, – atsakiau. Senolis, nesiliaudamas juoktis, pakvietė į vidų.

– *Verfel! Mein Kamerad** – pakartojo, apkabindamas mane. Jis prisistatė, ir tuomet jau aš išplėčiau akis. Senolis buvo Teodoras Štaineris, senas tėvo draugas ir bičiulis iš Eichendorfo klubo.

– Pamaniau, kad jau niekada nebeateisi! – šūktelėjo, lipdamas laiptais. Kai atėjome į biblioteką, ponas Štaineris pradėjo griozti lentynas.

– A, štai kur jis, – pasakė, ištraukęs Jozefo Eichendorfo poezijos tomelį. Jame buvo įdėtas gelsvos spalvos vokas.

– Pone Verfeli, Marija Fokel, su kuria tiek metų manėte esąs pažįstamas, iš tiesų buvo jūsų tėvo sumanymas. Beje, buvo tokia Hamburgo operos teatro aktorė, bet ji niekada čia negyveno.

* Mano drauge. (Vok.) (Visos pastabos – vertėjos.)

Ponas Štaineris atrodė nusiteikęs visai rimtai.

– Duokite, perskaitysiu tėvo laišką, – teištariau.

– Žinoma, skaitykite. Jis laukė trisdešimt metų, – senolis atsiduso ir dingo koridoriuje.

Įdėtas į Eichendorfo poezijos knygą, tėvo laiškas dabar gulėjo ant rašomojo stalo. Stefanas išėmė laišką iš gelsvos spalvos voko ir pradėjo versti tekstą, kuriuo ir baigsis dvyliktas sąsiuvinis.

Brangus sūnau,
atleisk, kad apgavau. Priėjau paskutinį savo gyvenimo tarpsnį, bet net ir dabar nežinau, ar tai, ką sumaniau aną sekmadienį, buvo teisinga, ar ne. Man baisu. Kartais apima jausmas, kad esu tik kvaištelėjęs senis. Labai norėčiau tau paskambinti ir atvirai viską išsakyti, bet nedrįstu. Jei kada nors sumanysi ieškoti Marijos Fokel, Teodoras tau perduos šį laišką, ir sužinosi tiesą. Kitu atveju viskas liks paslaptimi. Dar sykį prašau atleisti, tūkstantį kartų prašau atleisti.

Viskas įvyko atsitiktinai, iš anksto nesumanius. Kai papasakojai apie regėjimus ir tai, ką, netekęs sąmonės, išgirdai, išsyk supratau, kad visa scena ir pokalbis – tai mudviejų pokalbių nuotrupos. Pavyzdžiui, Johamesholfo gatvės antrame name gyvena draugas, nuolat man rašantis laiškus iš gimtinės; o Marija Fokel buvo mano mėgstamiausia operos dainininkė.

Tuomet man ir toptelėjo tokia mintis. Pamaniau, kad galiu „tapti“ Marija Fokel ir daryti tau įtaką. Stefanai, galbūt jau nebeprisimeni, bet tuo metu nuo manęs buvai labai nutolęs, bet užtai labai arti Obabos gyvenimo būdo. Mano manymu – kaip ir tu puikiai žinai – tai buvo blogiausia, kas

> tik gali būti. Nenorėjau, kad taptumei vienu iš jų, ir mano pareiga buvo tam sutrukdyti.
>
> Aš parašiau Teodorui, paprašiau jo pagalbos, ir mudu sutarėme, kad tau reikia padėti. Sistema buvo labai paprasta. Aš parašydavau laiškus ir išsiųsdavau draugui. Paskui Teodoras duodavo juos perrašyti tavo amžiaus paauglei – svarbiausia, kad viskas atrodytų tikra – ir išsiųsdavo į Obabą.
>
> Žaidimas tęsėsi tol, kol išvažiavai studijuoti; tada pamačiau, kad jau esi saugus. Pabuvęs universitete, daugiau nebenorėjai grįžti į šią kalnuotą provinciją. Ypač po pamokų, kurias perdaviau laiškuose. Paskatinau išmokti savo kalbos, paskatinau skaityti...

Laiškas dar nesibaigė, bet tėvo žodžiai buvo tokie nuoširdūs ir kupini švelnumo, kad Stefanas neįstengė jų versti.

Čia ir baigiasi mano prisiminimai, užrašė jis. Paskui užgesino šviesą ir, kupinas palaimos ir palengvėjimo, sėdėjo tamsoje.

Kanauninko Lisardžio laiško aiškinimas

Tai buvo vienuolikos lapų laiškas, kažkada neišsiųstas adresatui. Ilgus metus glaudęsis drėgname rūsyje, daugelyje vietų jis jau buvo neįskaitomas. Pirmas tiesiog ant grindų gulėjęs lapas – itin apgadintas ir toks dėmėtas, kad neįmanoma suprasti, apie ką kanauninko rašyta įžangoje. Visi kiti, išskyrus kelias *viršutines eilutes*, išlikę kuo puikiausiai.

Nors laiške jokia data nenurodyta, galima spėti, kad jis parašytas 1903 metais, nes pabaigoje autorius pridūrė Obaboje gyvenęs trejus metus; viskas byloja – bent taip tvirtina dabartinis dvasininkas – kad Kamilis Lisardis amžiaus pradžioje buvo šios vietos klebonas.

Jis turėjęs būti išsilavinęs: apie tai galima spręsti iš grakščios barokiškos rašysenos, perifrazių gausos, palyginimų ir citatų, kuriomis pradeda rašyti apie tą jautrų klausimą, verčiantį griebtis plunksnos. Veikiausiai jis buvo vienas iš Lojolos auklėtinių, kurie ordiną paliko ir atsidėjo ganytojo veiklai.

Adresatas, be jokios abejonės – senas jo draugas arba giminaitis, nors dėl prastos pirmo puslapio būklės nei jo vardo, nei kitų aplinkybių nežinome. Vis dėlto nesunku suprasti, kad tas asmuo – didelis bažnyčios autoritetas; jis, jei tikėsime laiške aprašytais dalykais, net ir tokiomis sudėtingomis aplinkybėmis, kokios anuomet susiklostė Obaboje, išliko kanauninko mokytoju ir dvasiniu vadovu. Lisardis – kaip nusiminęs, į kampą

įspęstas žmogus, kuriam reikia vyresnybės patarimo, – tarsi atlieka išpažintį.

Kiek galima įskaityti pirmo lapo pabaigoje, Lisardis rašo apie jį tuo metu apėmusią *širdgėlą* ir teigia nežinąs, *ar gebės atlaikyti tokį išmėginimą*. Iš tų kelių žodžių pradėjusi aiškėti kituose dešimtyje lapų kanauninko aprašoma istorija leis neklystamai ir teisingai suprasti jo pasakojimo perifrazes ir vingius. Pasižiūrėkime, koks galėjo būti tas išbandymas, apie kurį kanauninkas užsimena laiško pradžioje. Štai ką Lisardis rašo antrame lape (perrašau nieko nei pridėdamas, nei atimdamas):

> ...pirmiausia leisk man, mielas drauge, šiek tiek pakalbėti apie žvaigždes, nes supratau, kad mūsų kasdienės klajonės ir toji, veik į jokią metaforą netelpanti gyvenimo kelio paslaptis geriausiai aprašomos astronomijos knygose. Laplaso* sekėjai teigia: mūsų visata atsirado erdvėje sprogus labai dideliam kamuoliui ar branduoliui. Jis klajojo erdvėje vienas, lydimas tik mūsų Kūrėjo, iš kurio viskas kilo, ir kuris esti visų daiktų pradžia; iš to sprogimo radosi visos žvaigždės, planetos ir asteroidai – tos pačios materijos gabalai, išsviesti iš savo pirmųjų namų ir nuo tol pasmerkti klajoti atskirai, toli vienas nuo kito.
>
> Tokie, kaip aš, jau spėjome pakankamai nugyventi, kad pastebėtume tamsią ribą, apie kurią kalba Solinus**. Perskaitę aprašymą, šaltai ir abejingai pateiktą mokslo, pasijutome visai sugniuždyti. Nes, atsigręžę atgal, jau nebematome pasaulio, mus globojusio ir saugojusio vaikystėje, kaip naujagimį apgobia skara ar apsiaustas. Šis pasaulis jau nebėra užuovėja,

* Pierre-Simon Laplace (1749–1827) – prancūzų matematikas, astronomas, fizikas.

** Gaius Julius Solinus (III a. – 400 m.) – romėnų rašytojas.

todėl mums trūksta mylimų žmonių, padėjusių žengti pirmuosius žingsnius. Man jų irgi labai trūksta: prieš penkiolika metų mirė motina, prieš dvejus – su manimi gyvenusi sesuo. Deja, nieko nežinau apie brolį, dar paauglystėje išvykusį į užjūrius. Ir tu, mano brangus drauge, dabar esi kažkur toli; deja, tokiu metu, kai esi man taip reikalingas, esi kažkur toli.

Paskui keliose neįskaitomose eilutėse, kiek man pavyko įžiūrėti, užsimenama apie psalmę, kurioje iš Siono išguiti žydai skundžiasi likimu. Trečiame lape kanauninkas baigia ilgą įžangą ir visiškai aiškiai prieina prie pagrindinės laiško temos:

...nes abu puikiai žinome, kad gyvenimas mus vėto ir mėto atkakliai ir negailestingai, kaip uolą daužanti jūra. Bet jau pradedu išklysti iš kelio ir jau matau, kaip tu nesupranti ir nekantrauji sužinoti, kas gi man darosi, su kuo susiję šie mano skundai ir užsitęsusi įžanga. Juk labai gerai prisimenu, koks buvai nekantrus ir užsidegęs, kaip nemėgai tuščiažodžiavimo. Bet ir tu nepamiršk, kad aš visada jaučiau iškalbos potraukį, ir atleisk: netrukus paaiškinsiu motyvus, paskatinusius rašyti šį laišką. Visa širdimi tikiuosi, kad geranoriškai mane išklausysi ir skaitydamas omeny turėsi šį Ekleziasto skundą: *Vae soli**! Išties kartėlio pilnas vienišo žmogaus likimas, juolab kartesnis yra to, kuris – kaip tie paskutiniai vasaros vabzdžiai – nesugeba pakilti ir gyvena paskendęs dvejonėse. Savo negalių nevardysiu; dėmesį sutelksiu į nutikimą, kurį ketinau papasakoti.

Jau bus kokie devyni mėnesiai, kai Obabos miškuose dingo aštuonmetis; dabar jau žinome, kad dingo amžinai. Iš

* Vargas vienam! (Lot.)

pradžių niekas dėl to nesirūpino, nes Chavjeras, pavadintas mūsų mylimiausio šventojo vardu, buvo taip įpratęs: dažnai dingdavo iš namų ir miške praleisdavo ištisas dienas. Šiuo požiūriu jis buvo išskirtinis vaikas, ir pabėgimai niekaip nebuvo susiję su aikštijimusi, kuris taip elgtis dažnai pastūmėdavo kitus berniukus; kaip ir tąkart, kai mudu su tavimi dėl nepelnytos bausmės mokykloje pasprukome nuo tėvų ir, pasislėpę kukurūzų lauke, praleidome naktį po atviru dangumi... bet, kaip jau minėjau, Chavjero atvejis buvo visai kitoks.

Šioje vietoje turėčiau pasakyti, kad apie Chavjero tėvus niekas nieko nežinojo; arba, niekinamai kalbant, ir jam čia tiek sykių teko girdėti, kad jis pavainikis. Gyveno Obabos smuklėje, buvo maitinamas ir rengiamas už – *vox populi dixit* – sako tautos balsas – šeimininkams siunčiamus tikrųjų jo tėvų sidabrinius.

Šiame laiške nenusiteikęs nagrinėti paslaptingų ir nuolatinių vargšo berniuko pabėgimų, bet esu beveik tikras, kad Chavjeras pasiduodavo tam pačiam instinktui, kuris benamį šunį verčia sprukti ir lėkti, kur akys mato; nes jis priklausė tai pačiai vilkų padermei ir, ten sutikęs tikruosius brolius, būdavo pačioje geriausioje šeimoje. Dėl to paties, mano supratimu, Chavjeras ir traukdavo į mišką, išsiilgęs meilės, kurios stigo globėjų namuose, ir, galimas daiktas, tik klajodamas tarp medžių ir paparčių jusdavo tikrą palaimą.

Chavjero dingimai beveik nieko nestebino ir niekam nerūpėjo, nesulaukdavo supratimo ir globėjų: šie su piktdžiuga, dažnai lydima tamsumo ir neišprusimo, tvirtindavo, girdi, *kur jis dėsis, išalks ir sugrįš*. Atvirai kalbant, pradingusiu vaiku rūpinomės tik aš ir toks senolis Matijas, kuris irgi gyveno smuklėje, nes buvo kilęs ne iš Obabos.

Pastarąjį kartą, ne juokais supykęs, sukėliau visus ant kojų, ir tik mano pastangomis berniuko ieškoti išsirengė visas būrys vyrų. Bet, kaip minėjau, vargšas Chavjeras taip ir nepasirodė, o nuo to laiko jau bus praėję kone devyni mėnesiai. Matyt, vilčių nebeliko.

Dabar pagalvok, mielas drauge, apie jautrias vaikų širdis ir apie tą visuomet naivią Dievo mylimų būtybių elgseną. Tokios pat prigimties yra mūsiškiai Obaboje, ir visuomet labai smagu žiūrėti, kai visi drauge laigo aplink bažnyčią; mat jie šventai tiki, kad, apibėgus vienuolika sykių, uždainuos bažnyčios bokšte esanti chimera. Jie nepraranda vilties net ir nujausdami, kad ji vis tiek nedainuos, savo nesėkmę primeta apsirikimui ar kad bėgo per lėtai, arba per greitai ir vis tiek neriasi iš kailio dėl savo užmačios.

Bet Chavjeras niekada prie jų nesidėdavo. Nei žaidimuose, nei niekur. Jis gyveno šalia jų, bet atskirai. Galbūt kitų vaikų šalinosi dėl savo amžiui per rimto ir tylaus būdo; galbūt baiminosi ir patyčių, nes pusę vaiko veido bjaurojo violetinė dėmė. Kad ir kaip ten būtų, išvada tokia...

Čia trečias lapas baigiasi. Ketvirtas, deja, labai apgadintas drėgmės, ypač viršuje. Visaip stengiausi jį nuvalyti, bet veltui. Pavyko išgelbėti vos keletą eilučių.

Skaitant jas, susidaro įspūdis, kad kanauninkas Lisardis kaip ir pradžioje pasineria į liūdnus apmąstymus. Bent aš taip manau, spręsdamas iš žodžio *santateresa*, kaip liaudis vadina kulto tarnus, o gamtos atlasas aiškina, kad tai vabzdys, išsiskiriantis manija itin žiauriai doroti savo aukas. *Jas ėda labai lėtai, akylai sergėdamas, kad per anksti nenusibaigtų; sakytum, jam iš tikrųjų svarbiausia ne pasisotinti, bet kankinti*, rašo atlaso autorius.

Ar vabzdžio elgseną Lisardis norėjo palyginti su tuo, ką gyvenime teko ištverti berniukui? Asmeniškai aš galvoju, kad taip. Bet atidėkime šiuos svarstymus. Grįžkime prie to, ką iš tiesų rašė Lisardis įskaitomose ketvirto lapo vietose.

...tačiau, brangus drauge, nemanyk, kad aš šalinausi ar buvau aplaidus. Dažnai jį aplankydavau ir visada stengiausi nuoširdžiai pakalbinti. Bet viskas veltui.

Kai mane kamavo tokie svarstymai vasario pradžioje, praėjus mėnesiui po Chavjero dingimo, didžiojoje Obabos gatvėje pasirodė baltut baltutėlis šernas. Didelei jį mačiusių nuostabai, gyvūnas žmonių nesibaidė: ramiai ir tyliai vaikštinėjo tarp jų ir labiau panėšėjo ne į laukinį žvėrį, o į romią būtybę. Paskui, sustojęs aikštėje, įsistebeilijo į būrelį krykštaujančių vaikų – jie mėtėsi naktį iškritusio sniego likučiais...

Penkto lapo viršutinės eilutės irgi buvo apgadintos, bet ne taip, kaip to, kurį ką tik perrašiau. Tik trys pirmos neįskaitomai sugadintos drėgmės. Toliau rašoma štai kas:

...bet juk žinai, kokie tie mūsų žmonės. Jie nejaučia meilės gyviems padarams, netgi jaunikliams, kurie, būdami per silpni apsiginti, turėtų būti apsupti žmonių globos ir rūpestingumo. *Ad litem* pamenu: netrukus po to, kai apsistojau Obaboje, bažnyčios varpinėje apsigyveno ryškiaspalvis paukštis, į kurį žiūrėdamas įsivaizdavau, kad pats mūsų Visagalis Tėvas iš savo begalinio kilnumo atsiuntė man tą dailiausią būtybę, kaip svetingo sutikimo ženklą; netikėtai pastebėjau ateinančius tris vyrus su šautuvais ant pečių... Vargšas paukštelis buvo sumaitotas, man net nespėjus prie jų prieiti. Štai kokios

sudiržusios mūsų žmonių širdys, jos nė iš tolo neprimena gerojo Pranciškaus.

Panašiai jie elgėsi ir su tuo baltu šernu. Tiek pro langus, tiek aikštėje patys drąsiausi pradėjo į jį šaudyti ir sukėlė tokį sąmyšį, kad persigandęs paknopstomis išlėkiau iš bažnyčios. Nors jie daugiau nieko nepešė, tik vargšą padarą sužeidė, tas, garsių klyksmų palydėtas, spruko į mišką.

Medžiotojus neapsakomai jaudrino tas nematytas ir keistas šerno baltumas; jį jau įsivaizdavo kaip trofėjų. Bet tądien daugiau tokios progos nepasitaikė. Namo grįžo nusikamavę, tuščiomis rankomis, o dieną baigė smuklėje gerdami ir juokdamiesi ir labai linksmai nusiteikę baudėsi iš pat ryto leistis jo medžioti. Dar pačią pirmą medžioklės dieną Matijas šiurkščiai kalbėjo:

– Negerai elgiatės. Jis čia pasirodė be jokių blogų užmačių, o jūs pasitikote šūviais. Geriau pagalvokit apie pasekmes.

Jeigu gerai prisimeni, šio laiško pradžioje paminėtas Matijas buvo senolis, labiausiai mylėjęs berniuką; jis taip sielvartavo dėl dingimo, kad daugelis būgštavo, ar jam nepasimaišė protas, todėl, smuklėje išgirdę šiuos ir vėlesnius jo žodžius, daugelis nė neabejojo, kad senis iš tiesų kuoktelėjo. Mat, jo supratimu, baltasis šernas buvo ne kas kitas, kaip mūsų pražuvėlis berniukas. Ne kas kitas, kaip Chavjeras, kuris gamtos pavidalą pasirinko dėl to, kad būti žmogumi gyvenime jam buvo baisiai liūdna. Teiginį jis pagrindė taip:

– Nejau nepastebėjote, kaip jis stovi aikštėje, stebėdamas su sniegu žaidžiančius vaikus? Argi taip nesielgdavo Chavjeras? Argi tas šernas apie knyslę neturėjo tokios pat violetinės dėmės, kaip Chavjeras?

Remiantis anuomet buvusių smuklėje pasakojimais, po tokių senolio žodžių kilo didžiausias ginčas, nes kai kurie medžiotojai tvirtino, kad ant šerno snukio nebuvo jokios dėmės, ir kiti karštai palaikė. Na, ir sakyk tu man, brangus drauge, koks turi būti žmogus, kuris, neradęs jokio įrodymo prieštarauti ir netgi tikėdamas, kad būtent Chavjeras slėpėsi po šiurkščiu šerno kailiu, jaustųsi įžeistas ir ginčytųsi dėl tokio mažmožio, kaip dėmė. Kita vertus, tu gerai žinai, kad Obabos žmonės dar neatsikratę prietarų, ir panašiai, kaip mirusios žvaigždės dar ilgai saugo savo spindesį, taip ir seni tikėjimai...

Dešimt pirmų šešto lapo eilučių visiškai išblukusios, ir niekada nesužinosime, kas vyko kitomis dienomis. Bet žinome, kas dėjosi vėliau, nes nuo šešto puslapio vidurio iki septinto pabaigos tekstas išsilaikė kuo puikiausiai.

...vieną naktį šernas ir vėl atklydo į Obabą ir patamsiais atsliūkino prie atokaus namo, mažne už pusės kilometro nuo aikštės. Priėjęs prie durų, ėmė brazdintis aplinkui ir jas graužti su baisiu įniršiu ir kelti tokį triukšmą, kad jo gyventojams žadą atėmė: net šauktis pagalbos neįstengė. Tiek žvėris buvo įvaręs baimės.

Neturėčiau tvirtinti, kad jis elgėsi nepateisinamai aršiai, žinodamas, kad neteisinga gyvuliams priskirti galias, būdingas išskirtinai žmogui. Bet išdrįsau pamėginti. Kitaip kuo gi pateisinti gyvulio užmačią žūtbūt įsiveržti į namą? Kaip paaiškinti ūkiui padarytą žalą, kai jam nepavyko patekti pro duris?... Turiu pasakyti: prieš grįždamas į mišką, baltasis šernas pribaigė arklį ir jautį, namo gyventojų laikytus stoginėje. Tačiau nesu išpuikęs ir žinau, kad tik mūsų Tėvui Visagaliui žinomos tikrosios tokios elgsenos priežastys.

Po šio atsitikimo medžiotojai ne juokais įsiaudrino, ir atsirado daug tokių, kurie, iki šiol laikęsi ramiai, nusprendė prisidėti prie susibūrusios grupės. Prieštaraujančiu balsu, kaip visuomet, tapo senolis Matijas. Jis stovėjo ant kelio ir meldė išeinančių į mišką:

– Palikit tą šerną ramybėje! Tik dar labiau jį įsiutinsite! Chavjeras jus atpažins!

Medžiotojai, nepaisydami kalbos, išvadinę aptemusio proto seniu, šiurkščiai jį nustūmė ir patraukė į mišką. Bet negali griežtai smerkti jų elgsenos ir storžieviškumo. Kaip minėjau, buvo įsiutę, nes bijojo, kad šernas gali užpulti ir apgadinti skurdžius jų būstus. Žmonės čia vertėsi taip skurdžiai, kad vos pakako išsimaitinti ir prasimanyti vieną kitą apdarą. Matijas turėjo savų argumentų:

– Chavjeras nelinki blogo! Jis tik puola tuos, kurie anksčiau jį skriaudė!

Visų nelaimei, Matijo kalbos neatrodė visiškai paikos, nes šerno užpulto namo gyventojai buvo prasčiausi Obabos krikščionys, ir kai kas iš ne vienos jų kartos buvo linkę elgtis žiauriai; tai pasitvirtino paskutinio karo metais. Daugybę kartų smuklėje užsipylę akis, jie tyčiodavosi iš vargšo Chavjero ir net paleisdavo į darbą kumščius: piktybė visada nukreipiama prieš silpnesnįjį. Bet argi tarp tų dviejų dalykų buvo koks nors ryšys? Ar man derėjo visiškai nekreipti dėmesio į senolio žodžius? Tokius tad kėliau sau klausimus, nes jie man nedavė ramybės.

Yra tokia pasaka, kurią Obaboje motinos sekdavo vaikams: viena mergaitė savo pikto tėvo klausia, ar jis tiki, kad vieną dieną jis mirs. Tas atsako – sunkiai tikėtina, nes: *turiu brolį, kuris yra liūtas ir gyvena kalnuose, o to liūto viduje yra kiškis, o pastarojo viduje – balandis; balandis turi kiaušinį.*

Tada mirsiu, jei kas nors gebės surasti tą kiaušinį ir sukulti man į kaktą, kitaip – niekada. Vis dėlto iš pasakos paaiškėja, kad šią paslaptį atskleis mažasis namų tarnas, ir tas vyras mirs, nes iš tikrųjų jis yra velnias. Bet aš neturėjau mažojo tarno gebėjimų ir negalėjau atsakyti į savo paties klausimus. Gal esu visiškas neišmanėlis; galbūt buvo sunkiau perprasti, kas Chavjerą siejo su šernu, nei kas tėvo gyvastį – su balandžio kiaušiniu.

Nepaisant to, įvykiai taip įsišėlo, kad nebuvo laiko svarstyti. Trečią medžioklės dieną šernas nutvėrė ir sužeidė vieną nuo būrio atsilikusį medžioklį.

Laiškas tęsiamas aštuntame lape, kurio pirmos eilutės puikiai išsilaikė tik dėl to, kad lapas buvo padėtas atvirkščiai. Užtat aštuonios apatinės buvo beveik neįskaitomos.

Remiantis ten buvusių pasakojimais, baltasis šernas elgėsi išmintingai ir blaiviai, tūnojo, pridengtas medžių lapijos, kol vienas iš vyrų atsiliko nuo būrio, liko be pagalbos ir vėliau buvo sužeistas. Senolis Matijas pasakė, kas jau kirbėjo visų mintyse:

– Bus protingiau, jei nuo šiol vaikščiosite pridengtais veidais. Ypač tie, kurie kada nors esate jį nuskriaudę. Aiškiai matyti, kad jis nusiteikęs keršatauti.

Vieną iš tų dienų staiga suvokiau, kad mus jau aplankė pavasaris, laukai pilni kvapių gėlių, kuriomis apdovanojo Kūrėjas. Kaip ir visiems Obabos gyventojams, man tas grožis nerūpėjo; jokia gėlė neteikė džiaugsmo ir nepajėgė atgaivinti sielos. Gvazdikai ir lelijos pražysdavo miške ir nuvysdavo, nes nei vaikai, nei moterys ir netgi narsiausi vyrai nedrįsdavo prie jų artintis; ta pati lemtis laukė ir kalnų gencijono, ir

rododendro krūmų, ir rožių su vilkdalgiais. Vienintelis šeimininkas tos žemės, kurioje jie augo ir žydėjo, buvo baltasis šernas. Taikliai apie tai rašė vienas miesto laikraštis: nedidukę Obabos gyvenvietę šiurpina laukinis padaras. Ar žinai, kiek kartų po to jis naktimis atėjo mūsų aplankyti?...

Čia aštuntas lapas baigiasi. Laimei, kiti du nekelia jokių rūpesčių, kuo aiškiausiai įskaitomi. Šioje baigiamojoje dalyje kanauninko Lisardžio rašysena visai susmulkėjusi.

...senojo Matijo žodžiai išsipildė su kaupu, beveik kaip pranašystė. Baltasis šernas užpuldinėjo namus tų, kurie jį medžiojo būriais, nepailsdamas, dieną ir naktį, tiksliai ir ryžtingai, tarsi būtų turėjęs susikurtą planą ir žūtbūtinai pasirengęs jį įvykdyti. Kai visų širdis galiausiai užvaldė baugulys, senolis užsuko pas mane į kleboniją.

– Atėjau paklausti, ir kuo greičiau atsakysite, tuo geriau. Ar galiu nudėti baltąjį šerną? – paklausė vos įžengęs.

Jo žodžiai man sukėlė nerimą, ir ne vien dėl to, kad buvo šiurkščiai ištarti. Juk senolis iš tiesų nori, kad palaiminčiau jo nusikaltimą; jam nebuvo jokio skirtumo tarp berniuko, kurį jis pažinojo, ir šerno, pastarąsias dienas gąsdinusio visą slėnį. Ir aš pats – turiu prisipažinti – dėl to abejojau. Blogai, pasakysi; paprastas vienuolis neturi teisės abejoti tuo, ką įrodė daugybė teologų ir išminčių. Tačiau aš – paprastas žmogus, mažas medis, visuomet gyvenęs tirštose ūkanose, ir mane pakerėjo ta sumaniai ir ryžtingai besielgianti gyva būtybė.

Dėl to stengiausi išvengti tiesaus atsakymo ir tariau:

– Tavo sumanymas nieko neduos, Matijau. Esi jau senas. Tau nepavyks nutverti žvėries, kuris geba tyčiotis iš geriausių medžiotojų.

– Man bus paprasta, nes gerai žinau Chavjero įpročius, – pakeltu balsu ir gana įžūliai atšovė. Paskui pridūrė: – bet tai jau mano dalykas. Tik noriu žinoti, ar galiu jį pribaigti, ar ne. Privalote atsakyti.

– Bet argi tai būtina? Kam žudyti žvėrį, kuris anksčiau ar vėliau iš Obabos pasišalins? Tiesiog...

– Žinoma, būtina! – pertraukė kone su riksmu. – Nejau jums jo negaila? Ar visai nejaučiate gailesčio Chavjerui?

– Matijau, aš nenoriu...

Bet ir šįkart neleido baigti. Pašoko nuo kėdės ir, pasirausęs krepšyje, tėškė ant stalo nešvarią nosinę. Ar žinai, kas buvo joje? Ne, net neįsivaizduoji: kruvina šerno naga. Tai buvo šiurpus vaizdas, ir aš baisėdamasis atšlijau.

– Chavjeras siaubingai kankinasi, – niūriai prašneko senolis.

Netekęs žado, tylėjau.

– Obabos žmonės – tikri bailiaširdžiai, – kiek patylėjęs tęsė. – Jie bijo susitikti su juo akis į akį, tad griebiasi spąstų, kankinimo arba nuodų. Jiems nesvarbu, kad to padaro laukia lėta ir skausminga mirtis. Nė vienas geras medžiotojas taip nesielgtų.

– Matijau, bet jie jaučiasi įbauginti, ir tai suprantama. Blogai elgiesi už tai smerkdamas.

Šie žodžiai man pačiam neatrodė įtikinami, ir prireikė didelių pastangų ištarti. Šiaip ar taip, senolis manęs nesiklausė; jis skendėjo apmąstymuose.

– Šernas, pakliuvęs į spąstus, dantimis atkanda įkliuvusią dalį ir išsilaisvina. Toks yra dėsnis.

Jis kalbėjo lėtai, giliai kvėpavo.

– Ar nemanote, kad Chavjeras labai greitai visko išmoko? – paklausė, galiausiai pažiūrėjęs man į akis. Jo šypsena

priminė tėvo, kuris didžiuojasi savo sūnaus išdaigomis, šypseną. Linktelėjau, pritardamas jo žodžiams, ir pamaniau, kad šio žmogaus jausmai visiškai teisėti; tikiuosi, Paskutinio Teismo dieną mūsų Visagalis Dievas Tėvas nedvejodamas suteiks jam taip trokštamą tėvystę. Tikrai, Matijas Chavjerui buvo kaip tikras tėvas; ne tas, kuris jį paliko ką tik gimusį; juolab ne tas, kuris, priėmęs savo smuklėn, daugiau nieko nedavė, vien skurdą.

– Tai ar galiu nudėti? – vėl paklausė senolis. Jis vėl atrodė paniuręs.

Kaip tau žinoma, brangus drauge, gailestingumas yra aukščiausia meilės išraiška; jis labiausiai sukrečia, virsta didžiausia paskata linkti į gėrį. Matijas, be jokios abejonės, kalbėjo jo vardu. Jis negalėjo susitaikyti, kad berniukas ir toliau kentės. Reikėjo kuo greičiau viską baigti.

– Gerai, – pasakiau. – Pribaigti tą šerną nebus nuodėmė.

Puiki išeitis, pasakysi. Vis dėlto, turint omeny, kas atsitiko paskui...

Šioje vietoje dešimtas lapas baigiasi. Paskutiniame, vienuoliktame, trūksta keturių pirmų eilučių; visa kita, taip pat parašas, išsilaikė labai gerai.

...atokiau Obabos, netoli šio namo, yra labai miškingas slėnis, primenantis apverstą piramidę; jis baigiasi, regis, į žemę smingančia ola. Taigi, Matijas nujautė, kad baltasis šernas slepiasi būtent ten. Kodėl? – paklausi. Kodėl darė tokias išvadas, kurios – užbėgsiu pasakojimui už akių – vėliau pasitvirtino? Nes jis žinojo, kaip elgdavosi iš smuklės pabėgęs Chavjeras. Vargšas berniukas, neturėdamas kitos draugijos, išskyrus salamandras, slėpdavosi oloje.

Bet, kaip jau minėjau, tai sužinojau pernelyg vėlai. Kitaip nieku būdu nebūčiau davęs Matijui sutikimo. Ne, negali eiti į tą olą, būčiau atsakęs. Nė vienas medžiotojas netykotų šerno tokioje vietoje. Tai per daug pavojinga. Padarysi mirtiną nuodėmę, jei eisi ten ir statysi į mirtiną pavojų savo gyvybę.

Bet Dievas nepanoro manęs apšviesti. Suklydau, įsigilinęs į vieną klausimą, kurio negalima paaiškinti piktumu ar kilnumu, o vėliau jau nebuvo laiko ką nors pataisyti. Nutikimai, kuriuos tučtuojau išdėstysiu, pasipylė kaip akmenų kruša, kai, netekę atramos, jie nenumaldomai ritasi nuo skardžio. Teisybės dėlei reikia pasakyti, kad viskas atsiskleidė per kelias valandas.

Matijui išėjus, buvau bažnyčioje, kai išgirdau kažkokį šiurpų, į sprogimą panašų trenksmą, nuo kurio visi krūptelėjo. Iš pradžių nesupratau, iš kur galėjo kilti toks stiprus, visiškai neįprastas Obabai trenksmas. Tikrai ne šūvis, pamaniau.

– Tai šūvio aidas oloje! – sušukau, pagaliau atsitokėjęs. Supratau, kad nuojauta neapgavo. Tik su Dievo pagalba atspėjau, kas nutiko.

Kai atskubėjau į slėnį, Matijas jau buvo negyvas. Jis gulėjo kniūbsčias prie įėjimo į olą, rankose tebelaikė šautuvą. Už kelių metrų nuo jo, giliai šnopuodamas ir paplūdęs kraujais, gulėjo į kaklą sužeistas baltasis šernas. Tada, man regis, tarp šnopavimų išgirdau balsą. Atidžiau įsiklausęs, kaip manai, ką išgirdau? Ogi tai, ką tokią akimirką būtų kartojęs bet kuris berniukas: mama! Tasai šernas tiesiog mano akyse kūkčiojo ir be paliovos kartojo: mama, mama... Tai iliuzija, sakysi, tai tik išvargusio neužgrūdinto žmogaus vaizduotės vaisius; tą patį ir aš tvirtinu sau, prisiminęs, ką apie tai buvau skaitęs mokslinėse arba tikėjimo knygose. Bet niekaip negaliu pamiršti, ką mačiau ir girdėjau oloje. Dieve mano, lyg to dar būtų

> maža – turėjau paimti akmenį ir gyvį pribaigti. Negalėjau palikti jo paplūdusio kraujais ir kenčiančio. Turėjau pasielgti taip pat kilniai, kaip norėjo senolis.
>
> Baigsiu rašyti, nes daugiau nebeištversiu. Kaip matai, dabar esu visai sugniužęs. O, mano brangus drauge, jei atvyktum manęs aplankyti, padarytum didelę paslaugą! Jau trejus metus praleidau Obaboje. Nejau dar maža vienatvės?

Šiuo klausimu baigiasi laiškas ir istorija; apačioje – kanauninko pavardė. Bet negaliu padėti galutinio taško, nepaminėjęs vieno fakto, kuris, pasikalbėjus su daugybe dabartinių Obabos gyventojų, man atrodo reikšmingas. Turiu omenyje Lisardžio tėvystę. Daugelis mano pašnekovų tvirtino: nėra jokių abejonių – Chavjeras jo sūnus; antrąsyk perskaičius dokumentą, tokios mintys atrodo visiškai pagrįstos. Ši aplinkybė paaiškina, kodėl klebonijoje rastas laiškas taip ir liko neišsiųstas: būdamas kunigas, jis neišdrįso išsiųsti išpažinties, kurioje liko nepasakytas esminis dalykas.

*Post tenebras spero lucem**

Atokiausias Obabos priemiestis vadinosi Albanija, ten nebuvo nei grįsto kelio, nei mokyklos pastato, todėl vietiniams vaikams abėcėlės ir kitų dalykų – pavyzdžiui, kur yra Danija ar Pakistanas, arba kiek bus prie keturiasdešimt šešių pridėjus dvidešimt septynis – teko mokytis senos vietinės smuklės salėje pirmame aukšte.

Iš viso susirinko trisdešimt du mokiniai: septyniolika mergaičių, penkiolika – berniukų; ir kiekvieną rytą – praėję vyno ir aliejaus odmaišiais užgrioztą priemenę – išsirikiavę žąsele, paskui mokytoją užlipdavo pirmiausia aštuonias, paskui dešimt ir galiausiai penkias laiptų pakopas, kol pasiekdavo – jei teisingai sudėjau – paskutinę, dvidešimt trečią, pakopą, nes tiek jų iš viso ir buvo. O tariamoje klasėje susėsdavo į suolus pagal amžių tokia tvarka: mažiausieji – pirmose eilėse, o atokiausios vietos likdavo keturiolikmečiams, ir jie sėdėdavo šalia sudėtingos ir pilnai sukomplektuotos didžiosios Karlo Dalmau** enciklopedijos.

Užsiėmimai baigdavosi penktą valandą; tuomet, keldami neapsakomą erzelį, mokiniai galvotrūkčiais dardėdavo pirmiausia penkias, paskui dešimt ir galiausiai aštuonias, iš viso – dvidešimt

* Po tamsybių tikiuosi šviesos. (Lot.) Citata iš lotyniškos Biblijos (Vulgatos), Jobo knyga, 17:12.

** *Dalmau Carles Pla* – tai Cheronoje gyvavusi leidykla. Daugiausia leido mokymo metodikos leidinius ir vadovėlius, enciklopedijas ir biografijas.

tris pakopas ir dumdavo namo pavakarių – duonos su kakava – arba prie upelio linksmai kariauti kamštiniais laiveliais ir stikliniais buteliukais.

Tad mokytoja penktą valandą klasėje likdavo viena, palinkusi prie savo ilgo stalo. Ji buvo dar visai jaunutė, neseniai atvykusi į šią atokią kalnų gyvenvietę, todėl namo neskubėdavo, mieliau pasilikdavo mokykloje taisyti mokinių darbų. Pilkšvai baltame kambaryje jautėsi svetima ir labai vieniša – visai ne kaip savo namuose.

Mokytojos dienos Albanijoje slinko be galo lėtai ir vangiai, todėl didžiąją laisvalaikio dalį ji rašydavo laiškus. O rašydavo žmogui, kurį vadino Geriausiu Draugu.

Kadangi kelių čia nėra, gyvenu visiškai atskirta nuo pasaulio, negaliu niekur išeiti, – rašė pirmame laiške. – Pirmą sekmadienį, tik atvykusi, nusileidau į miestelį, tai yra į Obabos gatves. Bet veltui ėjau, nes tenai, be smuklių, nieko daugiau nėra, ir nepalankiai žiūrima, jei ten užsuka moteris. Tiesą pasakius, sunku pamiršti mūsų pasivaikščiojimus molu; juos taip mėgo mūsų nedidukė draugija – Marija, Dovydas, Karlas, Kristina, Ignasijus, tu ir aš. Ūkanotomis dienomis arba popietėmis, dulkiant lietui, tysau lovoje ir mintyse perkratinėju mūsų pašnekesius prie jūros. Kaip matai, vasaros prisiminimai yra mano vienintelė paguoda. Nepatikėsi – kartais ir čia nušvinta saulė, tuomet vaikus veduosi gaudyti drugelių. Pavyzdžiui, užvakar pavyko sugauti didžiulį *Nymphalis Antiopa*, tokio dar gyvenime nebuvo tekę matyti.

Beveik visuose laiškuose ji rašė apie drugelius, visuomet rašydavo lotyniškus pavadinimus, puikiai žinodama, kaip draugai žavisi jos žiniomis. Deja, praėjo aštuonios, paskui dešimt, o vėliau ir

šešiolika dienų; iš viso praėjo – jeigu neklystu – mėnuo ir savaitė, bet, priešingai nei tikėjosi, jos pašto dėžutės nepasiekė joks laiškas, net ir tas, kurio laukė labiausiai – Geriausio Draugo.

„Nesitikėjau, kad būsiu taip greitai pamiršta. Jie pasirodė visai niekam tikę draugai. Daugiau neberašysiu“, – nusprendė.

Tai buvo tvirtas sąsiuvinyje, kuris jai atstojo dienoraštį, įrašytas pasiryžimas.

O ruduo jau ėjo į pabaigą, ir sulig kiekviena diena drugelių rodėsi vis mažiau. Dar buvo galima pamatyti vieną kitą *Vanessa*, kurie gyvena šalia ūksmingų upių versmių, prisikabinę prie dilgėlių. Štai ir kregždės jau rikiavosi ant elektros laidų: šimtas dvidešimt sutūpusių ant vieno laido ir šimtas keturiasdešimt – ant kito, iš viso du šimtai šešiasdešimt. Bet kurią akimirką jos pakils ir skris į Pietų kraštus.

Išskrido kregždės, vadinasi, atėjo žiema, parašė mokytoja į sąsiuvinį, kai Albanijos danguje – iš akių dingus tiems dviem šimtams šešiasdešimčiai kregždžių – regis, atsivėrė tuštuma.

Dienoraštyje užrašytos mintys mokytojai buvo širdies atgaiva ir teikdavo paguodos, kuri visuomet apima pasidalijus mintimis, padėdavo susigrąžinti ramybę, ir jos Sunerimusi Širdis – didžiosiomis raidėmis – vėl imdavo plakti kaip įprasta. Tačiau tai nebuvo vien tik Širdis. Joje kunkuliavo ir kitokie impulsai, ir kitos jėgos, kurie nesutilptų į jokius sąsiuvinius; tie impulsai – slapti, tačiau galingi, kartais verčiantys miegoti išsirengus nuogai – primindavo Geriausią Draugą; jis vėl būdavo šalia ir apiberdavo bučiniais kaip tą birželio naktį, kai, atsiskyrę nuo grupelės draugų, nuklydo toli į pajūrio kopas.

Tačiau ji buvo užsispyrusi ir nenorėjo nukrypti nuo pasirinkto kelio. Ji neberašys jam kito laiško, kol negaus atsakymo į pirmą. Taigi, plunksnakotį naudojo tik formaliems reikalams, dažniausiai – kai reikėdavo parašyti mokyklų inspektoriui.

> Pone inspektoriau, manau, mokyti visuomet yra labai sunku, bet mano atveju tai išties neįveikiama užduotis, – skundėsi viename laiške. – Stogas kiauras. Suolai baisiai aplūžę, keleto langų stiklai išdužę. Kadangi žiema jau čia pat, manau, būtina neatidėliojant imtis remonto darbų, pirmiausia – pataisyti stogą. Net ir mokymo reikmenimis, turiu pripažinti, nesu tinkamai aprūpinta. Pavyzdžiui, trūksta Azijos ir Afrikos žemėlapių, ir kai vaikams pasakoju apie šiuos žemynus, turiu itin pasitelkti vaizduotę ir juos nupiešti ant pjuvenų.

Ji didžiavosi, kaip puikiai pavyko Azijos ir Afrikos žemėlapiai, kaip pasisekė išryškinti reljefo raižytumą ir pažymėti pagrindinius miestus, išsibarsčiusius ant pjuvenų. Ji manė, kad tokia šauni idėja gali kilti tik tam, kuris daug laiko praleido paplūdimyje žaisdamas su smėliu. Tai ir buvo pagrindinė priežastis, kodėl apie tai parašė inspektoriui. Iš tikrųjų žemėlapių trūkumas jos nėmaž nejaudino.

Netrukus ją pasiekė inspektoriaus atsakymas:

> Puikiai suprantu, ką esate aprašiusi laiške, deja, visoms mūsų įstaigoms pertvarkyti niekaip nepakanka būtinųjų lėšų. Bet vis tiek užsuksiu apžiūrėti mokyklos lapkričio septynioliktą, tuomet ir pasikalbėsime. Pirma turiu apžiūrėti pastatą, o tada jau spręsiu, ką daryti.

Tas laiškas sujaukė penkiasdešimt, regis, niekada nesibaigsiančių Albanijos dienų, o mokytojai sukėlė nepaprastą džiaugsmą; daug didesnį, negu galėjai tikėtis iš žmogaus, kuriam kažkas kaip gryniausią formalumą brūkštelėjo vos kelias eilutes. Bet jos vis dar Sunerimusi Širdis karštai reagavo tiek į tikrus, tiek į apgaulingus impulsus.

Septynioliktą dieną atvyks inspektorius, užrašė dienoraštyje. Paskui nuėjo prie virtuvėje kabančio kalendoriaus ir tą dieną apvedė raudonu apskritimu. Net ir Geriausio Draugo atvykimas nebūtų buvęs pažymėtas iškilmingiau ir ryškiau.

Kai pagaliau atėjo lapkričio septynioliktoji, mokytoja visą dieną prarymojo prie mokyklos lango. Bet inspektorius Albanijoje taip ir nepasirodė.

Esu labai pasipiktinusi, nes jis netesėjo pažado, parašė pačiame puslapio viršuje jau grįžusi namo. Nusprendė daugiau nieko nerašyti, atsigulė ir dvi valandas atmerktomis akimis pratysojo lovoje, spoksodama į tamsą. Kai pagaliau užmigo, iš sielos iššėlino košmarai, kiaurą naktį gąsdinę vorais ir gyvatėmis.

Vietiniai šunys skalydami pranešė apie išaušusią dieną, ir jai pasidingojo, kad jie loja jau visą amžinybę ir niekada nesiliaus. Iliuziją dar labiau sustiprino vaizdas, kai atsikėlusi pažvelgė po langą – kitapus kaip vienintelis įmanomas metų laikas viešpatavo žiema.

„Kai čia atvykau, laukai irgi buvo apsnigti ir sukaustyti speigo“, – pamanė. Ji vis dar jautėsi lyg lunatikė.

Koplytėlės laikrodis jau mušė aštuntą ryto, bet tai visiškai nepasiekė jos sąmonės, tas pats buvo ir su lapkričio aštuonioliktąja greta raudonojo apskritimo kalendoriuje. Kas ta lapkričio aštuonioliktoji? Eilinė diena. Ir jei prie vienos dienos pridėsime kitas dvidešimt devynias arba trisdešimt, susidarys mėnuo. Vienas mėnuo, kuris drauge su vienuolika kitų sudaro metus. Bet visa tai buvo kažkur kitur, o ne tokiame užkampyje, kaip Albanijos kvartalas.

„Ne, aš nesergu. Tik nebenueinu prie jūros“, – tarė sau, kai vonios veidrodyje atsispindėjo odos blyškumas. Bet nuogąstavimas jos neapleido, kol neišsiruošė.

Aš esu Melanargia Russiae. *Esu smeigtuku pritvirtinta dėžutėje ir palengva nukraujuoju*, parašė sąsiuvinyje vėliau, sėdėdama

virtuvėje prie stalo ir žiūrėdama į peteliškes, laikomas įstiklintoje spintoje.

Bet vos perskaitė tą sakinį, Sunerimusi Širdis pirmąsyk, kai atvyko į šias vietas, pradėjo maištauti. Parašytas palyginimas buvo per daug išpūstas; o ten, kur užsimena apie kraują – netgi paikiausias fizinės būklės apibūdinimas. Mat, dvi savaites vėlavusios, pagaliau prasidėjo mėnesinės.

Kietai sučiaupusi lūpas, ištaisė, ką buvo parašiusi, ir dienoraščiui patikėjo dar vieną mintį:

Privalau kažką daryti. Judėti, vaikščioti, susirasti naujų draugų – nesvarbu ką. Kitaip ta sustingusi Albanija mane pribaigs.

Neišmanė ko griebtis įgyvendinti šiems sumanymams; bet visų svarbiausia čia buvo tvirtas nusiteikimas.

Visai netrukus, kai išmušė pusę devintos, iš susimąstymo pažadino durų skambutis. Ji patenkinta nusišypsojo, nes žinojo: atėjo mylimas mokinys, mažasis Mugatso tarnas. Kaip kiekvieną rytą, eidamas į mokyklą, užsuko paimti mokyklos rakto.

„Štai įrodymas, kad laikas vis dėlto nesustojo", – pamanė, skubėdama koridoriumi.

– Šiandien labai šalta. Gal nori atsigerti ko nors šilto? – pasveikino.

Išgirdus netikėtą kvietimą, jaunojo tarno veide šmėstelėjo nepatiklus sumišimas. Netardamas nė žodžio ir nudelbęs akis į grindis, iš lėto patraukė koridoriumi.

– Užeik į virtuvę, Manueli. Nesigėdink. Gal išgersi pieno su sausainiais?

Mokytoja labai apsidžiaugė šiuo apsilankymu, nes jis išsklaidė liūdnus apmąstymus, užplūdusius vos nubudus. Ji vėl pasijuto esanti jauna.

– Išgerčiau kavos, – rimtai atsakė tarnas. Tučtuojau išsitraukė iš kišenės papirosą ir pasiūlė mokytojai. – Gal norit užrūkyti? – paklausė.

– Nerūkau, Manueli. Patarčiau ir tau sekti mano pavyzdžiu. Esi dar per jaunas rūkyti.

– Betgi jūs – moteris, o jos negali lygintis su vyrais. Jų kūnas daug silpnesnis. Kiekvienam tai aišku.

Mažasis Mugatso tarnas pasižymėjo savita elgsena ir manieromis, jos skyrėsi nuo tų, kurių galėjai tikėtis iš dvylikmečio. Jame buvo kažkas senoviško, visada kalbėdavo šiurkščiai ir garsiai, kaip būdinga žmonėms, visada gyvenusiems gryname ore, miškuose, tarp uolų ir kalnų, po žvaigždėtu dangumi. Palyginti su kitais mokyklos vaikais, atrodė daug vyresnis ir lyg iš kitų laikų; ypač iš kitų laikų.

„Jis neturėjo vaikystės. Nuo mažumės pradėjo dirbti ir žaidimams niekada neturėjo bendraamžių“, – mąstė mokytoja, pildama puodelį kavos. Jos širdis – pagaliau išsivadavusi nuo tamsių rytmečio apmąstymų – kurstė švelnumą.

– Krosnis kūrenasi puikiai, ar ne? – dar paklausė; mažasis Mugatso tarnas buvo vienintelis, turintis išskirtinę teisę rūpintis, kad mokykloje būtų maloniai šilta.

– Turbūt gerai. Bent iki šiol nebuvo šalta, – pasakęs pirmąsyk nusišypsojo.

„Jo labai daili šypsena“, – pastebėjo ji, mąstydama, kad teisingai pasielgė, jį paskyrusi rūpintis krosnimi. Mokykloje šios pareigos jam suteikė tam tikrą statusą ir autoritetą, kurio dėl ne itin stropaus mokymosi niekada nebūtų įgijęs savo jėgomis.

– Manueli, kada pradėjai lankyti mokyklą? – paklausė.

Mokinį turbūt nustebino malonus mokytojos elgesys ir netikėtas domėjimasis jo gyvenimo smulkmenomis; bet nustebimo neparodė. Jis kalbėjo vis labiau pasitikėdamas.

– Pradėjau lankyti devynerių. Šešerių metų pradėjau piemenauti, ganydavau visada kalnuose. Neblogas užsiėmimas, bent geresnis negu dabar, – ir vienu mauku išgėrė likusią kavą.

– Ar tavo dabartinis šeimininkas negeras?

– Jis tikras paršas.

Šeimininkas jį išleidžia į mokyklą tik rytais, o popietėmis – net ir dėl to nusipelno tokios pravardės, pamanė mokytoja, tačiau mažasis tarnas galvoje turėjo visai ką kita.

– Jis per daug įnikęs girtauti, – pradėjo pasakoti. – O kai žmogus užgeria, visiems aišku, kad nieko nenuveiks. Tad visus darbus tenka atlikti man. Ir šiandien jau nuo penkių ryto esu pakirdęs. Šiaip jis žmogus neblogas. Aš jį vertinu.

Iki pamokų pradžios buvo likęs vos ketvirtis valandos, ir vaikinas neramiai pasimuistė kėdėje.

– Tuojau paduosiu raktus, – pastebėjusi jo susirūpinimą, susizgribo mokytoja.

– Reikia paskubėti, kad mokykloje būtų šilta, kai prasidės pamokos, – pakilęs nuo kėdės, pasakė mažasis pagalbininkas. Gavęs raktą, nė neatsisveikino, tik trinktelėjo durimis ir išskubėjo.

„Koks rimtas!“ – atsiduso mokytoja, ir veidu nuslydo šypsena.

Nuo pilkšvai balto namelio iki mokyklos pirmiausia reikėjo nueiti šimtą trisdešimt žingsnių, paskui keturiasdešimt, vėliau – aštuoniasdešimt; kitaip tariant, iš viso – jei neklystu – reikėjo nueiti du šimtus penkiasdešimt žingsnių. Mažasis Mugatso tarnas, mintyse apskaičiavęs, pagalvojo: jei paspartins žingsnį ir vietoj trijų žingsnių žengs vieną, nueiti iki krosnies prireiks ne pusantros minutės, kaip paprastai, o tik pusės. Paskui, pamiršęs aritmetiką, kiek įkabindamas nuskuodė į mokyklą.

Tačiau jo skaičiavimai pasirodė netikslūs: įveikęs bene pusę kelio, užkliuvo už įrankių, gatvėje paliktų darbininkų, tvarkiusių Albanijos kanalizacijos vamzdžius; jis visaip stengėsi išlaikyti

pusiausvyrą ir nepargriūti, bet, staigiai liuoktelėjus į šalį, iš kišenės išsprūdo raktas ir nuskriejo į duobę.

– Nusiramink, vaikine, žemiau jau nekris, – burbtelėjo įmitęs vyriokas, dirbantis duobėje.

– Prašau paduoti raktą, – rimtai paprašė vaikis.

– Kažkodėl man atrodo, kad pats turėsi išsiimti. Nenoriu teptis rankų.

Storulis kastuvo galu raktą pakėlė, švystelėjo į duobėje telkšančią balą ir tyčiodamasis išsiviepė.

– Duok šen raktą, parše tu!

Mažasis Mugatso namų tarnas negalėjo pakęsti pokštininkų, ypač tokių dykūnų, kurie tik ir ieško progų nusimuilinti nuo darbo. Kraujas jam užvirdavo iš pykčio.

– Lipk čionai, ir paduosiu, – pasiūlė storulis, nesiliaudamas šypsotis.

– Būk atsargesnis su žodžiais, vaikine, – įspėjo jį kitas iš duobės.

Mažasis Mugatso tarnas buvo didelis imtynių mėgėjas ir vieną kartą, pačią džiugiausią savo gyvenimo dieną, dalyvavo čempiono Očoa pasirodyme, kai šis savo varžovą įveikė garsiuoju *smūgiu kulnu*; nuo to laiko neturėjo kitos minties, tik, ganydamas kalnuose gyvulius, treniruotis tarp medžių, kol puikiai įvaldys šį smūgį.

„Tas paršas per daug savim pasitiki“, – niršo vaikis.

Po akimirkos storulis jau tysojo duobėje paslikas. Kiti darbininkai juokėsi, o jis, suspaudęs raktą rankoje, nuskuodė gatve žemyn.

– Man pavyko ne prasčiau už Očoa, – pravėrus mokyklos duris, jį užliejo maloni išdidumo banga.

Per tuos trejus metus, kai vienui vienas ganė bandą kalnuose, mažasis Mugatso tarnas buvo išmokęs žaisti vienas ir visada

jautėsi patenkintas, įėjęs į tą mokykla paverstą kambarį. Tuščią erdvę įsivaizdavo esant Didžiąja Visata, kurioje, be jo ir šuns Mauro, nieko daugiau nebuvo, ir įsivaizdavo esąs kažkas kitas, kokia nors pramanyta būtybė. Jei tik mokytoja būtų galėjusi matyti, kokie spektakliai ten būdavo rengiami, niekada nebūtų galvojusi, kad Manuelis vyresnis už kitus mokinius. Veikiau atvirkščiai: būtų maniusi, kad jis dar tebėra vaikas.

Jo spektakliuose veiksmo vieta visada būdavo Azija arba Afrika, kurių kontūrus mokytoja buvo nupiešusi ant pabertų pjuvenų, ir tose teritorijose Mauras būdavo jo, tai yra didžiojo Kartaginos karaliaus Hanibalo, padėjėjas, nes Manuelis manė, kad jis buvo vienintelis drąsus vyras iš visų aprašytų elementoriuje.

– Maure, Azija parsidavė ir buvo prijungta prie Romos, todėl nusprendžiau juos nubausti. Štai sudeginsiu kokį nors jų miestą, – pradėjo tądien.

Perskaitė pavadinimus, kuriuos mokytoja buvo pažymėjusi mažomis vėliavėlėmis, ir pridūrė:

– Kurį miestą padegsime, Maure? Pekiną, Nankiną ar Čenkiną?

– Bet kurį, tik ne Čenkiną. Būtų gaila sudeginti miestą, kuris taip juokingai vadinasi, – pareiškė Mauro sprendimą.

– O kaip dėl Pekino?

– Negalima, Hanibalai. Jis man irgi labai patinka, panašus į šuns vardą. Aš ir pats mielai vadinčiausi Pekinu, taigi, pats supranti...

– Maurai, šiandien viskam priešiniesi.

– O tie kairėje nuo Kinijos stūksantys kalnai? Kodėl jų nesudeginti?

– Turiu pagalvoti. Palauk truputį.

Reikėjo pripažinti, kad padėjėjo prašymas buvo labai išmintingas, nes ta kalnuota vietovė neturėjo nei vėliavėlių, nei

pavadinimų. Jam visuomet būdavo daug lengviau pasmerkti myriop nepažįstamas vietas.

Prieš akis, parklupdyta jam po kojų, plytėjo visa Kinija: Pekinas, Nankinas, Čenkinas, Kantonas, Honkongas, Šanchajus, Taivanas; ir visuose miestuose bei kaimeliuose knibždėte knibždėjo daugybė mažų žmogeliukų, kurių maldaujančios akys žvelgė į jį. „Hanibalai, – bylojo jos. – Pasigailėk ir nedegink mūsų miestų. Daugiau niekada nebebūsime Romos vasalai. Prisiekiam!“

„Tada sudeginsiu šiuos kalnus! Kartaginos valdovas nedovanoja!“ – galiausiai nutarė, paėmė žiupsnelį pjuvenų ir suvyniojo į popierių. Netrukus didžioji dalis Himalajų jau pleškėjo krosnyje.

– Manueli, kaip gerai dega! – vos įėjusi pagyrė mokytoja, perrėkusi erzelį, sukeltą dvidešimt keturių Albanijos vaikų gerklių (iš trisdešimt vieno atėmus septynis, sergančius gripu). Tuo metu jis jau sėdėjo savo suole, stovinčiame arčiausiai krosnies.

– Nieko ypatinga. Svarbiausia, kad visai nepriėjo dūmų, – abejingai atsakė. Jo tonas vėl buvo šiurkštus.

Mažasis Mugatso tarnas visą rytą pro krosnies langelį stebėdavo ugnį. Juk visiems žinoma, kad ugnis visuomet norėtų iškrėsti kokią šunybę, o pasitikėti ja – blogiausia, ką tik galima sugalvoti. Štai ką tik skaisčiai liepsnojusi ugnis netrukus jau vos rusena ir tuoj užges. Tik neapsižiūrėk, ir ta pati ugnis tuoj praris tave patį.

– Elementoriuje atsiverskite aritmetikos skyrių, – liepė mokytoja, pačius mažiausius pamokiusi dailyraščio.

Mažasis namų darbininkas susiraukė. Jam visiškai nepatiko aritmetika, visa širdimi neapkentė uždavinių, užduodamų kiekvienos pamokos pabaigoje; jų visiškai nesuprato.

Mokytoja jau skaitė uždavinio, kurį reikėjo tądien spręsti, sąlygą, ir jis stengėsi apsimesti, kad susikaupęs klauso:

– Vienas ponas turėjo šešis arklius. Tris pardavė ir už kiekvieną gavo po tūkstantį penkis šimtus pesetų. Dar du pardavė po tūkstantį tris šimtus pesetų už kiekvieną. O štai paskutinis susilaužė koją, todėl jį reikėjo atiduoti mėsininkui. Klausimas: kiek pinigų sumokėjo mėsininkas, jeigu žinoma, kad iš viso žmogus gavo septynis tūkstančius tris šimtus pesetų?

„Kaži kas nutiko tam arkliui, kad susilaužė koją?“ – susimąstė mažasis tarnas. Tas kvailas elementorius niekada nepaaiškina svarbiausių dalykų.

– Manueli, kiek pinigų sumokėjo mėsininkas? – tuomet išgirdo.

Kraujas plūstelėjo į skruostus. Patiko, kad mokytoja garsiai visų akivaizdoje ištarė jo vardą, bet tas nukaitimas reiškė visai ne tai. Jis labai drovėjosi atsakinėti prieš visus.

– Šiuose kraštuose nemintama arkliena, panele, – toptelėjo pasakyti.

Visi paskutinės eilės mokiniai prapliupo juoktis, ir mokytoja turėjo pagrasinti liniuote, kad pagaliau nustotų.

– Manueli, pasakyk, kiek pinigų sumokėjo mėsininkas? – darsyk paklausė.

– Nežinau. Turbūt kokius penkiolika durų*.

– Du šimtus pesetų! – šūktelėjo viena mergiotė į kasą supintais plaukais.

Mokytoja linktelėjo: atsakymas teisingas.

– Kam dar išėjo toks atsakymas?

Rankas pakėlė visi paskutinės eilės mokiniai.

Bet mažasis Mugatso tarnas tam nepritarė:

„Neišmanėliai! – niekinamai šūktelėjo mintyse. – Nueikite patys pas mėsininką su klipata arkliu, žiūrėsim, kaip jis duos du šimtus pesetų! Esate labai sumanūs!“

* Duras – ispanų moneta, kurios vertė lygi penkioms pesetoms.

Paskui pakilo įmesti į krosnį malkų ir eidamas pasilenkė prie vieno iš draugų, kuris iš jo atsakymo juokėsi labiausiai.

– Pričiupsiu pakeliui namo ir prikulsiu.

Linksmuolis akimirksniu išblyško: puikiai žinojo, kad kovojant dar niekam nepavyko nugalėti mažojo Mugatso tarno. Jis įveikdavo visus, net ir dvigubai vyresnius už save vaikinus.

Post tenebras spero lucem, šeštą valandą vakaro Albanijoje jau buvo visiškai tamsu, o visos lemputės smuklės priemenėje perdegusios; tad mokytojai nebeliko nieko kito, kaip, laikantis už turėklo, tas dvidešimt tris pakopas – penkias, dešimt ir aštuonias – nulipti apgraibomis į vyno ir aliejaus odmaišiais užgriozdintą priemenę.

Be tamsos išorėje, buvo kita tamsa, tūnanti Sunerimusioje Širdyje, ir pastaroji – nepalyginamai stipresnė; toji tamsa priversdavo sustoti ir nejudėti, kai, nulipusi pirmas penkiolika pakopų, atsidurdavo erdvioje laiptų aikštelėje; nes iš ten kuo aiškiausiai girdėjo smuklėje kaip tik po jos kojomis sėdinčių darbininkų juoką ir kalbas. Pirmiausia tai buvo tik stabtelėjimas atsipūsti; paskui – nekalta pramoga; labai greit, jau pačiame vidurvasary, tapo įpročiu, kurio netgi dienoraščiui nedrįso prisipažinti.

„Jie visada linksmi. Turbūt dėl to, kad kiaurą dieną sunkiai dirba tranšėjoje", – svarstė.

Iš pradžių Sunerimusi Širdis įdėmiai klausėsi visų vyrų, kaip vyriškosios giminės apskritai, paimtos daugiskaita, bet vos tik pradėjo skirti balsus, antroji gramatinė kategorija – skaičius – labai greitai dingo. Jos nedomino tie dešimt ar dvylika apie barą susispietusių darbininkų, nedomino net ir pusė jų, pagaliau – net ir tos pusės pusė. Jai įdomus tik vienas. Kas rytą matydavo dirbantį prie upės – juodbruvį vyrą garbanotais plaukais, su

tatuiruote ant dešinės rankos. Kai kada naktimis, ypač kai miegodavo nuoga, toji tatuiruotė – laivo atvaizdas – giliai įsiskverbdavo į sapnus.

Kartais knietėdavo, susigalvojus kokią priežastį, ten užeiti; pavyzdžiui, užsukti ir paklausti, gal atsirastų savanoris perkelti į kitą vietą lentą, arba paprašyti stiklinės vandens, arba patarimo, ką daryti su varvančiu stogu. Bet visada praeidavo pro šalį, link savo atokių namų. Ne vien iš drovumo, bet ir dėl to, kad toji tatuiruotė priminė tikrą laivą: žydrai raudoną, kuriame dirbo jos Geriausias Draugas.

Savo dvidešimt trečiojo gimtadienio išvakarėse – buvo jau gruodžio antroji, penktadienis, – laiptų aikštelėje užtruko ilgiau nei paprastai. Užeiga, regis, sausakimša, ir pro tą šurmulį prasiverždavo armonikos garsai.

„Gal jie ten šoka?“ – toptelėjo, prisiminus vieną vaizdelį, kurio liudininke teko būti vos atvykus. Albanijoje nebuvo nieko keista, kai vyrai šokdavo su vyrais.

– Ir aš tai padarysiu, – išgirdo tuomet. Pamatė, kaip į koridorių plūstelėjo šviesa, ir kvatodamasis išėjo tatuiruotasis vyras. Iš paskos, tampydami jį už marškinių, atsekė du kikenantys draugeliai.

Pamačiusi, kad jis pradeda segiotis kelnių praskiepą, mokytoja net kvapą sulaikė. Akimirksniu persmelkė mintis, kad ją gali pastebėti.

– Baik, seni, tikim, kad gali! – įtikinėjo abudu draugai tatuiruotąjį.

Ji nepajėgė atitraukti akių nuo to kelnių plyšio. Ten buvo išbrinkęs mėsgalys, o iš jo trykštanti čiurkšlė ant akmeninių plokščių paišė garuojančias sroveles.

– Eik tu, parše! – kvatojosi tie apačioje, o ji turėjo įsikibti į turėklą, kad neprarastų pusiausvyros.

Kai vėl pasidarė tamsu, mokytoja labai iš lėto nulipo tas aštuonias pakopas, vedančias į priemenę. Jau apačioje susirado koja vieną iš tų srovelių ir ryžtingai į ją įmynė.

Į savo pilkšvai baltą namelį sugrįžo lengva ir stipri, tarsi šoktų visu kūnu, mosavo rankomis, namie persirengė. Jos širdis buvo kupina ūmaus džiugesio.

Jeigu mokytoja būtų buvusi brandesnio amžiaus arba daugiau mačiusi pasaulio, laiptų aikštelėje matytas vaizdelis jos gyvenime tebūtų buvęs vienas iš nuvalkiotų pokštų, kurie kažkada vėliau prisimenami kokiame susibūrime, pavyzdžiui, draugams linksminti. Bet ji buvo tik neseniai palikusi savo gimtąjį pajūrio miestą, ir visa, kas susiję su ta gyvenimo sritimi, išskyrus naktines fantazijas, tebuvo trumputė vienos birželio nakties patirtis, kai jos Geriausias Draugas pakvietė pasivaikščioti po kopas. Dabar ji manė peržengusi tikrovės ribas. Drėgnas batelio padas, be jokios abejonės, reiškė, kad įveikė Albanijoje jos laukusį Didįjį Išbandymą.

Po vakarienės, naujos dvasinės būsenos paakintas, vėl atgimė troškimas parašyti Geriausiam Draugui. Ji susirado blyškiai mėlynos spalvos laiškų sąsiuvinį ir ryžtingai atsivertė. Ant stalo stovėjo puodelis garuojančios kavos.

Ar jau visai mane pamiršote? – tvirta rašysena pradėjo. – Man tai atrodo negerai. Netgi baisu, sakyčiau. Nemaniau, kad bus taip sunku brūkštelėti kelias eilutes. Bet gal geriau pakeisiu temą, kitaip dar galiu supykti. Nieko apie tave nežinant, nei ką veiki, nei kaip sekasi laive, turbūt nekeista, kad sunku sugalvoti, ką rašyti. Po teisybei, nebelieka nieko kito, kaip papasakoti apie žiemą, kuri šiame Dievo užmirštame krašte labai šalta, ilga ir slegianti. Jei kurią dieną užslinks rūkas, tai tvyros visą savaitę. Tą patį galiu pasakyti ir apie lietų.

> Neįmanoma išeiti pasivaikščioti, apžiūrinėti *Clysandra* arba *Falena* vikšrų. Taigi, turbūt įsivaizduoji, koks linksmas mano gyvenimas. Sekmadienis – vienintelė diena, kai čia kas nors vyksta, mat miestelio jaunimas nusisamdė aklą akordeonistą, bet aš niekada neinu į šokius. Turbūt žinai, dėl ko. Nors, geriau pagalvojus, turbūt nežinai, apie ką čia kalbu, nes irgi esi panašus į tą neregį akordeonistą. Bet ir vėl pradedu rašyti, ko nederėtų, todėl ir baigsiu.

„Jis čia ir pasiliks, jeigu rytoj manęs nepasveikinsi", – mintimis kreipėsi į Geriausią Draugą.

„Tikiuosi, bent mano gimtadienio nepamiršai!" – pridūrė ir atsiduso.

Tą naktį miegojo taip ramiai, kaip jau seniai buvo miegojusi.

Kitą rytą – buvo šeštadienis, ir jos darbas truko tik iki vidudienio – jai nesinorėjo iškart eiti pietauti ir, prieš sugrįždama į savo pilkšvai baltą namuką, panoro apsukti didelį ratą: pirmiausia nueiti šešis šimtus žingsnių iki kapinių, paskui – tris šimtus iki koplyčios, o vėliau dar penkis šimtus iki namų durų; nuėjusi tą maršrutą, iš viso tūkstantį penkis šimtus žingsnių, pakėlė akis ir pamatė laišką, paštininko perlenktą ir įspraustą į plyšį.

Tai buvo pilnas vardų atvirukas. Jos tėvai, broliai ir seserys siuntė nuoširdžiausius sveikinimus su gimtadieniu ir linkėjo laimės.

Nutarusi, kad valgyti dar nenori, ėjo toliau, šįkart – į kalnų pusę ir vienu ypu įveikė pirmus septynis tūkstančius žingsnių iki upės; paskui dar penkis tūkstančius žingsnių iki kalvos, nuo kurios matė bažnyčią ir Obabos gatves; ir jau vėliau, įveikusi dar dviem tūkstančiais žingsnių daugiau, grįžo į savo priemiestį. Kai

galiausiai sugrįžo namo, jau buvo suskaičiavusi dvidešimt šešis tūkstančius žingsnių. Alkana ir nuvargusi įžengė į virtuvę ir pradėjo gaminti šventinę vakarienę.

Daugiausia laiko sugaišo ruošdama biskvitinį pyragą su kremu. Kai šis pagaliau buvo pašautas į krosnį, atsivertė sąsiuvinį ir pradėjo rašyti.

Gruodžio trečioji. Dvidešimt treji metai. Šeimyna atsiuntė atviruką. Šiandien Albanijoje labai triukšminga. Ryte, piešdamos danguje skaitmenis, praskriejo žąsys; kadangi dėl stipraus vėjo buvo priverstos skristi visai pažeme, visur buvo pilna medžiotojų. Kiaurą dieną nesiliovė pokšėti šautuvai. Šunys skalijo it paklaikę nuo šurmulio. Šias eilutes rašau ir laukiu, kol iškeps šio vakaro pyragas. Sprendžiant iš kvapo, sklindančio nuo krosnies, pyragas turėtų būti gardus.

Ji pažvelgė pro langą, dvejodama, ar verta dar ką nors pridurti, bet neturėjo ūpo rašyti apie užmaršties, kuriai ją pasmerkė Geriausias Draugas, sukeltus jausmus. Nenorėjo pasiduoti slogučiui.

Mėnulis danguje žaidžia slėpynių, parašė pabaigoje.

Ji jau rengėsi traukti iš krosnies pyragą, kai pasigirdo beldimas į duris.

– Manueli, tu? – šūktelėjo, netikėtai išvydusi mažąjį Mugatso tarną.

– Aš labai susirūpinęs, panele, – prisipažino vaikis, nudelbęs akis.

Tik virtuvėje mokytoja pastebėjo ištinusią ir pamėlusią berniuko lūpą ir manė supratusi, ką turėjo omeny mažasis darbininkas.

– Manueli, kas gi tavo lūpai? – išsigando mokytoja.

– Nieko baisaus, panele. Susikibau su vienu paršu, kuris šešiasdešimt kilogramų sunkesnis už mane. Jis jus irgi pažįsta. Vienas iš darbininkų, kurie tvarko kanalizaciją.

– Tasai su tatuiruote ant rankos?

– Ne, ne juodbruvas. Kitas, daug stambesnis. – Mokytoją ta žinia nuramino.

– Tai dėl ko susipešėt?

– Anądien norėjo atimti mokyklos raktą, ir aš jam įspyriau. O šįryt užsimanė atkeršyti, bet manęs neįveikė.

– Ar jis tavęs neįveikė? – nusijuokė mokytoja. Ją prajuokino tas mažojo pagalbininko pasitikėjimas savimi.

– Panele, tas dručkis – tikras bailys. Iš pradžių mudu kovėmės švariai, bet paskui turėjau atsitraukti, nes tas niekšas man per daug sunkus. Bet kai man prakirto lūpą, griebiau akmenį ir iš visų jėgų užsimojau jam į galvą. Būtumėt mačiusi, panele, kaip išsigando!

Dabar jau nusijuokė.

– Įspėjau, kad daugiau nekibtų, kitaip brangiai sumokės. Žinau, kad negerai griebtis akmens, bet mūsų svorio skirtumas per daug didelis. O kaip jums atrodo?

– Gerai pasielgei, – pagyrė mokytoja ir plačiai nusišypsojo. Didžiavosi savo mokinio elgesiu.

– Bet čia atėjau ne istorijų pasakoti. Jau sakiau, kad esu labai susirūpinęs.

– Manueli, palūkėk. Pirmiausia aš užduosiu klausimą. Ar tu jau po vakarienės?

Berniukas papurtė galvą.

– Ar kvepia iš virtuvės?

Šįsyk jis labiau linktelėjo galva. Neįmanoma nesuuosti.

– Krosnyje kepa pyragas. Ar esi kada valgęs pyrago?

– Du kartus.

– Tai va, šiandien gausi trečią, bet pirmiausia eime paragauti kitų, irgi labai gardžių valgių. Pradėsime nuo kroketų. Ar žinai, kas tai yra?

– Turbūt žinau, – tarė mažasis tarnas, kiek išplėtęs akis. Paskui, kyštelėjęs ranką kišenėn, ištraukė cigarečių. – Norite?

Jau buvo beatsisakanti, bet širdyje įsismelkęs slogutis tokiai minčiai pasipriešino. Jai nusibodo būti tokia, anot motinos, *dalykiška mergina.* Tas dalykiškumas nieko gero nedavė. Galų gale, juk šventė gimtadienį, ir Manuelis buvo vienintelis svečias, nes kitų draugų čia neturėjo.

– Gerai, paimsiu vieną, bet tik po vakarienės. Viskas savo laiku. O valgydamas galėsi išskloti savo rūpestį.

– Kitą savaitę, – pradėjo berniukas, dar nė nepalietęs lėkštėje garuojančių kroketų, – negalėsiu lankyti mokyklos, nes ūkyje dabar daug darbų. Man neramu dėl krosnies, nes daugiau niekas nemoka jos užkurti, mokykla tikrai paskęs dūmuose.

– Manueli, būtinai ką nors sugalvosime. O dabar – valgyk!

Mažasis tarnas nė nekrustelėjo.

– O kas bus atsakingas už krosnies kūrimą, kol manęs nebus? – galop nedrąsiai paklausė, nudelbęs akis. Akivaizdu – bijojo netekti pareigų.

– Manueli, kol tavęs nebus, aš pati tuo pasirūpinsiu, – pažadėjo mokytoja. Pagaliau suprato, koks tas tikrasis mažojo pagalbininko rūpestis. – Sutinki?

– Žinoma! Gerai sugalvojot! – šūktelėjo, siekdamas ranka pirmo kroketo. Vakarieniaudamas mokytoją linksmino, nesidrovėdamas ir be užuolankų pasakojo apie savo gyvenimą, kalbėjo su tvirtu įsitikinimu džiugiai, kaip žmogus, kurio ateities netemdo jokie šešėliai. Kur jo tėvai? Tai jau tikrai ne šiame pasaulyje – pasimirė, kai jis tebuvo trejų. O brolių, seserų ar yra? Turėjo brolių, bet jie už jį daug vyresni, ir niekada neteko jų matyti, nes

iškeliavo į Ameriką. Seserys? Ne, seserų neturi. Bet ir nereikia. Kokie jo pomėgiai? Už viską labiau pasaulyje patiko laisvosios imtynės, dar vaikštinėti kalnuose su šunimi ir ganyti gyvulius. Ypač patiko imtynės. Kai tik galės, Albaniją paliks ir iškeliaus į kitą vietą, kur rimtai treniruosis ir taps tokiu geru imtynininku, kaip Očoa.

– Bet kurgi ketini vykti, Manueli? – paklausė, eidama žvilgtelėti pyrago.

– Dar nežinau, bet turbūt į Ameriką, pas brolius.

Pro virtuvės langą buvo matyti į debesis klimpstantis mėnulis. Dangų užliejo rausvi atspalviai.

– Pradeda lyti, – tarė mažasis tarnas.

– Nemėgstu lietaus. Man patinka sniegas, – tarė ji, padėjusi pyragą ant stalo ir mėgaudamasi jo kvapumu. Pyragas nusisekė.

– Dar dvi savaites teks laukti, nes iki to laiko nesnigs, – mažasis tarnas kalbėjo užtikrintai, kaip žmogus, daug sykių miegojęs po atviru dangumi.

– Manueli, turiu šiek tiek chereso. Gal truputį išgertume su pyragu?

– Kaip pasakysite...

– Manueli, nevadink manęs jūs. Pamiršk, kad esu tavo mokytoja, – paprašė, eidama butelio.

Pyragą valgė ir cheresą siurbčiojo labai iškilmingai – tylėdami, labai pamažu, retsykiais nusišypsodami. Vėjas ir lietus sutartinai ir įkyriai beldėsi į langus, bet jie to negirdėjo; susikaupę ragavo gardų kepinį ir vyną. Virtuvės šiluma saugojo nuo visų negandų.

– Manueli, jau artėja Kalėdos. Gal pagiedokime kokią giesmę? – pasiūlė mokytoja, kai baigė valgyti. Berniukas linktelėjo galvą.

Jie ilgokai giedojo, paskui rūkė, vėliau dar išlenkė po taurelę. Kai koplyčios laikrodis išmušė dvyliktą, juos – ypač mažąjį tarną – jau lenkė nuovargis.

– Atleiskite, jau metas eiti, – pasakė mokytojai, užsimiršęs susitarimą dėl kreipinių. – Labai anksti kėliausi, limpa akys, – kaip tik buvo pademonstravęs garsųjį Očoa *smūgį kulnu.*

Nepaleisdama iš rankos šįvakar jau trečios cigaretės, mokytoja priėjo prie lango. Anapus vėjas ir lietus tebešėlo.

– Manueli, teks likti čia. Per tokį orą net šuns laukan niekas neveja.

Berniukas nieko neatsakė. Jis jau buvo užsnūdęs kėdėje.

– Jau sugalvojau, ką darysime. Matai čiužinį virtuvėje?

– Kodėl laikote čiužinį virtuvėje? – paklausė vaikinas, atplėšęs akis.

– Dažnai čia miegu, kai šalta. Tau irgi šiandien čia teks miegoti. Virtuvėje miegoti labai malonu. Nagi, gulkis, nebūk paikas, – berniukas automatiškai pakluso.

Kai mažasis tarnas jau užsimerkęs tysojo guolyje, Sunerimusi mokytojos Širdis pradėjo prieštarauti. Ji elgėsi neapdairiai, tiksliau sakant, jau pasielgė neapdairiai, vakarėlį šitaip užtęsusi ir mažajam tarnui leidusi gerti vyną, gėrusi sykiu ir rūkiusi. Jai nederėjo spoksoti į tą pusę, kur gulėjo čiužinys, reikėjo išeiti į šaltą gruodžio lietų, prasiblaivyti ir viską gerai apgalvoti. Bet veltui. Vidinis balsas buvo daug stipresnis ir atkaklesnis. Ji neturi būti silpnadvasė. Pasaulis liko toli už šios virtuvės sienų. Viskas nublanko – ir Albanijos priemiestis, ir pajūrio miestas, ir visa kita. O kur dingo kita jos ranka? Nejau ranka nebuvo išmintingesnė už jos Sunerimusią Širdį?

Mokytoja užsimerkė ir giliai atsiduso. Paskui nuėjo į savo kambarį.

– Įsitaisyk patogiai, Manueli. Netrukus grįšiu užgesinti šviesos, – dar šūktelėjo iš koridoriaus. Mažasis padėjėjas nieko neatsakė.

Atsistojusi prieš didelį veidrodį miegamajame, mokytoja atsisegė sijono užtrauktuką – sijonas nuslydo ant kulnų. Ji gėrėjosi šlaunimis. Joms taip pat šiandien suėjo dvidešimt treji. Buvo tvirtos ir švelnios, o ne gležnos kaip draugių. Kai eidavo paplūdimiu, daugelis atsisukę žiūrėdavo į jas.

Pamažu prieš veidrodį pasirodė visas kūnas. Ant pirštų galų ji nutipeno į virtuvę vien su vasariniais marškinėliais.

– Manueli, taip ir užmigai nenusirengęs? – pasakė ir pusiau gulomis įsitaisė šalia.

Po gimtadienio, gruodžio trečiąją, mokytojos jausmai pasikeitė. Nebeliko nuo pat atvykimo į Albaniją lydėjusio nerimo. Jo vietą užėmė baimė. Ji jau nebebuvo moteris Sunerimusia Širdimi; dabar virto moterimi su Išsigandusia Širdimi.

Tas pasikeitimas labiausiai pakeitė jos judėjimo kryptis, nes dabar jau nebedrįso iš mokyklos namo grįžti įprastu keliu, priešingai – norėdama išvengti žmonių žvilgsnių, darė štai tokį lanką: pirmiausia šimtą dvidešimt, paskui aštuoniasdešimt, vėliau – septyniasdešimt penkis ir galiausiai – dvidešimt du žingsnius; iš viso, jei neklystu, du šimtai devyniasdešimt septyni žingsniai.

Sugrįžusi atsiversdavo dienoraštį ir užrašydavo apmąstymus, kurių reikėjo Išsigandusiai Širdžiai, kad dar labiau neišsigąstų, ir viskas galutinai neišslystų iš rankų. Rašiniai būdavo ilgi, per keletą puslapių.

Kažkada skaičiau, kad, norint būti laimingai, pakanka dviejų dalykų. Pirma – reikia labai įsiklausyti į save; antra – nepaisyti

kitų apie mus susikurtos nuomonės. Anksčiau man atrodė, kad laikiausi abiejų išvardytų sąlygų ir buvau kitokia, nei mano šeima arba draugės. Bet netiesa – jų nesilaikau. Ypač antrosios. Gyvenu bijodama, vietiniai žmonės kelia baimę, siaubingai gąsdina paskalos, kurios, galimas dalykas, jau sklinda, ir tiesiog iš proto varo mintys, ką jie žino arba ko nežino. Kartais neapleidžia nuojauta, kad kažką nutuokia; apie tai, kas įvyko, ir ko neįvyko, bet jų įsivaizdavimu – įvyko; pastebiu piktdžiugiškas šypsenas gatvėje, krautuvėse, smuklėje – visur. Pavyzdžiui, užvakar, kai norėjau užsukti į krautuvę, kuo aiškiausiai girdėjau, kaip kažkas sakė *matyt, ir šitai reikia prie kažko prisišlieti*, tai apsisukau ir grįžau namo; spėliones visaip stengiuosi nuginti šalin; norisi tikėti, kad tai tėra mano vaizduotės padariniai, juk negali visas miestelis žinoti, ką padariau ir ko nepadariau. Bet dėl to nesu visiškai tikra. Laikas parodys.

Bet Laikas nebuvo linkęs ką nors paaiškinti, bent ne iš karto; tyliai praslinko kelios dienos, atnešusios tik pirmąjį sniegą, išpranašautą mažojo Mugatso tarno. Taip atėjo ir trečias gruodžio sekmadienis, ir jau beveik vidurnaktį, kai nutilo aklojo akordeonisto muzika, mokytoja pajuto, kad ją kažkas kalbina; pajuto, kad Laikas išgirdo maldas ir nutarė atsiųsti du jaunuolius, kuriuos pirmiausia pasistengė prigirdyti.

– Mokytoja! – išgirdo šaukiant po langais.

Ji neišdrįso atverti lango, bet pro užuolaidos kraštelį pamatė du jaunus vaikinus. Jiedu stovėjo po gatvės žibintu, apsikabinę per pečius. Aplinkui viskas baltavo.

– Mokytoja, atidaryk! – vėl šūktelėjo.

Paskui pradėjo lipdyti sniego gniūžtes ir mėtyti į duris.

– Kaip čia yra? Ar jau nebepatinka jauni berniukai? Mes dar labai maži, rimtai!

– Tikrai. Va šito tai labai mažiukas!

Kumščiuodami vienas kitą, vaikėzai kvatojo net susiriesdami.

Jie buvo pirmieji, bet ne vieninteliai pasiuntiniai. Laikas, lyg norėdamas pabrėžti, kad jo atsakymais ji neturi abejoti, kiaurą naktį siuntė apgirtusius jaunuolius: aštuonis apie vienuoliktą, dar tris apie dvyliktą, o paskutinis apsireiškė pusę pirmos; iš viso susidarė – įskaitant ir du pirmus – keturiolika pasiuntinių.

Bet Išsigandusi Širdis labiausiai suspurdėjo išgirdusi paskutinį, atsiradusį pusę pirmos. Bet jis atklydo tykiai, o ne su riksmais ir triukšmingai, kaip kiti; paskui tylutėliai pro lango stiklą šnibždėjo: „Moterie, atidaryk, aš esu tas su tatuiruotu laivu."

Prašymą tatuiruotasis kartojo kas dešimt minučių. Regis, buvo pasirengęs visą naktį taip stypsoti tamsoje ant sniego, kuris, spaudžiant speigui, kietėjo ir tvirtėjo.

Esu visiška kvaiša. Viską dariau blogai – parašė mokytoja tą naktį jau gerokai po vidurnakčio. Dabar sąsiuvinis buvo reikalingesnis nei bet kada. Apmąstymai – vienintelė išeitis. – Pirmiausia, prieš mane atsisuko tai, kad, atvykusi į Albaniją, su niekuo nebendravau ir, visų šalindamasi, parodžiau nepasitikėjimą žmonėmis. Juk suprantama: atvykimas sukėlė žmonių smalsumą. Jie domėjosi, kas gi ta jauna mergina, kuri atvyko iš toli, kokia jos gyvenimo istorija, na, o aš savo elgesiu jų smalsumą dar labiau pakurstčiau. Pagaliau jie gavo pašvinkusios mėsos, aš pati pakišau trokštamą istoriją, kurios taip laukė; štai ir suka dabar visi aplinkui, laižydamiesi ir draskydami ją į gabalus, ir nežinia kiek laiko praeis, kol pasisotins. Žinoma, negali sakyti, kad mano padėtis labai pagerėjo. Anksčiau gyvenau, negalėdama išeiti iš priemiesčio, dabar jau net iš namų nebegaliu iškelti kojos. Dar pažiūrėsime, kas laukia ateityje. Viskas gali pakrypti dar blogyn.

Tačiau yra tokių, kurie norėtų mieliau įsikirsti dantimis į mane pačią, o ne į mano istoriją – vėliau parašė, kai, nuėjusi žvilgtelėti pro langą, sugrįžo. – Tatuiruotasis kaip tik dabar tyko po langais. Bet veltui laukia – neketinu jam atverti durų. Dar nesu tokia kvaiša. Bus blogiau, jei jis čia išbus iki paryčių. Nenustebčiau, jeigu taip nutiktų: šitie žmonės gal dėl svaigalų naudojimo ar dėl ko kito visiškai nejautrūs šalčiui.

Tačiau spaudė šaltukas, ir paskutinis pasiuntinys pagaliau pasidavė. Trečią valandą nakties jo jau nebebuvo. Pradingo kažkur Albanijos šešėliuose.

Tuomet mokytoja nutarė, kad jos pašnekesiai su Laiku baigti, ir nėra kitos išeities, kaip apsišarvuoti kantrybe ir su apgultimi susitaikyti. Anksčiau ar vėliau nusibos kaukšėti dantimis ir draskyti tą jos istoriją. Be to, netrukus Kalėdų atostogos. Dar truputį – ir vėl grįš į tikruosius namus gimtajame pajūrio mieste.

Bet Laikas tebetūnojo čia, jis dar nebuvo visiškai patenkintas. Norėjo greičiau pateikti atsakymą ir tęsti pokalbį. Tą patį pirmadienį mokytojai jis atsiuntė dar du naujus pasiuntinius: pirmą pusę devynių ryto, antrą – pusę pirmos.

Pirmas, tas rytinis, davė apie save žinoti stipriu beldimu į duris. Kai mokytoja, išsigandusi tokio įkyrumo, duris atidarė, pasiuntinys skubiai įėjo ir atsisėdo virtuvėje. Jis elgėsi įžūliai, pamiršo net pasisveikinti.

– Atėjau paimti rakto, – pasakė, degdamasis cigaretę.

– Manueli, kas gi čia dabar? Ar tau tai atrodo tinkamas būdas užeiti į svetimus namus? – jai dar nebuvo išsisklaidę miegai, todėl sunkiai rado tinkamų žodžių.

– Gal ir netinkamas; bet privertei mane visą ketvirtį valandos stypsoti lauke ir belstis, o tai man irgi nepatinka.

– Buvo sunki naktis, ir man skauda galvą. Būk malonus, nepliaukšk nesąmonių! – supyko mokytoja.

– Aš visą savaitę dirbau miške, ir man nieko neskauda!

Jai pasirodė, kad akimirką mažojo Mugatso tarno lūpose šmėstelėjo draugiška šypsena; pamanė – pokštauja, jo vaizduojamas pagyrūniškumas tėra apsimetinėjimas. Tačiau Išsigandusi Širdis, kuriai žūtbūt reikėjo Kaltininko, kuždėjo švelnumą pamiršti ir prisiminimais nepasitikėti. Kas gi dar galėjo išduoti paslaptį? Kas galėjo pakurstyti po Albaniją plintančias paskalas? Neabejotina – priešais sėdintis vaikis. Kas gi daugiau?

– Dabar man viskas aišku, – pareiškė mokytoja, iškėlusi smilių. – Tai tu paskleidei tas melagystes!

– Ką paskleidžiau? – šūktelėjo padėjėjas nustebęs ir surimtėjęs.

– Nesvarbu, kad nenori prisipažinti. Kaip jau sakiau, viskas dabar man aišku, – pasakė mokytoja niekinamai. Paskui, pamačiusi, kad jau vėlu, padavė raktus ir išprašė lauk.

– Iki pasimatymo, mergužėle, – išgirdo, prieš trinktelint durims.

Mažojo tarno elgesys nesikeitė visą rytą, ir tai tik sustiprino mokytojos nuomonę, kai per pamokas dar sykį viską permąstė. Jis be paliovos plepėjo ir vaikštinėjo tarp suolų, o kai pamokos pagaliau baigėsi, pakako įžūlumo pamerkti jai akį.

Jau grįžusi namo, susirado sąsiuvinį ir prie vakarykščių apmąstymų pridūrė kelias eilutes:

Pirma pasekmė: Manuelis daugiau nebeturės teisės kūrenti krosnies. Per kvailą galvą neteko pareigų.

Truputį vėliau, jau pietaudama, išgirdo vėl kažką beldžiant į virtuvės langą. Tai buvo Albanijos paštininkas, antras Laiko atsiųstas pasiuntinys.

– Atleiskite, bet jums turiu tris laiškus, – pasakė, vos ji atvėrė duris.

– Tris laiškus?

– Taigi. Turbūt ilgai klaidžiojo, nes... Pasižiūrėkite.

Paštininkas parodė visus laiškus. Nė ant vieno nebuvo užrašyta Obabos pavadinimo.

– Todėl jie tiek vėlavo. Neparašytas miestelio pavadinimas, tik priemiestis.

Mokytoja priblokšta neįstengė ištarti nė žodžio, tik linktelėjo galva. Ji atpažino rašyseną ant vokų. Jie, be jokios abejonės, buvo nuo jos Geriausio Draugo.

> Ant jūros kranto atidarė naują restoraną. Bus puiku per atostogas ten nueiti, žinoma, jei tik norėsi ir neturėsi kitų ketinimų. Aš vaišinu. Rimtai, labai norėčiau su tavimi pavakarieniauti dviese, be draugų, kaip iki šiol. Tik taip galėsiu suprasti, ar labai pasikeitei, išvykusi į pasaulio kraštą.

Ta paskutinė trečio laiško pastraipa nusipelnė būti perskaityta penkis ar šešis kartus, ir mokytojos širdyje tarsi įsišaknijo alegorinė garstyčios sėkla, kuri, vėliau išvešėjusi, užaugo dideliu medžiu. Iš tiesų visos jos Geriausio Draugo rašytos eilutės buvo svarbios, ne vien ta pastraipa; jos visos teikė pasitenkinimą, visos teikė džiaugsmą, kuris duos jėgų ateičiai. Kai perskaitė tuos tris laiškus, dienoraštyje užrašyti apmąstymai pasirodė banalūs ir paviršutiniški.

„Jie manęs neįveiks, – prisiminusi pastarųjų dienų įvykius, pamanė. – Neleisiu, kad tęstųsi apkalbos. Jie privalės mane gerbti."

Albanijos žmonės daugiau jos nebegąsdino.

Prieš grįždama į mokyklą, išrinko atviruką, kuriame buvo pavaizduotas drugelis *Nymphalis Antiopa*, ir brūkštelėjo kelias eilutes savo Geriausiam Draugui:

| ---

Tavo siūlymas priimtas. Būtinai vakarieniausime tame restorane, bet tik su viena sąlyga: vaišinsiu aš. Mano pirmasis užmokestis tebėra nepaliestas. Nudžiugino tavo laiškai – visas jų pluoštas. Ir žinai kodėl. Iki greito. *Post scriptum*: tavo laiškų laukiau iki vakar dienos. Vėliau papasakosiu.

– Tikiuosi, šis laiškas nepasiklys! Pasirūpinkite, kad jis adresatą pasiektų anksčiau negu aš, – pasakė, atidavusi paštininkui.

Per popietines pamokas vaikus mokė kalėdinių giesmių ir giedojo kartu su jais. Paskui, tvarkydama mokyklinius reikmenis, apsvarstė savo naują padėtį: prisiekė sau šios galimybės nepaleisti ir nagais bei dantimis laikytis įsitvėrus laimės, nukritusios lyg iš dangaus, kai tikėjosi mažiausiai. Kitaip tariant, davė sau žodį, kad medis, įleidęs šaknis jos širdyje, neleis aplinkui želti jokiems brūzgynams nei piktžolėms.

Rytojaus diena, paskutinis antradienis prieš Kalėdas, Albanijoje išaušo skaisti ir žvarbi, dangaus žydrynėje spindėjo saulė, ir mokytoja pro langą lūkuriavo, kol ateis mažasis Mugatso namų tarnas. Tiesiai prieš ją tolumoje stūksojo du plius trys ir dar plius trys, iš viso – septyni balti kalnai.

Mažasis padėjėjas pasirodė prieš kelias minutes iki pusės devynių.

– Palauk tenai, – įsakmiai tarė mokytoja, kai ketino užeiti. – Norėtum gauti raktą, ar ne? – paklausė ir, neleidusi ištarti nė žodžio, pasakė: – Gerai, šiandien dar gausi, bet rytoj – jau ne.

Padėjėjas nudelbė akis, jam užgniaužė gerklę, todėl sunkiai galėjo išspausti žodį.

– O kodėl? – sumurmėjo prislėgtu balsu.

– Ar bereikia klausti? – atsakė mokytoja ir privėrė duris.

– Galėtumėt palikti raktą lauke, tada nereikėtų trukdyti.

– Ne, Manueli, savo tarnybą praradai.

Pilkšvai balto namo durys užsivėrė.

Mažasis padėjėjas nukulniavo du šimtus penkiasdešimt žingsnių iki mokyklos, sunkiai užlipo laiptais, tarsi jį būtų slėgęs nuovargis: pirmiausia stabtelėjo ant šeštos pakopos, paskui – ant dešimtos, vėliau – ant septynioliktos, kol pagaliau užlipo visas dvidešimt tris. Bet mokykloje staiga atsigavo ir per kelias sekundes, veik nesuvokdamas, ką daro, išspardė gerą gabalą Afrikos ir Azijos teritorijos.

– Hanibalai, o kuo nusikalto Egiptas? – tuomet subarė Mauras; toji šalis patyrė pačią žiauriausią ataką. – Ką gi jie dabar darys, kai Nilas visai užverstas? – pridūrė.

Teko pripažinti, kad jo palydovas buvo teisus, ir bandė kaip galėdamas tą ilgąją upę atitaisyti, bet, išgirdęs koplyčios laikrodį mušant devynias, metė tuos egiptiečius ir paknopstomis pasileido namo, kalnų link.

Eičiau pasivaikščioti kiekvieną naktį

I. Katerinos prisipažinimas

Eičiau pasivaikščioti kiekvieną naktį, bet man baugu, nedrįstu. Kartais, jei būnu geriau nusiteikusi, nusileidžiu laiptais į vestibiulį ir pasuku stoties link, visą kelią sau kartodama: „Katerina, nebūk paika ir nebijok, juk gatvėse nėra nė gyvos dvasios, eik sau ramiai ir negalvok apie tuos dalykus, kurie pasirodo laikraščiuose, nes laikraščiai visada linkę perdėti, tarsi jiems siaubingai patiktų rašyti apie nužudytas moteris ir visa kita. Bet negaliu liautis apie tai galvoti, apsisuku ir tuoj pat grįžtu.

Be to, šiek tiek gėdijuosi vaikštinėti viena. Kaimynas patarė įsigyti šunį, ir jei kas nors manęs paklaustų: „Kodėl tokiu vėlyvu metu vaikštinėjate po miestą?“ galėčiau atsakyti: „Dėl šuns, nenoriu, kad tas dykūnas kiaurą dieną drybsotų ir nusipenėtų it ruonis.“ Be to, šuo mane sergėtų, nes įsigyčiau dobermaną ar panašų dresuotą šunį – iš tų, kurie išsyk kimba į gerklę.

Jeigu mieste taip dažnai nelytų, tikrai nepraleisčiau galimybės įsigyti šunį. Pavadinčiau Klarku, ir jam nieko netrūktų – nei ryžių, nei mėsos, įrengčiau patogią vietelę ilsėtis. Bet dienos čia tokios lietingos ir žvarbios, kad laikyti gyvūnų neįmanoma: nenoriu turėti šuns, kad, ištisai lindėdamas tarp keturių sienų, sunegaluotų.

Tokios tokelės, neturiu kitos išeities, pasivaikščiojimus tenka pamiršti ir tysoti lovoje, bet ne miegoti, o ramiai mėgautis

šiuo paskutiniu dienos atodūsiu. Be to, mano laikas labai griežtai suskirstytas. Pirmiausia ištaisau sąsiuvinius, nes vaikus privačiai mokau matematikos. Paskui įsijungiu radiją ir paskaitinėju žurnalus, kuriuose rašoma apie Aga Chano meilės reikalus ir panašius dalykus. Aišku, kvaili tie žurnalai ir labai paviršutiniški, bet puikiai tinka skaityti, kada, taip sakant, nesinori galvoti apie rimtus dalykus. Vėliau, apie antrą valandą nakties, imuosi megzti, paskui ardau, nes esu iš tų moterų, kurios niekaip neapsisprendžia nei dėl spalvos, nei dėl rašto.

Netgi kai baigiasi visos radijo programos, tebesu įknibusi į megztinį ar į ką nors kitką ir visiškai neskubu miegoti, nes į matematikos pamokas einu po pietų, man nereikia keltis paryčiais. Bet to, dar lieka traukinys. O tai man yra svarbiausia.

Kartais vengiu prisipažinti, bet – jeigu atvirai – tai iš tiesų jo laukiu ir viską darau dėl to traukinio – net lioviausi miegoti ir visa kita.

Traukinys per miestą važiuoja be penkių minučių pusę keturių ryto. Iki to laiko įtemptai klausausi nakties garsų, puikiai juos visus pažįstu, nes dažnai girdžiu, ir jie vis kartojasi. Pavyzdžiui, paskutinis autobusas už kampo sustoja kelios minutės po trijų, ir iš jo išlipa vienas vienintelis keleivis – vyras, kuris, iš visko sprendžiant, labai mėgsta švilpauti, nes visada eina pro mano langus švilpaudamas, kartais pasitaiko, kad ta pati daina jam nenueina nuo lūpų ištisą savaitę. Paskui, maždaug po trijų penkiolika, atvažiuoja gatvių šlavėjai. Pusę keturių ateina eilė to, kurį vadinu Fangiu dėl to, kad pralekia visu greičiu, ir jo motoro garsas pirmiausia panėšėja į maurojimą, vėliau, jau iš tolo – į sužeisto gyvulio, kenčiančio neapsakomas kančias, riaumojimą. Po kelių minučių pasirodo ir traukinys.

Apie jo artėjimą praneša geležinis tiltas. Iki tos akimirkos dar nesu visiškai tikra, nes galiu suklysti ir supainioti traukinį su vėjo

ošimu ar kitu reiškiniu, bet geležinis tiltas – tarsi garsiakalbis, niekada nemeluoja, be to – traukinys tiltu važiuoja ritmiškai dundėdamas.

Dažniausiai tai būna tuo pačiu laiku – be penkių minučių pusę keturių ryto. Žinoma, pasitaiko dienų, kai vėluoja, ir tuomet negaliu išvengti užplūstančio nerimo, sutelkusi visą dėmesį, pradedu skaičiuoti kiekvieną sekundę ir net skubu žvilgtelėti pro langą. Vieną kartą nepasirodė iki aštuntos ryto, o aš verkiau ir jaudinausi, nes neapleido nuojauta, kad jis pateko į avariją. Vėliau sužinojau, kad vėlavo dėl žemės nuošliaužos – apie tai perskaičiau laikraštyje.

Traukinį sudaro apie dvidešimt vagonų, ir jis važiuoja į Hamburgą. Nežinia ar visuomet gabena tą patį krovinį, bet tą dieną, kai važiavau, gabeno arklius. Man pasakė, kad jie keliaus į Ameriką, todėl buvo išlaipinti uoste. Kažin kur dabar tie arkliai? Tiesą sakant, nežinau ir nenoriu žinoti. Galbūt po tokios ilgos kelionės jų jau laukė mėsininkas.

Pervažiavęs tiltą, traukinys lėtina greitį, o tai ir yra pati svarbiausia nakties akimirka. Tuomet prisidegu cigaretę, kurią laikau pasidėjusi ant stalelio, ir duodu valią vaizduotei.

Įsivaizduoju du traukinio mašinistus. Įsivaizduoju, kad jie tyli, ir kiekvienas mąsto apie savus reikalus. Iš pradžių, kai pradėjo kartu dirbti, turbūt turėjo ką vienas kitam papasakoti, bet vėliau jau buvo apkalbėję ir šeimynykščius, ir draugus ir sunkiai rado temų pokalbiams. Žinoma, galėtų kalbėtis apie futbolą ir panašias kvailystes, bet nelabai tuo tikiu. Paprastai ketvirtą valandą nakties žmonės apie tokius dalykus nekalba, ir tik ne po įtempto penkių valandų darbo.

Tai va, įsivaizduoju, kad jie važiuoja tylėdami, stebi valdymo pulto lemputes arba bėgius. Ypač įdėmiai stebi bėgius. Bent aš tądien stebėjau bėgius. Vagonuose be perstojo žvengė vežami

arkliai – tokie buvo įsigąsdinę – tiesą sakant, ir aš bijojau, kol su tuo greičiu apsipratau, nes atrodė, kad vieną akimirką bėgiai išsiskirs. Net kai baimė praėjo, tebežiūrėjau į priekį, panašiai lyg žiūrėtum į jūrą, jaučiausi lyg užhipnotizuota, nepajėgiau atplėšti akių nuo bėgių, kurie tai susijungdavo, tai išsiskirdavo, nes, kai važiuoji traukiniu šimto keturiasdešimties kilometrų per valandą greičiu, atrodo, kad bėgiai žaidžia tokį žaidimą.

Važiuojant traukinio garvežiu, ne vien bėgiai kelia baimę – staiga suvoki, kad priešinga kryptimi iš tamsos gali išnirti kitas traukinys, ir jie gali susidurti. Bet garvežio mašinistai ne tokie. Jie jokios baimės nejaučia. Galbūt pirmą kartą važiuodami ir bijojo, bet dabar jau apsipratę ir nebijo, ir aš įsivaizduoju, kaip abejingai stebi abipus geležinkelio vis pasirodančius miestelius.

Kiekvieną paskendusį savose mintyse – va, kaip aš juos įsivaizduoju. Vienas vedęs ir turi vaikų ir, pamatęs kuriame nors name degančią šviesą, visada juos prisimena, nes atrodo, kad ten turi gyventi bent vienas vaikas, kuris šiuo metu serga arba niekaip negali užmigti. Tuomet jam kyla noras paskambinti telefonu savo žmonai ir paklausti, kaip laikosi vaikai, nes juk ir jie gali nesveikuoti, arba juos gali kamuoti nemiga, ir galbūt, atvykęs į Hamburgą, jis iš karto tai ir padarys – paskambins namo, o jei ir neskambins, tai bent prisiminė.

Palikusi ramybėje pirmą mašinistą, pradedu galvoti, apie ką gi mąsto antrasis, kas sukasi Sebastijano mintyse. Įsivaizduoju, kad turbūt galvoja apie mane ir norėtų aplankyti šiame kambaryje, kur dabar sėdžiu, traukdama dūmą, ir apgailestauja, kad negali išpildyti savo troškimo.

Visokiais vaizdiniais save apgaudinėju. Sebastijanas manęs nebeprisimena. Jeigu prisimintų, vos traukiniui pervažiavus geležinį tiltą, pasigirstų švilpimas: trumpas–trumpas–ilgas signalas, kaip tas keturiasdešimt keturias dienas po mūsų kelionės su arkliais.

Eičiau pasivaikščioti kiekvieną naktį

II. Mari prisipažinimas

Eičiau pasivaikščioti kiekvieną naktį, nes naktys, kaip ir paskutinės saulėlydžio valandos, būna labai gražios. Anksčiau mes keturiese – senelis, Tobis, Kentas ir aš – nepraleisdavome progos pasigėrėti saulėlydžiu. Baigę darbus, vos tik saulė priartėdavo prie laidos, išjodavome į slėnio pusę. Senelis raitas ant Kento, aš pasiimdavau mažą baltą lazdelę, dovaną iš mugės, o Tobis imdavo kaip patrakęs bėgioti, šokinėti ir įnirtingu skalijimu baidyti kregždes, bet kregždės tik šaipydavosi ir klykdamos visu greičiu praskriedavo tiesiai jam prieš nosį, nes juk visi žino, kad kregždės krykščia prieš saulėlydį, kai išskrenda gaudyti vabzdžių. Vabzdį įspraudžia tarp plunksnų, žinoma, labiausiai stengiasi pavasarį dėl jauniklių, nes dažniausiai visi paukščiai turi šeimynas, o kai ateidavo toks metas, senelis visada padėdavo tvarte apsigyvenusiai porelei: pražiodydavo jauniklius ir kišdavo į snapelius piene mirkytus trupinius, nes tai porelei reikėjo papenėti nemažai snapų, ne mažiau kaip penkis jauniklius; anoks čia vargas, nes – kaip visuomet sakydavo mūsų namuose – dar daug teks nugyventi, bet ūkis niekada nepadės išbristi iš skurdo, o aš negalėsiu studijuoti, nors ir esu vienturtė duktė, bet pagaliau – nekvaršinu dėl to galvos, juk man dar tik vienuolika metų, ir iki tų studijų – marios laiko.

Štai taip kregždžių metą neskubėdami jodavome į slėnio pusę, senelis pasiimdavo metrą, kurį motina naudodavo siūdama, nes ji yra moterų drabužių modeliuotoja ir retkarčiais siuva sukneles. Sykį miestelio mokytojai pasiuvo tokią raudoną suknelę, kuri ir man labai patiko, bet tam netašytam Vincentui – nė trupučio. Jis tyčiojosi, sakė, kad mokytoja nusipirko todėl, kad įsimylėjo, ir su tuo drabužiu ji panaši į akiniuotą pomidorą, netgi nupiešė ant lentos, ir paskui mokytoja už tai mus nubaudė.

Bet, kaip jau sakiau, senelis pasiimdavo metrą matuoti, kiek paaugo pasėliai: vieną dieną matuodavome liucerną, kitą – dobilus, o kadangi senelis jau labai senas, tai aš atsiklaupusi laikydavau prie žemės metro galą ties nuliu, o senelis pasižiūrėjęs sakydavo:

– Galime būti ramūs, Mari. Šis augalas nuo vakar paaugo šešis milimetrus. Pasaulis tebėra gyvas.

Būdavo labai smagu klausytis šių senelio žodžių, kartais net nusijuokdavau; ypač juokiausi tą dieną, kai keturiese atklydome į laukus, kur augo gardžioji ožragė. Kaip visada, ją pamatavome, o Kentas tuo metu, ištempęs kaklą, suėdė visą kuokštą ožragių, ir kaip tik tą, kurią buvome pažymėję baltais siūlais: visada taip žymime augalus – išmatavę užrišame baltus siūlus, ir tai būdavo ženklas, kuriuos augalus reikės matuoti kitą dieną. Senelis ne juokais įširdo ant Kento ir pagrasino, kad metas būtų išmokti gerbti jo darbą, kitaip išmals jam dantis. Bet neilgai tas pyktis truko, nes Kentas labai geras ir mielas arklys ir išbartas liūdnai žiūrėdavo didelėmis akimis, ir mes viską atleisdavome.

Šitaip matuodami įvairiausius augalus, prijojome tiltą, kur gyveno šikšnosparnis Gordonas, ir senelis tvirtino, kad Gordonas – labai neryžtingas paukštis, jis skraidydavo zigzagais, vis keisdavo kryptį, kol galiausiai nutūpdavo ten pat, iš kur pakilo,

ir senelė buvo tokia pat neryžtinga, kaip Gordonas, todėl niekada niekur neidavo, net į už dviejų kilometrų nuo sodybos esančią bažnyčią. Kitas paukštis, vardu Arturas, irgi gyveno netoli tilto ir buvo toks išsiblaškęs, kad skraidydavo sau po laukus iki paskutinės minutės ir parsirasdavo paknopstomis, kad naktis neužkluptų anksčiau, nei atsidurs medyje, ir kai skrisdavo pro šalį, jau būdavo sutemę, ir jo neįžiūrėdavome, tuomet senelis, užvertęs galvą, pradėdavo barti:

– Arturai, šiandieną ir vėl vėluoji! Taviškiai turbūt jau nerimauja!

Arturas man patiko labiau už Gordoną, bet ir Gordonas buvo visai nieko, ir ant jo nepykau, kaip nenaudėlis Vincentas, nes Vincentą šikšnosparniai be galo erzino; kartą jis vieną sugavo ir atsinešė į mokyklą, paskui įspraudė jam į burną uždegtą cigaretę. Kadangi šikšnosparniai dūmų pūsti nemoka, tai nelaimėlis vis pūtėsi ir pūtėsi kaip balionas, kol jam sprogo pilvas, ir vargšas nudvėsė. Kadangi jis buvo labai panašus į Gordoną, apsiverkiau, o tas bjaurybė Vincentas iš manęs šaipėsi.

Už tilto prijodavome kalvą, nuo kurios matyti miestelio šviesos ir geležinkelis, štai tada senelis atverdavo maisto pintinę. Pirmiausia suvalgydavau kietai virtą kiaušinį, paskui lašinių su balta duona, o desertui būdavo obuolys. Valgydavome visada tylomis, ilsėdamiesi, o Tobis ir Kentas išsitiesdavo žolėje, ir visiems būdavo labai jauku, o geriausia – vasarą, kada keliais traukdavo minios žmonių, pūtė šilti pietų vėjai. Be to, vasaromis mūsų pasijodinėjimai būdavo ilgesni, kartais sustodavome prie geležinkelio bėgių, ir sykį tenai sutikome mokytoją; kadangi buvo naktis, jiedu su seneliu kalbėjosi apie žvaigždes ir apie nepakeliamą tvankumą, o senelis ją dar perspėjo saugotis gyvačių.

Seneliui gyvatės kėlė didelę baimę, todėl tvankiomis vasaros dienomis mūsų būdavo penketas – mes keturi ir dar vištelė

Franki; bet Franki nemėgo eiti priekyje, tad – nelaimei – negalėjo nukirsti mums keliančių grėsmę gyvačių.

– Franki! Štiš į priekį! – šūkaudavo senelis.

Bet Franki buvo labai užsispyrusi višta ir nepaklusdavo, todėl senelis labai pykdavo.

– Franki! Ne tam veduosi žinovą, kad vilktųsi pačiam gale! – karščiavosi.

Senelis manė, kad gyvatės yra blogos ir galabija paukščius, gąsdina arklius ir iš karvių iščiulpia pieną, bet prieš vištas jos bejėgės – vištos yra nepamainomos apsiginti nuo gyvačių.

Taip paskutinę vasarą ir vaikštinėdavome penkiese: senelis raitas ant Kento ir aš su savo baltąja, mugėje pirkta lazdele; paskui atėjo ruduo, ir vėl likome tik keturiese, nes gyvačių pavojaus nebeliko, ir Franki likdavo namie, o mes ir toliau kasdien išjodavome į laukus iki tos dienos, kai mokytoja mus nusivedė į stotį.

Tą rytą sprendėme aritmetikos uždavinius, visi elgėmės labai gerai, netgi Vincentas buvo paklusnus, ir mokytoja buvo tokia patenkinta, kad pažadėjo premiją: vietoj paskutinės pamokos eisime į stotį pasižiūrėti atvežtų arklių.

Taigi, ėjome į stotį, ir ten pamačiau tai, ko niekada nebuvau mačiusi – tokia galybė arklių! Mažiausiai kokie du šimtai; oras buvo žvarbus, ir iš jų šnervių veržėsi garas, kartais vienas kitas nusižvengdavo. Labai atidžiai juos apžiūrinėjau, lyginau vieną su kitu, ir man atrodė, kad čia nėra nė vieno, dailesnio už Kentą.

Tuomet kaip visada prie manęs priėjo Vincentas, nes jis – baisus įkyruolis ir niekada nepalieka manęs ramybėje, tas pats buvo ir tą dieną: priėjo ir pradėjo pliaukšti niekus apie mokytoją: pasak jo, dabar aišku, kad mokytoja įsimylėjusi traukinio mašinistą, kuris turi išvežti arklius, jis tai suprato, pamatęs juodu bučiuojantis. Kažkaip pamiršau, kad esu ant jo supykusi, ir paklausiau:

– O kur jie nori išvežti tuos arklius?

– Veža į Hamburgą, – atsakė su šypsena.

– O kodėl į Hamburgą?

– Laivais plukdys į Ameriką.

– Į Ameriką? – nustebau. Man ta mintis netilpo galvoje. Vincentas perspėjo, kad nesiraukyčiau, nes susiraukusi neatrodau tokia graži. Pasakęs tokią nesąmonę, pažvelgė į tuos arklius ir pasakė:

– Žinoma, į Ameriką. Amerikiečiai labai mėgsta arklieną.

Tą akimirką suvokiau, kad visi arkliai taps skerdiena, jie keliaus ir bus paskersti; mane užplūdo toks liūdesys, kad daugiau nebenorėjau ten būti. Grįžau į mokyklą pasiimti kuprinės ir neskubėdama nuėjau laukais namo, šen bei ten stabtelėdama rinkau sudžiūvusius lapus.

Į sodybą parėjau valanda vėliau ir pamačiau prie durų sėdintį senelį; jis, mane pamatęs, pasielgė labai keistai – net nepasisveikino, tik nuleido galvą, ir staiga aš prisiminiau Kentą, tuos arklius stotyje ir tai, ką man buvo sakęs Vincentas. Nusviedusi kuprinę, nubėgau į tvartą: ten buvo Tobis, Franki, bet Kento nemačiau.

– Pardavėte Kentą! – suklykiau, tuomet ir senelis, ir tėvas vienas per kitą pradėjo rėkti. Ir kaip tik tą akimirką išgirdau tą pratisą išvažiuojančio traukinio kauksmą.

Todėl daugiau neinu vakarais pasivaikščioti, nes nebeturime Kento, o senelis per daug senas, kad taip toli nueitų pėstute; kadangi jis lieka namie, tai ir aš lieku, ir netgi mokyklos nelankau, nes mokytoja išvažiavo su traukinio mašinistu ir kol kas negrįžo; todėl kasdien vakarieniauju virtuvėje ir jau nebežinau, kiek paaugo pasėliai, kaip sekasi Gordonui ir Arturui, ir man labai skaudu dėl Kento, kad jis jau suvalgytas kokio nors amerikiečio.

Devyni pagiriamieji žodžiai Vijamedianos miesteliui

Vieną rudenį, kai buvau maždaug devynerių, svečiavausi dėdės namuose, ir ten užsuko žmogus. Į virtuvę įėjo net nepasisveikinęs, atsirėmė į sieną ir prakalbo. Nustebau supratęs, kad kalba apie mane: kada pirmąsyk mane pamatė, ir ką tuomet vilkėjau. Didžiavosi ypatinga atmintimi, nes prisiminė kiekvieną smulkmeną, netgi kokios spalvos megztuku tądien vilkėjau, ir, pasilenkęs prie manęs, paklausė, argi megztukas nebuvo raudonas su baltomis žvaigždutėmis?

– Bet kaip vaikas gali tai žinoti? Juk tada dar buvo visai mažas, – įsiterpė dėdė, norėdamas pakeisti temą, ir pradėjo kalbėti apie orą ir iš pietų pusės atsisukusį vėją. Bet žmogus nesiklausė ir kalbėjo tik apie mane, kur ir su kuo žaidžiau, kai jis pirmąsyk mane pamatė, ir kad labiausiai mėgau futbolą.

– Bent čia tu teisus, – pripažino tetulė. Tarusi žodį, paėmė mane už rankos, išsivedė iš virtuvės ir liepė eiti žaisti į lauką.

Puikiai prisimenu, kad oras tądien buvo labai skaistus, saulė maloniai šildė, ir iki sutemų vaikštinėjau po aikštę, visiškai pamiršęs tą popiet į dėdės namus užsukusį žmogų.

Bet kai grįžau, jis tebestovėjo ten pat ir nesiliovė kalbėti; anot tetulės, panėšėjo į Jėzų ant kryžiaus Golgotos kalne, nes stovėjo ne tik nugara atsirėmęs į sieną, bet ir atmetęs į šonus rankas, žodžių jau nebuvo girdėti – vien pratisas ir švargždžiantis kvėpavimas, o tetulė atrodė tokia susirūpinusi, kad nė manęs nepastebėjo, tik pasakė: *jei tas žmogus neužsičiaups, gali uždusti*, ir vis siūlė atsigerti vandens. Bet žmogus nieko nematė.

Jo žydros akys už akinių storais stiklais, regis, žvelgė kažkur toli už šios virtuvės sienų, be to, tyško seilės, o veidas buvo visas išraudęs; iš po garbanotų plaukų šaknų sunkėsi prakaito lašai.

– Būk geras, nusiramink. Sėsime prie stalo ir sykiu vakarieniausime, – mėgino prieiti prie jo šypsodamasis dėdė. Bet viskas veltui. Žmogus, siaubingai išsigandęs, pasistiebė ant pirštų galų ir dar tvirčiau prisišliejo prie sienos, tarsi stovėtų ant paties skardžio, ir jam grėstų pavojus nuo jo nuslysti.

– Einu skambinti gydytojui, – nusprendė tetulė. Nusirišo prijuostę ir paskubomis išėjo į užeigą, kuri turėjo telefoną.

Gydytojas buvo drūto sudėjimo ir visomis išgalėmis stengėsi atplėšti jį nuo sienos. Bet tai pasirodė neįmanoma, nes vos pajutęs, kad kažkas jį liečia, žmogus pradėdavo rėkti.

– Atneškite kibirą vandens, – liepė gydytojas. Dėdė su teta nuėjo į kiemą prie šulinio, kurio vanduo šaltesnis. Žmogus tik juokėsi, o iš visos kalbos buvo galima suprasti vien žodžius: *tu tikras kiaulė.*

Kliūstelėjus į veidą kibirą vandens, prisitaškė visa virtuvė. Staiga namie įsiviešpatavo tyla, ir supratau, kad žmogus tuojau grius, nes jam tirtėjo keliai. Tada gydytojas su dėde pasivedė jį į šoną, kur sausiau.

– Ar jis numirė? – paklausiau.

– Ne, tik užmigo, – nuramino tetulė.

Bet manęs baimė neapleido, pasilikau virtuvėje ir atidžiai klausiausi paskui ten įvykusio pašnekesio. Dar ir dabar prisimenu pirmąsyk gydytojo ištartą žodį *elektrošokas*, kuris man skambėjo baisiai, tada dar net nežinojau, kas tai yra ligoninė.

– Vienintelė šio žmogaus nelaimė – kad per daug prisimena, – atsiduso dėdė, kai likome vieni.

– Jis mėnesių mėnesiais gyvena miške vienas ir su niekuo nesikalba, – pridūrė tetulė, šluostydama grindis.

Tuo ir baigiasi pirmoji istorija, ir čia pat prasideda kita, atsitikusi jau po dvidešimt penkerių metų. Vieną šaltą žiemos naktį, nujojęs gan ilgą kelią, atsidūriau priešais dvarą, kurį buvo įkūręs Pietų Amerikoje prasigyvenęs žmogus, čionykščių vadinamas indėnu. Nors kiekvienas, pirmąsyk pamatęs dvarą, pavadintų gražiu, ta vieta su netašytų akmenų mūru ir plačiu sodu man iš karto pasirodė kažkokia atstumianti. Visur atrodė per daug žalzgana ir drėgna.

Tačiau, nepaisant žalzganos ir drėgmės, ši vieta galėjo tikti nebent melancholiškoms orgijoms, nes atrodė kažkokia išniekinta. Tarsi būtų klaidingai įgyvendintas pirminis jos įkūrėjo sumanymas – pakako vien žvilgtelėti į vartus, kad tai suprastum; naujos ir šlykščios plieninės durys nustelbė tariamąją kinų arką, *iš įgeidžio* indėno sumontuotą prie vartų. Vienoje suveriamųjų durų pusėje buvo pritvirtinta lentelė *Psichiatrijos ligoninė*.

Mano apmąstymus apie tą arką išsklaidė mėlynas apsiaustas, durininko vilkimas ant balto chalato. Pasakiau atvykęs aplankyti draugo. Turiu ir sutikimą, pasirašytą jo motinos. Leistis į formalumus buvo per daug šalta, todėl, palydėjęs mane per sodą, atvedė tiesiai prie pastato. Eidamas aplink, mačiau rožynus, teniso aikštynus, dirbtinius upelius, vinguriuojančius pro akmenyse išskaptuotas olas, bet viskas buvo apleista, apžėlę dygiais gervuogių krūmais ir dilgėlėmis. Pats pastatas – *naujasis dvaras* – atrodė labiau prižiūrėtas, tačiau žaliąsias langines bjaurojo siaubingi įrenginiai – juodos ir labai storos geležinės grotos. Iš pradžių pamaniau, kad jos įtaisytos idant niekas iš čia nepabėgtų. Vėliau supratau, kad jų funkcija šiek tiek gūdesnė: jos saugo, kad niekas neiššoktų.

– Man regis, be reikalo sukorėte tokį kelią. Jūsų draugo būklė labai sunki, – pasakė direktorius, kai pasakiau savo apsilankymo tikslą. Tas pusamžis vyras kalbėjo lipšniai ir ramiai.

– Bet gal galėčiau pamatyti?

– Nieko neprarasime, – sukuždėjo direktorius tarsi pats sau ir pakvietė į viršų. – Užeisiu pirmas. O jūsų labai prašyčiau įėjus nedaryti staigių judesių, – patarė, kai sustojome koridoriuje prie paskutinės palatos. Durų rankena buvo išorėje.

Patalpa buvo išmušta minkštu audiniu, ir pro direktoriaus paliktas praviras duris pamačiau draugą: jis vilkėjo pižama ir sėdėjo ant lovos. Išgirdęs, kad pas jį atėjo lankytojas, pakėlė galvą ir rankomis palietė akinius. Tas judesys man nebuvo pažįstamas. Tai buvo kažkas nauja ir labiau panėšėjo ne į trisdešimtmečio, o į nusiminusio vaiko elgesį. Direktoriaus kviečiamas, nedrąsiai užėjau. Draugo rankos ir vėl nuslydo prie akinių.

– Martinai, kaip laikaisi? – paklausiau apsimestinai džiugiai ir ketinau apkabinti. Mes buvome seni draugai, ilgus metus gyvenome viename name.

Staiga Martinas spruko į kampą, susigūžė ir pradėjo verkti. Jis taip įnirtingai mėgino pasislėpti ir įsisprausti į minkštu audiniu apmuštą sieną, kad išbyrėjo akinių stiklai. Tada verksmas virto jau riksmu. Ir ašaros, ir riksmas, kaip ir mėšlungiški akinius suspaudusių rankų judesiai, panėšėjo į dvejų metų vaiko elgesį.

Direktorius išvedė mane į koridorių, o pats sugrįžo. Maždaug ketvirtį valandos klausiausi, kaip švelniai kalbina draugą. Retsykiais netgi uždainuodavo.

– Kas jam atsitiko? – paklausiau, kai išėjo. Aš buvau išpiltas prakaito.

– Jūsų neatpažino, – atsiduso direktorius.

Nustebęs paklausiau, argi tai įmanoma.

– Nieko neatsimena ir jaučiasi labai išsigandęs. Prieš keletą mėnesių jūsų vardas jam kažką reiškė. O dabar – nieko, – regis, jam tai kėlė susirūpinimą. – Gal norite išgerti kavos? – paklausė.

Mudu nuėjome į sode esantį paviljoną, kuriame buvo to gydymo centro darbuotojų poilsio kambarys. Tik toje patalpoje tarp mediena iškaltų sienų ir lubų, regis, dar buvo išlikusi praėjusių laikų dvasia.

– Martinui iš atminties išsitrynė visi prisiminimai, kaip išsitrina juostelė. Bet blogiausia, kad nežino, kaip ten įrašyti ką nors naujo, – paaiškino, kai gurkšnojome kavą.

– Bet ar yra vilties, kad jis pasitaisys? – Martino motina tvirtino, kad pasitaisys.

– Nemanau, – išgirdau ir pamaniau, kad tai duoda man puikią progą pakeisti temą.

– Pamenu, kai buvau mažas, mačiau žmogų, kuriam pasimaišęs protas. Bet jis pamišo dėl to, kad prisiminė per daug. – Ir papasakojau nutikimą dėdės namuose.

– Man rodos, atmintis yra kaip užtvanka, – kiek pagalvojęs pasakė. – Ji suteikia mūsų sielai gyvybės, ją drėkina, tačiau kad užtvanka neišsilietų, reikia slenksčių. Kitaip pakeliui nušluos viską.

– Kita vertus, nusekusi visai išdžiūsta, – pridūriau. Jis pritariamai linktelėjo, atrodė truputį pavargęs. – Sunku patikėti, kad galima nugarmėti į tokį pragarą, – pasakiau, norėdamas nuvyti neramias mintis. Tuomet papasakojau apie savo patirtį. Tenka pripažinti, kad man praeitis apsiribojo nedideliu kiekiu vaizdinių. Kad, žvelgdamas į praeitį, niekada nerasdavau siūlo galo arba išbaigto peizažo, vien tuštumą su išsibarsčiusiomis salelėmis – prisiminimais. Tuštumos jūra su keliomis salomis – štai kas man yra praeitis.

Tokia mano kalba direktorių sudomino. Jis plačiai nusišypsojo ir pliaukštelėjo man per nugarą.

– Jūs visiškai teisus, bet su atmintimi reikia būti atsargiems. Atmintis... kaip čia pasakius? Ji šiek tiek archajiška, kaip ir širdis. Nelabai paklūsta logikai.

– Tai kiekgi reikia prisiminti? – paklausiau pusiau juokais ir pakilau nuo krėslo, leidęs suprasti, kad man jau metas eiti.

– Nei daug, nei mažai.

– Na, pavyzdžiui... Kiek žodžių?

– Devynis, – nusijuokė. Daugiau nieko neklausinėjau, bet man atrodė, kad tai jo sugalvotas pokštas, nes tas skaitmuo jam turėjo ypatingą reikšmę.

Atsisveikinome paviljono tarpduryje. Jis pasuko į ligoninę, o aš – prie kiniškos arkos.

Štai čia ir baigiasi antroji istorija ir pati įžanga į mano prisiminimus apie Vijamedianos miestelį; toji įžanga su dviem išėjusios iš rikiuotės atminties pavyzdžiais turėtų tapti amuletu, kuris man padėtų darbą sėkmingai baigti. Tačiau, ir turėdamas tokią viltį, pavojingų vietų bijau ir jomis nepasitikiu; per jas neišvengiamai teks skintis kelią, todėl pasikliausiu ligoninės direktoriaus patarimu. Apie Vijamedianą papasakosiu tik tai, kas teisinga, o apibendrinti tą ilgų metų patirtį pakaks devynių žodžių.

1. Žvelgdamas atgal į savo gyvenimą aptinku salą, kuri vadinosi Vijamediana. Jei man kas lieptų iš žodyno greitai išrinkti penkis tą miestelį apibūdinančius žodžius, atskleidžiančius jo esmę, pirmiausia tai būtų žodis *saulė*. Ją ten matydavau kiekvieną dieną, ji žadindavo mane pro žaliuzių kraštelius, pasitikdavo vos išėjusį pro duris ir dangaus žydrynėje švytėjo kaip auksinė moneta; vakaro gaisuose nutvieksdavo piktžolių stagarus ir užliedavo raudoniu nedegtų plytų sienas. Antrasis vaizdas – *kviečių laukai*; tuomet išvardyčiau jų spalvų gamą nuo žalios iki geltonos, ir tas sodrus vasariškas geltonis nusidriekdavo nuo miestelio pakraščių į akimis neaprėpiamus tolius. Trys kiti žodžiai – *tuštuma, varnas* ir *avis*; nes dauguma Vijamedianos

namų stovėjo tušti, o varnai ir avys dažnai būdavo vienintelės gyvos būtybės aplink.

Viena vertus, šių penkių žodžių pakaktų skelbti gerąją naujieną apie šią salą. O gal net apie visą Kastilijos regioną. Kita vertus, toks apibendrinimas nepranoktų paprasčiausių mokyklinių rašinių arba poetinių vizijų, o poetai, kaip teko regėti ir skaityti, čia pasirodydavo tiktai per atostogas. Taip atsisijotų daugybė asmeninės patirties smulkmenų, tarkim, susijusių su mano atvykimu į miestelį. Vijamedianoje atsidūriau apniukusią žiemos dieną, o ne tuomet, kai virš miestuko ir kviečių laukų ritinėjosi saulė.

2. Yra žmonių, kurie didžiuodamiesi skelbia, kad dvasinė jų būsena nepriklauso nuo oro. Mano laimė, tvirtina jie, nepriklauso nuo dangaus spalvos, nes turiu vidinį klimatą.

Deja, man tuo didžiuotis neišeina. Jeigu iš tiesų ilgai prisimename išgyvenimų nuotrupas, o ląstelės netgi išsaugo esminių akimirkų giją, net neabejoju, kad gyvenimo pradžios samanos ir kerpės stipriai veikia mano dvasinę būseną. Mano siela iš esmės yra panaši į augalą: geru oru atsigauna, o per lietų ar šaltį susigūžia. Žinoma, ta priklausomybė maloni, kai esu saulėtame krašte, tačiau baisiai nemalonu, jei prieš mane sukyla žiemos jėgos, kaip pirmąsyk atvykus į Vijamedianą.

Buvo niūri žiemos diena. Kai šiek tiek apsitvarkęs maždaug vidudienį pažvelgiau pro langą, migla jau buvo nukritusi visai žemai. Miestelis pasirodė lyg įvyniotas į balkšvą apledėjusią drobulę. Be to, įvyniotas kažkaip negrabiai, paliktos kai kurios peizažo detalės: tai stogo kraštas styro, tai išsišovęs nuogos guobos vainikas, o beveik viduryje – apskrita bažnyčios varpinė. Vos įžiūrimi šešėliai ar kažkokie ore sustingę vaiduokliai, į kuriuos pažvelgus nupurtydavo šaltis. Jie baugino labiau negu pats rūkas.

Nevilties kupinas peizažas tokiems kaip aš, kurie pasiduoda sėkmę žadančio miražo, visada susijusio su nauja gyvenamąja vieta, pagundai. Prieš kelionę buvau įsitikinęs: pakaks čia atvykti, ir ilgas mano gyvenimo tarpas liks užmirštas, kaip paliekamas nereikalingas balastas; o ateityje viskas bus kitaip – lengviau ir šviesiau... Įsivaizduojant tuos kraštus, labiausiai rūpėjo konkrečios kraštovaizdžio detalės: kiek bus kelių, kelios sodybos, kaip tie namai atrodys, ir ar iš tiesų tie tyrlaukiai panašūs į plokščias trapecijas. Dėl dangaus jokių abejonių nekilo. Dangumi, kaip būtų pavaizdavęs *naïf*[*] krypties dailininkas, turėjo ritinėtis saulė – naujasis mano gyvenimo simbolis. Mano apkerpėjusiai sielai nudžiuginti pakaktų ir blyškios žiemos saulės, tačiau nieko panašaus nebuvo: nei saulės, nei šviesos: pasitiko drėgnas ir kažkoks murkšlinas rūkas.

Pasivaikščiojimai po miestelį pirmojo įspūdžio nepataisė. Gatvės tuščios, nebuvo su kuo net žodžiu persimesti, o jas gaubianti tyla privertė sugrąžinti laiką ir vėl susidurti su vienu iš vaikystės siaubų, kai sapnuodavau, jog esu mažas vaikas, paliktas negyvame mieste. Ausis sugavo vienintelį garsą – tai ant lietvamzdžių susikondensavę ir migla virtę lašai; jie subėgdavo į plonytes sroveles, šios – į čiurkšles, kurios tekštelėdavo į grindinį lyg suplojus katučių, o aidas nuplazdėdavo į bažnyčios, plento ir tyrlaukių pusę. Ir tai buvo viskas. Pro miglą neprasiskverbė daugiau joks garsas.

Pakako kelių dienų, ir tas miražas, atvedęs mane į Vijamedianą, pradėjo sklaidytis. Senasis pasaulis, kurį taip troškau palikti ir pamiršti, staiga pasirodė visai patrauklus. Negalėjau atsistebėti savimi, kad, tysodamas lovoje, pradėjau ilgėtis tų kino teatrų ir kavinių erzelio. Deja, reikėjo kentėti. Greitai sugrįžti į miestą

[*] Iš pranc. *naïf* – naivus, nuoširdus, paprastas. Mėgėjų menas.

dabar buvo neįmanoma dėl daugelio priežasčių. Be to, iš namą nuomojusios agentūros žinojau: miestelis turi du šimtus gyventojų. Juk anksčiau ar vėliau jie turi pasirodyti, tada galėsiu susipažinti ir kalbėtis.

Regis, buvo jau trečia diena, kai popiet išgirdau garsus, niekaip nesiderinančius su vandens aplodismentais. Tai buvo muzika, tiksliau – šaiži, iš radijo kažkur netoliese sklindanti daina.

„Vis dėlto kažkas čia gyvena", – pamaniau ir išėjau paieškoti, iš kur sklinda toji muzika. Netrukus aukštutinėje miestelio dalyje pamačiau atokų būstą, nedidelį namelį, kurio visuose languose plieskė šviesos. Iš ten ir sklido muzika. Grojo ne radijas, o visu garsu atsuktas patefonas, girdėjai kelis dainuojančių, daugiausia moterų, balsus, kurie plėšė taip, lyg norėdami žūtbūt prarėkti vienas kitą. Neliko jokių abejonių, kad Vijamedianoje yra žmonių, kurie dar džiaugiasi gyvenimu.

Nuo to laiko mano pasivaikščiojimų kryptis pasikeitė. Rytais ir vakarais dažnai klaidžiodavau aplinkui tą namą. Iš ten visuomet sklido muzika, pro langus plieskė šviesos. Tokios linksmybės išties stulbino – įsitikinau, kad ne visų žmonių vidus apkerpėjęs. O dvasinė būsena tikrai nepriklauso nuo oro.

Maždaug po savaitės miestelyje migla išsisklaidė. Vandens aplodismentai nuščiuvo, lietvamzdžiai palengva pradėjo džiūti; nuo mano atvykimo dienos ant skalbinių virvės balkone pakibęs vandens lašas – jį savo laiškuose aprašiau kaip *krištolo žirniuką* – pagaliau nukrito. Danguje atsirado pragiedrulių, gyvybės ženklus pradėjo rodyti augalija, o centrinėje aikštėje prisirinko senolių ir vaikų.

„Regis, blogiausia jau praeityje", – parašiau draugams.

Dabar gyvenimas pradėjo tekėti normalia vaga. Jau žinojau, kur žmonės renkasi palošti kortomis arba išlenkti taurelę,

ir ateidavau tenai susipažinti ir šiek tiek šnektelėti su naujaisiais kaimynais. Nepaisant to, didžiausią smalsumą žadino tas namas, kuriame grojo patefonas, ir languose visada plieskė šviesos. Mane su juo siejo pirmasis netyčia atsiradęs ryšys. Kas ten gyvena? Iš kur tas linksmumas? Bet nusprendžiau būti mandagus ir tiesmukai neklausinėti. Reikėjo kantrybės ir laukti, kol kas nors man pasakys.

Tokią progą netrukus pasiūlė vienos Vijamedianos krautuvėlės savininkė: apkūnoka, maloni moteris – prekeiviai dažniausiai maloniai elgiasi su nauju klientu. Pasmalsavo, kokie vėjai atginė į šį miestelį. Jai galvoje netilpo, kad čia buvau tiesiog *šiaip sau.*

– Netikiu. Turbūt kažką slepiate, – kartą prasitarė. Po keturių penkių apsilankymų ledai pagaliau buvo pralaužti, ir pradėjome pasitikėti.

– Nieko taip netrokštu, kaip ką nors nuslėpti. Deja, neturiu ką. Man ši vieta patinka, ir tiek, – pašmaikštavau.

– Atleiskite, kad taip sakau, bet netikiu. Nykesnio ir liūdnesnio miestelio už šį turbūt nėra visame pasaulyje.

– Nejaučiu čia jokio liūdesio, – sumelavau. – Priešingai, matau, kad čionykščiai žmonės labai patenkinti.

Ji pašaipiai šyptelėjo, akivaizdžiai parodžiusi, kad netiki nė per nago juodymą, suprask, labai ačiū už komplimentą, bet nieko panašaus nėra. Suskubau paaiškinti, kuriame name buvau pastebėjęs tą gyvenimo džiaugsmą.

– A, piemenys! Tai jų troba! – juokdamasi pasakė. Paskui numojo ranka ir pridūrė: – Juk pasaulyje visokių žmonių esama. O tie... Ką galiu pasakyti? Jie verčiau išleis pinigus saldainiams, negu pirks vaikams knygas. Matote? – mostelėjo į aikštės pusę, kur žaidė vaikai. – Jų net į mokyklą neleidžia. Šiuo dienos metu joks vaikas nesibasto po miestelį, tik jų vienų.

Vadinasi, tai buvo piemenų namas. Ir tik iš krautuvininkės gestų daugiausia supratau, kad jie kažkuo *ypatingi* – labai skiriasi nuo kitų gyventojų. Toji naujiena mane nustebino.

Dar neišėjęs iš krautuvės, nutariau išsiaiškinti, kas yra tas piemenų išskirtinumas. Galų gale juk neturėjau ypatingai kuo užsiimti, ir pakili nuotaika – ją mano apkerpėjusioje sieloje prikėlė oro pasikeitimas – skatino veikti. Pasistengsiu atskleisti tą jų paslaptį. Jeigu lydės sėkmė, galbūt galėsiu prisiliesti prie kažko bendro, neapsiriboti vien maža Vijamedianos erdve. Juk jų buvo visada, nuo neatmenamų laikų ir visame pasaulyje. Tokios mintys sukosi galvoje, ir mąsčiau vien apie tai, kas dedasi tuose linksmiausiuose miestelio namuose.

Ilgainiui supratau, kad jų išskirtinumas neapsiribojo vien polinkiu į muziką ar atsainiu ten gyvenančiųjų požiūriu į vaikų išsimokslinimą. Dėmesį patraukė ir didelis žmonių skaičius – o to neįmanoma nepastebėti tokiame ištuštėjusiame miestelyje, kaip Vijamediana; jų namai, priešingai, buvo ne tušti, o pilni žmonių. Vis eidamas pro jų vartus, matydavau penkis ar šešis žaidžiančius vaikus ir visada pastebėdavau vieną kitą dar nematytą: visi buvo dailiai aprengti, vieni šviesiaplaukiai, kiti – juodbruvi, kartais net pasitaikydavo koks vaikas ryškiai rudais plaukais. Panašiai ir suaugusiuosius buvo sunku suskaičiuoti. Vieną dieną, pažvelgęs į balkoną, pamačiau dvi jaunas moteris; kitą dieną – dar vieną moterį su senstelėjusiu žemaūgiu vyruku; trečią – tvirtai sudėtą juodbruvą vyrą, atsirėmusį į balkono turėklus ir rūkantį.

Vieną pavakarę sėdėjau su kaimynu Onofrijumi ir pamačiau į tuos namus įeinant žilagalvį senelį.

– Ar jis irgi tenai gyvena? – paklausiau, nutaisęs nustebusį veidą. Regis, to namo išties neįmanoma užpildyti.

– Tai vienas iš moters vyrų, – atšovė Onofrijus. Jo tonas, kaip ištarė šiuos žodžius, pasirodė kandus.

– Vienas iš vyrų? Tai kiek jų turi? – šįsyk mano nuostaba nebuvo apsimestinė.

– Du. Vieną ką tik matėme, o kitas – žemaūgis. Bet antrasis viskam vadovauja, visiems namo gyventojams taip pat.

Supratau, apie kurį namo šeimininką kalba. Jį ne tik buvau matęs balkone, bet ir pažinojau iš smuklės. Jis visada kviesdavo mane į porą lošiant kortomis. Staiga pasirodė keista, kad piemuo neturi porininko. Ir dar Vijamedianoje, kur kitų pramogų nebūdavo. Į mintis įsikirto žodis *atskirtis*.

Kaimyno šypsena darėsi vis kandesnė.

– Sakau, jis čia vadovauja. Jam visi paklūsta.

– Tai kiek jų ten gyvena iš viso? – paklausiau.

– Nėra kaip sužinoti. Įvairiai.

– Kaip tai – įvairiai?

– Na, vieni atvyksta, kiti išvyksta, – dabar jau visai atvirai šaipėsi Onofrijus. Jis netikėjo, kad toks žmogus, kaip aš, negali įminti tokios paprastos mįslės.

Nebuvo sunku suprasti, ką nori pasakyti. Ir ne vien dėl to, kad dauguma jo juokelių buvo seksualinio pobūdžio; taip pat prisiminiau ankstesnę jo užuominą apie miestelyje gyvenančias lengvo elgesio moteris.

Mano kaimynas buvo, anot vietinių, *žolininkas*, *gandonešis*, tas, kuris *nešioja paskalas*, ir nė vienos jo nuomonės nereikia priimti rimtai. Nors, kaip ilgainiui teko pastebėti, dauguma miestelio žmonių palaikė jo požiūrį apie viską, kas susiję su piemenų šeimyna. Pakako apie juos užsiminti, ir išsyk visi imdavo kikenti.

Viena vertus, jų pašaipos visiškai sutapo ir su mano pastebėtomis smulkmenomis. Pavyzdžiui, ta muzika ir ištisai plieskiančios šviesos; arba išpuoselėta *petite cocotte** išvaizda, kurią

* Mažoji koketė. (Pranc.)

demonstravo tų namų paauglės; taip pat baikštus tų balkone matytų moterų elgesys... Jos verčiau darydavo ilgą lankstą į autobusų stotelę ant plento, bet per miestelio centrą neidavo. Kita vertus, kai žiūrėdavau į jų namus, visada matydavau tuos pačius žmones. Jų buvo daugybė, bet visada tie patys. Jokios nuolatinės kaitos, kaip paprastai būna viešnamiuose. Darėsi aišku, kad tai tik neįprasta šeimyna. Tik kodėl gi tai neįprasta, kaip stengėsi įteigti mano kaimynas ir kiti į jį panašūs, liko mįslė.

Pasiteiravau vietinio girininko Danielio. Jis buvo labai rimtas, bet visiškai nesiaurų pažiūrų žmogus. Gyvenk ir leisk gyventi kitiems, mėgdavo kartoti. Be galo vertinau jo samprotavimus ir kviečiamas niekada neatsisakydavau drauge paklaidžioti po mišką.

– Tokią reputaciją jiems prilipdė, su tokia ir pasiliks. Miestelis visada buvo toks, žiūrėk, visi jau ir kuždasi. Užtenka labiau įtempti ausį ir jau girdi apkalbas, visi vieni kitus apšneka, ir visada piktai ir bjauriai. Mes baisiai atsilikę. Čia jums ne miestas. Mieste tokios merginos nesiskirtų nuo daugelio kitų. Mat viena ištekėjo jau pastojusi, kita – susilaukusi kūdikio. Štai ir viskas, nieko ypatingo nėra. Na, bet jie juk piemenys...

Netrukus supratau, iš kur kyla tos apkalbos. Jie buvo piemenys, štai kur šuo pakastas. Ne dėl jų elgsenos, ne dėl jų būdo, o dėl to, kad jie – piemenys. Tai, kas apie juos buvo kalbama Vijamedianoje, apie kitus būdavo kalbama visoje provincijoje.

– Labai blogai elgiatės. Dabar nebe tie laikai, kad paliktumėte namų duris atviras. Juolab netoliese gyvena piemenys, – sykį man pasakė agentūros, iš kurios nuomojausi namą, darbuotojas. Ką tik buvau jam pasakęs, kad neturiu įpročio čia rakinti namus. – Jie tikisi, kad netoliese gali būti čigonų, ir apvogtų. Todėl čigonus ir lydi tokia šlovė, nes jiems priskiriamos ir

piemenų vagystės, – norėdamas sušvelninti savo pasakymą, pridūrė, kad kalba apskritai, nes ne visi jie yra vagys, visokių pasitaiko.

Iš tikrųjų pasitaiko visokių, bet – jo arba daugelio kitų supratimu – nemaža jų turi polinkį elgtis blogai, ypač tie, kurie neaugina avių, o uždarbiauja. Šie dėl menkiausio nieko griebdavosi peilio ir buvo labai uždaro būdo. O argi nuo svaigalų apkvaitę žmogystos gali elgtis kitaip?

Galiausiai supratau, kuo Vijamedianos senbuviai laikė linksmojo namo gyventojus. Tiesiog subjektais, esančiais visuomenės užribyje, atskirtųjų kasta, kaip kitur įvardijami neįgalieji, juodaodžiai arba netradicinės seksualinės pakraipos asmenys. Nes kiekviena, nors ir mažiausia, visuomenė visada atsitveria nematoma, bet dėl to ne mažiau aiškia tvora, kad paskui kitapus jos galėtų pilti visą bjaurastį; kaip tasai piktavalis sodininkas iš pasakos – kai atėjo laikas atsikratyti piktžolių, naktį paslapčia nusėlino į brolio ūkį.

Piemenys atsidūrė už skiriamosios linijos, anapus tos nematomos sienos, kitaip tariant – kaltųjų zonoje, ir galbūt ten atsidurdavo visada, nesvarbu kur nukeliautų. Kai Kaliopė ir jos seserys kalbėjosi su Hesiodu, atsisveikindamos jį pavadino *neišprususiu piemeniu ir nedoru žmogysta*. Ir kai krikščionybė – iš pradžių buvusi vargdienių ir marginalų religija – paskelbė apie Kūdikėlio Jėzaus gimimą, šalia jo subūrė Betliejaus piemenis ir dėl to paties Mariją Magdalietę „įtaisė“ po kryžiumi.

Vaikštinėjant po mišką, apmąstymus išdėsčiau Danieliui ir nepraleidau progos paklausti, kaip piemenys tokią atskirtį vertina apskritai? Kalbama, kad dauguma jos gėdijosi.

– Tik ne juodieji. Šie dažniausiai būna per daug išpuikę, ir jeigu įmanoma dar pabloginti apie juos skleidžiamus gandus, jie taip ir pasielgs, – atsakė.

– O kas tie juodieji? – nelabai supratau. Pamaniau, gal tai kurios nors šeimos pravardė.

– Nejau dar nepastebėjai, kad yra baltieji ir juodieji piemenys? – ir pradėjo vardyti tuos, kuriuos pažinojau; kurie buvo priskiriami prie vienos grupės, o kurie – prie kitos.

– Tavo tiesa! – jo klasifikacija atrodė įtikinamai.

Danieliui nebuvo gana vien pateikti abiejų grupių sąrašą, panoro dar ir apibūdinti. Pasakė, kad kai kurių piemenų, dažniausiai žydraakių, plaukai ilgainiui tampa baltutėliai, o ir jų būdas keisdavosi ta pačia linkme; jie tapdavo išmintingi, mandagūs, lipšnūs, malonūs kaip ir jų išvaizda. Priešingai nei kiti, juodi kaip anglis, kuriuos dažnai galėdavai sutikti girtaujančius smuklėje, triukšmaujančius ir lošiančius iš pinigų, su kuo pakliūva.

– Dabar pat galime aplankyti du piemenis. Pats pamatysi, vienas jų bus iš juodųjų, o kitas – iš baltųjų, – pasiūlė. Išėję iš miško, patraukėme į tyrlaukių pusę.

Tiedu piemenys jau du mėnesius nebuvo nusileidę į jokį kaimą. Juodasis, vos pastebėjęs mus, rėksmingai pasveikino iš tolo, o kai priėjome arčiau, rankoje jau laikė butelį vyno. Jis kalbėjo gergždžiančiu balsu ir, nieko nelaukdamas, pradėjo girtis išdaigomis su ištekėjusia moterimi. Retsykiais riebiai nusikeikęs, paleisdavo akmenį į šunį.

Baltasis net nesiartino. Atsisėdęs ant akmeninės tvoros, ėmėsi valyti avikailį. Kai priėjęs pasiūliau vyno, kuriuo vaišino jo bendras, tik papurtė galvą.

– Iš kur esate kilęs? – paklausiau.

– Iš Segovijos, – labai tyliai atsakė. Jo akys buvo skaisčiai mėlynos, o antakiai – tarsi iš vatos.

– O kuo tu vardu? – mandagiai pasiteiravau, išgirdęs atsakymą.

– *Gabrielius*, – sukuždėjo. Paskui, nežymiai linktelėjęs, atsisveikino, nulipo nuo akmeninės tvoros ir nuėjo.

Kiek vėliau pamačiau, kad jam ant nugaros radosi sparnai – tokie baltut baltutėliai, – kaip suplasnojo, pakilo ir nuskriejo. Bet gal tai buvo miražas, sukeltas vyno, kurio man kliūstelėjo kitas, juodasis, piemuo.

3. Viename miestelyje, kur gyvena beveik vien senukai, ir gyventojų skaičius neviršija dviejų šimtų, naujas atvykėlis, sumanęs čia apsigyventi, tampa didžiule naujiena. Jie nepratę sulaukti žmonių; metų metais, be paliovos jie mato priešingą vaizdą – bėgimą. Ištisos šeimos išsikraustė iš miestelio – esą *Vijamedianoje gyventi neįmanoma*. Kiti irgi tos pačios nuomonės. Žinoma, jie pasiliko, bet ne savo noru, nes kitaip negalėjo, ir visai ne dėl to, kad vertintų tai, ką čia turi. Bet staiga, žiūrėk, įvykiai pasisuka priešingai, ir atsibasto kažkoks svetimšalis. Kažkas, kuris galvoja kitaip. Jis neatrodo kaip ligonis, kuriam reikalingas sausas klimatas. Nepanašus nei į restauruotoją iš Madrido muziejaus, nes pasitaiko – žmonės čia atvyksta restauruoti bažnyčių. Ne, atvykėlis pasirinko šią vietą tik todėl, kad patinka.

Tokia išvada visiems miestelio gyventojams atrodė ne tik keista, bet ir glostė savimeilę. Visi džiaugiasi, nori tai aptarti. Gyvenimas juos nustebino ten, kur mažiausiai tikėjosi, pateikęs malonią staigmeną; pokalbiai smuklėje arba krautuvėlėse dabar jau nebeapsiriboja vien šeimos, medžioklės ir darbo temomis. Nepažįstamojo pasirodymas – gera dirva įvairiems spėjimams ir prielaidoms. Jau vėliau, progai pasitaikius, visi stengsis užmegzti su juo pokalbį, norėdami patikrinti, kiek teisybės būta jų spėlionėse. Ar jam iš tikrųjų patinka Vijamediana? Ir kas gi čia patinka? Gamtos peizažai? Ar tik jo čia neatginė troškimas užmiršti išduotą meilę?

Taigi nepažįstamajam nieko kito nelieka, tik „plėšytis". Jis privalo su visais šnekteleti ir priimti kiekvieną kvietimą išlenkti po taurę vyno rūsyje. Kiaurą dieną bastytis iš vieno galo į kitą jam pasirodys perdėm varginanti užduotis, bet vis tiek ją atliks su malonumu; juk jį irgi stebina toks šiltas priėmimas; ir jam smalsu, kokie tie kaimiečiai ir piemenys, staiga tapę jo gyvenimo dalimi, nespėjus nė atsikvošėti. Žinoma, jis puikiai supranta, kad padėtis po kelių dienų pasikeis: kai jau nebebus naujiena, taps vienu iš kaimynų. Taip pat jį džiugino viltis gyventi be sunkumų ir painiavos. Du arba trys draugai, retsykiais – bendra vakarienė, pasivaikščiojimai, skaitymas; tai viskas, ko reikia maloniam gyvenimui.

Naujos pažintys visada atneša ir nesusipratimų. Tik pradėk su kuo nors plepėti, nes daugiau nieko ir netrokšti, tik paplepėti, truputį maloniai pabendrauti ir pasipasakoti anekdotų, tačiau kitas iš tavęs galbūt tikisi kažko daugiau, nes tu jį užkalbinai; siekia ir netgi pradeda reikalauti to „kažko daugiau". Užtai svetimšaliui, kuris kalbasi su visais paeiliui ir visiems atveria savo namų duris, gali būti sunku tokio pavojaus išvengti.

Svetimšalis dėl savo elgesio netrukus pradės graužtis nagus, nes jam visiškai ne prie širdies, jam visai nepatinka, kad atsiranda asmuo, kuris tokį elgesį palaiko nedviprasmišku draugystės ženklu. Praeina savaitė, bet jis nesugalvoja, kaip grįžti, kaip užtrenkti duris, kurias sykį taip plačiai buvo atvėręs. Pradeda vaidentis, kad – kaip visuomet – pasielgė neapgalvotai, kad vietos pakeitimas iš esmės nieko neišsprendė, nes bėdos kyla iš jo paties; galbūt jau prarado ramybę, kurią svajojo rasti Vijamedianoje.

Mano gerus norus neteisingai supratęs žmogus – kaimynas Onofrijus. Kai atvykau į miestelį, jam buvo apie šešiasdešimt, labai anksti neteko žmonos ir gyveno su jaunesniuoju sūnumi, paniurusiu ir rūškanu vaikiu, tarp jaunimo garsėjusiu labai prasta

reputacija. Kadangi gyvenome visai greta, tos *„mielos"* sąlygos atsirado iš pat pradžių ir pasidarė neišvengiamos, pavyzdžiui, jis pirmasis man suteikė žinių apie šią gyvenvietę. Ne vien piktų, bet ir kasdien reikalingų: kiek plyti miškas, kuris ribojasi su tyrlaukiais; kada būna šventės Valdesalse; kiek kareivių įgulos būstinėje ant kalvos, matomos nuo plento?

Onofrijus nebuvo iš tų, kurie, likę našliais, iš esmės pakeičia įsitikinimus ir imasi namų ruošos darbų. Jis ir toliau manė, kad vyrui nepritinka gaminti valgį ir kuopti kambarius. Pridurtina – tokia nuomonė Vijamedianoje labai paplitusi. Dar ir dabar regiu nustėrusio kokių penkerių šešerių metų vaikigalio veidelį, kai mane užklupo virtuvėje besisukiojantį prie puodų:

– Taigi čia mergiočių darbas! – išsprūdo jam netyčia, ir aš nesuvaldžiau juoko, bet sykiu tai privertė susimąstyti. Jau regėjau save persekiojamą vietinių vaikėzų gaujos, klykiančios *Vištgaidis! Vištgaidis!*

Onofrijus neturėjo moters, kuri juo pasirūpintų, o ir pačiam tvarka bei švara buvo nė motais, taigi, mano kaimynas buvo pasiekęs aplaidumo viršūnę. Vaikščiodavo apskretęs ir turėjo įprotį nuolat kažką žiaumoti. Kai kalbėdavo su manimi, matydavau burnoje koše virtusį maistą, kurį vatulodavo tarp nuo nikotino išgeltusių dantų, ir dažnai juo aptaškydavo man veidą ir kaklą. Turėdavau labai tvardytis: neparodyti šlykštėjimosi ir nuo jo nepasitraukti. Dar didesnių pastangų reikėdavo, kai man atkišdavo butelį vyno, iš kurio ką tik būdavo gėręs taukuotomis lūpomis arba kai kviesdavo prisėsti savo prišnerkštoje virtuvėje, kur viskas buvo lipnu ir glitu.

Ta nešvara buvo persmelkusi ne vien jo asmeninę higieną ir buitį. Tokie pat apskretę ir jo žodžiai. Kartą mostelėjęs į piemenų namų pusę, nepraleido progos apkalbėti ten gyvenančių moterų – tai jau ir anksčiau buvau pastebėjęs; kitąsyk prie gėdos

stulpo pradėjo kalti smuklininką, kad tas pralobo iš kontrabandos, arba išplūsdavo centrinės aikštės krautuvininką ir perspėdavo, kad tik nesumanyčiau ko nors jo krautuvėlėje pirkti, nes esąs baisus brangininkas. Kaip ir visi paskalų nešiotojai, buvo didelis bailys ir kalbėdavo pašnibždomis, gal būgštaudamas, kad vėjas nenuneštų žodžių tiems, kuriuos ką tik buvo apšmeižęs.

Lyg nevalyvumo atsvara labiausiai dėmesį patraukdavo gražios akys. Skaisčiai mėlynos ir spindinčios, jos panėšėjo į vizijas galinčio regėti eretiko akis.

– Onofrijau, ar neprisimeni, kai buvai sudegintas ant laužo? – paklausiau kartą, norėdamas paerzinti.

– Kada?

– Viduramžiais, kada gi daugiau?

– Še, gerk vyno ir užsičiaupk, – pasakė, atkišęs butelį; tai buvo jo mėgstamas atsakymas į paikus klausimus.

Šiaip ar taip gražios akys manęs nepapirko, ir visais įmanomais būdais stengiausi bendrauti mažiau. Duris laikydavau užrakintas, iš namų išeidavau tik tuomet, kai jis priguldavo pokaičio, o kai kviesdavo sulošti partiją kitą, išsisukinėdavau nieko neišmanąs apie kortas.

Tačiau pastangos buvo bergždžios. Onofrijus troško bet kokia kaina būti mano draugas, todėl nepraleisdavo progos po visą miestelį skalambyti, kokia puiki mūsų naujoji draugystė.

– Mudu esame neišskiriami draugai, – tvirtindavo kiekvienam, mūsų gatve einančiam į vyninę.

Tada išsyk atsigręždavo į mane laukdamas, kad jo žodžius patvirtinsiu.

– Argi ne taip? Pasakyk, ar ne tiesa, kad esame geri draugai?

Žinoma, kas man likdavo – pritardavau.

Be to, norėjo, kad būčiau tik su juo, ir kaip pavydi nuotaka tam tikslui pasitelkdavo įvairių gudrybių. Visur sekiodavo iš

paskos, pertraukdavo, kalbantis su krautuvininke, įsižeisdavo, jei miestelyje paslaugos kreipdavausi į kitą žmogų.

– Va, sužinojau, kad prašei Danielį malkų, – atėjęs kalbėjo sielvartingai. – Tai žinok: mano malkos ne ką prastesnės.

Paskui tyliai pasišalindavo, palikęs geriausią glėbį šalia svetainės durų.

Laikui bėgant jautė būtinybę sukurti teoriją apie mūsų draugystės pradžią ir netrukus rado įrodymą, dėl ko tapome kaimynais. Čia apsigyvenau todėl, kad, prieš man atvykstant, šiame name gyveno barzdočius Luisas. Iš jo sužinojęs, koks geras žmogus Onofrijus.

– Luisas? O kas tas Luisas? – nustebęs paklausiau.

Jis gudriai žvilgtelėjo į mane, ir šypsena bylojo – pokštą suprato. Kas tas Luisas? Nagi Luisas, senasis kunigas, kuris apsigyveno Vijamedianoje, kai atsisveikino su kunigyste.

– Jį tikrai pažįsti, – neatlyžo, plekšnodamas man per nugarą. – Kitaip nebūtum čia atsikraustęs, jis turėjo tau pasakyti.

Toks poelgis mane paskatino susimąstyti, ir po kiek laiko supratau, kaip Onofrijus gelbstisi nuo tikrovės. Atrodo, pirmiausia susigalvodavo kokį nors nebūtą dalyką, o paskui, juo įtikėjęs, pradėdavo garsinti, kol sulaukdavo vadinamojo visuomenės pritarimo.

Kartais jis elgdavosi išties patetiškai. Tarkim, vieną dieną abipus siauro virtuvės langiūkščio – vienintelės kiaurymės vargano namo fasade – mėlyna spalva nupiešė du langus.

– Kada čia nupiešei? Gal naktį? – paklausiau, kai susitikome. Apsimetė neišgirdęs, o aš pasijutau taip, tarsi būčiau sugriovęs vaiko tikėjimą Kalėdų Seneliu. Todėl ateityje jo namas turėjo tris langus – bent kai mes kalbėdavomės.

Kitąsyk parodė žiedą. Gyrėsi gavęs dovanų iš sūnaus ir pradėjo kelti į padanges jo dosnumą. Bet aš žinojau, kad nusipirko iš klajojančio prekiautojo, nes pats gyrėsi prieš mėnesį.

Kai pamažu pradėjau jį perprasti, nuomonė pradėjo keistis į gerąją pusę, ir draugystė jau nebebuvo viena iš jo prasimanymų, o peraugo į nuoširdų prieraišumą. Netgi pradėjau manyti, kad elgesys ne toks ir keistas. Visiems retsykiais gyvenime žūtbūt norisi atsikratyti kokios nors skausmingos tiesos, tada ir griebiamės, ko pakliūva, o dažniausiai, žinoma, melo. Tiesa dažniausiai eina pirmiau kančios.

Onofrijus ypač išsiskyrė tuo, kad toms gudrybėms skirdavo visą energiją ir jas regzdavo su užsidegimu. Iš tiesų, jam verkiant reikėjo šių prasimanymų. Jo gyvenimo vienatvė buvo tiesiog žiauri, bet aš to nesupratau. Iki tol, kol kartą teko skolintis iš jo žadintuvą.

– Ryte man reikia važiuoti į miestą, – pasakiau.

– Kaip? Neturi žadintuvo? – žvelgė apstulbęs, negalėdamas patikėti.

Patvirtinau – neturiu. Iš tiesų neturėjau.

Jis susimąstęs nuėjo namo ir netrukus grįžo su dideliu sidabrinės spalvos rakandu. Įdavė man į rankas ir kone susijaudinęs pasakė:

– Drauge, būtinai nusipirk žadintuvą! Pamatysi, kokia bus puiki draugija.

Man net pagaugai nuėjo per nugarą. Aš ką tik išgirdau tikslų vienatvės apibrėžimą, bet iš lūpų to žmogaus, iš kurio mažiausiai tikėjausi. Kas yra vienatvė? Ogi kaip tik tokia padėtis, kai net ir laikrodžio tiksėjimas yra draugas.

Tada pagalvojau apie užeigas.

– O, kiek jos gyvenimų išgelbėjo! – pamaniau.

4. Vijamedianoje buvo tik du barai. Geresnis – šalia miestelio aikštės, savo laikais buvęs kazino – turėjo specialius lošimo stalus, pagal ano meto skonį pagamintus iš kaldintos geležies

ir marmuro, ir kiekvienas jų buvo aptrauktas žalios spalvos gelumbe. Jei tikėsime šios įstaigos lankytojais ir šeimininkais, čia rinkdavosi vien kairiųjų pažiūrų asmenys, pilietinio karo metais buvę Respublikos šalininkai arba prieš bažnyčią maištaujantys jaunuoliai. Pagal tuos pačius kriterijus kitame bare rinkęsi tautiečiai nuolankiai pakluso miestelio fašistams bei kunigui ir buvo aršiausių dešiniųjų politikų rėmėjai.

Tasai baras pačiame miestelio gale turėjo keistą pavadinimą – „Nagasakis". Čia irgi būdavo lošiama, tik ant aliumininių ir įvairiaspalvio plastiko stalų. Šio baro lankytojai, kitaip nei pirmojo, miestelio barus skirstė ne ideologiniu, bet ekonominiu pagrindu, nes jiems tai buvo svarbiausia. Taigi, anot jų, kavinė miestelio centre – baras turtingiesiems, kurie turėjo žemės ir nuosavybės, o jų smuklė priešingai – paprastas darbininkijos, padienių ir vargšų baras.

Ir vieno, ir kito baro klientai sudarė dvi tiksliai apibrėžtas grupes, kurios beveik niekada nesimaišė. Visame miestelyje vargiai būtum suskaičiavęs bent dešimt asmenų, kurie lankėsi abiejuose baruose. Kai kurie, tarp jų ir alkaldas, neužsukdavo nė į vieną. Vengė apsispręsti, todėl jiems nebuvo suteikta prabanga būti priskirtiems prie vienos ar kitos šutvės. Niekada negalėjai atmesti tikimybės, kad gali kilti kitas pilietinis karas. Geriau iš anksto apsidrausti, kad vėliau netektų gailėtis.

Apskritai tos abi grupės ėjo geru keliu. Nors tuos, kurie nežino fašizmo atsiradimo istorijos, gali erzinti, kad „Nagasakio" klientūra, tie paprasti Vijamedianos žmonės, palaikė karinę vyriausybę su tvirtos rankos politika ir reiškė tokį nihilizmą, kuris galėjo nuvesti tiek prie anarchizmo, tiek pasiduoti Musolinio arba Perono idėjų įtakai. Jų pasaulėžiūra buvo kupina pesimizmo, atmiešto liaudies patarlėmis ir kalambūrais. O štai kavinės aikštėje lankytojai, priklausantys aukščiausiam tos visuomenės

sluoksniui, savo politines pažiūras vadino šviečiamojo pobūdžio romantiškomis. Jie teigė tikintys sąmoningumu, nes tai – kiekvieno socialisto garbės reikalas, nors, kaip sykį prasitarė baro savininko žmona, nedera pamiršti, kad tik vienintelė gera diktatūra buvo kairiųjų.

Dažniau laiką leisdavau vargingųjų smuklėje. Bare prie centrinės aikštės aptarnaudavo pernelyg formaliai, o jos lankytojai visada perdėm stengdavosi, kad pokalbis būtų *aukšto lygio*. Be to, jie manė, kad esu žurnalistas, ir be paliovos klausinėdavo apie naujausius įvykius. Ką manąs apie būsimuosius rinkimus? Kokia mano nuomonė apie Ispanijos integraciją į Bendrąją Rinką? Priskirtas vaidmuo šiek tiek trikdė, todėl ten užsukdavau tik išgerti kavos. O vakare, priešingai, traukdavau į „Nagasakį“ pasisėdėti.

„Nagasakio“ lankytojai manęs nėmaž nevargino, o užkalbindavo tik tuomet, kai ateidavo mano eilė statyti lošiant kortomis. Visi jie, pradedant pačiu šeimininku, buvo puikūs pašnekovai ir beveik visada pynė ilgas, dažniausiai su medžiokle susijusias istorijas, ir jos beveik visada baigdavosi ginčais.

Šie dažniausiai užsitęsdavo iki paryčių, bet retai kada pavykdavo visiems sutarti. Vienas iš nuolatinių lankytojų, senasis piemuo Augustinas, namo eidavo tuo pačiu keliu kaip aš ir visada atsisveikindavo tais pačiais žodžiais:

– Iki rytojaus. Dar tęsime tą pokalbį, nes Dievas mato, – paskutiniai jo žodžiai buvo gryniausia kvailystė.

Turiu pripažinti: iš pradžių pagrindinė „Nagasakyje“ aptarinėjama tema manęs visiškai nedomino. Visada maniau, kad medžioklė – žiaurus užsiėmimas, o nuo vaikystės išlikęs įprotis gyvūnus vadinti vardais man neleidžia skriausti nė vieno jų; net ir pačių bjauriausių. Tarkime, jeigu namie gyvena koks nors tarakonas, ir vieną dieną jį pavadini, pavyzdžiui, Chosė Marija, o paskui vis pastebi savo Chosė Mariją tai vienoje vietoje, tai

kitoje, pripranti prie jo, ir galiausiai tas vabzdys tampa tarsi mažučiu asmeniu, kuris gali būti ir drovus, ir įžeidus ar netgi šiek tiek pasipūtęs. Ir net klausimų nekyla: tada tikrai niekas pakampėmis nebarstys nuodų. Gal ir kyla tokia mintis, bet tikrai ne dažniau, nei galvojant apie bet kurį draugą.

„Nagasakio" lankytojai buvo tikri medžiotojai. Jie nesielgdavo taip, kaip tas totorius, kuris, grįžęs iš kalnų, pradeda riesti istorijas apie herojiškus žygius. Klausydamasis jų, pradedi labai gerai suprasti, apie ką rašydavo senovinėse knygose: medžioklė į mūsų širdis įneša beprotiškos sumaišties, medžiotojai panėšėja į tą nelaimėlį abatą, kuris, vieną sekmadienį aukodamas mišias, išgirdo savo skalikus ir, viską metęs, pasičiupo šautuvą, šuns pavadėlį ir iškūrė medžioti kiškių.

Tų žmonių lūpose medžioklės tema tapdavo daug platesnė negu įprastai. Gal tai buvo dingstis kalbėti apie žmogaus vienatvę naktį, talžant lediniam vėjui... arba kalbėti apie liūdesį, kai, kiaurą dieną pėsčiomis naršęs po kalnus, grįžti tuščia kuprine; ir kaip pasiteisinimas, primenantis prarastą jaunystę, nes daugelis iš jų, kad ir tas pats piemuo Agustinas, jau nebeturėjo jėgų vaikytis šernų ar vilkų. Na, o visapusiškai aptarinėjamos temos esmė ir pagrindinė idėja – kova. Ne vien žmogaus ir gyvūno, bet ir gyvatės su paukščiu, žebenkšties su triušiu, lokio – su visais kitais. Toks buvo gamtos dėsnis – *dura lex, sed lex**. Įstatymas, kurio net žmogus negali išvengti.

– Ar žinai, kaip užmuša lokys? – kartą manęs paklausė smuklės savininkas, vienas geriausių miestelio medžiotojų.

Atsakiau, kad ne.

– Užmuša vienu smūgiu. Vienu vieninteliu. Žinai, į kurią vietą?

* Griežtas įstatymas, bet vis dėlto įstatymas. (Lot.)

Ne, to irgi nežinojau.

– Tvoja į galvą ir ištaško smegenis. Švarus smūgis. Tas pats, ar veršeliui, ar žmogui. Lokiams svarbiausia yra smegenys.

Prieš tęsdamas pasakojimą, susidėjo rankas ant krūtinės ir pasirėmė ant baro kaip visuomet, kai rengdavosi papasakoti kokią nors istoriją.

– Lokį esu matęs tik vieną kartą gyvenime. Kažkas iš miestelio jį nudėjo, ir negyvėlis visą dieną tysojo aikštės viduryje. Tik taip gali pamatyti iš arti ir tik tuomet supranti, kas tai yra lokys. Kiekvienas nagas dydžio sulig kumščiu. Taip pat dantys. Niekada to nepamiršiu.

– Tas, kuris jį nudėjo, pats po trijų dienų pasimirė, – įsiterpė Agustinas.

– Tikrai? O kaip tai nutiko? Tada buvau dar pyplys ir šito nepamenu, – susidomėjo smuklininkas.

– Nė nežinau, tiesa tai ar melas, bet žmonės kalba, kad žmogelis pasimirė nuo sukrėtimo. Kad iš kalnų grįžo kaip apdujęs. Nuo įspūdžio, kad sugebėjo lokį pribaigti. O netyčia susidurti su lokiu – įspūdis siaubingas.

– Netyčia? Agustinai, ką šneki? Kiek pamenu, kone mėnesį jo ieškojo, norėdamas sumedžioti, – įsiterpė vienas iš skeptikų grupelės.

– Tu geriau užsičiaupk, nes nieko neišmanai, – kaip kirviu nukirto smuklininkas. – Tie dalykai neturi nieko bendra, – tęsė. – Aš irgi penkerius metus norėjau sumedžioti vilkų... o kai juos pamačiau – ką manot? Plaukai pasišiaušė iš baimės: juk negalėjau žinoti, kada susidursiu. Štai tas netikėtumas ir sukrečia.

Skeptikas smuklininko teiginiais suabejojo, ir tasai kaip pavyzdį papasakojo kitą nutikimą; Agustinas palyginimui išklojo savo prisiminimą, aš kažko paklausiau... ir taip iki gilios nakties.

Vasarą išsinešdavome stalą laukan ir, pasistatę po bokalą alaus, šnekučiuodavomės po žvaigždėtu dangumi. O jau rugpjūčio mėnesį, kai vėjelis atnešdavo šviežiai nupjautų kviečių kvapą, visi atrodė kalbesni ir linksmesni negu paprastai. Artinosi medžioklės sezonas.

5. Miestelio švyturį galėjai pasiekti eidamas aukštyn gatvele, kurioje gyvenau, – jis stovėjo vadinamojoje vyno rūsių kalvelėje. Žvelgiant iš jo, dešinėje plytėjo miestelio stogai ir plačios, aptrupėjusios mūrinės bažnyčios sienos, o priekyje ir kairėje pusėje kone dešimt kilometrų tįso pliki be jokio medelio tyrlaukiai, tik tolumoje raitėsi Pisuergos upė. Stebėtojui už nugaros likdavę du plokščiakalniai, sueinantys į gilų slėnį, nubėgantį iki Astudijo miško.

Miestelio senoliai ten ateidavo kasdien tuo pačiu metu vienas paskui kitą arba nedidelėmis grupelėmis ir ant tos kalvelės praleisdavo maloniausias popietės valandas. Kadangi beveik visi buvo – kaip toje mįslėje – žmonės su trimis kojomis – eidami pro mano namus, kilstelėdavo lazdas, paskui sustodavo atsipūsti po varginamo kopimo ir persimesti vienu kitu žodžiu. Atgavę kvapą, keliaudavo toliau.

Tokiomis aplinkybėmis ir prasidėjo draugystė su dviem Vijamedianos senoliais – Chulijanu ir Benitu.

– Turbūt esate gudrus kaip lapė, bet galiu kirsti lažybų iš ko tik norit, kad tikrųjų šios piligrimystės priežasčių nežinote, – pasakė Chulijanas tądien susipažįstant. Jis buvo apskritutis vyrukas liūdnomis akimis, pirštai sudarkyti artrito.

– Jūsų tiesa, nežinau, – neprieštaravau, prisėdęs ant slenksčio. Leidau suprasti, kad visas pasaulio laikas – mano valioje. Galėjau plepėti, kiek tik panorės.

Chulijanas irgi prisėdo ant akmeninio suolo, stovinčio prie įėjimo. Iš pažiūros liesesnis ir tvirtesnis Benitas liko stovėti.

Susidarė įspūdis, kad jo prastas regėjimas: norėdamas pažvelgti į mus, palinkęs į priekį, taisydavosi akinius.

– Bet pirmiausia turėtumėt kai ką paaiškinti. Kodėl pasakėte, kad esu gudrus kaip lapė? – paklausiau.

– Taigi aišku kaip dieną. Pone, tučtuojau paaiškinsiu abu klausimus, – labai santūriai pradėjo Chulijanas.

Benitas, iš pažiūros labai atsargus, pritariamai linktelėjo galva. Suprask – bičiulis viską paaiškins.

– Esu tikras, kad jūs gudrus kaip lapė. Jei būtų kitaip, nesėdėtumėte čia darbo dieną vienuoliktą valandą ryto. Būtumėt arba laukuose, arba fabrike, kaip visi miestelio kvailiai. Nežinau, ar supratote, kad visi kaimiečiai esame kvailiai. O aš esu pats kvailiausias.

Benitas, iki šiolei stropiai linksėjęs, dabar prieštaraudamas pradėjo purtyti galvą, tačiau Chulijanas nekreipė į jį dėmesio ir, kaip koks teisingumą vykdantis musulmonų *kadis**, pamokomu tonu susikaupęs kalbėjo toliau.

– Į pirmą klausimą kaip ir atsakiau, o dabar eikime prie antro. Tai pavadinau piligrimyste, nes kiekvieną iš mūsų prie švyturio gena viltis. Pabundame rytais ir savęs klausiame: ar galėsiu šiandien įkopti į kalvą? Su ta mintimi ir rengiamės į kelią. Nenorime likti apačioje. Pasilikti apačioje yra blogas ženklas: vadinasi, mes jau pakeliui į didžiausius miestelio namus.

– Sakydamas *didžiausi namai* miestelyje turi galvoje kapines: jos niekada neužsipildo, – įsiterpė Benitas.

– Benitai, nebūtina jam aiškinti, – nepiktai papriekaištavo Chulijanas. – Argi nesakiau, kad šis ponas gudrus kaip lapė? Kiekvienam aišku, kad kalbu ne apie merijos pastatą! – baigė ir atsisukęs pamerkė man akį.

* Teisėjas.

Ilgainiui pastebėjau, kad nebuvo lengva atskirti, kada jis kalba juokais, o kada rimtai. Reikėjo labai įdėmiai stebėti.

– Bažnyčia irgi labai didelė, – suraukęs kaktą, niurnėjo Benitas.

– Benitai, tau vis iš galvos neišeina ta bažnyčia. Bet tai nesvarbu, visiškai nesvarbu. O jei nuneš mus į bažnyčią, tai kaip manai, kam? Gal krikštyti?

Tada, atsisukęs į mane, pasakė:

– Benitas labai naivus, pone. Visada toks buvo. Nė nežinau, kaip jam pavyko vesti.

– Nors aš ir naivus, bet pakliūsiu į dangų, – dar labiau išsitiesė Benitas, šiek tiek pyktelėjęs.

Buvo saulėtas pavasario rytas, ir vaiskiame ore krykštavo kregždės. Šiek tiek laiko stebėjęs laigančius paukščius, Chulijanas sugrįžo prie temos, taip sudirginusios jo draugą.

– Benitai, labai teisingai pasakei. Vienas klausimas man neduoda ramybės, todėl, pasinaudojęs proga, ir užduosiu šiam ponui. Kaip manote, ar rojus yra, ar nėra?

Aš taip pat įsistebeilijau į kregždes – stengiausi laimėti laiko ir apmąstyti atsakymą.

– Sakoma, kad to neįmanoma žinoti, – galiausiai pasakiau. – Kiekvienas turi rasti atsakymą savo širdyje. Bet jeigu jūs visada, nuo pat jaunystės, tikėjote jo buvimu, nematau jokios priežasties, kodėl turėtumėte jo netekti. Būtų kvaila išsižadėti tikėjimo, kuris jus lydėjo visą gyvenimą.

Benitas ryžtingai linktelėjo galvą – visiškai pritariąs mano mintims.

– O jūs pats kaip galvojate? – Chulijano akys įsirėmė į mano.

– Kartais manau taip, kartais – ne, – neturėjau kaip išsisukti.

– Vadinasi – kaip ir aš, – atsiduso ir pakilo nuo kvadratinio akmens. – Benitai, šiaip ar taip, pasakysiu štai ką: jeigu dangus

yra, tai mes tiesiu taikymu ten pakliūsime, – baigė, ruošdamasis keliauti toliau.

– Aš tai tikrai, – atrėmė Benitas, pasitaisęs akinius, nes šiuo požiūriu dvasiniai prieštaravimai jo nedraskė.

– Eime toliau pasitikti išbandymų, – pasakė jie, kilstelėję lazdas.

Trumpai kalbant, į tą kalvą kopė ne tik norėdami pasitikrinti jėgas: juk ir seni žvejai eina į uostą ne vien pasivaikščioti.

Atsistoję ant kalno, Vijamedianos senoliai galėdavo stebėti laukų darbus ir kas dedasi lygumoje; tikrino, kas atvyksta ar išvyksta, kiek šitam liko sėti, kiek anam pūdymo suarti. Ir kaip seni žvejai tolumoje išsyk atpažįsta laivą, taip ir šie senoliai iš tolo atpažindavo traktorių – *štai jau atvažiuoja Skaistuolis, o ten jau pasiruošęs vykti Chosė Manuelis* – kur prašalaitis nepastebėtų nė menkiausio pėdsako.

– Jau žinau, kad jūs – gudrus kaip lapė, bet galiu lažintis iš ko tik norite, kad iš čia nematote visko tiek, kiek matau aš, – kartą pasakė Chulijanas. Visi trys sėdėjome ant vyno rūsio pylimo, o apačioje priešais plytėjo lyguma, kurią jie taip atidžiai ir uoliai stebėdavo.

– Turbūt esate teisus, bet kodėl taip sakote? – panūdau sužinoti.

– Matote tik tai, kas ten yra, o aš – dar ir tai, ko nėra.

– Pavyzdžiui?

– Ar matote antai tą kelią?

Lazda parodė vieškelį skersai lygumos, pradingstantį kažkur tyrlaukiuose. Benitas kaip visada palinko į priekį ir prisimerkė.

– Ką ten matote? Turbūt kelią ir nieko daugiau. Aš matau kelią, vedantį į Enkomjendą, ir mano mintyse atgyja ten esantis senas dvaras su fontanu. Panašiai pasakyčiau ir apie kitus dalykus. Ar matote anuos medžius?

– Aš tai ne, – burbtelėjo Benitas. Iš tiesų medžiai buvo gana toli, kitame Pisuergos krante.

– Ar pameni tą sodą, kur rinkdavomės jaunystėje per šventes?

– Ar kalbi apie tą vietą, kur maudydavomės?

– Taip, Benitai. Apie tai ir kalbu. Žiūrėdamas į tuos medžius, regiu ir mūsų jaunystės šventes. Matau vaikinus, merginas, Benitą ir save patį. Bet ne nukaršusius kaip dabar, o stotingus dvidešimtmečius, vilkinčius baltutėliais marškiniais. Argi ne nuostabu?

– Tai jau tikrai, – pritariau Chulijanui po apmąstymų. – Leiskite kai ką pridurti. Naujos vietos dažnai atrodo priešiškos. Kai pirmąsyk atsidūriau Vijamedianoje, visą savaitę vaikštinėjau miestelio gatvėmis iš vieno galo į kitą ir, kaip sakoma, susipažinau su teritorija. Tai va, galiu prisipažinti, kad ši vieta man pasirodė pati tuščiausia ir liūdniausia pasaulyje.

– Čia gyvena nepamaldūs krikščionys, – netikėtai prasiveržė Benitui. Chulijanas ženklu jį sudraudė manęs nepertraukinėti.

– Taigi, miestelis man pasirodė labai priešiškas. Žinoma, tuomet Vijamedianą mačiau tik savo akimis, mačiau namus, sienas ir langus... ir visa tai, ką vadiname išorės fasadu, pavyzdžiui, eidamas pro jūsų namą, mačiau tik langus ir sienas. Na, o dabar, eidamas pro šalį, pagalvoju: štai Chulijano namas. Čia gyvena išmintingiausias Vijamedianos žmogus. Regis, skirtumas yra.

– Ar tu matai, Benitai? – nusikvatojo senolis. – Kai kalbiesi, tai ir žmones pradedi suprasti. Mane pamaloninote, pavadinę išmintingu, bet esu tik neišmanėlis, ir visi tai žino. Čia vienintelis išmintingas žmogus esi tu, Benitai, o ne aš. Tu tai tikrai regi dalykus, kurių nemato niekas! Prisimink tą atsitikimą su statula.

Tai pasakęs, Chulijanas pamerkė man akį. Ar aš žinąs, apie ką jis kalba? Taip, žinojau. Jis mintyje turėjo tai, apie ką prieš kelis

mėnesius Benitas man pasakojo šioje pat vietoje, ant mūrinės vyno rūsio sienos.

– Ar jums patinka miestelis? – tuomet paklausė Benitas.

– Taip, čia labai gera.

– Taigi, žinoma. Vijamedianoje yra galybė įvairiausių dalykų. Maža to, turime netgi Trajano* statulą...

– Trajano? – nepatikliai perklausiau. Kiek čia buvau, kažkodėl niekada negirdėjau apie tai jokios užuominos. Žvilgtelėjau į Chulijaną, kad šis paaiškintų staigmeną, bet veltui. Paslaptinga mimikrija, regis, jam buvo padėjusi virsti statula.

– Taigi sakau, turime čia jojančio Trajano statulą, – baksnodamas į žemę lazda, ryžtingai tvirtino Benitas.

– O kaip ji atrodo?

– Nulieta iš aukso! Iš grynų gryniausio aukso.

– O kur ji yra?

Maniau, sakys – muziejuje ar panašioje vietoje, tačiau Benitas iškėlė lazdą virš galvos ir, brėždamas ore ratus, pareiškė:

– Ana ten!

– Na sakyk, argi jis ne žavus? Aš net stebiuosi, iš kur viską žino, jeigu ji dar neatrasta? – nuspėjęs mano mintis, kalbėjo Chulijanas.

– Netrukus merijos žmonės tuo pasirūpins, – išdidžiai pareiškė Benitas.

Nuo to laiko jau buvo praėję du mėnesiai, bet apie jojančio Trajano statulą nieko neteko girdėti. Dabar Chulijanas jau žinojo – dėl to ir pamerkė – iš kur Benitas turėjo tokių žinių.

– Turbūt angelas nusileido ir pasakė apie tą statulą. Kaip manote?

* Markas Ulpijus Nerva Trajanas (lot. Marcus Ulpius Nerva Traianus, dažniausiai minimas kaip Trajanas) – antras iš vadinamųjų Romos „penkių gerų imperatorių". Jam valdant Romos teritorija buvo didžiausia per visą jos gyvavimo laiką.

– Jam labai pasisekė, – pasakiau, žiūrėdamas į Benitą. Šis atrodė nepaprastai laimingas, o veidas nušvito pasididžiavimu.

6. Paprastai nesivaidena namuose, kurie niekada nebuvo gyvenami, arba vasarnamiuose – juos žmonės statė norėdami gyventi tik tam tikru metų laiku. Nors jie ir stovi tušti, bet tokio įspūdžio nėra, o jeigu ten išgirsti kokių nors garsų, tai niekada nebūna dejonės. Tokie namai stovi tarsi palaikomi vilties, kad jų vienatvė netruks amžinai. Anksčiau ar vėliau kas nors juose apsigyvens. Durys bus atvertos, visur užsiplieks šviesos, ir į juos vėlei sugrįš gyvenimas.

Na, o apleisti, kažkada buvę pilni gyvybės namai dabar atrodo dar labiau ištuštėję, likę vieni, pradeda kalbėtis tarpusavyje. Jie byloja, kad praeityje čia viręs gyvenimas neišnyksta be pėdsakų, ir jo nuotrupos praeiviui atsiveria tarsi opos. Priėjęs arčiau, praeivis pastebi pakampėje vieną kitą virtuvės ryką, tolėliau – mažutį veidrodėlį, prie kurio buvęs šeimininkas skusdavosi, arba kokį metalinį strypą, seniau naudotą kūdikio lopšiui. Išklausęs jų pasakojimo, praeivis supranta: visi apleisti namai šaukte šaukiasi, kad kas nors pravertų duris ir juose apsigyventų.

Vijamedianoje buvo maždaug trys šimtai namų, apleistų kone prieš penkiolika dvidešimt metų, kai manęs čia dar nebuvo. Sakykim, kitapus bažnyčios stūksojo toks kvartalas, panašesnis į negyvų namų kapines, negu į miestelio dalį. Ištuštėjusiose gatvėse ir aikštėse veltui tikėsiesi rasti bent menkiausią gyvybės ženklą. Ten negirdėjai nė garso, nematei nė menkiausios švieselės. Ten gūžėsi vien šešėliai, pamėklės ir tyla; o toje spengiančioje tyloje apleistieji namai, regis, meldė: *užeik, užeik,* arba kuždėjo: *eik šen, eik šen.*

Miestelio žmonėms nepatiko, kai jų klausinėdavai apie tą kvartalą, ir visais įmanomais būdais stengėsi pamiršti apie jo

buvimą; jie netgi gėdijosi tų griuvenų – jos badė akis savo aptrupėjusiomis sienomis ir stogais. Jei kas nors apie jį ir užsimindavo, tai baisiausiai bjaurėdamiesi. Ten veisiasi tik žiurkės ir gyvatės, kalbėjo jie, o tai kelia grėsmę viso miestelio žmonių sveikatai. Niekam jis čia nereikalingas. Reikėtų viską nugriauti.

Už tokios tiesmukos kalbos vis dėlto slypėjo vienas netikslumas, bent taip man pasirodė vieną sekmadienio popietę, kai užlipau į kalvą prie bažnyčios paskaityti knygos. Tada pasirodė, kad po kvartalą vaikščioja vaikas. Kažkas krepštelėjo, privertė pakelti akis nuo knygos ir pažvelgti žemyn. Ten įžvelgiau nedidukę figūrėlę, tai pasirodančią, tai vėl išnykstančią vingiuoto kelio posūkiuose. Mažius vaikštinėjo ramiai, susidėjęs rankas už nugaros kaip amžiaus pradžios parvykėlis iš užjūrio, retsykiais prisėsdavo ant mūrinės tvoros ir – visai kaip aš – kažką skaitydavo.

Į pastarąsias smulkmenas – ypač įprotį vaikštinėti, susidėjus rankas už nugaros – neatkreipiau dėmesio ir ypatingos reikšmės matytam vaizdeliui neteikiau. Tik susimąsčiau apie vaikų elgesį: kaip dažnai jiems reikia vienatvės, o likę vieni, jie nėmaž nebijo vaikštinėti – kaip tas mažius – kur knibždėte knibžda žiurkių ir gyvačių. Pamaniau, jis vis vien turėtų būti ne iš šių vietų, nes nė vienas miestelio vaikas nebūtų išdrįsęs čia kojos kelti.

Netrukus supratau, kad viskas ne taip, kaip galvojau. Tą pačią sceną mačiau dar ne sykį, ir mano prielaidos nepasitvirtino. Tą tuščiomis gatvėmis klaidžiojantį vaiką matydavau beveik kiekvieną popietę, kai ateidavau prie bažnyčios skaityti. Gal kvartale dar likusi kokia viena šeima, ir jis čia gyvena? Net pamaniau, kad tai gali būti čigonai.

Abejonėms išsklaidyti tėra vienas būdas: pasivaikščioti tomis gatvėmis naktį. Nutariau paieškoti tos šeimos, kuri, mano įsivaizdavimu, gyveno atsiskyrusi nuo visų, panašiai kaip, vos atvykęs į miestelį, ieškojau linksmojo piemenų namo. Pakaks vieno

apšviesto lango, ir paaiškės, ar tas kvartalas visiškai tuščias, ar ne. Dar tą pačią savaitę ketinau užsukti ir patikrinti pakeliui į medžiotojų barą.

Ir iš tikrųjų, kvartalas nebuvo visiškai negyvenamas, bet ne tokį gyvenimą tikėjausi išvysti. Vaizdavausi virtuvę, rykų barškėjimą, kad išgirsiu kažką kalbantis vakarieniaujant. Deja, pamačiau tik spingsulę apatiniame vieno dvaro lange.

Atsargiai ėjau artyn, saugodamasis aplinkui želiančių dilgėlių. Nenorėjau, kad šio namo gyventojai ryte pastebėtų buvę kažkieno šnipinėjami. Šią akimirką labiau nerimavau ne dėl to, bijojau netgi ne žiurkių ar gyvačių, o šunų. Ką darysiu, jei pasirodys koks? „Stversiu kokį daiktą – į kojas“, – nusprendžiau. Taip liks neginčijamas įrodymas.

Laimė, tylos niekas nesudrumstė, ir galėjau ramiai žvilgtelėti pro langą. Ten, palinkęs prie stalo, po lempos gaubtu sėdėjo mažasis žmogus ir susikaupęs skaitė kažkokią knygą. Šalimais ant stalo tviskėjo katino akys.

– Mane domina toks vaikas, – prasitariau Danieliui. Tądien irgi buvo sekmadienis, ir mudu vaikštinėjome po mišką: jis atliko savo darbą, o aš norėjau šiek tiek pamiklinti kojas. Papasakojau, ką buvau matęs nuo kalvos prie bažnyčios ir ką apie tai galvoju, bet apie naktinį apsilankymą nutylėjau. Jis nusijuokė.

– Aha, tas vaikas – tikrai ypatingas, – tepasakė. Susidomėjau, kas gi čia juokingo. – Apėję kalną, galėsime užsukti. Jis iš tikrųjų sukinėjasi ten tarp žiurkių ir gyvačių, bet nežinojau, kad ten ir nakvoja. Supažindinsiu. Pamatysi, koks ypatingas vaikas, – iš juoko jis net kretėjo.

Kaip paprastai, užkandome miške, ką atsinešę, paskui nusileidome į miestelį; kol pasiekėme tą kvartalą, jau buvo šešta vakaro. Dieną namas atrodė mažesnis. Kažkada tai buvo dailus, į rūmus panašus statinys su arkada ir ilgu balkonu, o mūsų laikais

tokiuose įsikuria merijos; nors viršutinis aukštas atrodė gana apgadintas, tas namas buvo geriausiai išsilaikęs visame kvartale. Prie lango, pro kurį aną naktį dirstelėjau, kabėjo puokštelė žydinčių dagių.

Pasibeldę į duris, išgirdome barkštelint ant grindų nukritusį rakandą, paskui – kažkieno prislopintą šūktelėjimą. Po ilgokos tylos išgirdome artėjančius žingsnius, ir Danielis mane įspėjamai kumštelėjo.

Durys atsivėrė staiga, sakytum, atplėštos kažkokio nežmoniškai perpykusio asmens. Greičiausiai, tą akimirką visas perbalau – prieš mane stovėjo tikrų tikriausias neūžauga. Prie jo kojų trynėsi Angoros katinas ir nustebęs spoksojo į mus, tarsi klausdamas, kurių galų čia atsibeldėme.

– Ko? – paklausė nykštukas.

Jis vargiai siekė man iki krūtinės. Vis dėlto nebuvo eilinis liliputas. Nors buvo nedidukas, bet proporcingai sudėtas, jokios kupros, ir kojos tiesios. Kitaip nei mano matytų liliputų, galva ne didelė, o maža ir daili, kaip kokios lėlės.

Apranga irgi buvo neįprasta. Jis avėjo auliniais batais, vilkėjo liemene ir juodu ilgu į fraką panašiu švarku, kaip senų laikų ponaitis.

Danieliui kažkodėl praėjo noras juoktis. Mačiau, kad jis sumišęs.

– Susipažink su mano draugu, – pasakė ir, veikiausiai nervindamasis, užtęsė mano pristatymą ilgiau nei derėtų: aš irgi nevietinis ir didelis knygų mėgėjas; galbūt mudu tapsime draugais; aš irgi apsigyvenau atokiame kvartale...

Nykštukas įdėmiai nagrinėjo mane. Jo akių spalva mainėsi iš mėlynos į pilką, ir kaip du vandens lašai jos buvo panašios į katino akis. Man dar nespėjus praverti burnos, nykštukas tūžmingai atsisuko į Danielį:

– Gyvenu šiame niūriame kvartale, nes taip noriu! Be to, noriu, kad mane paliktų ramybėje! – jau maniau, kad užtrenks duris tiesiai prieš nosį. Nenorėjau taip paprastai praleisti tokios progos. Tikinau save, kad tai pats įdomiausias personažas iš visų, sutiktų Vijamedianoje, ir būtinai turiu susipažinti. Nekreipiau dėmesio į užgaulią šneką, ištiesiau ranką ir pasisakiau vardą. Būgštavau: galbūt nenorės sveikintis. Bet nieko panašaus – vėl mane gręžė akimis ir padavė ranką, glebią lyg apsnūdusio vaiko.

– Enrikė de Tasis, – prisistatė.

– Tai jūs iš grafų* Tasių giminės?

Netikėtai atsivėrė kelias, galintis nuvesti pas šį žmogų. Vijamedianos grafas Chuanas de Tasis, poetas, bičiuliavęsis su Gongora**, kuris buvo nubaustas mirti už pasityčiojimą iš karaliaus. Grafo, priešingai nei jo tėvo, niekas iš liaudies nepalaikė. Žmonės kalbėjo, kad architektūrinis ansamblis šalia dabartinės duoninės anksčiau buvo pirmojo Vijamedianos grafo rūmai. O dabar netikėtai sutikau žmogų tokia pačia pavarde.

– Ar žinote tokius? – paklausiau. Tai buvo nedovanotina klaida. Įsižeidęs atsigręžė. Tokią pat išraišką įgijo ir katino akys.

– Aišku, žinau!

Jis taip stengėsi kalbėti pabrėžtinai, kad jo ir taip laibas balsas visai užlūžo. Aš visai sumišau, ir Danieliui teko nejaukią tylą sutrikdyti.

– Tai ką? Jau nebeužsuki į mišką? – sumojo paklausti, tačiau šis bandymas sukelti pasitikėjimą grafui buvo lyg nuo žąsies vanduo.

* Juan de Tassis y Peralta – antrasis Vijamedianos grafas; jo tėvas – pirmasis Vijamedianos grafas – Ispanijos karaliaus Pilypo III 1603 m. buvo paskirtas didžiuoju Ispanijos kurjeriu.

** Luis de Góngora y Argote (1561–1627) – Ispanijos Aukso amžiaus poetas ir dramaturgas.

– Dažnai ateinu, tik nepastebi, – šaltai atšovė. – Prašau atleisti, esu užsiėmęs, – skubiai atsiprašė ir, nieko nelaukęs, užtrenkė duris tiesiai mums prieš nosį.

Pasijutome lyg būtume padarę kažką ne taip, o kai atėjome į smuklę, Danielis – galbūt pasigailėjęs, kad buvo per daug malonus – ūmai taip įtūžo, kad tokio dar nebuvau matęs.

– Ar matei, kaip akiplėšiškai elgėsi? – prapliupo, ir man tik vargais negalais pavyko numaldyti. Danielis piktinosi: jeigu taip pasielgtų jo sūnus, tai niekada gyvenime neatleistų. Tokie bjaurybės, kaip jis, gimsta tik tam, kad verstų kentėti kitus – karščiavosi. Ir ką jis veikiąs toje apleistoje vietoje? Tą kvartalą seniai reikėjo sulyginti su žeme, ir kai vieną sykį čia pasirodys ekskavatoriai, tai tas *grafiūkštis* lėks lauk net pasispardydamas.

Stengiausi apraminti Danielį ir pateisinti neūžaugos elgesį: pasakiau, kad tam tikra prasme jį suprantu; nieko nuostabaus, kad, būdamas toks, deja, nepatikliai žiūri į žmones ir galbūt liguistai priima domėjimąsi juo.

Tačiau ir pats jaučiausi įžeistas. Nykštuko panieka man buvo netikėta. Galbūt pasitaikė ir daugiau atvejų, kai žmonės mane palaikė niekam tikusiu, bet niekas nėra to tėškęs taip atvirai į akis kaip jis.

Į tuščiąjį kvartalą daugiau nėjau. Maniau, kad su Enrike de Tasiu neįmanoma užmegzti ryšio. Galų gale ir nemačiau reikalo paskui jį sekioti, ir tai davė progą apsvarstyti, ar mano veiksmai apskritai nėra šiek tiek lengvabūdiški. Sekioti, stebėti, aptarti, užsirašinėti pastebėjimus. Kaip gamtininkas su augalais. Juk esu ne pievoje, o tarp žmonių miestelyje, kuris vadinasi Vijamediana. Jeigu neūžauga norėjo vienatvės – tai buvo jo teisė, ir niekas negali tam trukdyti. Jis neprivalo šokti pagal kažkieno dūdelę.

Po mėnesio prisiminimas apie neūžaugą dar nebuvo visiškai išblėsęs, bet jau nustumtas į gana atokią atminties kertę. Gal tuo

viskas ir būtų baigęsi, jei vieną vasaros popietę, eidamas susitikti su Danieliu, nebūčiau su juo susidūręs miške. Matyt, taip buvo lemta, kad turėjome susitikti; taip ir pradėjome bendrauti; deja, tai buvo tik septyni pasivaikščiojimai drauge – tiek tetruko mūsų ryšys.

Jį pastebėjau miško pakraštyje, stovintį prie to paties kelio, kuriuo atėjau. Jis žiūrėjo į tarp dviejų stepių plytintį slėnį. Vėjas plaikstė jo ilgo švarko skvernus.

Trumpai pasisveikinau, bet nestabtelėjau.

– Maniau, pas mane dar užsuksite, – pasakė, kai ėjau pro šalį. Kaip tik to mažiausiai tikėjausi.

Pastebėjęs mano apstulbimą, išspaudė kažką panašaus į šypseną.

– Prisipažinsiu, anąsyk buvau gana grubus, bet sakau nuoširdžiai: man tie chamai nepatinka, o tasai, kur jus atlydėjo, kaip tik buvo vienas iš jų. Čia kartą lankėsi vienas mąstytojas, ir žinote, ką jis pasakė? Kad didžiausia šio krašto bėda yra ne maliarija, o chamiškumas*. Tiesiai šviesiai. Ir su jo požiūriu visiškai sutinku, – sukikeno; juokas buvo kažkoks nemalonus – nei moters, nei vaiko.

– Neturiu apie tai nuomonės, – sausai atsakiau.

– Bet tik ne apie Vijamedianos grafą, ar ne? Anąsyk man susidarė įspūdis, kad Chuanas de Tasis jums gerai žinomas.

Linktelėjau galvą pritardamas.

– Argi jis ne didis poetas?

Atsakiau: nesu didelis eruditas, žinau gal tik du ar tris jo sonetus. Bet, matyt, jis išties buvo didis poetas, jeigu nusipelnė Gongoros epitafijos. Žinojau jo mirties aplinkybes; apie vaikštynes karalių poros akivaizdoje, kai sklido gandai apie grafo meilės ryšius su karaliene, o Tasis ant apsiausto buvo įsakęs išsiuvinėti

* Čia žodžių žaismas: isp. *paludismo* – maliarija, *palurdismo* – chamizmas.

karalių regalijas ir šūkį: *Mano meilė yra reali**. Tenka tik apgailestauti, kad Pilypas IV visa tai įvertino per daug rimtai ir įsakė pašaipūną nubausti mirtimi.

Kol kalbėjau, jis be paliovos šypsojosi. Šypsena – kaip pasakytų tūlas kaimietis – atrodė kažkokia negyva. Paskui pasileido bėgte į mišką, lyg Gongoros epitafiją grafui norėtų padeklamuoti medžiams:

Madrido ryžtingieji, kam ieškoti
Tų, kurie nužudė grafą;
Tegu jo mirtį gaubia paslaptis.
Prakalbose galėsit kaltint
Būtus nebūtus žudikus. Juk tai ne Sidas,
Išdidųjį nudėjo Lozną.
Prakalba buvo neskoninga
Ir melagysčių pilna visokių.
*Kad žudiku tapo Bejidas*** –
Bet iš geriausių paskatų.

Išsigandau, kai, išpoškinęs eiles, atmetė rankas ir kniūbsčias krito į žolę.

– Mes, iš Tasių giminės, visada buvome ypatingi, – pasakė jau kiek aprimęs ir atsistojęs. Visas švytėte švytėjo. Buvo aišku, kad ši istorija mažajam žmogui teikia energijos. Gal net per daug. – Ateinu čia kiekvieną penktadienį tuo pačiu metu. Norėčiau ateiti dažniau, bet nepatinka palikti Klaudiją vieną, – jo balsas buvo švelnesnis negu anksčiau.

* Žodžių žaismas: isp. *real* – karališkasis, taip pat – tikras.

** Bellido Dolfos – legendomis apipinta asmenybė, IX a. kilmingasis iš Leono, klastingai nužudęs mylimosios Kastilijos karalaitės brolį, troškusį pasigviešti seseriai priklausančią teisę į sostą.

Supratau, kad Klaudija – tai Angoros katė.

– Jeigu čia ateisite penktadienį, bus malonu pasikalbėti. Jūs – išsilavinęs žmogus, ne toks, kaip tie netašyti ūkininkai.

Neprieštaravau, ir netrukus abu patraukėme savais keliais.

Kitą penktadienį neramia širdimi išsirengiau į mišką. Galvojau, apie ką galėtume šnekėtis, ir kaip su tokiu žmogumi turėčiau elgtis: ar dera žiūrėti į jį iš viršaus, ar ne? Ar jam patiktų mano pagalba, kai nuvargtų, ar priešingai – tai palaikytų pažeminimu? Pagaliau, kaip man elgtis, jeigu jį vėl ištiktų priepuolis?

Kartu draskė nerimas, kad tik niekas nepamatytų drauge. Kitaip, maniau, netekčiau miestelyje įgyto gero vardo. Ypač tai pasakytina apie Danielį. Jis vis dar griežė dantį ant to *grafiūkščio*.

Vos pamatęs Tasis suprato, kas man neduoda ramybės, ir pakako dviejų žingsnių tą rūpestį išspręsti savaip.

– Ar žinote, iš kur kilęs žodis *enano*?*

Nusipelniau šio klausimo, nes tą žodį nuo pat pradžių pats buvau sau uždraudęs ištarti.

– Ne, – suvapėjau. Kaip sakė vienas poetas, mano atsakymui kažkas pakirpo sparnus.

– Iš pradžių buvo tiesiog *nano*, o susiliejus su žodžiu *enatio* atsirado raidė e. Ar bent nutuokiate, ką *enatio* galėtų reikšti?

– Neįsivaizduoju, – stengiausi dėtis abejingas, tarsi kalbėtume apie aritmetiką.

– Bjaurus, deformuotas...

– Bet tai pasakytina ne apie jus. Jūs nesate bjaurus, – išdrįsau prieštarauti.

– Nereikia! – sušuko. Akimirką išsigandau, kad perpykęs pradės kumščiuoti. – Nereikia! Eufemizmus pasilaikykite sau! Kalbėkite aiškiai! – kirste nukirto.

* Isp. *enano* – nykštukas, neūžauga, liliputas.

– Nepasakiau nieko, kas nebūtų tiesa. Nesate bjaurus ir deformuotas. Taip, jūs – mažo ūgio, bet proporcingas, – išsigyniau.

– Puikiai žinau, koks esu, – jo lūpos persikreipė.

– Tai ir pasakykit.

– Esu baisus. Štai tiksliausias žodis. Visa kita – paistalai ir noras erzinti.

Niekada neturėjau aiškios nuomonės apie tuos, kurie su pasibjaurėjimu kalba apie save ir savo gyvenimą, bet apskritai nelabai tikėjau jų šiurkštumu. Ne kartą įsitikinau: daugeliu atvejų šiurkštūs žmonės linkę sušvelnėti vieninteliu atveju – kai savo gyvenime smerkia tai, ko patys neapkenčia; o tuomet – pasijutę, žinoma, dar menkesni – nukreipia ginklus į tuos, kurie būna arčiausiai, o ne į save.

Gal Tasis apie save taip ir galvojo, bet jo kalba neįtikino. Man kilo tik vienintelė mintis: jis galėtų būti geras personalo vadovas.

Šiaip ar taip, bendravimo taisykles nustatė jis. Dėl mano *pirminės klaidos* prisiėmė mokytojo vaidmenį, o aš likau jo mokiniu. Jis kalbės, o man teks klausytis. Kažkaip reikėjo sumokėti už tą baisų užuojautos aktą.

Mudu kaip geri jėzuitai žaidimo taisykles priėmėme nemurmėdami.

– Tokie kaip aš praėjusių amžių išminčiams pateikė sunkių galvosūkių, – kalbėjo Tasis, kai praėjome vietovę, kuri vadinosi Valdesalse. – Jie buvo įsitikinę, kad pasaulis ir visi jo tvariniai nuo pat pradžių buvo Dievo mintyse, kad absoliučiai viskas buvo numatyta ir jau įvykę daug anksčiau, dar prieš pasaulio sukūrimą. Todėl praeitis, dabartis ir ateitis buvo ne kas kita, kaip Dievo minties proveržis. Bet kas nutiko? Ogi atsirasdavo tokių pabaisų, kaip aš. Tuomet apstulbę išminčiai klausinėdavo...

Jis jau vėl buvo įsiaudrinęs panašiai, kaip deklamuodamas Gongoros epitafiją, ir trumpam nutilo atgauti kvapą, bet

bjaurėjimasis smulkiame veidelyje išliko. Pamaniau, galbūt veido raumenys nepakankamai tamprūs, ir tam tikros grimasos keičiasi gerokai lėčiau.

– Jie klausinėdavo... ar tikrai viskas nuo pat pradžių yra Dievo sumanymas? Kodėl Jis nori, kad būtų pabaisų, ligonių arba paralitikų? Argi jis nėra neišmatuojamo Gerumo Dievas?

Tasis net raitėsi iš juoko.

Būdamas geras mokinys, netroškau dar vieno akibrokšto kaip pirmąją dieną, todėl paraginau eiti.

Jis sutiko ir pasakojo toliau. Praeitais amžiais manyta, kad tokios būtybės, kaip jis, neturi sielos; maža to – jie net nelaikyti žmonėmis, todėl joks piktavališkumas prieš juos nebuvo draudžiamas.

– Kai kam tai buvo naudinga, – įsiterpiau. – Kai ispanai atvyko į Ameriką ir pradėjo viską siaubti, Kortesų filosofai nusprendė, kad indėnai nepriklauso žmonių padermei, o tokias išvadas padarė, remdamiesi Aristoteliu ir kitais, įsivaizduojate? Tvirtino, kad indėnai yra gyvuliai, todėl ir žudyti juos jokia nuodėmė. – Ar matėte filmą *Blade Runner*? – paklausiau.

– Nemėgstu kino, – atšovė.

– Sutinku, galima nemėgti, bet kodėl tai sakote su tokiu pasididžiavimu? Tik neišsilavinę žmonės didžiuojasi tuo, kad jiems kas nors nepatinka, – pareiškiau, nusikratęs mokinio vaidmens.

– *Touché!* – nusijuokė jis ir, vaizduodamas įsižeidusį, pradėjo ramstytis į medžius. – Tai kaip ten buvo *Blade Runner*? – pasidomėjo lyg tarp kitko.

– Ten irgi gvildenama panaši problema. Kas yra žmogus, kas turi žmogaus prigimtį, o kas – ne? Vadinasi, ši problema vėl gali iškilti. Ar galiu nužudyti robotą? – paklaus vaikas mokykloje 2200-aisiais. Atsakyti nebus paprasta.

– Negali žudyti, nes jis labai brangus, atsakys mokytojas, – antrino Tasis.

Šįkart su malonumu pasijuokėme abu.

Pirmasis susitikimas uždavė toną tolesniems. Turiu omeny ne vien tai, kad vienas prie kito derinomės, ir pokalbiai buvo grynai intelektiniai, be jokių asmeniškumų. Pasivaikščiojimai visada užtrukdavo tiek pat, ir maršrutas visada tas pats.

Vaikštinėdavome kiekvieną penktadienį apie dvi valandas – nuo septintos iki devintos vakaro. Eidavome nuo lygumos į priešingą pusę – šią kelio atkarpą kiekvienas įveikdavo atskirai – o priėję dešiniau plytinčią stepę, susitikdavome prie pirmo ąžuolo miške. Ten Tasis paaiškindavo kai kurių žodžių etimologiją, kaip pirmąją dieną žodį *enano*; kai temą išgvildendavo, sukdavome prie mažųjų Valdesalsės, Valderobledo, Valdesinos kalvų miško viduryje. Nepastebimai priėję dešinėje pusėje plytinčią stepę, tiksliau – upės skardį, kur susijungia dvi stepės, – trumpam prisėsdavome atsipūsti, paskui grįždavome, kiekvienas pasinėręs į mintis ir atidžiau negu prieš tai stebėdami kraštovaizdį.

Buvome susitikę septynis kartus ir vaikščiodami nagrinėjome daugybę temų, visų net nepamenu. Beje, iš daugybės smulkmenų paaiškėjo, kad Tasis yra labiau nenuspėjamas nei tą pirmą kartą, bet toks pat tauškalius ir stačiokas. Jo kalbas lygindavau su Danielio, Chulijano ar Benito, ir jų pasakojimai atrodydavo vertingesni.

Bet per paskutinį, septintąjį, pasivaikščiojimą buvo visai priešingai. Tąkart Tasis iš tikrųjų suvirpino mano širdį; ne tik todėl, kad tai buvo atsisveikinimas. Tą dieną daug ko iš jo išmokau.

Sėdėjome ten, kur susieina abidvi stepės; apačioje plytėjo miestelis, o dar žemiau – slėnis.

– Kaip manote, ar Vijamedianoje yra upė, ar ne? – paklausiau.

– Nėra.

– O miestelio gyventojai niekaip dėl to nesutaria. Vieni tvirtina – yra, tik vanduo išdžiūvo. Yra baseinas, senvagės pakrantės ir netgi tiltai.

– Tiltai? Kurgi jie? – tyrinėjo senvagę melsvai pilkšvomis akimis. Tuomet supratau, kad jis nėra nuėjęs toliau krautuvėlės, kurioje dirbo tokia išblyškusi moteriškė Rosi. Jis eidavo tik apsipirkti. O tiltas (tiksliau – du tiltai) buvo vos ne pačioje aikštėje.

– Einant iš Rosi krautuvėlės į piemenų trobelių pusę, – sumelavau, norėdamas patikrinti, ar įtarimai teisingi.

– Ak taip, dabar prisimenu, – atsakė.

Supratau: bijo žmonių pašaipų. Taip pat supratau, kad veikiausiai būna sunku nubusti rytais iš galbūt nuostabaus sapno ir suvokti, kad tebesi bjaurus neūžauga; tokiems nelaimėliams turbūt nėra sunkesnio meto už aušrą.

– Žmonės kalba, kad upė buvo net išsiliejusi, – pasakiau, norėdamas išsklaidyti savo mintis.

Apie tą potvynį, įvykusį XX amžiaus pradžioje, neseniai perskaičiau sename šventės buklete: mano manymu, ten aprašytą keistą istoriją labai tiko aptarti su juo. Bukleto autorius teigia, kad per potvynį keli kaimynai pamatė raudonai vilkintį raitelį ant balto žirgo. Raitelis, bizūnu plakdamas vandenį, privertė atsitraukti. Bet autorius nepatikslina, ar tai atsitiko iš tikrųjų, ar buvo baimės apimtų žmonių vaizduotės padarinys.

Labiausiai žavėjo šios istorijos konkretumas. O vaizdingumu puikiausiai galėjo taikytis į simbolių žodyną. Tarkim, vandens plakimas bizūnu... tai nuoroda – taip ir pasakiau Tasiui – į vadinamąjį *Kserkso** *kompleksą*, nes tą patį darė Kserksas. O ką galima pasakyti apie raudonąjį raitelį arba baltą žirgą? Literatūroje gausu pavyzdžių ir apie tai, ką jie simbolizuoja.

* Kserksas I (519 m. pr. m. e. – 465 m. pr. m. e.) – Persijos karalius.

Pastebėjęs, kad klausosi neįdėmiai, daugiau ta tema nekalbėjau. Tasį domino ne simboliai, o etimologija.

– Matau, jums nuobodu, – pasakiau.

– Ne, visai ne. Bet šiandien norėčiau pasikalbėti apie ką kita.

– Jei tik norite.

– Pasakysiu tai, ko nerasite knygose, – pašaipiai ištarė, pabrėždamas, kad pastebėjo mano naują įprotį: kaip stropus mokinys, taip pat susidomėjau etimologija. – Bus į tą pačią temą, ar Vijamedianoje yra upė, – pridūrė.

– Jūs vis tiek įsitikinęs, kad nėra.

– Teisingai. Jeigu nėra vandens – nėra tėkmės, todėl ir trūksta svarbiausio dalyko. Judėjimas viską lemia. Judėjimas – gyvenimas. O rimtis ir ramybė, priešingai – mirtis.

Jis nusikvatojo patenkintas, lyg nugalėjęs konkurse, tačiau – kitaip nei kitais kartais – neslėpė, kad apsimetinėja, ir jam visai nejuokinga.

– Visi geri dalykai yra susiję su judėjimu. Arba – su būtimi, jei labiau patinka. Tačiau būties nepamatysi, o judėjimą pastebėsi kuo puikiausiai. Netgi sakyčiau, kad judėjimas – tai kitas būties pavadinimas.

– Pasakokite.

– Jeigu sakau, kad žmogus *gyvybingas*, tai daug ką reiškia. Pavyzdžiui, kad žmogus turi *gyvastį*, arba dvasią*, ir jaučiasi gerai. Bet iš tikrųjų žodis *gyvuoti* reiškia vienintelį dalyką – judėjimą. Tą patį galime pasakyti apie žodį *animacija*...

Jis nutilo, tarsi netikėtai kažką prisiminęs, bet netrukus vėl grįžo prie tos temos.

– Dabar pasakykite... Kaip dėl žodžio *džiaugsmas*? Iš kur kilęs šis geras žodis? Ar jis kaip nors susijęs su judėjimu? Jų sąsajos gana glaudžios.

* Isp. *anima* – dvasia, siela.

– Iš kur kilęs?

– *Alicer, alecris* – pagautas įkvėpimo, žvalus, gyvas.

Artėjo sutemos, kai nurimsta visi Žemės gyviai. Papūtė vakaris vėjelis, o debesys nusidažė vyno spalva. Vijamedianos stogų kontūrai pamažu nyko tolumoje.

– Ar kada teko skaityti poeto Karloso Garsijos eilių? – netikėtai paklausė. Atsakiau, kad nesu tokio girdėjęs.

– Kodėl klausiate?

– Šiaip sau, Karlosas Garsija yra sukūręs eilėraščių apie saulėlydį, ir ten yra panašių sąsajų.

– Bet juk žodis saulėlydis minimas daugybėje eilėraščių, – paprieštaravau.

– Aš žinau puikių jo eilėraščių! – staiga riktelėjo. Susitvardė veikiausiai dėl tylos ir vėl kalbėjo pakuždomis. – Karlosas Garsija aprašo šios valandos tylą. Kai nuščiūva paukščiai, ir keliuose nebelieka žmonių; kaip gamta, dienai blėstant, atrodo tarsi statiška dekoracija... ir net dangus, kai juo nebeplaukia debesys, ir nusileidžia saulė, virsta tik dar viena dekoracija.

Jis kalbėjo labai tyliai – vos vos girdėjau. Toks Tasis man dar buvo nepažįstamas.

– Kalbėkite, – paraginau susidomėjęs.

– Tai viskas. Tik norėjau pasakyti, kad šiuo paros metu daug rimties. Net pats laikas sustoja, praradęs orientyrus. Vienaip ar kitaip tai atneša mirties aidą.

Kiek tolėliau tos vietos, kur sėdėjo Tasis, eile augo trys aukšti žolynai. Pastebėjau, kad vėjelis judina tik vieną, kraštinį.

– Tačiau judėjimas – kad ir silpniausias – neišnyksta niekada. Be to, girdime savo širdies plakimą, vaikščiojame...

– Žinoma. Saulėlydis kaip tik dėl to ir atrodo ypatingas – jame mirtis susimaišo su būtimi. Todėl žadina ir džiaugsmą, ir liūdesį.

Kalbėjomės vis tyliau, o jis – beveik pakuždomis, ir tylos tarpsnis dar pailgėjo.

– Pamėklių metas, – tepasakiau. Toptelėjo, kad judančių pamėklių nebūna.

– Man jau darosi žvarbu, – netikėtai pareiškė Tasis. Balsas pasirodė keistas, ir aš pažvelgiau tiesiai į jį. Akys atrodė drėgnos.

Visą kelią namo nepratarėme nė žodžio. Norėjau ką nors pasakyti, bet nežinojau ką.

– Šiandienos pašnekesys jus nuliūdino, – pasakiau atsisveikindamas.

– Oi ne! – sušuko. Bet supratau: sako netiesą.

– Gal užsukime į barą? Niekada nebuvome nuėję drauge.

– Ne, dėkoju, man jau metas. Klaudija nerimaus, manęs nesulaukusi. Be to, reikia užeiti pirkinių.

Dar nebaigęs sakyti, jau skubėjo į Rosi krautuvėlės pusę.

Kitą penktadienį miške nepasirodė, neatėjo ir trečią. Dabar graužiuosi: tada reikėjo jį pakviesti ir toliau drauge eiti pasivaikščioti, bet vis dvejojau ir ilgai nenuėjau jo aplankyti. Taip elgiausi dėl to, kad buvo griežtai uždraudęs bendrauti iš gailesčio. Iš tikrųjų, blogiau pasielgti neįmanoma.

Įrenginėjant vonios kambarį viename Vijamedianos name, netikėtai buvo aptiktos XVII amžiaus freskos. Iš Madrido atvyko keli restauruotojai.

Su vienu susipažinau medžiotojų bare, ir jis pakvietė pasižiūrėti radinių. Apžiūrėti ilgai neužtruko – ant vienos sienos buvo pavaizduota Jeruzalė, ant kitos – kelios biblinės scenos – ir įsišnekėjome apie bendrus dalykus. Kaip ir reikėjo tikėtis, nuo miestelio pavadinimo perėjome prie grafo Chuano de Tasio ir tuomet – žinoma, tik dėl mano kaltės – prie Enrikės de Tasio.

– Ar tik ne toks neūžauga? – šūktelėjo, išpūtęs akis. Kur kas labiau nustebęs buvau aš.

– Pažįstate? – paklausiau.

– Sykiu studijavome universitete. Jis gana gerai žinomas tam tikruose Madrido sluoksniuose.

– Tikrai?

– Jis – Karlosas Garsija.

Jaučiausi toks priblokštas, kad neįstengiau net žodžio pratarti. Pašnekovas mane nužvelgė sunerimęs. Jis visiškai nesuprato, kodėl taip staiga apstulbau.

Paprašiau trumpai papasakoti apie Karlosą Garsiją. Žmogus pasakė, kad jis kūrė eiles, buvo išleidęs net dvi eilėraščių knygas, deja, jos nesulaukė skaitytojų pripažinimo.

– Jis skaitė kalbotyros paskaitas. Vėliau jam šiek tiek pasimaišė galvoj: įsikalė esąs Vijamedianos grafo palikuonis. Bent taip esu girdėjęs. Tai, vadinasi, dabar gyvena čia, – pasakė lyg sau.

– Taigi, bet nemanau, kad verta susitikti.

– Žinoma, žinoma, – skubiai pritarė.

Kitą dieną užsukau į apleistų namų kvartalą ir pabeldžiau į dilgėlėmis apaugusio dvaro duris.

Kol durys atsivėrė, teko ilgokai palaukti, netgi ilgiau negu tada, kai pirmąsyk čia atėjome su Danieliu. Dabar tik vos jas pravėrė.

– Kaip sekasi, Tasi? – pasisveikinau.

– Kaip visada, – atsakė. Atrodė labiau sulysęs, o plaukai buvo ilgi ir susivėlę, man tai pasirodė keista.

Dar bandė atsiprašinėti, kad anąsyk neatėjo į mišką. Pasiteisino: vaikštinėti miške jau per šalta, ir nenori Klaudijos palikti vienos. Pasiūliau susigalvoti kitą vietą, kur galėtume susitikti ir pasišnekėti.

– Geriau atidėkime iki pavasario. Kita vertus, kalbomis nieko neišspręsi.

Man pasirodė, kad nori kuo greičiau uždaryti duris, ir atsisveikinau. Galėsime kalbėtis praslinkus žiemai, jeigu norės. Pats netikėjau, kad tai įmanoma. Prieš Kalėdas Vijamedianą ketinau palikti.

– Ar žinote, kada pirmąsyk buvo pavartotas žodis *neviltis*? – išgirdau, jau eidamas pro arkadą.

– Ne, – atsakiau stabtelėjęs.

– 1912.

– Nevertėtų gilintis į tokius žodžius, – patariau. Jis tik šyptelėjo ir uždarė duris.

Kitą pavasarį, jau būdamas toli nuo Vijamedianos, sulaukiau Danielio laiško. Jis prasidėjo šmaikščiai: Danielis rašė, kad visos miestelio merginos siunčia linkėjimų ir baisiausiai liūdi, kad išvykau. Nuo dešimtos eilutės laiško nuotaika keitėsi. „Tiesa, liliputo katė dabar gyvena pas mane“, – rašė Danielis. O tai, ką perskaičiau toliau, tik patvirtino nuojautą per paskutinį apsilankymą.

7. Visos jaunos Vijamedianos merginos buvo išvykusios į kitus miestelius ar miestus mokytis arba dirbti tarnaitėmis ir į tėvų namus sugrįždavo tik atostogų. *Taip neturi būti*, tvirtino Danielis: galimybių jauniems miestelio vyrams gerokai sumažėjo.

Nepaisant to, Vijamedianoje jau radosi, kas jas pakeičia, o Rosi buvo viena iš tų, kurios geriausiai užpildė jaunų merginų paliktą tuštumą. Nors jau per keturiasdešimt, bet iš gamtos dešimtį metelių ryžtingai susitaupė – toks stebuklas buvo įmanomas tik dėl to, kad ji save laikė dar visai tinkama nuotaka. Miestelis paslapčia ją vadindavo Rita Heivort, ir ji labai mėgo gėlėtas, linksmų spalvų sukneles.

Rosi buvo kilusi iš gana pasiturinčios šeimos, jai priklausė dideli daržai. Ji pati pardavinėjo, derėjosi su klientais ir daugiausia

laiko praleisdavo morkų ir bulvių maišais užverstoje patalpoje – pusiau sandėlyje, pusiau krautuvėje. Čia jai gana sekėsi, kaimiška aplinka visiškai netrukdė rūpintis išvaizda, ir ji veikiau panėšėjo į stiuardesę negu į krautuvininkę. Man neteko matyti nei ištrūkusios sagos, nei raukšlelės ant spalvotų kojinių, nei kreivai kabančio auskaro.

– Ar galiu pasiūlyti ką nors nusipirkti, bent vieną daiktelį? – klausdavo, kai užsukdavau krautuvėlėn. Labai mėgo mažybinius žodelius.

Kartais atrodydavo, kad pardavinėti daržoves – kančia, ir ji labai pavydėdavo aikštėje įsikūrusios krautuvėlės šeimininkams. Šie turėjo šaldytuvus, todėl prekiavo visai kitokios rūšies produktais: sviestu ir jogurtu, jos žodžiais tariant, ***kur kas puikesnėmis prekėmis.***

Galbūt tokių jausmų paskatinta, be paliovos šlavinėjosi ir tvarkė krautuvėlę: kad neliktų nuo burokėlių nubyrėjusių žemių, kad niekas negalėtų skųstis, esą Rosi krautuvėlėje užmynė ant supuvusio obuolio, o prekystalis buvo nublizgintas ne prasčiau už juvelyrinių dirbinių krautuvėlės.

Kartais prisėsdavo ant slenksčio ir – tarsi užburta – žvelgdavo į kelią. Kada gi pagaliau galės pakeisti aplinką? Nors ir liūdna taip sakyti, bet niekada. Ji buvo neišvengiamai susaistyta su daržovių krautuvėle. Negalėjo palikti šeimos. Galų gale kažkas turėjo rūpintis senuoju tėvu daržininku.

– Šiandien Rosi uždavė įdomų klausimą, – kartą pasakė Tasis, paaiškinęs, kad žodis *krautuvėlė** kilęs iš lotyniškojo *tendere* – išskleisti**. – Ji paklausė, kiek laiko gali šeimai pakakti stiklainio pomidorų padažo.

* Isp. *tienda.*

** Isp. *extender.*

– Ir ką atsakėte?

– Atsakiau, kad savaitei. Bet tik tam, kad kažką pasakyčiau.

– Nieko keista. Gal sumanė prekiauti naujais produktais. Juk nuolat kartoja: nusibodo pardavinėti bulves.

– Regis, kai ko nepasakiau. Nedovanotina klaida, – kandžiai kaip įprasta prisipažino Tasis. – Keisčiausia buvo ne klausimas, bet tai, kas vyko paskui. Ji ėmė skaičiuoti, kiek stiklainių telpa dėžėje ir panašiai, o paskui pasakė – prireiks šešių mėnesių.

– Kam šešių mėnesių?

– Paklausiau to paties – kam tau tie šeši mėnesiai? Atsakė, kad per tiek laiko Vijamedianoje parduos visą dėžę pomidorų padažo.

– Vis tiek nematau, kuo čia stebėtis, – paerzinau. Bet jis tai praleido negirdom.

– Nebūtinai, – prieštaravau. – Va, jeigu ji pradėtų siųsti pomidorų padažą į įgulos būstinę stepėje, jo prireiktų kur kas daugiau, maždaug dėžės per savaitę. Išgirdusi nesitvėrė džiaugsmu.

– Bet tie iš įgulos nieko neperka Vijamedianoje, – priminiau.

– Todėl jos elgesys mane ir nustebino. Kodėl taip apsidžiaugė dėl tos įgulos? Beje, – kiek patylėjęs pridūrė Tasis. – Kažkodėl manau, kad mane klausinėti pasirinko ne dėl to, kad laikytų išmintingu, kaip elgiasi subrendęs žmogus, o dėl to, kad nebendrauju su miestelio žmonėmis. Nežinau, ar atkreipėte dėmesį, bet Rosi nelabai pavadinsi brandžia asmenybe.

Brandumas jam buvo tobulybės sinonimas, o čia įžvelgė nebrandumą, ir tai badė akis kaip rimtas trūkumas.

Tasis niekada neklysdavo dėl savo nuojautų, juolab šiuo atveju, jį tai skaudindavo. Maniau, kiekviena jo prielaida pasitvirtins. Bet vis tiek tai tebuvo eilinė istorija, viena iš tūkstančio, apie kurias plepėdavome vaikščiodami.

| ---

Vis dėlto kas pasimiršta, nedingsta be žinios. Nuslenka į kokią nors atminties kertę ir tūno, bet nemiršta. Taigi, gali ir nubusti. Kartais tam pakanka menkiausio kvapo. Kitiems – judesio. O man šiuo atveju padėjo skrybėlė.

Šalia furgono pastebėjau stovintį žmogų su skrybėle ir nejučia pradėjau ją apžiūrinėti. Jam labai tinka, pagalvojau. Jis buvo maždaug keturiasdešimt penkerių, aukštaūgis ir labai išvaizdus. „Turbūt koks advokatas“, – pamaniau; neliko abejonių, kad tai jo furgonas.

Vyriškis atidarė galines dureles ir išėmė dėžę, ant kurios buvo nupieštas pomidoras, ir išsyk prisiminiau, ką Tasis buvo pasakojęs apie keistą Rosi elgesį. Man nereikėjo įsitikinti savo akimis, bet vis tiek užėjau paskui jį į krautuvėlę.

– Štai ir mūsų dėžutė, – pamačiusi tą vyrą, šūktelėjo Rosi. Ji vilkėjo rausvą gėlėtą suknelę, buvo saikingai pasidažiusi akis ir lūpas. Ant prekystalio stovėjo vaza su gėlėmis.

– Vitaminai kareiviams, – pasakė vyriškis.

– Luktelėkite, pirma aptarnausiu šį vyriškį, – atsiprašė Rosi.

– Gerai, aš neskubu, – pareiškė vyras, išsiimdamas cigarą.

Krautuvėlės sandėlis skendėjo prieblandoje, bet nesunkiai įžvelgiau gilumoje balta plastiko skiaute uždengtą rietuvę. Be jokios abejonės, tenai kaupėsi Rosi nupirktos dėžės pomidorų padažo.

8. Gruodžio mėnesį, kai nėra saulės, visa, kas gyva, iš Kastilijos krašto slepiasi ir bėga, o išėjęs kasdien pasivaikščioti, žmogus neberanda sau draugijos nei dingsties su kuo nors susitikti ir persimesti žodžiu kitu. Nėra prasmės stebėti horizontą ar žvalgytis aplinkui. Slėnis ir dangus sustingę, tarp jų – nė gyvos dvasios, nepamatysi nė vienos pasisveikinti pakeltos rankos. Kaimo žmogus jau seniai paliko žemę, suartą būsimajai sėjai, ir dabar

nekelia kojos iš miestelio, leidžia dienas smuklėje arba džiaugiasi savo *garbingais* namais. Jei klaustumėte apie piemenis, tai nežinia, kur jie pasidėjo. Niekur – nei smuklėse, nei miestelio apylinkėse, nei miške – jų nematyti. Suprantama, turėtų kažkur būti, bet gal per dienų dienas gunkso, įsisupę į žemės spalvos apklotus, todėl ir atrodo, kad jų nėra.

Šaltukas spaudžia ne juokais, bet žmogus vis tiek nori pasivaikščioti, todėl išėjęs pasuka, regis, į dangų vedančiu keliu. Sustojęs kryžkelėje, pradeda smarkiai trypti, strykčioti ir ploti katučių. Bet veltui, juk ne rugpjūčio mėnuo – laukuose niekas nė nekrusteli. Tasai paukščių pulkas, nuo menkiausio triukšmo pakildavęs skristi, seniai iškeliavo į šiltuosius kraštus. O ir gyvatės – it *ryškiai žalios juostos* – akimirksniu nušliauždavusios iš vieno kaimo į kitą, ir tos miega susirangiusios gūžtose. Slėnyje dabar nieko nerasi. Čia tūno tik alkani ir nusilpę varnai.

Pasivaikščiojimai vis trumpėja, galiausiai žmogus ir jų atsisako. Jis lieka namie ir pusę dienos tyso lovoje, nes židiniui beveik neliko malkų, nebenori vaikščioti pas kaimynus ir prašinėti – atsisveikinimo valanda jau nebe už kalnų. Netgi prisiverčia miegoti. Miega ir sapnuoja.

Sapnuoja atsidūręs Rosi viduje, o kelią rodo žydra kaip butano dujų liepsnelė. Mato, kad Rosi viduje viskas iš stiklo, ir jis toks trapus, kad gali pažirti šukėmis vien prisilietus. Jis eina nesustodamas, nepaleisdamas iš akių žydrosios liepsnelės, kol atsiduria mažutėje, atokioje salėje ir ten pamato spintą, joje – eilutę stiklainių, o ant jų vietoj pomidorų nupieštos skrybėlės.

Staiga pakirdęs, žmogus pažvelgia pro langą ir mato, kad snyguriuoja. Po ketvirčio valandos jį vėl lenkia miegas, ir sapnas sugrįžta.

Sapnuoja, kad žingsniuoja per sniegą į duonos krautuvėlę, su juo pasisveikina bičiuliai iš Vijamedianos – Chulijanas, Benitas,

Danielis ir netgi Tasis – bet užkalbinti nedrįsta. Visi susisupę į apklotus ir iš visų spėkų trypia ant šaligatvio.

Sužvarbęs prieina aikštę. Jam keista, kad čia nematyti vaikų, juk dabar Kalėdų atostogos. Bet netinkamas metas stoviniuoti ir svajoti, todėl dumia prie duoninės.

– Pagaliau rojus! – sušunka vos įėjęs. Ne tik dėl malonios šilumos, sklindančios nuo malkomis kūrenamos krosnies, ir net ne dėl šventinės nuotaikos. Arba ne vien dėl to.

Taip norėjo nuslėpti nuostabą, kuri jau veržėsi iš gerklės ir galėjo išduoti. Tarp tų duonos prikrautų krepšių, kepinių kvapo apgaubta, žurnalus skaito dvidešimtmetė; ji vilki tik trumpute gryno šilko palaidine, o iškirptė netyčia atidengia apskritą, ne didėsnę už obuolį, krūtį.

9. Palaikau įsitikinimą, kad reikia atsisveikinti ir su vietomis, kuriose buvai apsistojęs, todėl, prieš išvykdamas iš Vijamedianos, pakviečiau Danielį paskutinį kartą ilgai pasivaikščioti. Norėjau tas vietas išsaugoti atmintyje: patirtis bus naudinga vėliau, kai norėsiu geriau prisiminti čia praleistas akimirkas.

Nors iki Kalėdų buvo likusios tik trys dienos, dangus tądien buvo vaiskiai mėlynas ir panėšėjo į pavasarinį. Maža to, seniai buvau matęs atlapotus namų langus ir duris. Sniegas tirpo tiesiog akyse, o popiet baltos dėmės liko tik stepėje esančių uolų sprogymėse. Kaip sakė Danielis, tai jau nebe Kastilija, o Viduržemio pakrantė.

Oras buvo visiškai nepanašus į tą, kai čia atvažiavau, ir labai pamalonino apsamanojusią dvasią; be to, sumažino romantinėje poezijoje plačiai apdainuotą atsisveikinimo jaudulį.

Neskubėdami aplankėme visas pažįstamas vietas: Valdesalsę, Valderobledą, Valdensiną, Enkomjendą, Fontečą, Ramijelį... Kartais, pavyzdžiui, Valdesalsėje, Danieliui ką nors

prasitardavau. Man atrodė, kad tarp mudviejų neturi likti neaiškumų.

– Dar nesakiau, kad susidraugavau su mažuoju grafu. Žinai, jis – išskirtinis žmogus, – pasakiau. Paskui papasakojau apie penktadieninius susitikimus.

– Turbūt manei, kad jo neapkenčiu, todėl nieko nesakei. Bet, gink Dieve, nejaučiu jam neapykantos. Man jo gaila. Žinau, kad gailestis kartais blogiau už neapykantą, bet nieko nepadarysi. Kad ir dabar: esu įsitikinęs, kad neturi malkų – dūmų iš jo dūmtraukio nematyti.

– Norėtum nunešti?

– Turiu paruošęs ryšulį. Reikės nunešti.

Danielis buvo geras žmogus geriausia šio žodžio prasme.

Norėjome, kad niekas netemdytų mūsų pokalbio ir paskutinio pasivaikščiojimo nuotaikos. Nemalonius reikalus palikome nuošaly. Vaikštinėdami prisiminėme kartą naktį matytus kiškių žaidimus, kai gaminome valgį su piemenimis ir smagiai pasėdėjome prie bendro stalo; vėliau – apie įsiplieskusį ginčą su grupele medžiotojų.

Pietų vėjelio paakinti, prisiminėme ir juokingus atsitikimus, į kuriuos pakliuvome šiais metais.

– Danieli, sustok čia. Ši vieta man yra šventa, – pasakiau, kai už vieno posūkio atsidūrėme šalia bityno.

– Turbūt dėl kokio sijono.

– Žinoma, be sijono neapsieita, bet tik ne tai, ką manai. Ar pameni, kad, čia atvykęs, kelis mėnesius vilkėjau treningais?

– Pamenu.

– Tai va, vieną dieną pasivaikščiojęs, einu sau ramus namo, kai netikėtai prisiminiau savo virtuvę. Turiu galvoje, kad namie ant ugnies buvau palikęs puodą su viralu. Įsivaizdavau: namas turbūt jau liepsnoja, ir pasileidau bėgti kiek įkabindamas.

Dumiu pro posūkį ir štai čia, šioje vietoje, netikėtai susiduriu su būriu į iškylą išsirengusių Vijamedianos moterų. Jų mažiausiai trisdešimt: ištekėjusių, jaunų panelių, našlių ir senučių... Negalėjau sustoti net keliais žodžiais persimesti: *reikėjo skubėti.* Danieli, neįsivaizduoji, kaip jos plojo, kai bėgau pro šalį! Maža to, kažkokia senutė sušuko *Bravo, bravo!* Pasakysiu tiesiai šviesiai – baisiai susijaudinau. Pirmąsyk gyvenime mane sveikino kaip bėgiką. Pagaliau supratau, ką turėjo jausti Zatopekas* ir kiti čempionai.

– Žinom tas moteris... – tarė Danielis. Nesunku suprasti: tai buvo viena jo mėgstamiausių temų.

Galiausiai perėję stepę, nusileidome prie švyturio ir pamatėme Chulijaną su Benitu, jie įsijautę dirbo savo darbą – stebėjo slėnį, bet paraginau Danielį ten nesustoti. Jaučiau – su tais senoliais bus sunku atsisveikinti.

Sutemus – anot poetų, *kai artinas metas išeiti* – pradėjome kilnoti taureles. Pirmiausia – pačioje Vijamedianoje, paskui – gretimame miestelyje, o vėliau – užeigose prie pagrindinio kelio. Vakarienės metas jau seniai buvo praėjęs, o kai susigriebėme, anot kitokios pakraipos eilėraščių – jūra buvo iki kelių.

– Nuveikime ką nors rimto! – pasiūlė Danielis ir atidarė automobilio dureles.

Iš pradžių truputį pažeidėme kelių eismo taisykles. Paskui nuvažiavome į klubą.

Iš šiaurės į pietus plyti stepė; vakarų kryptimi rikiuojasi krautuvėlių eilė; du rytinėje pusėje stovintys vilkikai – tai pagrindinės nuorodos į „Las Vegą“. Raudonomis šviesomis žaižaravo iškaba.

Prie baro stoviniavo dvi merginos, tolėliau – dar viena pora. Tos merginos prie baro mus ir užkalbino.

* Emil Zátopek (1922–2000) – garsus čekoslovakų maratonininkas.

Kiek pamenu, ten apie dvi valandas kalbėjome apie socialines ir politines Dominikos Respublikos problemas. Turbūt klausiausi nuodugnių, svariais faktais pagrįstų argumentų, bet juos čia pat užmiršau.

O Danielis pasišovė išmokti keletą žodžių portugališkai ir kartais griausmingai nusikvatodavo. Negalėčiau pasakyti, kokie žodžiai jį taip prajuokino. Pamenu tik tiek, kad už juos atsilygino alumi.

– Jeigu nori viskio, mane turi pamokyti gražesnių žodžių, – girdėjau jį sakant merginai.

Išėjęs iš „Las Vegaso“, šypsojosi ir atrodė laimingas.

– Ar pastebėjai, kaip į mane žiūrėjo ta *portugalė*?.. – paklausė, padaręs jau antrą šį vakarą pažeidimą.

– O kaip?

– Įsimylėjusios akimis.

– Tikrai?

Jeigu tą vakarą jis nebūtų sėdęs prie vairo, būčiau kai ką pasakęs, bet nesinorėjo jo blaškyti.

– Rimtai sakau – į mane ji žiūrėjo ne kaip baro mergina. Netiki?

– Žinoma, tikiu.

– Na, o tau kaip sekėsi?

– Nepastebėjau jokių ypatingų žvilgsnių. Man ji panėšėjo į mokytoją. Turiu galvoje – į mane žiūrėjo kaip mokytoja.

Naktis buvo nusėta žvaigždėmis, plente nebuvo matyti nė gyvos dvasios, aš taip pat jaučiausi laimingas.

Sutarėme išlenkti po paskutinę taurelę ir sustojome prie švyturio. Iš ten pamatėme dar daugiau žvaigždžių.

– Jau greitai ateis Trys Karaliai*, – staiga pasakė Danielis.

* Trijų Karalių diena – isp. *Reys Magos* – tikima, kad karaliai išpildys svajones ir apdovanos.

Ieškant paskutinio žodžio

Jauni ir naivūs

Seniai, labai seniai, kai dar buvome jauni ir naivūs, į mūsų pradinę mokyklą atvyko ūsuotas žmogus su languota kepure ir labai rimtai pareiškė: padarys pirmąją mūsų gyvenime bendrą nuotrauką. Net suprunkštėme iš juoko, tai išgirdę, nes žmogus, ypač jo kepurė, ir tas niekada negirdėtas posakis *kolektyvinė nuotrauka* atrodė labai juokingai; paskui, žengdami per balas ir mėtydami aukštyn kuprines, nusekėme paskui mokytoją iki bažnyčios arkados.

Sako, laimė neamžina, ir mūsų džiaugsmas išblėso vos tik atėjome, nes ten ant suolų jau sėdėjo mūsų labiausiai nekenčiamos priešės – visos pagrindinės mokyklos mergiotės. Tos vangios kvailės gatvėje su mumis net nesiteikdavo sveikintis. „Kas nėra į jas metęs akmens, tegul pakelia ranką", – vis sakydavo ponas pastorius, kai kuri nors ateidavo jam pasiskųsti. Ir visų rankos tuokart likdavo kišenėse, o žvilgsniai – nudelbti. Nelaimė, dabar jos sėdėjo priešais, apsiginklavusios šukomis bei žirklėmis, laukė mūsų ir piktdžiugiškai šypsojosi.

– Na, ko gi laukiate? Pirmyn, jūsų draugės padės gražiai atrodyti, – paragino mokytoja berniukus, pastebėjusi mus nepatenkintus – taip niūriai žvelgėme į tą *puošybos* komediją. Ji gyveno ne miestelyje ir net neįtarė, koks kartų karas vyksta Obaboje.

Teko ištverti žnaibymus, plaukų pešimą ir kitokias kankynes, kol vyko tas gražinimas, bet galų gale visi maždaug devynerių sulaukę miestelio berniukai ir mergaitės buvo sustatyti ant akmeninių laiptų ir nufotografuoti; susiję visiems laikams, kaip

į skirtingas vietas išsirengę keliautojai, kuriuos gyvenimo upė netrukus nuplukdys ir išskirs.

Jau po savaitės į mokyklą buvo pristatytas nuotraukų paketas, ir visi nekantravo pamatyti. Buvome štai tokie: rimtos mažosios mergaitės ir ne tokie maži, bet dar rimtesni berniukai oriais ir reikšmingais tarsi romėnų statulų veidais, bet nei susireikšminimas, nei orumas, nei joks kitoks *-umas* čia buvo niekuo dėti. Buvo vien nepalaužiamas siekis atkeršyti – ypač kurių plaukai garbanoti – tai buvome nusprendę prieš kelias akimirkas. „Bus dar daugiau akmenų“, – liepsnojo tie žvilgsniai. „Be to, labai greitai“, – galėjai be žodžių išskaityti iš perkreiptų lūpų.

Mokytoja išdalijo nuotraukas ir patarė saugoti: vėliau, užaugę, labai džiaugsimės, į jas galėdami pasižiūrėti. Mes, kaip klusnūs mokiniai, ją saugiai pasidėjome; ir vos pasidėję tuojau pat pamiršome: kaip minėta, anuomet buvome jauni ir naivūs, taigi dėl ateities galvos nekvaršinome.

Užteko vien pasaulio. Jis išsiskleidė prieš mus tarsi karališkojo povo uodega ir kiekvieną dieną atverdavo šimtus įvairiausių dalykų; maža to – žadėjo dar tūkstantį, dešimtis, šimtus tūkstančių naujų ateityje. Kas mums buvo pasaulis? To sužinoti neįmanoma, bet atrodė neaprėpiamas ir beribis tiek erdvėje, tiek laike. Tokį jį įsivaizdavome, todėl adresai ant mūsų rašomų laiškų atrodė tokie ilgi. Pavyzdžiui, neužteko pasakyti paštininkui savo pusbrolio vardą ir jo gyvenamąjį miestą – dėl visa ko užrašydavome dar ir provinciją, kurioje tas miestas yra, kokioje šalyje ją rasti ir kokiame žemyne ta šalis. Galiausiai, viso to ilgo sąrašo pabaigoje didelėmis raidėmis išraitydavome: *Žemės planeta*. Neduokdie paštininkas supainiotų galaktiką.

Bėgo pavasariai ir žiemos, ir kaip tie „Žąsies“ žaidėjai vis tolome nuo savo pradinio langelio: pamažu judėjome pirmyn, šokinėdami nuo langelio ant langelio; kartais, pasukę į šalį nuo

šviesių peizažų, pakliūdavome į belangę ar pragaran. Taip atėjo diena, kai, pakirdus ryte, veidrodis bylojo: mums jau nebe devyneri, o dvidešimt ar net dvidešimt penkeri; nors dar esame jauni, bet jau nebe naivūs.

Apstulbę puolėme kruopščiai nagrinėti savo būties. Kaip iki to priėjome? Kodėl taip nutolome vieni nuo kitų? Be abejo, jautėmės labiau išvargę negu pradinės mokyklos laikais; ir geografinės nuorodos laiškuose dabar buvo kur kas šykštesnės; bet, nepaisant to, kas gi dar pasikeitė? Klausimas atrodė sudėtingas – ir šiuo atveju pasielgėme kaip lėlių spektaklio veikėjai – ilgai galvoję, nusprendėme, kad geriausia apie tai pagalvoti vėliau.

Toje painiavoje, kaip mokytoja ir buvo numačiusi, prisiminėme pirmąją mūsų gyvenime bendrą nuotrauką. Retsykiais susirasdavome ją, įkištą tarp senų sąsiuvinių, vildamiesi, kad ji atskleis egzistencijos prasmę. Nuotrauka, bylojo, sakykim, apie skausmą žiūrint į Aną ir Mariją, dvi seseris, amžinai likusias dvyliktuoju numeriu pažymėtame didžiojo „Žąsies“ žaidimo langelyje; arba skatino mąstyti apie mūsų bičiulio Chosė Aregi likimą; jis, šypsąs vaikas, stovintis ant akmeninių laiptų, suaugęs mirė, žiauriai nukankintas per pilietinį karą.

Bet nuotrauka pasakojo ne vien apie liūdesį. Iš esmės tai tik patvirtino seną posakį, kad gyventi – vadinasi, nuolat keistis, ir tų pasikeitimų paradoksai mus priversdavo šypsotis. Štai Manuelis, buvęs geriausias karys mums kovojant su mergiotėmis, vieną iš jų vedė ir garsėjo kaip paklusnus sutuoktinis. Broliai Martinas ir Pedro Marija, niekada nelankydavę katekizmo pamokų, tapo misionieriais ir apsigyveno Afrikoje.

Bet ta nuotrauka netrukus nustojau domėtis. Jos atsakymai kartojosi, atrodė gana nereikšmingi ir niekuo manęs nenustebindavo. Reikėjo nesiliauti domėtis, tačiau turbūt kitaip ir kitoje vietoje.

Kiaurus metus ją laikiau ant naktinio stalelio. Gal ten būtų ir pasilikusi, bet kartą užsuko vienas bendradarbis ir ją pasiskolino. Pasigyrė įkūręs fotolaboratoriją ir dabar atlieka visokius bandymus, todėl nuotrauką galėtų penkis šešis kartus padidinti.

– Galėsi pasikabinti ant sienos, – pasakė.

Štai tada, kai draugas baigė tą darbą, senoji nuotrauka išties prakalbo ir atskleidė paslaptį. Padidintoje nuotraukoje atkreipiau dėmesį į vieną smulkmeną, kurios anksčiau nebuvau pastebėjęs, ir ji mane privertė susieti keletą įdomių faktų.

Pradėdamas apie tai pasakoti, turiu pripažinti: rašytojui neįprasta būti savo pasakojamų istorijų dalyviu arba liudininku, galbūt todėl joms sukurti reikia tiek daug pastangų. Ką gi, šįkart taisyklei teks nusižengti. Pasakojimo medžiagą autorius paims iš savo gyvenimo. Vadinasi, jis pasielgs ne kaip rašytojas, o kaip užrašinėtojas – nors tai ir panašu, bet ne tas pat.

Po tokios įžangos jau galima pereiti prie istorijos. Žodis po žodžio ją ir pasiekėme.

Kaip sakiau, mano bičiulis originalią nuotrauką padidino maždaug penkis kartus, todėl galėjau įžiūrėti smulkmenas, kurių anksčiau neįžvelgiau: akmeninių laiptų sandūrose ar plyšiuose išdygusių žolių arba kurio nors iš mokinių palto sagų.

Tyrinėjant tokius mažmožius, dėmesį atsitiktinai patraukė bendraklasio Izmaelio, vadinto klasės *kipšiuku,* dešinė ranka. Ji buvo prie krūtinės prispaustoje kuprinėje. Iš jos mačiau kyšančius Izmaelio pirštus. Ranka nebuvo tuščia. Ji kažką laikė. „Gal tai peilis?“ – pamaniau, prisiminęs jo įprotį nešiotis peilį. Bet ne, tai nebuvo aštrus daiktas. Susiradau didinamąjį stiklą įžiūrėti tam daiktui. Neliko jokių abejonių: Izmaelis laikė driežą.

„Jis norėjo išgąsdinti stovintį priešais“, – pamaniau, prisiminęs baimę, kurią mums, Obabos vaikams, keldavo driežai.

– Niekada nemiegokite ant žolės, – įspėdavo tėvai. – Kitaip galvon įsliuogs driežas.

– O pro kur? – klausdavome.

– Pro ausį.

– O kodėl? – vėl klausdavome.

– Nori iščiulpti smegenis. Driežams nėra nieko gardesnio už smegenis.

– O kas bus tada? – neatlyžome.

– Liksite kvaišeliai, kaip Gregorijus, – labai rimtai tvirtindavo tėvai. Gregorijus buvo vienas iš *Obabos simbolių*. – Gali būti dar blogiau. Gregorijui visų neiščiulpė, tik truputį, – pridurdavo.

Nenorėdami per daug mūsų gąsdinti, pasakė, kad yra du būdai apsisaugoti nuo driežų. Pirmas – žolėje neužmigti, kitas – jeigu gyvis vis dėlto įsliuogtų galvon – reikia kuo skubiausiai apibėgti septynis kaimus ir paprašyti kunigų bažnyčiose skambinti varpais; driežai negali pakęsti varpų gausmo, todėl išsigandę išlenda ir pasprunka.

Tokios mintys sukosi mano galvoje žiūrint nuotrauką, ir pamaniau, kad tai galėjo būti piktas pokštas. Tas kipšiukas Izmaelis prikišo driežą prie ausies priešais stovinčiam draugui – Alvinui Marijai – kad pastarasis, iš pasidygėjimo ar iš baimės krūptelėjęs, išjudintų visą grupę. Dėl nežinomos priežasties Alvinas Marija ataką ištvėrė. Nuotraukos kartoti nereikėjo.

Vis dėlto buvo dar kažkas, privertęs mane sunerimti. Nejučia prisiminiau, kad Alvinas Marija staiga iš šauniausio mokinio pasidarė pačiu žiopliausiu mokykloje, vėliau būklė dar pablogėjo. Jis tapo labai išsiblaškęs, galiausiai nesugebėjo nei skaityti, nei rašyti: tas liūdnas procesas liovėsi tik po kelerių metų, kai Alvinas Marija jau buvo virtęs miesto kvaišeliu.

Žiūrėdamas į tą nuotrauką, galvojau apie gyvenimo išdaigas, ir atrodė, kad driežas šalia Alvino Marijos ausies buvo tarsi įspėjimas apie kažkokią piktą užmačią, susijusią su jo likimu. Izmaelio ranka simboliškai sujungė praeitį su ateitimi.

| ---

Bet ar iš tiesų ši sąjunga vien simbolinė?

Pasitaiko, kai netikėti klausimai užklumpa tiesiog einant gatve, žmonių minioje arba leidžiantis saulei... ir tas klausimas kamavo kelias dienas vos išeidavau pasivaikščioti. O jeigu tai, ką pamačiau, *buvo daug rimčiau*, negu atrodo iš pirmo žvilgsnio? O jeigu driežas iš tikrųjų įlindo į Alvino Marijos ausį? Betgi tai neįmanoma.

Priešingai, nei buvo galima tikėtis, prielaida tik sustiprėjo. Kitą dieną vėl pažvelgęs į nuotrauką, pastebėjau, kad Izmaelis laiko ne driežą, o jo jauniklį, o tas lengvai tilptų ausies ertmėje. Vėliau, pavartęs enciklopedijas ir žinynus, perskaičiau, kad *Lacerta viridis* atmaina žmogui gali būti pavojinga, nors koks tas pavojus – minėtose knygose nepaaiškinta.

O kaipgi ausies būgnelis? – staiga toptelėjo. Jeigu driežas įsliuogė berniukui į ausį, būgnelis turėjo plyšti. Kitaip negalėjo būti.

Nekantravau kuo skubiau išsiaiškinti, kiek mano svarstymuose tiesos. Nieko nelaukęs, paskambinau dėdei *indėnui*; jis prasigyveno Pietų Amerikoje, o sugrįžęs įsikūrė Obaboje.

– Juk žinai, kad gatvėmis nesišlaistau. Geriau paklausk ką nors kitą, – atšovė dėdė – mano galvosūkiu visai nesusidomėjo. Tiesą pasakius, jį domino tik literatūriniai skaitymai, kuriuos pirmą kiekvieno mėnesio sekmadienį rengdavo savo namuose. – Nepamiršai apie susitikimą, ar ne? Laukiu atvykstančio ateinantį sekmadienį.

– Tikrai atvyksiu. Turiu parašęs net keturis apsakymus.

– Puiki naujiena dėdei iš Montevidėjo.

Jam patiko save vadinti *dėde iš Montevidėjo*. Mat ilgai gyveno tame Pietų Amerikos mieste ir iki šiol dar turėjo šiokių tokių verslo reikalų: keletą knygynų ir duonos kepyklėlę.

– Sakai, puiki naujiena? Bet tau nėmaž nepatinka, ką rašau! Visus pasakojimus išvadini plagiatais.

– Argi ne tiesa? Jūs, dabartiniai rašytojai, nieko nesukuriate, tik plagijuojate. Bet sakoma, kad viltis miršta paskutinė...

– Gerai, papasakosi sekmadienį.

– Klausyk, sūnėne, gal pasikviesk dar kokį rašeivą. Kuo daugiau mūsų susirinks, tuo geriau.

– Gerai, dėde, pamėginsiu, bet nieko nepažadu – žmonės tavęs jau prisibijo. Jiems kyla klausimas, ar yra kas nors šiame pasaulyje, kas tau patinka? Žinoma, išskyrus XIX amžiaus noveles.

Kitame laido gale dėdė patenkintas sukikeno.

– Ką galėčiau paklausinėti apie Alviną Mariją? – vėl pradėjau.

– Paskambink į barą! Gali pasakyti, kad darai apklausą apie fizinį neįgalumą turinčius žmones. Šiais laikais žodis *apklausa* daro stebuklus.

Paklausiau dėdės patarimo, o rezultatą jis iš tiesų nuspėjo. Baro savininkė iš tiesų susidomėjo...

– Man regis, jis kurčias. Palūkėkite, einu pasiklausiu prie baro, – pasakė.

Laukdamas prie telefono, galvojau, kad istorijos dažniausiai būna painios.

– Aha, dešine ausimi nieko negirdi, – išgirdau netrukus.

Regis, atėjo metas pasitarti su gydytoju. Nuotraukoje aiškiai matyti, kad driežas – tarkime, jeigu būtų patekęs į ausį – galėjo įlįsti tik iš dešinės pusės.

Tam, kas nutiko paskui, daug žodžių nereikia. Pakalbinau savo bičiulį gydytoją, pametusį galvą dėl literatūros. Jis prieštaravo, kad tai, ką papasakojau, negali būti neįmanoma. Kaip žmogus, užsiimantis laboratoriniais tyrinėjimais, tokį atvejį pripažino galima prielaida.

– Nueisiu į ligoninės biblioteką ir patikrinsiu duomenų bazę. Gali būti, kad kažką turime apie atogrąžų ligas.

Po kelių dienų vėl jam paskambinau.

– Žinai – visko gali būti, – negaišo laiko sveikintis.

– Kalbi rimtai?

Buvo karšta vasaros diena, bet rankos nuo prakaito sudrėko ne dėl oro temperatūros.

– Masio, Pereira, Spurceinas, Bisopas...

Supratau, kad skaito pavardes kompiuteryje.

– Kas jie? Šią temą tyrinėję autoriai?

– Jie rašė apie atogrąžas, bet kompiuteryje radau knygų skyrius, kuriuose yra nuorodų į driežų pavojų. *On lizards and mental pathology...*[*]

Jis ir vėl skaitė kompiuterio ekrane.

– Jau kalbėjausi su kolegomis, – vėl prašneko, – ir visi man pritaria. Jei manai, kad taip atsitiko iš tikrųjų, tai veikiausiai klysti...

– Žinoma, sutinku. Tai tik viena iš galimybių, – pritariau.

– Būtent. Bet kaip jau sakiau... Jei tai pasitvirtintų, tai būtų pirmasis toks atvejis Europoje. Visai įdomu, ar ne?

– Gal norėtum sekmadienį lėkti į Obabą? – pertraukiau. – Rengia skaitymus. Pameni mano dėdę iš Montevidėjo?

– Kaip neprisiminsiu! Per penkias sekundes mano kūrybą sumaišė su žemėmis. Jam nė motais, kad tai buvo pirmas apsakymas mano gyvenime, – nusijuokė.

– Klausyk, sugalvojau taip. Išvažiuosime šeštadienį po pietų ir užsuksime į vieną pajūrio miestelį. Dabar nesakysiu, į kurį. Važiuosime kai ko aplankyti. Taip, Izmaelio. Matau – nuo tavęs nieko nenuslėpsi. Dabar jis ten gyvena, turi alaus barą netoli paplūdimio. Paskui važiuosime į Obabą. Ir nepraleisime progos pasimaudyti.

Kitame laido gale trumpam stojo tyla.

* Apie driežus ir psichikos patologiją. (Angl.)

– Ar dėdė pripažins tokį plagijuotoją, kaip aš?

– Viskas, kas parašyta po XIX amžiaus, jam atrodo plagiatas. Dėl to gali būti ramus.

– Gerai, tada važiuosiu. Būtų įdomu susipažinti su Alvinu Marija.

Mačiau, kad susidomėjo, tačiau ne kaip gydytojas, o kaip literatūros mėgėjas.

– Tai puiku. Sutarėm. Šeštadienį septintą vakaro atvažiuosiu paimti. Jei kas nors keisis – skambink.

Bet viskas išėjo, kaip tarėmės. Šeštadienį kelios minutės po septynių mūsų automobilis įsuko į autostradą. Kelionė į Obabą prasidėjo.

Nuo mūsų miesto iki pajūrio miestelio buvo mažiau nei valanda kelio. Paskutinėmis dienos valandomis vaikščiojomės po uosto prieplauką, paskui užkandome lauko užeigoje. Maždaug vienuoliktą paplūdimiu nuėjome į mano buvusio klasės draugo alaus barą.

– Matei, kaip vadinasi baras? – mostelėjo draugas į šviečiančią iškabą.

– Driežas, – perskaičiau.

– Iš visko matyti, kad Izmaelio polinkiai nepasikeitė.

– Atrodo, ne.

Baras buvo apgultas jaunimo, ir teko kaip reikiant pasistengti, ieškant tinkamos vietos, iš kur galėtume viską apžiūrėti, nes toks ir buvo mūsų apsilankymo tikslas. Galų gale pavyko atsikovoti šiek tiek baro, jį maloniai užleido keli motociklininkai, pasiėmę šalmus ir pirštines. Paskui įsitaisėme ant aukštų kėdžių ir stebėjome Izmaelį.

Jis tebebuvo toks liesas kaip ir anksčiau, bet jau niekuo nepriminė to pašėlusio Obabos vaikėzo. Atrodė labai pasikeitęs. Vilkėjo oranžinės spalvos marškinėlius su anglišku užrašu, o tamsūs

plaukai buvo priraišioti geltonų juostelių. Mus pamatęs, atėjo pasisveikinti.

– Kokia staigmena! Kokie vėjai atpūtė?

Buvo pasikeitusi ne vien jo išvaizda. Šypsena nuoširdi, o elgsena sušvelnėjusi. Ką man bylos nuotrauka, kai į ją žiūrėsiu kitąsyk? Veikiausiai nieko. Daugybę kartų sakiau: žodžiai *gyventi* ir *keistis* yra sinonimai.

– Mes irgi kartais kur nors išsirengiame, – pasakėme. Kalbėtis nebuvo kada, nes Izmaelis nuskubėjo prie grupelės jaunuolių – jau garsiai reikalavo jo dėmesio. Prieš nueidamas dar pasiūlė šviesaus tabako ir – mostelėjęs į vieną banglentę, kurių buvo prikabinėtos sienos, – pasakė kažką apie jūros užterštumą.

– Niekada nemaniau, kad Izmaelis kada nors taps žaliuoju.

– Turbūt ir pats užsiima banglenčių sportu, – sukuždėjo bičiulis.

Po pusvalandžio, kai žmonių tapo visai tiršta, jam pasakėme, kodėl esame čia: mus domina vieno atsitikimo smulkmenos dar iš tų laikų, kai abu lankėme pradinę mokyklą. Tik tegu jis nepagalvoja nieko blogo ir nesijaudina; mūsų domėjimasis, jei galima taip sakyti, grynai mokslinio pobūdžio.

Izmaelio akyse šmėstelėjo baimė, sumišusi su nepasitikėjimu. Tas pats devynerių metų vaikėzo, kuris nešiodavosi kišenėje peiliuką, žvilgsnis. Bent jau pastarasis visai nepasikeitė.

– Klokite, – burbtelėjo.

– Tau vaikystėje labai patikdavo driežai, ar ne? – pradėjau linksmai, kone žaismingai.

– Kodėl klausi? Ar dėl baro pavadinimo?

Balsas tapo nemalonus, netgi grėsmingas. Dar nuo pradinės mokyklos laikų žinojau, kad jis yra bailys. Taip, jis buvo tikras kipšiukas, bet niekada neatlaikydavo kovos akis į akį.

– Ne, ne dėl pavadinimo. Mane domina driežas iš nuotraukos, konkrečiai tas, kurį laikei prie Alvino Marijos ausies. Įdomu, ar tas driežas neįlindo jam į ausį.

– Ką čia paistai? Gal tau ne visi namie? – pasipiktinęs šūktelėjo. Paskui pasitraukė nuo mūsų ir pradėjo valyti stiklus.

– Pataikei į skaudžią vietą, – pratarė bičiulis.

Bet Izmaelis jau vėl buvo prie mūsų.

– Iš jūsų daugiau tikėjausi. Tokie išsimokslinę žmonės, o tiki kažkokiomis kvailystėmis. Žodžiu, nuvylėte.

Izmaelis ne kalbėjo, o išrėkė. Visa savo esybe reiškė pasidygėjimą.

Greta sėdintys motociklininkai pradėjo į mus gręžiotis. Pradėjo panėšėti į barnį.

– Izmaeli, be reikalo susinervinai, – pasakiau Obabos tarsena. Jaučiausi pakiliai. Tai buvo dviejų porcijų džino, cirkuliuojančio mano kraujyje, pasekmė.

– Čia mano namai, todėl galiu būti koks tik noriu! Ir niekam neleisiu užsipulti kvailais kaltinimais!

Tuomet nutariau pasielgti taip, kaip įprasta Obaboje: suėmiau jo rankas. Tai reiškė, kad jam pritariu ir myliu kaip brolį. Juk mudu kilę iš tos pačios vietos ir esame toje pačioje nuotraukoje? To turi pakakti, ir jis privalo manimi pasitikėti.

– Suprask, nesu prieš tave nusiteikęs, – pasakiau.

– Žmogau, tik reikia sužinoti vieną smulkmeną. Esu Alvino Marijos gydytojas, ir man reikia žinoti, kas tą dieną nutiko. Štai ir viskas.

Bičiulio sumanumas mane apstulbino. Be abejo, tai geriausias būdas viską paaiškinti.

Izmaelio akys netrukus pragiedrėjo. Jis nesipriešino.

– O kodėl tai rūpi?

– Motina įsitikinusi, kad kaip tik tą dieną sutriko Alvino Marijos klausa.

Mane tiesiog pribloškė, kaip bičiulis puikiai meluoja.

– Gerai, pasakysiu tiesą. Tik nežinau, ar iš to bus kokios naudos, – pradėjo Izmaelis, šluostydamasis rankas. – Nežinau, ką galiu pasakyti apie tą driežą. Teisybė, rankoje laikiau... Turbūt norėjau iškrėsti kokią šunybę, kad nuotraukoje visi išeitų juokingi, rėkiantys... Manau, buvo kažkas panašaus, bet nežinau, kas nutiko vėliau. Tiesa, driežas išslydo iš rankos, bet nė už ką nepatikėsiu, kad jis galėjo atsidurti Alvino Marijos galvoje. Nuoširdžiai manau, kad tai neįmanoma.

– Tai žinoma. Mes irgi tos pačios nuomonės. Tik važiavome pro šalį, sumanėme užsukti čia ir pasiklausti.

Dabar mano draugas kalbėjo labai taikiai.

– Prisipažįstu, vaikystėje tikrai buvau pašėlęs, – šypsojosi Izmaelis. – Tikras velniūkštis.

– Visi tokie buvome. Štai prieš tave sėdi žmogus, padegęs savo senelio trobą. Žinoma, tai padariau netyčia, – prisipažino draugas.

– Nieko sau!

Akivaizdu – tokie dalykai Izmaeliui labai patiko. Galbūt apramino nešvarią sąžinę.

Netrukus atsisveikinę, išėjome iš baro ir pasukome į pakrantės uosto stovėjimo aikštelę. Šiek tiek nusivylę, jau sėdėdami automobilyje vėl prisiminėme Balzako žodžius: gyvenime nebūna tobulų istorijų, o aiški pabaiga – tik knygose.

– Niekada nesužinosime, kaip buvo su tuo driežu, – atsidusau.

– Tai dar neaišku. Prieš padedant tą istoriją į stalčių, siūlau pasikalbėti su Alvinu Marija, – atšovė bičiulis.

– Manau, rytoj galėsime jį pamatyti. Paprastai niekur kojos nekelia iš Obabos.

– Tikiuosi, kas nors paaiškės.

– Kalbant apie Balzaką ir aiškią pabaigą, kokia istorija tau labiausiai patinka? Tiksliau, kokia pabaiga tau atrodo

tinkamiausia? – sumaniau paklausti. Kelias buvo apytuštis, važiavo tik vienas kitas automobilis, ir tas vėlyvas metas tiesiog ragino kalbėtis atvirai.

– Taip staiga net nežinau ką pasakyti, – išsisuko bičiulis.

– Jei nori, galiu pasakyti, koks būtų buvęs Boriso Karlovo* atsakymas. Nejau neatspėsi, kokia istorija Borisui Karlovui atrodė geriausia pasaulyje?

– Turbūt koks nors pilnas žiaurumo kūrinys.

– Visai ne, tai – istorija apie Bagdado tarną.

– Nežinau tokios.

– Galiu papasakoti, jei įdomu, bet tik prie puodelio kavos.

– Puiku, bus ne pro šalį pasirengti rytdienos skaitiniams, nes tavo dėdė – griežtas teisėjas.

Sustojome degalinės kavinėje. Kai patogiai įsitaisėme kampe, papasakojau seną sufijų istoriją. Beje, tais pačiais žodžiais, kurie čia užrašyti. Driežo istorijos pabaiga dar gali palaukti.

* William Henry Pratt (1887–1969), žinomas kaip Borisas Karlovas, – britų aktorius, išgarsėjęs vaidmenimis siaubo filmuose.

Turtuolio prekijo tarnas

Bagdade pas turtuolį prekiją gyveno tarnas. Vieną ankstų rytą tarnas išėjo į turgų prekių. Bet tas rytas nebuvo toks, kaip kiti: turguje pamatė Mirtį, o ši jam pagrasino.

Siaubo apimtas tarnas parskubėjo namo.

– Šeimininke, – paprašė, – duok savo eikliausią žirgą. Šiąnakt noriu būti kuo toliau nuo Bagdado. Šiąnakt noriu atsidurti tolimame Isfahane.

– Kodėl nori pasprukti?

– Turguje pamačiau Mirtį, man pagrasino.

Prekijui pagailo vaikio ir žirgą davė. Išsigandęs tarnas išjojo, vildamasis naktį atsidurti Isfahane.

Popiet pats prekijas nuėjo į turgų, ir jam nutiko tas pats, kaip jo tarnui, – išvydo Mirtį.

– Mirtie, – prašneko prisiartinęs. – Kodėl gąsdini mano tarną?

– Ar aš gąsdinu? – nustebo Mirtis. – Tai buvo ne gąsdinimas, o nuostaba. Nustebau jį išvydusi taip toli nuo Isfahano, nes šiąnakt tavo tarną turiu nugabenti į Isfahaną.

Apie istorijas

Išklausęs tarno istoriją, bičiulis susimąstė. Sėdėjo, tyrinėjo puodelį, tarsi spėdamas iš kavos tirščių.

– Pritariu Boriso Karlovo nuomonei. Tikrai gera istorija, – pagaliau pasakė.

Kaip dažnai pasitaiko naktiniuose pokalbiuose, šis komentaras iškėlė daugmaž metafizinį klausimą, į kurį atsakyti nelengva.

– O kodėl ji gera? Ko reikia geram pasakojimui?

– Žinau daug geresnę istoriją, – netoliese kažkas šūktelėjo užsienietiška tartimi.

Abu su bičiuliu nustebę atsisukome į nelauktai atsiradusį pašnekovą.

– Tai aš, – tuomet pasakė.

Mes jo – pagyvenusio, žilais plaukais ir barzda – nepažinojome. Nors buvo palinkęs ir kone atsitūpęs prie mūsų, man pasirodė labai aukštas. Matyt, ūgis siekė kone du metrus.

– Žinau daug geresnę istoriją, – pakartojo. Nuo jo tvokstelėjo viskiu.

– Tai papasakokit, – paraginome. Svarsčiau, iš kokio krašto galėjo būti atvykėlis. Apranga išdavė, kad jis – svetimšalis.

Tas iškilmingai pakėlė ranką ir paprašė palaukti. Kai skynėsi kelią pro žmones prekystalio link, galva kyšojo viršum visų kavinės lankytojų. Jis iš tikrųjų buvo labai aukštas.

– Reikės pasiieškoti kitos vietos, – tarstelėjau bičiuliui. – Kitaip nepavyks ramiai šnekėtis.

Tasai žilagalvis senelis iš pažiūros atrodė esąs įdomus žmogus, bet per daug apsvaigęs. Be to, mums reikėjo važiuoti į Obabą.

– Ar jau kalbėjai su dėde iš Montevidėjo? Ar žino, kad atvažiuosiu?

– Taip, sakiau. Labai nudžiugo, išgirdęs, kad irgi kažką skaitysi. Tu gi žinai. Kuo daugiau aukų, tuo geriau nusiteikęs.

– Tuomet vertėtų kuo greičiau pasišalinti. Rytoj bus sunki dienelė.

– Gerai, tuoj eisime, – nusijuokiau.

Bet aukštaūgis žmogėnas jau ėjo į mūsų pusę. Dabar jis buvo užsivožęs skrybėlę, o rankoje nešėsi stiklą viskio.

– Mano pasakojimas tikrai labai įdomus. Sakau gryniausią tiesą, – pakartojo. Mėgindamas atsisėsti, užkliuvo ir vos neužgriuvo ant mūsų. – *I'm sorry,* – atsiprašė.

– Atidžiai klausomės, – paragino bičiulis. Seniokas iš švarko kišenės išsitraukė nediduką magnetofoną ir padėjo ant stalo.

– Istorija vadinasi *Beždžionė iš Montevidėjo*, – pranešė, spustelėjęs įrašymo mygtuką.

Jam nesisekė. Liežuvis apsunkęs, žodžiai painiojosi podraug su angliškais. Išjungė magnetofoną ir sunkiai atsiduso.

– Nieko nebus, – atsiprašė. Delnais užsidengė ausis, paskui – dar kartą.

– Taip, čia per daug triukšminga, – pakildamas pritarė bičiulis. – Be to, mums jau metas. Galbūt kitą kartą.

– *It's a pity*[*], – teištarė, kai visi trys jau buvome atsistoję.

– Iš tikrųjų, bet nieko čia nepadarysi. Galbūt dar susitiksime. Būtų įdomu išgirsti jūsų istoriją.

Man toptelėjo pakviesti žmogėną į rytojaus dienos skaitymus Obaboje, bet – nors tokio pobūdžio sumanymai dėdei labai patinka – tiesą pasakius, neišdrįsau. Mane šiek tiek gąsdino jo polinkis į svaigiuosius gėrimus. Kai priėjome prie baro, padavėjas pasakė, kad mūsų sąskaita jau apmokėta.

* Gaila. (Angl.)

Padėkojome žilaplaukiui seneliui, o jis atsakydamas kilstelėjo ranką prie skrybėlės krašto. Išėjome ir pasukome prie automobilio.

– Aptarinėjome, ko reikia gerai istorijai, – prisiminė bičiulis, kai vos kilometrą nuvažiavome autostrada. Akivaizdu – ta tema jam įdomi.

Juokais pasišaipiau iš jo polinkio kalbėti rimtai. Iš tiesų be galo žavėjausi tuo nerimstančiu ir smalsiu, jokio banalumo nepriimančiu jaunuoliu, koks sugebėjo išlikti mano bičiulis gydytojas. Jis visiškai nebuvo panašus į XX amžiaus pabaigos žmogų.

– Iš pradžių galime prisiminti kelias istorijas, kurios atrodo geros, ir pažiūrėsime, ar abu sutariame dėl jų kokybės, – pasiūliau perjungdamas artimojo nuotolio žibintus, kad netrukdyčiau ką tik pro mus pravažiavusiam raudonam *Lancia*.

– Regis, Izmaelis, – pasakė bičiulis.

– Ką?

– Sakau, *Lancia* vairavo Izmaelis. Man taip pasirodė.

– Turbūt jis irgi važiuoja sekmadienį praleisti Obaboje.

– O ką sakiau? Driežo istorijoje dar gali būti visokiausių netikėtumų, – nusijuokė bičiulis.

– Kaip toje *Beždžionės iš Montevidėjo*, kurią norėjo papasakoti seniokas. Esu tikras, ją dar išgirsime.

– Ir vėl atsidūrėme ten, kur buvome sustoję. Pirmiausia reikėtų išsiaiškinti idėjas, o ne laukti, kol pasitaikys proga. Kitaip negalėsime pasakyti, ar istorija yra gera, ar bloga, ir senelis jausis nuviltas, – kalbėjo bičiulis. Atrodė, jis vis labiau domisi ir darosi žvalesnis.

– Pradėk. Papasakok istoriją, kuri, tavo manymu, atrodo gera.

– Renkuosi vieną iš Čechovo* apsakymų.

* Антон Павлович Чехов (1860–1904) – rusų prozininkas, rašęs apysakas, apsakymus, pjeses.

| ---

Bičiulis papasakojo istoriją, kurią pavadino *Sapnu*.

Jaunutė tarnaitė Varka dirbo pas dvarininką ir niekaip negalėdavo išsimiegoti. Ji prižiūrėjo labai neramų kūdikį – kiauras naktis verkiantį. Čiūčiuodavo, dainuodama švelnias lopšines, bet viskas veltui. Kuo labiau ji norėjo miego, kuo labiau jautėsi išsekusi nuo nemigos, tuo labiau inkštė kūdikis. Taip tęsėsi dieną, dvi, kol vieną rytą vaiko tėvai, pasilenkę prie lopšio, su siaubu pamatė, kad...

Kai bičiulis baigė, papasakojau Ivlino Vo* istoriją *Trumpas misterio Lavdėjaus pasivaikščiojimas*.

Viena elito dama pajuto gailestį geraširdžiam malonaus būdo seneliukui, jau dvidešimt penkerius metus gyvenančiam beprotnamyje. *Kodėl jį čia laikote? Atrodo kilnus ir visai normalus žmogus...* – sako dama gydytojui. – *Čia jis būna savo noru. Pats nenori niekur eiti. Anksčiau jis turbūt buvo kitoks, kalbama, kad jis nužudė niekuo dėtą jauną merginą, važiuojančią dviračiu. Bet dabar padėtis visiškai pasikeitė. Praėjo daug laiko, ir žmogus turėtų vėl gyventi visuomenėje.* Toji dama pradeda senuką įtikinėti, kad jam būsią kur kas geriau už šios įstaigos sienų, juk laisvė – tai įstabus dalykas, ir pasisiūlo padėti sutvarkyti reikalingus dokumentus. *Visai netroškau iš čia išeiti* – sako jai senukas. – *Bet jūsų kalba mane įtikino. Bus ne pro šalį pakeisti aplinką. Be to, norėčiau atlikti vieną darbą.* Tokiu būdu geraširdis malonaus būdo senukas atgauna laisvę. Bet po kelių valandų jis vėl atsiduria beprotnamyje. O artimiausiame kelyje vienas sunkvežimio vairuotojas pastebi numestą dviratį ir...

* Arthur Evelyn St. John Waugh (1903–1966) – XX a. pirmos pusės britų rašytojas, pagarsėjęs kaip beletrizuotų biografijų, kelionių aprašymų ir vadovų autorius, taip pat žurnalistas, literatūros kritikas. Laikomas vienu subtiliausių praėjusio amžiaus britų prozos stiliaus meistrų.

– Puiku. Sutarėme. Man ši istorija atrodo labai vykusi. O dabar – Mopasano* apsakymas apie koljė. Žinai tokį?

– Kažkada seniai skaičiau, – atsakiau, kai aplenkėme sunkvežimį.

– Jei neklystu, pagrindinė veikėja – Matilda Luazel. Ko gero, taip, – pradėjo bičiulis, bet buvo priverstas nutilti, nes sunkvežimio vairuotojas – galbūt nepatenkintas, kad jį aplenkėme, o gal tiesiog juoko dėlei – ūmai padidinęs greitį, prisivijo mus ir praūžė visai arti, keldamas velnišką triukšmą.

Automobilį pristabdžiau ir leidau aplenkti. Mudviem reikėjo tylos.

– Kad Prancūzijoje tave lydėtų sėkmė, – palinkėjome, pamatę jo prancūziškus numerius.

– Matilda Luazel irgi buvo iš Prancūzijos. Gyveno Paryžiuje, – tęsė bičiulis. – Žavingame XIX amžiaus Paryžiuje. Ištekėjo už nevykėlio tarnautojo, todėl gyvenimas su tokiu žmogumi buvo gana nykus. Kartą ji sulaukė netikėto kvietimo į ministro Rampono rengiamą šokių vakarą. Puikioji naujiena ją tik dar labiau nuliūdino. Žinoma, dalyvauti toje puotoje ji troško labiau už viską. Bet kuo gi vilkės? Kokiomis brangenybėmis pasipuoš? Taip svarstydama prisiminė seną vaikystės draugę. Juk nieko blogo, jeigu iš jos pasiskolins keletą papuošalų? Nedvejodama su ja susitiko ir papuošalų gavo. Tarp jų buvo ir nuostabus perlų vėrinys.

– Ak, taip! Dabar jau prisimenu. Jeigu neklystu, prisišokusi į valias, Matilda Luazel staiga pastebi, kad vėrinio ant kaklo jau nebėra. Pametė...

– Iš tikrųjų, Matilda vėrinį pametė, bet, aišku, to pasakyti draugei negalėjo. Vėrinį reikėjo grąžinti, todėl užstatė viską, ką

* Henri René Albert Guy de Maupassant (1850–1893) – prancūzų XIX a. rašytojas, įžymus novelių kūrėjas.

turėjo vertingo, netgi savo gyvybę, kad galėtų nupirkti kitą vėrinį. Moteriai tai buvo tikras siaubas: turėjo dirbti dieną ir naktį, kad prasimanytų tiek pinigų, kiek buvo vertas vėrinys. Po kelerių metų netikėtai nelauktai susitinka tą vaikystės draugę ir ką gi sužino? Pasirodo, tas paskolintas vėrinys buvo iš netikrų perlų. Paprasčiausi karoliai!

– Matilda, nepatikėsi, – prisipažino draugė, – bet nuo to laiko, kai tu jį pasiėmei tam šokių vakarui, vėrinys tarsi pasikeitė, perlai įgavo visai kitą spalvą, dabar jie atrodo kaip tikri.

Po šios – trečia, Švobo* istorija, po jos – Čestertono**; taip, pasakodami istorijas, iš autostrados pasukome vingiuotu keliuku; pervažiavę kalnus, pasieksime Obabą. Abu atsidarėme langus.

– Vaikystėje šią vietą vadinome *Drugelių keliu,* – pasakiau bičiuliui.

– Nesistebiu, – atsakė. Automobilio žibintų šviesoje aplinkui skraidė nesuskaičiuojama daugybė baltų drugių.

– Atrodo, sninga, – pridūrė.

– Vaikystėje dažnai šiuo keliu važinėdavomės dviračiais, kaip tos merginos iš Ivlino Vo istorijos. Ištisą vasarą su dviračiais, – prisiminiau.

– Įdomu, kodėl čia tiek daug drugelių? – parūpo sužinoti draugui.

– Girdėjau, ši baltųjų drugelių rūšis minta mėtomis. O miške, kurį netrukus privažiuosime, mėtos dabar vešėte veši. Manau, dėl to jų tokia daugybė.

Savo minties pakurstytas, iškišau galvą pro langelį ir įtraukiau šilto vasaros oro. Iš tikrųjų šie miškai tebedvelkė mėtomis.

* Marcel Schwob (1867–1905) – Prancūzijos žydas, vertėjas, rašytojas ir literatūros kritikas, jo proza labai artima simbolizmui.

** Gilbert Keith Chesterton (1874–1936) – anglų rašytojas, žurnalistas, kritikas.

Tylėdami nuvažiavome dar du ar tris kilometrus, kiekvienas paskendęs savo mintyse, grožėjomės drugeliais ir klausėmės miško garsų. Važiuodami pro abipus kelio plytinčius laukus, kur ne kur pastebėdavome namų šviesas, išsibarsčiusias tolimų, vienišų ir aštrių kalnų atšlaitėse.

Kai iki Obabos liko maždaug valanda kelio, danguje tarp žvaigždžių pastebėjome baltą debesėlį. Tada nugriaudėjo petarda.

– Turbūt viename iš aplinkinių miestelių vyksta šventė, – nutarė bičiulis.

– Antai ten, – mostelėjau į varpinę, kurios siluetas stirksojo viršum miško.

– Matyt, drugeliams tos šventės nepatinka. Pažvelk, visi pradingo.

Jis buvo teisus. Automobilio šviesos nutvieskė vien spalvotas juosteles, pririšiotas kelkraščiuose.

Automobilį pastatėme pačioje miestelio pradžioje, ant kalvos. Iš ten prieš mus atsivėrė aikštė ir lyg iš kokio aukšto balkono galėjome stebėti vykstančius šokius.

Protarpiais, kai stipriau papūsdavo vėjas, pasiekdavo orkestrėlio griežiama muzika.

– Tai kaip ten tos mūsų istorijos? – prisiminė bičiulis.

Jis nenorėjo maišytis minioje, kol nebaigėme aptarinėti ankstesnės temos. Iš tiesų ir aš taip maniau. Ant šios kalvos jautėmės puikiai. Norėjosi tik svajoti atmerktomis akimis ir rūkyti.

Ilgai ten neužsibuvome, bet net ir per tą laiką ramiai išgvildenome, ko, rašydami istorijas, siekia tokie geri rašytojai, kaip Čechovas, Ivlinas Vo ar Mopasanas, ir savo išvadomis bei samprotavimais tikėjomės apibrėžti žanro ypatumus. Abu maloniai glostė jausmas, kad pokalbis buvo labai naudingas.

Pirmiausia atrodė, kad apsakymas ir eilėraštis yra akivaizdžiai panašūs. Kaip pokalbį apibendrino bičiulis, abu kilę iš žodinės

tradicijos ir abu dažniausiai nedidelės apimties. Matyt, dėl to abu tokie svarbūs. O blogi apsakymai ir bloga poezija, kaip kažkas rašė, yra *bergždi, tuščiaviduriai ir apgailėtini.*

– Vadinasi, svarbiausia – ne sugalvoti istoriją, – baigė bičiulis. – Tų istorijų – nors vežimu vežk. Svarbiausia – autoriaus požiūris ir gebėjimas jį išreikšti. Iš tikrųjų geras autorius pasitelks savo asmeninę patirtį ir iš jos stengsis išgauti tai, kas išties yra svarbu, išgaus kažką, kas kiekvienam atrodys vertinga. O prastam rašytojui niekada nepavyks peržengti anekdoto ribų, todėl pasakojimai, kuriuos šiandien prisiminėme, ir yra tokie geri – atskleidžia esmę, o ne tik įvykius.

Šventę pagyvinantis orkestrėlis dabar užgrojo jausmingą lėtą pjesę. Porelės, kurios dar ką tik trypčiojo, dabar galėjo džiaugtis artumu.

– Todėl tiek daug istorijų prirašyta svarbiausiomis temomis, – pritariau jo minčiai, sugrįždamas prie pokalbio. – Tiksliau, jos visuomet nagrinėja svarbias temas – mirties, meilės ir panašias. Beje, tą patį galima pasakyti ir apie dainas.

– Ar Valentinas tau neperdavė ko nors, susijusio su šia tema? – pasidomėjo.

– Kuris? Ar tas iš Alaro?

– Tas pats.

Bičiulis turėjo omenyje rašytoją, su kuriuo dažnai susitikdavome.

– Tikrai! – staiga prisiminiau. – Atsiuntė kažkokį Fosterio Hario vadovą. Jeigu neklystu, Haris turėjo labai įdomią teoriją apie apsakymus. Anot jo, apsakymas – kaip aritmetiniai veiksmai, bet tai, žinoma, – ne skaičių veiksmai, o sudėtis ir atimtis *meilės, neapykantos, vilties, geismo ir garbės.* Pavyzdžiui, Abraomo ir Izaoko istorija – gailestingumo ir sūnaus meilės suma. Ievos istorija, priešingai – grynas atimties veiksmas, meilė Dievui minus

meilė pasauliui. Be to, anot Hario, sumos dažniausiai duoda pradžią istorijoms su laiminga pabaiga. O atimties istorijų pabaigos paprastai būna tragiškos.

– Vadinasi, jis teigia daugmaž tą patį ką ir mes?

– Taip, tik jo teorija dar griežčiau apibrėžta. Bet kas žino? Galbūt mes esame ne daugiau nei aritmetikos valdomi nevykėliai.

– Vis tiek man atrodo, kad čia dar ne viską išvardijome. Juk požiūrio ir gebėjimo atskleisti, kas svarbiausia – nepakanka. Gerai istorijai būtina ir stipri pabaiga. Bent aš laikausi tokios nuomonės, – pareiškė draugas.

– Man irgi atrodo, kad gera pabaiga – labai svarbu. Galutinis rezultatas yra visko anksčiau pasakyto esmė ir dar kai kas. Manau, tai ir paaiškina, kodėl galybė istorijų baigiasi mirtimi. Mirtis – paskutinė ir visuotinė pabaiga.

– Be jokios abejonės. Kaip tame Čechovo arba Ivlino Vo apsakyme, arba istorijoje apie tarną iš Bagdado, kurią pasakojai degalinės kavinėje. Visuose slypi gili prasmė, pabaigos – įspūdingos. Bagdado istorija man priminė, kas nutiko poetui Garsijai Lorkai*. Manydamas, kad jį nori nužudyti, pabėga iš Madrido, o paskui... Tai nuostabi, pranašiška istorija. Man ji – geriausia iš šiandieninių.

Tie bičiulio žodžiai privertė nusišypsoti. Pagaliau jis prašneko apie degalinėje mano pasakotą istoriją. Atėjo metas ištraukti iš šiol rankovėje slėptą kortą.

– Sutinku – gera istorija, bet pabaigą vis tiek pakeisčiau. Toks fatalizmas man nepatinka, – pasakiau.

Bičiulis nustebo.

– Kalbu rimtai, fatalizmas šioje istorijoje nepatinka. Čia matau nepajudinamą fatalizmą, kurį įkūnija posakis, kad gyvenimas –

* Federico Garcia Lorca (1898–1936) – ispanų poetas, dramaturgas ir prozininkas.

tarsi lošimas. Vadinasi, vos užgimę jau turime savo likimą, ir mūsų valia ir norai čia nieko nereiškia. Ar mūsų tyko mirtis? Žinoma, visi kada nors mirsime – kitos išeities nėra.

Gūžtelėjęs bičiulis leido suprasti, kad ir jis nemato kitos išeities.

– Gerai, kaip žinai, bet manau, kad tai vienintelė galima šios istorijos pabaiga, – laikėsi savo.

– Aš parinkčiau kitokią.

– Tai šią istoriją pakeitei? – suraukęs antakius, paklausė.

– Tikrai taip. Štai ji.

Ištraukiau du lapus iš aplanko, padėto ant galinės sėdynės.

Bičiulis nusikvatojo.

– Aha! Dabar viską supratau. Kai prašnekai apie literatūrinį Boriso Karlovo skonį ir visa kita, suklusau. Kalbėjome apie driežus ir Izmaelio žygius, ir nei iš šio, nei iš to, nieko nepaaiškinęs, keiti temą. Na žinoma! Nesitvėrei kailyje parodyti, ką parašęs. Neįtikėtina! Tu visai nepasikeitei!

Pastaraisiais žodžiais priminė vieną blogą mano įprotį. Visi draugai buvo vieningos nuomonės, kad aš pasirengęs bet kokiai apgaulei, ieškodamas progos paskaityti savo darbus.

– Viešpatie, atleisk savo nepataisomam tarnui! – pasakiau, pakėlęs akis į dangų.

– Gerai, eime į aikštę. Aš nusiteikęs klausytis tavo pakaito tik su alaus bokalu rankoje, – pasiūlė bičiulis.

– Už alų, žinoma, mokėsiu aš.

– Savaime aišku.

– Neįmanoma apsakyti, koks sunkus tas rašytojo gyvenimas! Kad galėtum sėkmingai dirbti, reikia papirkinėti žmones, – šūktelėjau, lipdamas iš automobilio.

Aikštėje pamatėme, kad orkestrėlio muzikantai jau skirstosi pailsėti, o scenoje juos pakeis akordeonininkas. Dabar žmonės

buvo apgulę du ar tris barus arba grūdosi šalia jų, juokėsi ir triukšmingai bendravo.

Gauti alaus tapo kone sunkiau, negu apibūdinti apsakymo žanrą. Galų gale alaus įpylė, ir, pastebėję netoli kapinių laisvą suolelį, skubiai sprukome iš viso to erzelio.

Abudu jautėmės patenkinti. Mūsų naktis vis labiau panėšėjo į tą, kurią Anglijoje kartą per metus švenčia *Other Society* nariai. Vienintelis skirtumas, kad susitikome ne Pikadilio viešbutyje, ir kad mūsų istorijos – bent tam tikra prasme – nebuvo gotikinės.

Šioje vietoje vėl noriu stabtelėti ir užrašyti pakeistą istorijos variantą, kurį papasakojau bičiuliui. Paskui kelionė, ieškant istorijos pabaigos, tęsis.

Turtuolio prekijo tarnas Dajubas

Bagdado turtuolio prekijo namuose gyveno tarnas. Vieną ankstų rytą tarnas išėjo į turgų prekių. Bet tas rytas nebuvo toks, kaip kiti: turguje jis pamatė Mirtį, ir Mirtis jam pagrasino.

Siaubo apimtas tarnas parskubėjo į prekijo namus.

– Šeimininke, – paprašė, – duok savo eikliausią žirgą. Šiąnakt noriu būti kuo toliau nuo Bagdado. Šiąnakt noriu atsidurti tolimame Isfahane.

– Bet kodėl nori pasprukti?

– Turguje pamačiau Mirtį, ir ji man pagrasino.

Prekijui pagailo vaikio ir davė savo žirgą. Tarnas išjojo, vildamasis naktį atsidurti Isfahane.

Žirgas buvo tvirtas ir eiklus, todėl Isfahaną jie pasiekė, kaip tikėjosi, sulig pirmosiomis žvaigždėmis. Tarnas pradėjo belstis į kiekvienas duris paeiliui ir prašytis prieglobsčio.

– Noriu pabėgti nuo Mirties, todėl meldžiu mane priglausti, – prašė visų, kurie teikėsi jo išklausyti.

Tačiau, išgirdę apie Mirtį, žmonės išsigąsdavo ir duris užtrenkdavo.

Tarnas tris, keturias, penkias valandas bergždžiai vargo, klajodamas Isfahano gatvėmis ir belsdamas į visų namų duris iš eilės. Jau beveik aušo, kai jis atsidūrė prie namo, kuriame gyveno Kalbumas Dahabinas.

– Šįryt Bagdado turguje man pagrasino Mirtis, todėl iš to miesto pabėgau. Meldžiu, suteik man prieglobstį.

– Jeigu Mirtis pamatė tave Bagdade, – pasakė Kalbumas Dahabinas, – ji ten nepasiliks. Ji tikrai atsekė į Isfahaną. Turbūt jau klajoja mūsų mieste, nes naktis eina į pabaigą.

– Tai esu žuvęs! – suaimanavo tarnas.

– Anksčiau laiko nesisielok, – nuramino Kalbumas. – Jei išliksi gyvas iki patekės saulė – būsi išgelbėtas. Jeigu Mirtis nori pasiimti tave šiąnakt, ir jos sumanymas neišdegs, daugiau niekada negalės tavęs nutverti. Toks yra dėsnis.

– Bet ką gi man daryti? – nevilties apimtas, klausinėjo tarnas.

– Kuo skubiau eime į mano krautuvę miesto aikštėje, – įsakmiai paliepė Kalbumas ir uždarė duris.

Mirtis jau artėjo prie Isfahano vartų. Dangus virš miesto pradėjo brėkšti.

„Bet kurią akimirką išauš, – pamanė Mirtis. – Turiu paskubėti. Kitaip prarasiu savo tarną.“

Pagaliau atsidūrusi Isfahane, šniukštinėjo tarp tūkstančių kvapų, gatvėse ieškodama iš Bagdado pabėgusio tarno. Netrukus rado jo slėptuvę – Kalbumo Dahabino krautuvę. Po akimirkos ji jau skubėjo ten.

Horizonte kilo vos regimas rūkas. Žemę pamažu užliejo saulė.

Mirtis pasiekė Kalbumo krautuvę. Staiga ji atlapojo duris... ir jos akyse atsispindėjo sumaištis. Toje krautuvėje išvydo ne vieną tarną, o penkis, septynis, dešimt vienodų tarnų.

Paskersakiavo į langą. Per baltą užuolaidą nuslydo pirmieji saulės spinduliai. Kas gi čia dabar? Iš kur krautuvėje atsirado tiek tarnų?

Nebuvo kada svarstyti. Čiupo vieną iš salėje esančių tarnų ir skubiai spruko lauk. Netrukus dangų užliejo skaisti šviesa.

Priešais krautuvę gyvenantis kaimynas pasipiktinęs tą dieną visiems skundėsi.

– Šiandien ryte, – porino, – atsikėlęs pažvelgiau pro langą ir pamačiau vagį, sprunkantį su nugvelbtu veidrodžiu. Tebūnie jis tūkstantį kartų prakeiktas! Derėtų gerbti tokį dorą žmogų, kaip veidrodžių pirklys Kalbumas Dahabinas!

Misteris Smitas

Prie suolo, kur prisėdę gurkšnojome alų, mojuodamas ranka, artinosi kažkoks žmogus. Kadangi kapinės buvo beveik neapšviestos, iš pradžių nesupratome, kas jis toks – šioje vietoje nieko nepažįstame – todėl įtarėme, kad tai visų švenčių dalyvis; paprastai tokie žmonės visada jaučiasi laimingi ir trokšta bendrauti su kiekvienu. Tačiau palengva jo siluetas darėsi vis aiškesnis. Ant galvos kažkas baltavo.

– Aukštaūgis. Neabejoju, kad bus kokių dviejų metrų, – pasakiau.

– O rankoje nešasi skrybėlę, – pridūrė bičiulis.

– Be to – jo plaukai ir barzda žili.

– Gal tai...

– Tai tas pats žilagalvis seniokas iš užkandinės, – pagaliau sutartinai nusikvatojome. Priėjęs arčiau, senelis atsirėmė nugara į žibintą netoli mūsų suolo.

– Aš žinau geresnę istoriją, – šūktelėjo vietoj pasveikinimo.

– Jis paskui mus atsekė kaip Mirtis paskui tą tarną, – sukuždėjau bičiuliui.

– Ne, tai visai kas kita, – nesutiko. – Jis turbūt irgi bet ką atiduotų, kad tik galėtų papasakoti savo istoriją. Esu beveik tikras, kad jis – tau gimininga siela. Prisėskite čia, mielas žmogau, – kreipėsi jis į senelį.

Nepažįstamasis priėjo kiek arčiau, ženklu parodęs, kad verčiau pastovėsiąs.

– Gal norite alaus? – pasiūlė bičiulis.

Tas papurtė galvą.

– Būtų gerai viskio, – burbtelėjo.

– Tvirtinate žinąs geresnę istoriją, bet už kurią ji geresnė? – susidomėjau. Norėjau patikrinti, ar jis suvokia, apie ką kalba.

– Už tą... Bagdadas, Isfahanas! – atšovė.

Mudu su bičiuliu susižvalgėme. Jis nebuvo toks beviltiškas, kaip atrodė.

– Susipažinkime!

– Smitas. Tokia mano pavardė.

Šįsyk jis irgi nusijuokė.

– Bent prisipažinkite, iš kur esate kilęs. Juk ne iš šių kraštų?

– *Silence!** *Smith!* – šūktelėjo, nutaisęs išsigandusio veidą, ir pridėjo smilių prie lūpų.

– Sėskitės, misteri Smitai, – pakvietė bičiulis. – Sėskitės ir pradėkite pasakoti savo nuostabią istoriją. Geresnių klausytojų, kaip mes, nerasite. Be to, pažadame niekada neklausinėti jūsų tikrosios pavardės.

Šįkart jis iš tiesų prisėdo ten, kur bičiulis atlaisvino vietos, bet ne ant žemesnės baltojo suolo dalies, o ant atkaltės, kaip koks *vaikėzas*.

– Nuostabios istorijos – ne. Dabar negaliu papasakoti apie beždžionę iš Montevidėjo. *Sorry, my friends***.

– Nesvarbu, pasakokite bet kurią, – padrąsinome. – Pavyzdžiui, ką nors iš asmeninės patirties. Negražu daug prisižadėti, o paskui nieko nepasakoti.

– Gerai, *my friends*. Tokia istorija. Ne pati gražiausia, bet labai tikroviška. Kažkada seniai ji nutiko man pačiam.

– Tai pirmyn.

Jis vėl atsistojo, nusipurtė dulkes nuo švarko ir kelnių, kad bent kiek padoriau atrodytų. Paskui iš kišenės išsiėmė mažą

* Tylos! (Angl.)

** Atsiprašau, draugai. (Angl.)

magnetofoną ir – po kelių nesėkmingų mėginimų – galiausiai nuspaudė įrašymo mygtuką.

Raudona švieselė jau žibėjo, reikėjo pradėti. Misteris Smitas įkvėpė ir savo istoriją pradėjo veikiau deklamuoti nei porinti.

Kelias paskutinio žodžio link – labai ilgas. Aš ir vėl stabtelėsiu ir surašysiu istoriją, kurią tądien kapinėse pasakojo ponas Smitas. Priešingu atveju būčiau aplaidus. *Tegu nebūna prarastas nė vienas išgyvenimas* – kažkas yra pasakęs.

Istoriją užrašiau beveik nepakeistą, kokia buvo juostoje. Tik pataisiau, tiksliau pasakius, išverčiau kai kuriuos žodžius arba posakius, pasakytus anglų kalba. Mano manymu, jie trukdė pasakojimo sklandumui.

Pabaigoje – dar vienas paaiškinimas. Istorija buvo be pavadinimo, taigi mudu su bičiuliu sugalvojome tokį: *Jaunoji Laura Sligo*.

Na, tai *helo.* Žodis suteikiamas ponui Smitui.

Jaunoji Laura Sligo

Laura Šeldon, mergautine pavarde Sligo, iš La Atalajos kaimelio žvelgė į neaprėpiamą girią ir klausėsi visų Aukštutinės Amazonijos džiunglių garsų. Ji klausėsi *arambasos* ir *papasos* giesmių, klausėsi, kaip suokia *karačiupausa*, kryksi antis, vadinama *marikinja*, ir baikščioji *panguana*, kuri žūsta, padėjusi penkis kiaušinius; klausėsi žydrosios papūgos, kurią vadina *marakana*. Taip pat ten krykštė *huapapa*, *wankavis* ir *jungururu*. Jos ausį pasiekė ir liūdnojo *ajajamamano* čiulbėjimas, panašus į pasiklydusio vaiko verksmą.

Ji klausėsi šių paukščių ir dar kelių šimtų sparnuočių klegesio.

Bet ji klausėsi ne vien paukščių; girdėjo pliaukšint žuvis Unini, Mapujoje ir kitose apylinkės upėse, sėdėdama prie trobelės La Atalajos kaimelyje, netoli Ikitoso miesto, ji stebėjo džiungles, bet labiausiai žvilgsnį traukė žaliuojanti Tiera Alta, kur prasideda Unini ištakos, nes visi ženklai rodė, kad tenai, prieš pradingdamas be žinios, lankėsi jos sutuoktinis Tomas Šeldonas. Blėso paskutinės šviesos valandos, ir Laura Šeldon, mergautine pavarde Sligo, galvojo, kas jam galėjo atsitikti, klausydamasi džiunglėse paukščių ir žuvų: klausydamasi žvilgančio *akaravasu* giesmės ir *gamitanos* ulbesio, *širipirarės* dainos ir *paičeos*, turinčio kaulinį trijų metrų liežuvį, čiauškesio. Ji dar klausėsi ungurio *anjašujos*, pribaigiančio auką vienu smūgiu, taip pat žuvų *šujų*, kurios moka vaikščioti žeme, *panjų* bei piranijų, *maparačių* ir *palometų*, kurios labai tinka maistui.

Ji klausėsi šių žuvų ir dar kelių šimtų jų atmainų teškenimo.

Klausėsi ne tik šių paukščių bei žuvų; klausėsi ir gyvačių, kurios rangosi, sliuogdamos medžiais; sėdėdama prie savo trobelės,

ji žvelgė į džiungles ir mąstė apie laišką, kuris prieš metus ją pasiekė Dubline; *If lost return to sender – Doctor Thomas Sheldon-Napo Street Iquitos Perú**, bylojo atgalinis adresas laiško, kuriame jos sutuoktinis rašė apie sumanymą įsikurti džiunglėse. Jis troško užmiršti Prancūzijoje prie Verdono ir Araso kritusių kareivių veidus, troško užmiršti žiaurias durtuvų žaizdas, kurių – *God knows*** – jis nesugebėjo pagydyti; jis jautėsi siaubingai nusivylęs savimi ir pasauliu ir labiau už viską troško į Amazonės upę nutrenkti medalį, kuriuo buvo apdovanotas už savo *Medical Captain**** tarnybą. Praėjo metai nuo to laiko, kai ją Dubline pasiekė tas laiškas, o vėliau – nieko, tyla, todėl Laura Šeldon, mergautine pavarde Sligo, bijojo, kad Tomo jau galbūt nebėra tarp gyvųjų, jo kūnas ilsisi kur nors Unini žiotyse, toje Tera Altoje, kurią ji apžiūrinėjo, klausydamasi žuvų tekšenimo, paukščių balsų ir po džiungles šliaužiojančių gyvačių. Klausėsi švilpaujančios kaip vaikėzas gyvatės *afaningos* ir dešimties spalvų *mantonos*, ir visai mažutės, bet labai nuodingos gyvačiukės *nakos*, taip pat penkių metrų ilgio pabaisos juodosios *čiusupės*, kuri kanda kaip šuo, ir milžinės *agvachemačiujės*, pločiu prilygstančios stipriam vyrui, ir *sačiamanos* bei *jakumanos*.

Laura Šeldon, mergautine pavarde Sligo, mąstė apie savo vyrą, sėdėdama prie savo namelio La Atalajos kaimelyje, ir klausėsi, kaip šių ir dar kelių šimtų atmainų gyvačių šnypštimas susilieja su žuvų teškenimu ir paukščių balsais, ir nesileido mudviejų su Cezariu Kalvo įtikinama:

– Mano galva, gydytojas už Ukajalio pasuko kairėn, į Unini pusę, – kalbėjo išmintingas Ikitoso vyras Cezaris Kalvo. – Jeigu taip, jums nėra ko jaudintis. Gydytojas dabar veikiausiai pas

* Neradus grąžinti siuntėjui – Dr. Tomui Šeldonui Napo gatvė, Ikitosas, Peru. (Angl.)
** Žino Dievas. (Angl.)
*** Gydytojas kapitonas. (Angl.)

ašaninkos indėnus, jie – geri žmonės. Ašaninkos gentis nepuola *virakočų*, tai yra kaip jūsų vyras. Turiu omeny baltuosius, kurie lankosi taikiais tikslais.

Cezaris Kalvo buvo ne tik išmintingas vyras, viską išmanantis apie džiungles, bet ir labai geras, apdairus žmogus. Jis kalbėjo ne apie amavakos, o apie ašaninkos gentį. Pirmieji gyveno dešiniau Ukajalio, Urubambos pakrantėse; bet kokiam *virakočai*, nepaisant jo elgsenos ar tikslų, ten pakliūti būtų pražūtis.

– Laura, dabar tau negalima pulti į neviltį. Pirmąsyk per tris mėnesius pagaliau mums kažkas paaiškėjo. Aš įsitikinęs, kad ryt poryt tikrai surasime tavo vyrą. Nemeluoju, – tikinau ir aš, Kuske jos nusamdytas padėjėjas, kai ji dar buvo iš Dublino atvykusi *beautiful girl**, o ne suvargusi, džiunglių iškankinta moteris. Aš ją labai branginau, laikiau save jos draugu ir būčiau kaži ką atidavęs, kad tik paguosčiau.

Bet ji mūsų negirdėjo, nes visa savo esybe klausėsi džiunglių gyventojų garsų: *karačiupausos, papasi, huapapos, jungururu, ajajmamano, janaboos* ir *nakos*; taip pat beždžionės *makisapos*, rupūžės *vapo* ir vėžlio *kupisu.*

Staiga visos džiunglės nuščiuvo. Nutilo paukščiai, žuvys ir gyvatės, nurimo kiti gyviai, ir šioje visuotinėje tyloje negirdėjai nieko daugiau, išskyrus *ajajamamaną*, be paliovos sriūbaujantį kaip pasiklydusio vaiko, verksmą. Virš Amazonės nusileido naktis.

Laura Šeldon, mergautine pavarde Sligo, pasuko galvą į tą pusę, iš kur atsklido tas vienišas ūkavimas, paskui susigūžė kėdėje ir pravirko. Kurį laiką toje beribėje girioje girdėjai tik du rypavimus: Lauros verksmą ir *ajajamamano* raudą.

Buvo jau gili naktis, kai prie jos priėjo Cezaris Kalvo, geriausias iš Ikitoso žmonių, ir prašneko kaip tikras brolis.

* Nuostabi mergina. (Angl.)

– Mes jį surasime. O dabar – metas miegoti. Ryt laukia ilga kelionė. Septynias valandas keliausime iki Unini ir dar tiek pat, kol pasieksime ašaninkos genties teritoriją. Turite išsimiegoti. Eisiu patikrinti, ar jau parengtos pirogos, ir baigsiu derėtis su indėnais. Tikiuosi, neatsisakys mums irkluoti, – pridūrė nueidamas prie kito La Atalajos namuko.

Tuomet prisiartinau prie Lauros, bet ne kaip brolis, o kaip vyras, kuriam niekada neteko pažinti tokios moters, kaip ji: tokios protingos, tokios drąsios ir tokios *very nice**.

– Nesisielok, Laura. Pamatysi, rytoj surasime tavo vyrą. Tikiuosi, jį apkabinusi, ilgai juoksiesi iš džiaugsmo; aš dar nesu girdėjęs tavo juoko. Jau būtų pats laikas.

Ji išspaudė šypseną ir uždėjo ranką ant manosios: suprask, nereikia jaudintis, ji jau šiek tiek aprimo.

Netrukus grįžo Cezaris, pasakė, kad viskas gerai: kiekvienas iš mūsų bent iki Unini plauks savo piroga su dviem irkluotojais.

– Tik iki Unini? – nepatikliai paklausiau.

– Tikrai taip. Atvykę į Unini, turėsime suktis patys. La Atalajos indėnai nieko nenori girdėti apie ašaninkos gentį.

Dar šiek tiek pastovėjome po tamsiu bežvaigždžiu nakties dangumi, žiūrėdami į žaliosios Tera Altos, kurią tikėjomės pereiti, pusę. Paskui nuėjome į namelį miegoti, nuo galvos iki kojų susivynioję į plačius brezento gabalus; reikėjo apsisaugoti nuo smulkučių šikšnosparnių *pirių*, kurie buvo didžiausi kraujasiurbiai visose džiunglėse.

Bet ne *piriai* didžiąją nakties dalį neleido man sudėti bluosto; nerimavau dėl Amazonijos lietų, o jų metas jau buvo visai čia pat. Išmintingas Ikitoso žmogus Cezaris Kalvo niekada apie juos

* Labai puikios. (Angl.)

neužsimindavo, bet nujaučiau, kad ir jam tai kelia nerimą. Jeigu nepaskubėsime, lietūs atkirs kelią atgal, ir būsime priversti likti pas ašaninkus, toli nuo civilizacijos, ir laukti, kol upės vandenys vėl bus tinkami plaukti.

Žinoma, ašaninkai buvo geranoriški žmonės; geranoriški, bet nuo to laiko, kai atsirado kaučiuko ieškotojų vinčesteriai, džiunglėse daug kas pasikeitė. Verčiau nerizikuoti, kad kelionė ten ir atgal užtruktų kuo trumpiau.

Kitą rytą išplaukėme trimis pirogomis, nusamdytomis Cezario Kalvo. Kelionė į Ukajali prasidėjo, plaukėme vieni paskui kitus, o vidurinėje pirogoje – Laura. Po septynių valandų sėkmingos kelionės tolumoje pasirodė kone geltonos spalvos Unini vandenys, kurie susiliejo su Ukajaliu. Supratome, kad artėja lemiama akimirka. Netrukus atsidursime pas ašaninkos gentį, ir Laura pagaliau sužinos, kokia jos vyro lemtis.

Sunerimę indėnai, pakėlę irklus, parodė į raudonus medžius, kurie iškilo priešais mus vienoje nedidukėje upės saloje. Kaip vėliau paaiškino Cezaris, tai buvo *palosangre**, Unini žiotims būdinga medžių rūšis.

Labai susirūpinę indėnai vėl nuleido į vandenį irklus ir mus nuyrė prie kranto. Jie davė suprasti, kad kelionė baigta.

– Gal norite pairti toliau? – paklausė Cezaris Kalvo, atsiskaitęs su jais, kiek buvo suderėję La Atalajoje. – Jeigu nuplukdysite į Ukajalio aukštupį, sumokėsiu dvigubai, – pridūrė.

Bet jie nesidavė įkalbami, netgi atrodė ne juokais išsigandę. Paskubomis atsisveikinę, susėdo į dvi pirogas ir nusiyrė savo kaimelio link. Aplinkui klykė šimtai puspročių Amazonijos beždžionių *makisapų*.

Tuomet išmintingasis Ikitoso vyras Cezaris Kalvo pažvelgė į dangų ir pasakė:

* Isp. *palo* – medis, *sangre* – kraujas.

– Dar daug laiko iki sutems, geriausia toliau keliauti Unini pakrante, taip išvengsime sūkurių upės žiotyse.

– Gerai, – pritariau. Išsitraukęs mačetę, pasukau prie *palosangrės* ir pradėjau skintis kelią per brūzgynus. Jiedu su Laura sekė iš paskos, nešini piroga, palikta irkluotojų.

Maždaug keturias valandas ėjome palei Unini. Vandens šniokštimas padėjo neišklysti iš kelio; paskui, susiradę paplūdimį, pradėjome ruoštis nakvoti; tai buvo mūsų pirmoji naktis ašaninkų teritorijoje.

– Kas pirmasis eis sargybą? – paklausė Laura Šeldon, mergautine pavarde Sligo, kai jau palapinė buvo pastatyta, ir aplinkui sukurti laužai.

– Aš apsiimu saugoti ir už save, ir už tave, – pasakiau.

Ji papurtė galvą, suraukusi antakius, kaip darydavo visuomet supykusi.

– Jokių prieštaravimų nepriimu, – atšoviau ir, atsisėdęs ant vieno iš rąstgalių, leidau suprasti, kad mano sargybos laikas jau prasidėjo.

– Jis – jaunas ir tvirtas vyras. Iškentės, – nusišypsojo Cezaris Kalvo, gerasis žmogus iš Ikitoso, ir ginčas buvo išspręstas. Netrukus jie abu jau miegojo palapinėje.

Džiunglėse – nė garso, išskyrus Unini šniokštimą ir palapinę saugančio laužo liepsnų traškėjimą. Kurgi dingo visi paukščiai ir gyvatės, kurių garsai lydėjo visą dieną? Kur pasidėjo triukšmingosios *makisapos*? Galbūt išsislapstė kupliose paplūdimio *palosangrėse*? Tyko ir laukia menkiausio mūsų aplaidumo, kad galėtų išlysti iš savo irštvų ir užpulti. Bet aš tokios galimybės neduosiu. Atidžiai stebėjau džiungles, atsižvelgiau į menkiausią šnabždesį, į mažiausią lūžtančios šakos trekštelėjimą. Tik kartais pakildavau ištiesti kojas ir, pažvelgęs į palapinę, prisimindavau Laurą. Aš sergėjau jos ramų miegą, ir nuo tos minties užplūsdavo palaima.

Ilgai mąsčiau apie ją, bet išgąsdino džiugus *makisapos* riksmas. „Turbūt, jau brėkšta“, – nurimęs pamaniau. Ir kaip tik tą akimirką gyvatė *naka* peršliaužė apsauginį žarijų ratą ir dviem smulkiais dantimis įsikirto į dešinės kojos kulkšnį.

– Kas čia vyksta? – šūktelėjo Cezaris Kalvo, skubiai išėjęs iš palapinės.

Parodžiau į gyvatę, kuri tysojo šalia manęs. Mačete buvau perkirtęs perpus.

– Tai *naka*! – sušuko Cezaris, išplėtęs akis. Paskui, paėmęs mačetę, įkandimo vietoje padarė gilų pjūvį.

– Kas atsitiko? – paklausė Laura, skubiai išėjusi iš palapinės. Cezaris, pasilenkęs prie mano kojos, bandė iščiulpti užnuodytą kraują, todėl į jos klausimą liko neatsakyta.

– *Oh, my God!** – teištarė Laura, supratusi, kas čia vyksta. Tuos žodžius pasakė su tokiu apgailestavimu, kad akimirką užmiršau net skausmą. Tai buvo ženklas, kad aš jai irgi rūpėjau.

– Regis, ištraukiau beveik visus nuodus, – maždaug po pusvalandžio pasakė Cezaris. Jau visai įdienojo, ir mus vėl apsupo džiunglių giesmininkų lalesys. Išdžiūvusį pakrantės molį bjaurojo plati tamsi dėmė prie palapinės – užnuodytas mano žaizdos kraujas.

– Ar labai skauda? – paklausė Laura.

– Nelabai, – sumelavau.

Buvau pasiryžęs nestabdyti kelionės ritmo ir jau pradėjau ardyti palapinę, rankiotis daiktus, kuriuos reikėjo sudėti į pirogą; net dar daug žvitriau nei bet kada, sakytum, tas įkandimas man būtų teikęs jėgų.

– Keliaujam? – paraginau. Abu žvelgė į mane bijodami, kad staiga nesusmukčiau, bet, kaip sakė Cezaris, buvau jaunas ir

* O Dieve! (Angl.)

tvirtas vyras. Organizmas galėjo pasipriešinti nuodams, kurių dar buvo likę kraujyje.

Nutempėme pirogą į vandenį ir, irkluodami trise, pasukome Unini aukštupiu į žaliuojančios Tera Altos pusę, kur tikėjomės surasti gydytoją Šeldoną. Upe jau plaukėme apie dvi valandas, kai įprastus džiunglių garsus papildė negirdėtas. Tai buvo pasikartojanti, vienoda melodija.

Išmintingasis Ikitoso vyras pakėlė galvą ir įsiklausė.

– Jau girdėti *manguarės* garsai, – pasakė. Paskui paaiškino, kad ašaninkos gentis taip vadina savo medinius būgnus.

– Vadinasi, jau netoli, – atsidusau. Troškau kuo greičiau atplaukti. Jaučiau, kad jėgos senka, o kulkšnis labai ištino. Jau nebuvau toks tikras, kad sugebėsiu įveikti gyvatės *nakos* nuodus.

Gerasis Ikitoso žmogus linktelėjo galva. Bet kuriuo metu galėjo pasirodyti ašaninkai. Paskui pridūrė, ką iki šiol laikė paslaptyje:

– Ašaninkos indėnai yra geri ir garbingi kariai. Jie nepuola iš pasalų, – pradėjo. Mudu su Laura tylėjome. – Jie naudoja nuodus, kurie išgydomi. Tai nėra skausmingi ir kankinantys nuodai, kokius, pavyzdžiui, iš gyvačių išgauna amavakos čiabuviai. Ašaninkai naudoja *tohė* augalo nuodus, o jie nužudo akimirksniu ir be skausmo.

Tik tuomet mudu su Laura iš tikrųjų suvokėme, koks pavojus grėsė. Neliko abejonių, kad svarbius dalykus Cezaris Kalvo mokėjo pasakyti tinkamu laiku.

– Bet nemanau, kad jie mus nuskriaus. Kaip sakiau, taikių *virakočų* nepuola, – pabrėžė.

Džiunglėse vis garsiau aidėjo *manguarė*. Unini staiga susiaurėjo.

Netrukus jau nepajėgiau irti. Apleido jėgos, o koją skaudėjo nuo menkiausio judesio, bet jaučiausi laimingas, tarytum tos

kančios būtų nė motais. Galų gale juk buvau drauge su Laura, su kuria susipažinau Kuske, ta *beautiful girl* ir geriausia moterimi pasaulyje, ir man buvo svarbiausia, kad surastų gydytoją Šeldoną ir grįžtų atgal, kol neprasidėjęs liūčių sezonas, ir kad jai nereikėtų pasilikti tarp ašaninkos čiabuvių; ašaninkai labai triukšmingi, amžinai muša tuos savo *manguarė* būgnus, o Laurai to visai nelinkėjau, buvo skaudu matyti ją verkiančią, kaip verkia *ajajamamanas*.

– Aš neverkiu, – tuomet pasakė Laura.

Atsimerkiau ir pasikėliau ant alkūnių. Buvau jau ne pirogoje, o paguldytas ant Unini kranto. Iš tikrųjų – Laura ne verkė, bet šypsojosi, balta nosinaite šluostydama nuo mano veido prakaitą.

– Tau sugirdėme chinino, ir karštis atslūgo, – pasakė Laura. Ir nesiliovė šypsotis.

Susigėdau. Juk nežinia, ko dar prišnekėjau klejodamas, apimtas karštligės. Bijojau, kad būsiu prasitaręs apie tikruosius jausmus.

– Ar girdite būgnus? – priklaupęs šalia, paklausė Cezaris Kalvo.

Jų negirdėti nebuvo įmanoma. *Manguarė* garsai skardėjo visose džiunglėse.

– Tikiuosi, netrukus pasirodys ir ašaninkai. Jūsų gyvybę dabar gali išgelbėti nebent *širimpijarė*, – pridūrė.

– *Širimpijarė*? – pakartojau nesuprasdamas.

– Taip jie vadina kerėtojus.

Mėginau atsikelti, bet veltui. Jėgos visiškai apleido. Maniau, jau atėjo atsisveikinimo valanda.

– Laura, Cezari, palaukit ir paklausykit, – pasakiau. – Bus geriau, jei paliksite mane čia. Negaiškite laiko ir ieškokite gydytojo Šeldono, kol dar neprasidėjo liūtys. Nuoširdžiai sakau – labai džiaugiuosi, kad teko su jumis susipažinti.

– *Crazy boy!** – juokdamasi pasakė Laura, nusijuokė ir gerasis žmogus iš Ikitoso. Jie nė už ką nesutiko manęs palikti likimo valiai.

Aš ir vėl užmigau, bet šįkart su malonumu atsidaviau poilsiui ir sapnavau, kad mes visi trys – Cezaris, Laura ir aš – kažką švenčiame ir kepame ant laužo *makisapos* mėsą. Bet ta šventė buvo per daug triukšminga, tarsi, be mūsų trijų, joje dalyvautų dar galybė visokiausių žmonių, ir visi valgė, dainavo ir šūkaliojo.

Kai, sunerimęs dėl to reginio, įstengiau pramerkti akis, jau buvo atvykę lankytojai, kurių taip tikėtasi. Prie manęs stovėjo trys ašaninkos čiabuviai, tolėliau dar dešimt, o už jų – dar šimtas ar tūkstantis čiabuvių. Jų buvo pilnut pilnutėlė Unini pakrantė, ir visi kilnojo strėles ir lankus. Jie buvo visiškai nuogi, tik veidus išsipaišę juodais ir raudonais dažais.

Cezaris Kalvo su Laura bandė susišnekėti su žmogumi, kuris iš pažiūros atrodė jų vadas. Jie nuolatos rodė mano pusėn, ir pasirodė, kad girdėjau du žodžius, man tuo metu svarbiausius: *naka* ir *širimpijarė*. Paskui vėl netekau sąmonės.

Dar daugybę dienų negalėjau atsipeikėti, todėl nežinau, kas dėjosi nuo tos akimirkos, kai ašaninkas sutiko mus nugabenti į savo gyvenvietę. Bet, anot Cezario Kalvo pasakojimo, mus, atėjusius į kaimelį, apspito vaikai ir pasitiko visuotiniu džiūgavimu. Matyt, ašaninkos indėnus labai pralinksmino šviesūs Lauros plaukai. Pakako vienam juos paliesti, ir kiti prapliupo kvatotis.

Paskui pasirodė ir *širimpijarė* Pulkapa Ajumparis, didingas vyras, kuris vienintelis turėjo teisę kūną dažytis trimis spalvomis, ne tik raudona ir juoda kaip visi, bet ir balta.

– Išsyk supratau, kad jie mums nieko blogo nedarys. Tavo kulkšnį jis apžiūrinėjo, suraukęs antakius, tarsi tas tinimas keltų

* Kvailas berniokas! (Angl.)

nerimą, – pasakė Cezaris. – Ašaninkų čiabuviai stato po dvi trobeles kiekvienam, – toliau pasakojo, – vieną, vadinamą *tantusiu*, savo šeimai, kitą, kurią vadina *kapa* – svečiams. Pulkapa Ajumparis įsakė tave nugabenti į jo *kapą*. Mus su Laura įkurdino geroje trobelėje kaimo pakraštyje. O tu nieko neprisimeni? – galiausiai paklausė.

– Ne kažin ką, – atsakiau. – Pamenu, kad keli ašaninkai mane prižiūrėjo, ir jaučiausi vis geriau. Dar pamenu lietų. Tas bilsnojimas į *kapos* stogą dažnai pažadindavo.

– Žinai, dvidešimt dienų vadavaisi mirtimi, pakankamas laiko tarpas, kad prasidėtų liūtys.

Cezaris Kalvo neklydo. Dvidešimt dienų praleidau *širimpijarės* Pulkapos Ajumpario trobelėje ir iš ten išėjau visiškai pasveikęs. Tuomet viena senučiukė pamojo sekti paskui ir nuvedė prie mano bendražygių trobelės. Vos įėjęs pamačiau Laurą, ir širdis suspurdėjo iš džiaugsmo: tai buvo ta pati daili moteris, ta pati *beautiful girl*, kurią pamačiau Kuske. Neabejotina – ašaninka ja irgi labai rūpinosi ir sugrąžino sveikatą.

Laura šūktelėjo iš netikėtumo ir puolė į glėbį. Sykiu juokėsi ir verkė, be paliovos kartodama, kad be galo džiaugiasi, galėdama vėl mane matyti. Ji bijojo blogiausio.

Vis dėlto pastebėjau, kad ji prislėgta. Apie vyrą nieko nesužinojo. Kaimelyje nebuvo jokio gydytojo Šeldono pėdsako.

– Indėnai nieko nenori sakyti, – įsiterpė Cezaris. – Arba nenori, arba negali. Kai apie tai paklausiame, pradeda juoktis, kaip ir senolė, kurią *širimpijarė* skyrė mums patarnauti. Bandau ką nors iš jos išpešti – viskas veltui. Ji tik nusijuokia ir toliau darbuojasi.

– Neabejoju, jie tikrai kažką žino, – atsiduso Laura, bet neatrodė, kad tvirtai tiki savo žodžiais.

Ne visai tokios kelionės pabaigos tikėjomės. Laukėme pavojų, netgi mirties; bet vylėmės rasti kokių nors žinių apie Lauros

vyrą. Nepaisant to, viskas išėjo priešingai – su mumis elgėsi kaip su mielais svečiais, tačiau nieko nesakė.

Lietus pylė be atvangos. Merkė trobeles, medžius ir daržus. Džiunglėse, išskyrus lietų, negirdėjai jokio kito garso.

– Unini žemupys labai patvinęs, – pasakė išmintingasis Ikitoso žmogus, – ir plaukti neįmanoma. Kai tik lietus nurims, grįšime į La Atalają.

Nejučia mane užvaldė mintis apžiūrėti Pulkapos Ajumpario trobelę. Jeigu gydytojas Šeldonas kėlėsi per Unini – o mes žinojome, kad tokia tikimybė buvo – kaimelyje turėjo likti kokių nors jo pėdsakų, todėl pakaktų užeiti į tą *tantusį* – tinkamiausią vietą ieškoti pėdsakų – ir galbūt sužinotume, kas jam atsitiko.

Pasitariau su Cezariu Kalvo.

– Negalime leisti, kad Laura grįžtų tuščiomis. Nieko nėra blogiau už nežinomybę. Ji privalo žinoti, ar vyras gyvas, ar miręs, – pareiškiau.

– Tai labai rizikinga. Joks ašaninkas nedovanoja tam, kuris įsibrauna į jo namus vogti. Tokius visada baudžia mirtimi. Be jokių išlygų.

Ilgokai tylėjau ir susimąstęs žiūrėjau į lietų.

– Liūčių sezonas netrukus baigsis, ir tą dieną ašaninkai švęs; bet ne kaimelyje, o Unini pakrantėje, – sukuždėjo išmintingiausias Ikitoso žmogus. – Tai vienintelė proga.

– Pamėginsiu, – ryžtingai pasakiau.

Cezaris Kalvo linktelėjo ir nusišypsojo. Pro jo akis neprasprūdo tikroji ryžto priežastis.

– Baisu, kad Laura neišprotėtų, – pasiteisinau. – Ji vis labiau susimąsčiusi. Valandų valandas tylėdama stebi džiungles.

– Tikrai vertėtų žengti tokį žingsnį, – padrąsino Cezaris.

Nepraėjo nė savaitė, ir į Amazoniją vėl sugrįžo žydra padangė. Ašaninkai ją pasitiko džiaugsmingais šūksniais, kurie mums,

kito pasaulio gyventojams, atrodė vaikiškai, tačiau jų nusiteikimo galėjome tik pavydėti. Jo neįmanoma lyginti su mūsiškiu. Jie jautėsi laimingi, o mes – prislėgti.

Rengtis šventei pradėjo labai anksti. Kariai, senoliai, vaikai leidosi išpuošiami moterų. Sėdėdamas prie savo *tantusio* durų, Pulkapa Ajumparis panėšėjo į karališkąjį povą. Neliko abejonių, kas būsiąs garbingiausias šventės asmuo.

Vidurdienį kaimelis jau buvo beveik ištuštėjęs, tik saugoti vartų liko trys sargybiniai, bet jie buvo per daug apgirtę nuo *čiučiuvasio* ir nelabai galėjo atlikti savo pareigų. Atėjo laikas žengti žingsnį.

– Eisiu patikrinti *širimpijarės* trobelės. Gal paaiškės, kas čia dedasi, – pasakiau Laurai išeidamas. Ji gulėjo lovelėje užsimerkusi ir atrodė dar labiau išsekusi nei pirma.

– *You are a brave boy**, – tarė atsimerkusi ir nusišypsojo. Šią šypseną paslėpiau giliausiame širdies kampelyje ir išėjau, pasiryžęs galutinai ką nors išsiaiškinti.

Pulkapos Ajumpario *tantusio* viduje šviesos buvo daug mažiau, nei galėjai tikėtis tokią saulėtą dieną. Po šiek tiek laiko mano akys apsiprato, ir galėjau įžiūrėti visur išmėtytus daiktus. Tarp jų pastebėjau molines vazas, kuriose *širimpijarė* laikė kažkokius tepalus, ir dar kelias kaukes, kurių niekada nemačiau jį dėvint, bet jos gal buvo skirtos religinėms apeigoms. Žengiau kelis žingsnius prie lovelės, kuri nebuvo nei didesnė, nei prašmatnesnė už tą, ant kurių savo trobelėje miegojome mes, paskui stabtelėjau. Kažkas čia buvo ne taip, tik nesupratau kas. Suvokiau, kad mano akys kažką pastebėjo, bet negalėjau to įvardyti. Peržvelgiau visas kertes, bet nieko įtartino nepastebėjau.

„Dabar aš to nematau. Bet juk anksčiau mačiau!“ – pamaniau, apžiūrinėdama tą *tantusio* pusę, kurią pamačiau vos įėjęs.

* Esate drąsus vaikinas. (Angl.)

| ---

Tas daiktas, stačiakampio formos, buvo įspraustas tarp indų su tepalais. Panėšėjo į knygą.

Palietus spėjimas pasitvirtino. *Discours sur les sciences et les arts. Jean Jacques Rousseau** bylojo viršelis. O trečiame puslapyje smulkia rašysena buvo parašyta tai, ką taip troškau pamatyti: *If lost return to Thomas Sheldon, Medical Captain, Fleury, Normandie.*

Šviesos blyksnis nutvieskė lūšną, tarsi *tantusio* lubas būtų pasiekęs saulės spindulys. Bet ne pro ten jis prasiskverbė – kaip išsyk pamaniau, pakėlęs akis, – o pro duris. Jos buvo vos praviros, ir raudona ranka palengva bandė jas atidaryti. Dar nespėjus susivokti, prieš akis išdygo vienas ašaninkas. Jo veidas ir rankos buvo išdažyti įvairiomis spalvomis.

– Pulkapa! – šūktelėjau. Bet ne iš baimės, ne išsigandęs gresiančios bausmės, bet iš gėdos, kuri apėmė, vos jį atpažinus. Nebuvo gerai, kad apgaudinėju žmogų, išgelbėjusį man gyvybę. – Tai padariau dėl Lauros, – pasakiau ir parodžiau į knygą.

Pulkapa Ajumparis ištiesė ranką ramiai, be jokio nepasitenkinimo ar pykčio – kaip tėvas mažam vaikui. Paklusau ir padaviau ranką. Pasijutau taip, tarsi man vėl būtų penkeri.

„Dabar suprantu, kas yra *širimpijarė*“, – pamaniau, kai ėjome takeliu į džiungles. Jis buvo visų tėvas, didysis medis, geroji upė; žmogus, kuris kentėjo vien dėl to, kad mokėjo kovoti su Didžiaisiais Priešais, kurie naikino už jį silpnesnius brolius. Prisiminiau, ką buvo sakęs Cezaris Kalvo, bet dėl savo gyvybės nedrebėjau.

Netardamas nė žodžio, Pulkapa Ajumparis mane nusivedė į džiunglių proskyną, kur buvo pristatyta kauburių iš upės akmenukų. Kiekvienas kauburys apjuostas lankais ir strėlėmis

* Jean-Jacques Rousseau. *Traktatas apie mokslą ir meną.*

bei išpuoštas baltomis gėlėmis. Supratau, kad čia yra palaidoti ašaninkų genties didvyriai.

Pulkapa paleido mano ranką ir paragino sekti paskui jį takeliu. Ir šįkart paklusau.

Už kokių dvidešimties žingsnių stūksojo vienišas kauburys. Ant jo nebuvo jokių gėlių, tik kažkoks auksinis daiktas su trimis juostomis.

„Vadinasi, į upę jo neįmetė“, – pamaniau su liūdesiu. Auksinis daiktas – Karališkosios Armijos medalis, kuriuo buvo apdovanotas karo gydytojas Tomas Šeldonas. Ant didžiausios juostos buvo nupieštas kryžius ir *Union Jack** spalvos. Kitos dvi simbolizavo Raudonąjį Kryžių ir Prancūzijos Respubliką.

– Tu daug kentėjai, dabar ilsėkis ramybėje, – priklaupęs sukalbėjau trumpą maldą.

Sugrįžęs ten, kur buvau palikęs Pulkapą, jo jau neberadau. *Širimpijarė*, gerasis visų ašaninkos indėnų tėvas, grįžo švęsti Unini pakrantėje.

– Noriu, kad tu jai apie tai pasakytum. Aš nepajėgsiu, – meldžiau Cezarį Kalvo. Jis buvo labai nustebęs, kai viską papasakojau. Negalėjo suprasti Pulkapos elgesio.

– Galų gale, taip net geriau. O tu nesirūpink. Tučtuojau nueisiu pas Laurą, – pažadėjo.

Likusią dienos dalį klajojau po džiungles aplink kaimelį. Pavydėjau ašaninkų žmonėms, kurių juoką ir kalbas girdėjau, vos prisiartinęs prie upės, jaučiausi nelaimingas, kad nesu toks naivus ir negaliu džiaugtis, kaip jie. Mąsčiau, kaip Laura priėmė žinią, kad vyro jau nebėra gyvo. Bet ne vien tas klausimas nedavė ramybės. Galybė jų kilo mintyse, ir visi buvo tokie sunkūs, visi kėlė nerimą. Ką gi darysiu? Ar turiu su ja pasikalbėti, kol nesibaigė kelionė, ir negrįžo į Dubliną? O jeigu ji man ničnieko

* Didžiosios Britanijos vėliava.

nejaučia? Bet nė į vieną iš tų klausimų nesugalvojau, ką atsakyti, tik sukau ratus po džiungles, mąsčiau ir ieškojau atsakymų.

Kai jau sutemus grįžau į kaimelį, grupelė karių pasiūlė paragauti *čiučiuvasio*. Jie atrodė net labai laimingi ir to paties linkėjo man. Kvietimą priėmiau ir siurbtelėjau.

– Visai neblogas, – pripažinau.

Jų *čiučiuvasis* priminė vyšnių trauktinę, ir man visai patiko. Išgėriau antrą, trečią ir ketvirtą taurelę. Po dviejų valandų jaučiausi girtut girtutėlis ir toks pat laimingas, kaip jie.

Nepamenu, ką veikiau su *čiučiuvasio* gėrikais ir kaip grįžau į savo guolį, tačiau, sprendžiant iš pašaipių žvilgsnių, su kuriais susidūriau atsikėlęs, mano elgesys, matyt, buvo sukėlęs nemažai juoko.

– Pagaliau praplėšei akis, – pasisveikino Cezaris.

– Nė nežinojau, kad galvoje būna trupinto stiklo, – sudejavau. Nuo menkiausio judesio siaubingai dūrė smilkinius. Turėjau drybsoti guolyje – daugiau nieko nepajėgiau.

– Kaip keista, kad skauda galvą. Atvirai kalbant, nematau tam jokios priežasties, – šaipėsi Laura. Mačiau, kad šypsosi. Vadinasi, jau buvo atsikračiusi pastarųjų dienų slogučio.

„Neapibrėžtumas yra pats blogiausias dalykas, – mąsčiau. – Dabar, žinodama, kas iš tikrųjų nutiko, ji jaučiasi kur kas geriau."

– Turbūt dar pamiegosiu, – pareiškiau.

– Tai neįmanoma, – atšovė Cezaris. – Keliaujame iš čia. Ašaninkų žmonės mus palydės į La Atalają.

– Kada? – staiga pašokau iš guolio. Pamiršau ir tą nelemtą galvos skausmą.

– Tuojau pat. Pirogos jau paruoštos, – pasakė Laura ir parodė į langą.

Atsikėliau ir pažvelgiau į pylimą. Prie *tantusio* jau lūkuriavo mus lydėti paskirta grupė. Suskaičiavau šešias pirogas ir penkiolika irkluotojų.

– Oho, turėsime visą kortežą, – tariau.

– Kaip tikri karaliai, – šypsojosi Cezaris.

Tuomet Laura priėjo prie senutės, kuri mums padėjo namų ruošoje, ir padovanojo savo šviesių plaukų garbaną; prisiminimui, kad buvo tokia gera ir paslaugi. Paskui prisidėjome prie ašaninkų, kurie lydės per Unini.

Pasukant į džiungles, mūsų akys nukrypo į Pulkapos Ajumpario *tantusį*. Jis stovėjo prie durų ir žiūrėjo į mus.

– Palaukite. Norėčiau jam padėkoti, – tarė išmintingasis žmogus iš Ikitoso. Pakvietė vieną irkluotoją eiti drauge ir atliko paskutinį mandagumo aktą.

– Ką pasakė? – paklausėme, kai grįžo.

– Palinkėjo geros kelionės, – atsiduso Cezaris Kalvo. Man pasirodė, kad jam labai gaila palikti šį gerąjį ašaninkų tėvą.

Paskutinį sykį apžvelgėme kaimelį ir pamojavome aikštelėje susirinkusiems vyrams ir moterims. Paskui patraukėme prie upės.

Džiunglės, per liūčių sezoną skendėjusios tyloje, dabar vėl buvo kupinos gyvybės, ir mes veržliai leidomės Unini, klausydamiesi visų Aukštutinės Amazonijos giesmių: klausėmės *arambasos* ir *papasio* balsų, taip pat *karačiupausos* ir anties, vadinamos *marikinja*; ir baikščiosios *panguanos*, kuri miršta, padėjusi penkis kiaušinius, klausėmės ir žydrosios papūgos *marakanos*. Taip pat *huapapos*, *wankavio* ir *jungururu*.

Veržliai leidomės Unini žemyn, klausydamiesi šių paukščių ir dar kelių šimtų sparnuočių klegesio.

Bet ne vien paukščių klausėmės; girdėjome ir žuvų pliaukšėjimą, kurios retsykiais prisiartindavo prie pirogų ir atkakliai sekė paskui, kaip ir aš tuo metu sekiau savo prisiminimus; o jie buvo apie *tantusį* ir *širimpijarę*, apie rankas, išgydžiusias kulkšnį, apie Ruso knygą ir apie tą Karališkosios Armijos medalį ant akmenukų kauburio.

Ir staiga, nustelbdamas visus garsus, džiungles perskrodė *makisapos* klyksmas, privertęs mane krūptelėti.

– Medalis! – tuomet sušukau, ir du pirogą irklavę ašaninkai nusijuokė.

Galiausiai radau detalę, kurios trūko mano prisiminimų dėlionėje. Kaip paaiškinti, kad tasai medalis tebežvilgėjo kaip naujas? O juostos? Kaip galėjo jos išlikti ryškios, kai toks Amazonijos klimatas? Argi nuo to laiko, kai gydytojas Šeldonas pradingo džiunglėse, nepraėjo ištisi metai?

Visi atsakymai krypo į vieną pusę.

Ašaninkai atsisveikino, vos pasiekėme Ukajalį: paliko geriausią pirogą ir parodė, kaip reikia irkluoti, kad saugiai nuplauktume žemyn. Paskui skubiai tolo; irdamiesi prieš srovę, juokėsi laimingi ir džiaugėsi, kad jau gali grįžti į savo kaimelį.

– Kokie jie linksmi! – šūktelėjo Laura.

– Mes keliausime kita kryptimi, – nusišypsojo Cezaris Kalvo, lipdamas į pirogą.

– Į La Atalają, – patvirtinau tonu, kuris turėjo atrodyti nerūpestingas.

Tačiau nedavė ramybės atsakymas, kurį suvokiau, plaukdamas Unini žemupiu, todėl pasiekti tikslo nepavyko. Mano balsas buvo liūdnas.

Ukajaliu leidomės lėtai, stengėmės neatsitrenkti į medžius; pastaraisiais mėnesiais jie itin suvešėjo ir gožė upę. Kai pasiekėme La Atalają, buvo jau kone naktis.

Truputį vėliau sėdėjau toje vietoje, kur prieš kelionę Unini, žiūrėdama į džiungles, Laura verkė, klausydamasi *ajajamamano* raudos. Bet net ir čia negalėjau nurimti.

Išmintingasis žmogus iš Ikitoso išėjo iš savo namelio ir prisėdo greta.

– Aš irgi galvoju apie jį, – ištarė.

– Apie Pulkapą Ajumparį?

– Taigi.

– Tai yra apie Tomą Šeldoną, – liūdnai tariau.

Cezaris Kalvo palingavo galva.

– Įtarimai apniko tądien, kai jis tau dovanojo gyvybę. Tikrasis ašaninkas niekada taip nesielgtų. Už tai šįryt ir nuėjau padėkoti, nes norėjau pamatyti veidą. Spalvotas molis gali paslėpti blyškią odą, bet tik ne akis. Savaime aišku, akys mėlynos. Kaip anglo.

– Bet kaip jam pavyko tapti *širimpijare*?

– Juk jis gydytojas! Veikiausiai, pakliuvęs į kaimelį, jis šio to išmokė ankstesnį *širimpijarę*. Vėliau tas priėmė jį kaip tikrą sūnų ir padarė savo įpėdiniu. Esu tikras, kad viskas taip ir buvo.

– Cezari, mane kamuoja viena abejonė. Net nežinau, ar turėčiau apie tai sakyti Laurai. Veikiausiai jau žinote kodėl.

Tuomet išgirdome kostelėjimą – kažkas norėjo įspėti apie savo buvimą.

– Cezaris teisus. Tomas išgydė ankstesnį *širimpijarę*, ir šis užleido jam savo vietą. Visa tai surašė laiške, kurį ką tik radau tarp savo rūbų.

Laura stovėjo už mūsų, rankoje laikydama popieriaus lapą.

– Maniau, miegi! – sušukau.

– Viską girdėjau, – ištarė, žiūrėdama man tiesiai į akis.

Kelias akimirkas tvyrojo tyla.

– Kaip nuo šiol turime tave vadinti? – įstengiau paklausti.

– Mergautine pavarde. Laura Sligo.

Paskui ji pasielgė daug ryžtingiau negu aš:

– Tomas sako, kad mane esi įsimylėjęs. Tiesa? Tik nepamiršk, Cezaris yra mūsų liudininkas.

Po mėnesio mudu jau buvome Dubline.

*Finis coronat opus**

Finis coronat opus – pasakė ponas Smitas ir išjungė mažutį magnetofoną. Padėkojo, kad jį išklausėme, ir pasuko į kaimelio aikštę, mudviem su draugu nespėjus nė burnos praverti.

– Ei, kur einate? – dar šūktelėjome susizgribę, bet jis sparčiai žingsniavo keliu žemyn. Šviesus drobinis kostiumas ir eisena jį darė panašų į ceremonimeistrą, kuriam reikia kuo skubiau grįžti į šventę.

– Kažin, kas jis toks? – paklausiau.

– Nežinau, bet nenustebčiau, jeigu būtų rašytojas, – pareiškė bičiulis. Jis irgi atrodė šiek tiek suglumęs.

Iš ten, kur sėdėjome, pasaulis atrodė tyli ir rami vieta. Pietų vėjas, bepročių ir nepatenkintųjų, be paliovos ieškančių, taip pat silpnadvasių vėjas, tų, kurie miega vieni, ir kukliųjų, sapnuojančių atmerktomis akimis, tas Pietų vėjas žadina iliuziją, kad visos būtybės ir daiktai iš tiesų yra savo vietose, vadinasi – ten, kur ir turėtų būti; žvaigždės – toli ir aukštai; kalnai ir miškai – ramiai snaudžiantys aplinkui; gyvūnai taip pat kažkur išsislapstę – vieni miega tarp žolių, kiti – upės dugne; kurmiai ir pelės – išsirausę urvus po žeme.

Kilo noras čia pasilikti; nes – vien palyginti su drėgnomis Amazonijos džiunglėmis, kur su draugais keliavo Laura Sligo, – ši vieta priminė nuostabius sodus iš senų romanų. Bet reikėjo keliauti toliau. Juk negalime į rytdienos skaitymus ateiti pavargę ir neišsimiegoję. Išlenksime dar po vieną alaus ir baigsime naktinėti.

* Darbą vainikuoja pabaiga. (Lot.)

Nuo kapinių į aikštę grįžome tylėdami, rodės, jeigu prabilsime – išbaidysime tuo metu virpinančius mūsų sielas geruosius elfus, kurie išsprūs pro pravertas burnas į savo namus, į nematomus kraštus. Prieš akis dar buvo marios laiko – ką tik prasidėjo vasara. Dar ateis tinkama proga aptarti pono Smito papasakotą istoriją.

Vėl pakliuvę į šventės šurmulį, pasižvalgėme po aikštę, bet nematėme jokio šviesaus kostiumo nei jokios skrybėlės virš minios.

– Mūsų gerasis seniokas atsiranda ir dingsta, lyg burtų lazdele mostelėjus, – pasakė bičiulis.

– Išgerkime į jo sveikatą po paskutinį, – pasiūliau.

– Sutarta. Einu atnešiu porą buteliukų alaus.

Šįkart juos pavyko gauti daug lengviau, ir nuėjome prisėsti prie bažnyčios. Varpinės laikrodis jau rodė antrą nakties.

– Matai, kiekvienas žaidžia savo žaidimą, – nugėręs pirmą gurkšnį, tariau, mostelėjęs į žmones, kurie šventėje pasidalijo į dvi grupes, nes ne visi šventės dalyviai grūdosi užeigose gerti ir šūkalioti. Nemažai porelių šokti ir bučiuotis pasirinko atokesnes vieteles.

– Buvę viduje nori išeiti, o buvę lauke, priešingai – nori grįžti.

– Kaip suprasti?

– Nieko, tiesiog paikystė, – išsisuko. – Taip mėgo sakyti mano senelis. Esą vedusieji dažnai pavydi vienišiams, ir atvirkščiai. Kitaip tariant, esantys viduje atiduos bet ką pasaulyje, kad tik išeitų, o esantys lauke – kad patektų į vidų.

– Kodėl tai prisiminei dabar? – susidomėjau.

– Stebėjau aikštę. Pagalvojau, kad daugelis šokančių norėtų atsidurti užeigoje, ir nemažai sėdinčių užeigoje su mielu noru pašoktų. Štai toks tas gyvenimas! – ir teatriškai atsiduso.

– Mano tėvas irgi kalbėjo panašiai. Sakydavo, kad danguje yra didžiulis pyragas poroms, kurie nesigaili susituokę. Deja, tas pyragas vis dar nepaliestas.

Abu nusijuokėme iš mūsų senolių skepticizmo. Jų meilės vizija labai skyrėsi nuo ano misterio Smito, į kurio sveikatą dabar gėrėme.

Tačiau dvasinė mūsų būsena vis labiau linko ne prie pokštų, o prie melancholijos, todėl humoristinius svaičiojimus palikome kitam kartui. Gerai, kad aplinkui šurmuliavo šventė, bet mes visai nenorėjome užsikrėsti jos nuotaika; bent šią naktį. Su bičiuliu priklausėme trečiajai grupei. Taigi, ir vėl susimąstę nutilome; klausėmės švelnių orkestrėlio griežiamų melodijų. Kai varpinės laikrodis išmušė pusę trijų, baigėme gerti alų ir pasukome prie automobilio.

– Kada rytoj prasideda skaitymai? – paklausė bičiulis.

– Dėdė nieko neminėjo, bet turbūt maždaug dešimtą.

– Kodėl taip anksti?

– Dešimtą pusryčiai. Skaityti pradėsime apie vienuoliktą.

– Kiek istorijų ketini skaityti?

– Bent kelias. O tu?

– Dar nežinau. Turbūt vieną. O kaip dėdė? Jis ką nors skaitys?

– Nesakė. Nors beveik neabejoju, kad skaitys. Veikiausiai kokią nors trumpą esė. *Apie tai, kaip XIX amžius buvo pirmas ir paskutinis Aukso amžius*, ar panašiai.

– Vadinasi, puikiai praleisime laiką.

– Aš irgi to tikiuosi. Be to, žinai, kaip skaniai tokia proga būname vaišinami.

– Kaip karaliai! – karštai sušuko bičiulis.

Pagaliau atėjome prie automobilio. Šventės šurmulys ir muzika liko kažkur toli; pagaliau su palengvėjimu atsidusome ir mėgavomės aplinkui spengiančia tyla – surūkėme po atsisveikinimo cigaretę. Žinoma, paskutiniai žodžiai – apie poną Smitą.

– Kaip gaila, kad nepasiliko su mumis. Būtų puikus kompanionas rytdienos pasisėdėjime, – prasitarė bičiulis.

– Tai mano kaltė. Buvo atėjusi tokia mintis, bet neišdrįsau pakviesti, – apgailestavau.

– Kiek nežinomųjų šiąnakt iškilo, ar ne? Ir tie Izmaelio driežai, ir pono Smito istorijos...

– Ką čia ir kalbėti! Jau seniai buvo tokia keista naktis.

– Ir man. Tiesiog nuostabu. Tokios naktys gyvenimą paverčia pakenčiamu.

– Na gerai, metas važiuoti, – ryžausi užvesti automobilį.

Nuo šio miestelio iki Obabos buvo likę šimtas dvidešimt septyni posūkiai: aštuoniasdešimt į kalną tolydžio kylant iki ilgojo šlaito, o tada, jau anapus kalnų, teks įveikti kitus aštuoniasdešimt septynis posūkius leidžiantis. Tokį atstumą galima nuvažiuoti maždaug per pusvalandį – kelias vingiavo per miškus, nuo jūros į krašto gilumą.

Nepaisant posūkių, kelionė Drugelių keliu buvo ramus ir saugus važiavimas mišku, nes vienišas priešinga kryptimi važiuojančių automobilių šviesas matydavai iš kažin kur.

– Iš kur žinai, kad yra šimtas dvidešimt septyni posūkiai? – paklausė bičiulis, kai jų padarėme maždaug dvidešimt.

– Juk sakiau – vaikystėje dažnai šiuo keliu važinėdavome dviračiais. O, kiek sykių teko važiuoti čia, įnirtingai minant pedalus ir garsiai skaičiuojant: *keturiasdešimt! keturiasdešimt vienas! keturiasdešimt du!* Pažįstu šiuos posūkius kaip savo penkis pirštus, – nusijuokiau. – Ar matai tą, priekyje? Skaičiuojant nuo Obabos, tai bus šimtasis posūkis, o nuo to miestelio, kuriame buvome – dvidešimt septintas.

– Turbūt jums tai buvo ypatinga vieta, – šypsodamasis pasakė bičiulis.

– Ne tik todėl, kad jis – šimtasis. Svarbiausia, kad viršuje buvo toks šaltinis. Buvo ir, žinoma, tebėra. Turbūt pastebėjai? Pravažiavome upokšnį, – pasakiau... suprantama, kalbėjau

būtuoju laiku, nes šimtasis posūkis liko už mūsų, vos uždavus klausimą.

Bičiulis tylėjo, tad leidausi nešamas prisiminimų tėkmės.

„Šis kelias mums labai daug reiškė. Jau nekalbant apie patį dviratį. Išmokti juo važiuoti buvo didžiausias Obabos septynmečių rūpestis. Palyginti su juo, nebuvo svarbu nei skaičiavimas, nei gramatika, kurių mokė mokykloje, nei Šventoji Istorija, kurią pasakodavo bažnyčios krikštykloje; galva būdavo pramušta vienu vieninteliu dalyku – dalyvauti Obabos aikštėje vyresniųjų berniukų rengiamose dviratininkų pamokose ir patekti į rinktinę grupę, kurios nariai sugebėdavo dviračiu nuvažiuoti bet kur. Na, o jei būdamas devynerių ar dešimties to nesugebi – lieki tarsi atstumtasis, žemesnės kategorijos vaikas..."

Šioje vietoje nutraukiau prisiminimų siūlą ir bičiuliui parodžiau į kairę pusę. Ką tik įvažiavome į nedidelę lygumą, už kurios, skaičiuojant nuo Obabos, turėjo būti aštuoniasdešimt aštuntas posūkis; ši vieta – gamtos sukurta apžvalgos aikštė, iš kurios dieną buvo matyti platus slėnis, o tolėliau – paplūdimys ir vandenynas.

– Naktinė panorama irgi visai nebloga, – pripažino bičiulis.

– Ar matai tas šviesas tolumoje?

– Kas tai – namai ar laivai?

– Laivai.

Sulėtinau greitį, ir tą ruožą nuvažiavome, žiūrėdami į šviesas; šiek tiek apstulbino, kad krantas dėl vaiskaus oro atrodė taip netoli.

– Ar dar toli iki viršūnės? – paklausė bičiulis. Išvažiavus iš aikštelės, kelias vėl kilo.

– Dar keturiasdešimt posūkių. Bet nesirūpink, kai ją pasieksime, atsivers visas Obabos slėnis. Tada dar keli posūkiai – ir mes namie! Yra kur pasivažinėti, ar ne? – pridūriau.

– Tai jau tikrai. O sakei, kad atstumą įveikdavote dviračiais?

– Net kelis sykius per savaitę.

– Tai jūs – tikri profesionalai.

– Vis tiek ne tokie geri, kaip Ilarijus...

– O kas tas Ilarijus?

– Jis – geriausias pasaulio lenktynininkas. Be kita ko, gimęs Obaboje.

Bičiulis ne visai suprato, apie ką kalbu, ir pradėjau pasakoti jau nežinia kelintą tą naktį prisiminimų istoriją... – gal ir per daug prisiminimų vienoje kelionėje; netgi vienoje knygoje per daug. – Bet mano atmintis tą akimirką buvo kaip iš pinties, ir gamtos spinduliuojamas karštis privertė ją suliepsnoti.

– Jis turėjo šviesiai žydrą lenktyninį dviratį, tokį lengvutį, kad, regis, galėjai jį vienu pirštu pakelti, – pradėjau pasakoti, prieš tai atsiprašęs už savo potraukį į prisiminimus. – Jis kiekvieną dieną apsivilkdavo spalvingus sportinius marškinėlius, sportines kelnaites ir važiuodavo treniruotis po Obabos apylinkes. *Žiūrėkit, ten Ilarijus!* – šaukdavome, pamatę jį išvažiuojantį. O kai, važiuodamas šituo keliu, mus pasivydavo ir pralenkdavo, iš mūsų lūpų prasiverždavo susižavėjimo šūksniai: *Matėte, kaip pralenkė? Pralėkė kaip vėjas! Jis – meistriškas lenktynininkas!* Vienu žodžiu, dievinome. Šiuo keliu žemyn važiuodavome kone susirietę, buvome neeiliniai, bent penkis kartus drąsesni už tuos bailius, kurie tik suko ratus aikštėje; bet, palyginti su Ilarijumi, buvome niekas. Jis buvo aukščiau visų kategorijų. Ir jeigu kas nors, kuris nors iš vyresniųjų berniokų pareikšdavo, kad jis ne toks ir geras, atšaudavome: *Kaip tai nelabai geras? Kodėl tuomet jam leidžia dėvėti spalvotus marškinėlius?* O jei kuris dar mėgindavo ginčytis, kad *tokius marškinėlius gali vilkėti bet kas*, tada prapliupdavome kvatotis. *Ar tikrai gali vilkėti bet kas? Tai kodėl tu pats tokių neapsivelki? Pirmyn, paprašyk, pažiūrėsim, ar tau duos...*, todėl,

kad vaikystėje visi argumentai dažniausiai būna *ad hominem**; ir todėl, kad dažniausiai galvojama, jog daugelio žmogaus poelgių variklis yra pavydas. Beje, gera priežastis argumentuoti.

Turėjome ir daugiau įrodymų. Pavyzdžiui, tris nuotraukas ant sienų elegantiškame Obabos bare: Ilarijus šypsosi; Ilarijus pakėlęs rankas; nugalėtojas Ilarijus pasiekia finišo liniją. Bergždžias darbas miestelio pavyduoliams įtikinėti priešingai. Mūsų tikėjimas juo buvo tvirtas kaip uola.

Ir vieną gražią dieną, dar mums nespėjus subręsti, pasklido gandas apie dviračių varžybas. Jos turėjo vykti šiame kelyje, kuriuo dabar važiuojame. *Ilarijus irgi dalyvaus*, regis, pasakė kažkas, ir toji naujiena mums tapo be paliovos kartojama giesme.

Kai atėjo ilgai lauktas varžybų sekmadienis, užsilipome ant uoste esančio gūbrio – jį netrukus pamatysi. Maža to, užkopėme pėstute, nes mūsų tėvai, bijodami automobilių, neleido važiuoti dviračiais; vargais negalais užlipę, susėdome ant ano kauburio, matai?

– Aha, matau, – patvirtino bičiulis.

– Užsikepurnėjome ten, iš kur geriausiai matyti kelias, nes tai buvo galutinė atkarpa įkalne, kurią turėjo įveikti dviratininkai.

– Ir ką?...

– Tai va, sėdime ant kalvelės, kai staiga žmonės pradėjo kažko šurmuliuoti, išgirdome automobilio pypsėjimą, petardos šūvį – ženklas, kad jau atvažiuoja lenktynininkai. *Trys pirmieji išsiveržė į priekį! Trys jau išsiveržė į priekį!* sušuko kažkas, ir mes kiek galėdami ištempėme kaklus, pasiruošę išvysti Ilarijų. Juk neabejojome, kad jis tikrai bus tarp pirmaujančių; dėl to neturėjome nė menkiausios abejonės. Netrukus iš už posūkio pasirodė trys lenktynininkai, jau pradėję sprintą į viršų, varžydamiesi dėl

* Taikant žmogui asmeniškai. (Lot.)

| ---

kalno premijos. *Laikykis, Ilarijau!* šūktelėjo vienas iš mūsų. Bet kam buvo skirtas tas *Laikykis, Ilarijau*? Ar jis bent buvo tarp pirmaujančiųjų? Ne, nebuvo. Atrodė gan keista, bet nė vienas iš tų trijų tikrai nebuvo Ilarijus.

Ar matėte, kaip jie nukūrė? Vos kojos atlaikė! pasakė vienas iš mūsų, nutraukęs nejaukią tylą. *Tikra teisybė, jie mynė kaip pašėlę. Netrukus juos pričiups ir visas būrys,* paantrino kitas. *Ilarijus kaupiasi paskutiniam šturmui. Taip netgi geriau. Nes jis tai pasikaustęs sprintui!..* baigė trečias.

– Praūžė visas būrys, o Ilarijaus – kaip nėra, taip nėra, – atspėjo bičiulis. Jis be žodžių parodė į apačioje, slėnyje, mirgančias šviesas. Tai buvo, žinoma, Obabos šviesos.

– Jo tikrai nematėme. Paskui pravažiavo reklaminių automobilių vilkstinė, motociklininkai juodais odiniais drabužiais, matėme visokio gymio ir ūgio lenktynininkų, bet mūsų Ilarijaus tarp jų nebuvo. Kai, šnypšdamas ratais, pralėkė visas būrys ir pradėjo leistis apačion, stovėjome suglumę, nežinodami nė ką galvoti. *Kas gi čia dabar dedasi!* šūktelėjo vienas iš mūsų ne juokais supykęs, nes tai atrodė veikiau ne Ilarijaus nesėkmė, bet likimo pokštas.

Taigi, nukabinę nosis, pradėjome leistis keliu namų link. *Vieną vienintelį kartą lenktynių trasa eina per Obabą, ir jis sugeba griūti,* gūžtelėjo pečiais tas, kuris atrodė supykęs. *Tai jis dribo?* – sušukome. *Na žinoma! Dėl ko gi jam dar reikėtų pasitraukti iš varžybų?* – pareiškė. *Turbūt kritimas buvo labai rimtas, nes Ilarijus toks stiprus. Bet tikriausiai nelabai nukentėjo, ar ne?* – paklausė mažiausias iš mūsų.

Labai greitai visi apgailestavome dėl nelaimės, kurią patyrė Obabos pažiba, mūsų riteris Ilarijus. Prie atviro posūkio, kurį ką tik padarėme, staiga išgirdome automobilio signalus. Neįsivaizduoji, ką pamatėme atsisukę... Ogi sukiužusį sunkvežimį su didžiuliu šepečiu, o priešais jį...

– Ilarijų! – sumojo bičiulis.

– Taip, tai buvo Ilarijus su savo juodomis kelnaitėmis ir ryškiaspalviais marškinėliais!

Viduje mums tarsi viskas apsivertė. *Vadinasi, jis atmina paskutinis!* sušukome choru, negalėdami nuslėpti nusivylimo. Ir kaip tik tą akimirką, galbūt iš pagarbos mums ir mūsų nusivylimui, saulė pasislėpė už debesies.

Negalėčiau pasakyti, kiek laiko buvome tokios būsenos, stovėjome, netekę žado, jausdami, kad viduje kažkas nutrūko. Man ta akimirka, kaip atrodė, truko visą amžinybę. Kai pagaliau ir sunkvežimis, ir dviratininkas priartėjo, mums išsiveržė graudus šūksnis: *Pirmyn, Ilarijau!...*

Sulig tuo šūksniu pasibaigė dviratininkų varžybos, taip pat mūsų vaikystė.

Pasakojimą bičiulis įvertino teigiamai, netgi patarė spausdinti. Tai, ką papasakojau, jo supratimu, nepriskirtina bergždžiai, tuščiavidurei ir apgailėtinai prozai, netgi atitiko geros literatūros reikalavimus. Tame vaikų ir dviračių veidrodyje kiekvienas skaitytojas galėjo įžvelgti save.

Neketinau pasinaudoti bičiulio patarimu, net ir pamalonintas tokio geranoriško įvertinimo. Skelbti prisiminimus apie savo vaikystės lenktynių stabą neatrodė tinkama; juolab dabar, kai man vis labiau rūpėjo ieškoti paskutinio žodžio kitai istorijai – driežo. Vos baigiau pasakoti, ties kitu posūkiu nutiko kai kas ypatingo; tą įvykį būtinai turėjau paminėti. *Istorijų, kurias susiejo atsitiktinumas, autorius tegu neišbarsto*, pamaniau. Taip ir padariau.

Po šių žodžių pereikime prie atsitikimo kelyje. Tačiau prieš tai norėčiau paminėti vieną laišką, kurį rašytojas Teofilis Gotjė*

* Pierre Jules Théophile Gautier (1811–1872) – prancūzų prozininkas, poetas, publicistas.

parašė, apsilankęs į Obabą panašiame miestelyje; tas laiškas puikiai atskleidžia, ką su bičiulis jautėme tą kelionės akimirką.

Gotjė savo gerbiamai draugei madam Devijė parašė štai ką:

Kai atvykau, miestelyje ūžė šventė, aikštėje – daugybė žmonių. Aš irgi prisidėjau prie tų paprastų moterų ir vyrų, ir tik paklausyk, ką išvydo mano akys: ant žemės stovi trapi stiklo taurė, o aplink ją šoka ir sukasi tvirtų kojų grakštus šokėjas. Jis tai nutolsta nuo taurės, tai priartėja; kai kada, ypač kai per ją šokdavo, atrodė, kad grius tiesiai ant tos trapios taurės arba užkliudys ir sukuls. Bet lemiamu momentu, kai manai, kad to išvengti jau neįmanoma, jis tik praskečia kojas ir lyg niekur nieko šoka, linksmai šypsodamasis, tarsi tai būtų lengviausias dalykas pasaulyje. Šokėjas sukosi tai toliau nuo taurės, tai arčiau, paskui vėl stryktelėdavo tolyn. Jo sukiniai darėsi vis staigesni, jautei, kad taurės likimas – aiškus ir neišvengiamas; todėl, laukdami tos pabaigos, mes, visi čia susirinkusieji, kvėpavome skambalėlių ant šokėjo kulkšnių ritmu: tai išsigąsdavome, tai nurimdavome sykiu su jais.

Staiga aikštę apgaubė tyla, nuščiuvo ir skambalėliai, nes šokėjas tik per plauką nepalietė taurės. Kaip ir visi aplinkui, aš užsimerkiau, supratęs, kad tas šuolis bus paskutinis, ir kad nematyčiau paskutinio budelio kirčio. Tada pasigirdo audringi plojimai. Kai vėl atmerkiau akis... taurė nepaliesta stovėjo savo vietoje, o šokėjas, neapsakomai laimingas, pakėlė ją nuo žemės ir iš jos atsigėrė baltojo vyno.

Tas šokis man paliko ryškų įspūdį. Pagalvojau, kad tokios moterys, kaip tu, ir tokie vyrai, kaip aš, esame kaip ta trapi stiklo taurė, ir ne kartą esame pajutę, kaip aplinkui mus sukasi kažkoks nematomas šokėjas, kuris suteikia, valdo ir atima mūsų gyvenimą; pastarasis yra ne toks vikrus, kaip šokėjas aikštėje, kai jis vieną sykį grius, iš mūsų liks tik šukės.

Gotjė nemelavo. Tas šokis jam iš tiesų paliko stiprų įspūdį, ir jo niekada nepamiršo. Puikiausias to įrodymas – ši devintame jo memuarų skyriuje atsiradusi pastraipa.

> Kartą svečiuodamasis pas madam Kasis, netikėtai prisiminiau senąjį bičiulį. Ir jau man tariant jo vardą (maniau, tuo metu jis buvo Graikijoje), bičiulis, kaip burtų lazdele mostelėjus, atsirado toje svetainėje. Mano oda perbėgo šiurpas, nes tą pačią savaitę jau buvau patyręs dar du tokius *coups d’hasard*[*]. Apėmė jausmas, kad mane persekioja tamsiosios jėgos, jos su manimi žaidžia taip, kaip tas aplink stiklo taurę grakščiai šokantis šokėjas.

Čia tik pakartojau rašytojo Teofilio Gotjė žodžius; tai tik dvi išsamios citatos, kuriomis norėjau paaiškinti ypatingą pajautą. O dabar grįžkime atgal ir judėkime pirmyn, *prie kito posūkio,* prie to, kas nutiko mudviem su bičiuliu, jau beveik privažiavus Obabą, kai jau beveik galėjome įžiūrėti palmę, kurią, prieš man apsilankant, dėdė iš Montevidėjo visada palikdavo apšviestą.

Plepėdami apie tą dėdės įprotį, važiavome kone kelio viduriu, kai staiga, išsyk už dvyliktojo posūkio, pastebėjome kelkraštyje stovintį automobilį. Tai buvo raudonos spalvos *Lancia.*

– Ar tik tas automobilis ne..? – pradėjau, bet, dar nebaigus sakinio, iš už krūmyno pasirodė žmogus, apie kurį kaip tik pagalvojau.

– Izmaelis! – šūktelėjo bičiulis.

Važiuodami su ilgosiomis šviesomis, aiškiai matėme tarp jo sudėtų rankų kyšančią plokščią galvelę su apskrita raudona akimi.

* Atsitiktinius regėjimus. (Pranc.)

– Ar matei, kas ten? – paklausiau.

– Driežas, nėra jokių abejonių, – atsiduso draugas.

Tuomet ir mes pajutome netoliese esant šokėją, kuris suteikia, valdo ir atima mūsų gyvenimą. Nežinau, kiek įtakos turėjo nuovargis ir tą vakarą nesibaigiančios kalbos. Galbūt per daug tauškėme ir per daug išgėrėme; bet svarbiausia – išsigandome. Persmelkė mintis, kad ir mus – kaip ir Gotjė – valdė tamsiosios jėgos, ir tos pačios jėgos paspendė spąstus, pakišo iki šios nakties patirtus įvykius: jos davė galimybę padidinti mokyklinę fotografiją; jos nukreipė mūsų žvilgsnius į driežą šalia Alvino Marijos ausies; jos padėjo rasti straipsnį, kuriame rašoma apie *lizards* ir *mental pathology*.

– Bet ką tas žmogus daro? – gūžtelėjo bičiulis, kai pralėkėme pro šalį.

– Nežinau ir žinoti nenoriu. Pakanka, ką išgyvenome šią naktį,– atšoviau, nuspausdamas akceleratoriaus pedalą. Mano vienintelis troškimas buvo kuo greičiau sprukti nuo buvusio pradinės mokyklos draugo. Neturėjau ūpo net pamojuoti pro langą. – Pagalvosime apie tai rytoj, – pridūriau.

– Gerai. Pirmiausia – kas svarbiausia.

Bičiulis irgi norėjo užmiršti, ką matėme.

– Teisingai, reikia pasirengti skaitymui. Matai, kaip apšviesta palmė? Negalime nuvilti dėdės iš Montevidėjo.

– Žinoma. Į žaidimus reikia žiūrėti labai rimtai.

Štai taip Izmaelio reikalai buvo nustumti į šalį; atidėti, bet nebaigti. *Ad majorem literaturae gloriam**, tikiuosi.

Automobilį pastatėme prie apšviestosios palmės, dėdės sodo pakraštyje.

* Didesnei literatūros šlovei (iškraipytas jėzuitų šūkis *Ad majorem Dei gloriam* – didesnei Dievo šlovei. (Lot.)

– Nagi, pasižiūrėkime, kas pašto dėžutėje, – tariau bičiuliui, rakindamas medinę dėžę. Iš jos išėmiau popieriaus lapą.

– Kas tai – programa? – spėjo bičiulis.

– Taip, juk jį pažįsti, ta pati ceremonija kaip visada.

Priėję arčiau apšviestosios palmės, perskaitėme dėdės paliktą raštą.

– „Dešimtą – pusryčiai: apelsinų sultys, švieži raguoliai, blynai su sviestu, kava ir arbata, marmelado nebus, nes savo mėgstamo nenupirkau. Nuo vienuolikos iki pirmos – skaitymai pavėsinėje už namo, nes ten tuo metu vėsiausia.

Pirmą valandą sode bus patiektas vermutas su alyvuoge ir griežinėliu citrinos. Griežtai draudžiama perskaitytas istorijas aptarinėti, kitaip gali kilti ginčų, o tai lemia sunkius virškinimo sutrikimus. Kalbėsime apie niekniekius. Antrą valandą – pietūs: visiškai slaptas meniu, bet pakaks žinoti, kad juos ruošia Antonija iš Garmendijos namų, ir tai viską pasako. Ketvirtą valandą – kava ir pirmoji taurelė konjako. Penktą – antroji konjako taurelė ir rytinių skaitymų aptarimas. Pranešimas: pakeičiau nuomonę, į plagijavimą jau nebežiūriu priešiškai. Iki rytojaus."

– Neabejoju, jis turi kažką paruošęs, – pasakiau, perskaitęs paskutinę eilutę. Tylutėliai užlipome į antro aukšto miegamuosius. Buvo jau po trijų penkiolika. Nepraėjo nė penkios minutės, ir abu jau pūtėme į akį.

Iš ryto

Dėdės namuose du aukštus jungė vidiniai laiptai, jais ir nulipome į pirmą aukštą – žvalūs, išsimaudę po dušu ir kruopščiai nusiskutę, – kai laikrodis rodė be penkiolikos dešimt. Dėdė, išėjęs pirkti ką tik iškeptų raguolių, įtrauktų į pusryčių valgiaraštį, dar nebuvo grįžęs, ir ore tvyrojo sekmadieniui būdingas tingulys. *Šiandien bus karšta diena, ypač prie jūros – temperatūra pakils nuo trisdešimties iki trisdešimt penkių laipsnių,* skelbė virtuvėje įjungtas radijas. Iš jo sklindantis murmesys masino dar neatsibusti.

Pro biblioteką nuėjome į kitapus namo esančią pavėsinę ir įsitaisėme ten.

– Tai *Nana*, išleista 1928 metais, – paskelbė bičiulis, atsivertęs knygą, paimtą dėdės bibliotekoje iš *Zola** *lentynos*. Į jo pareiškimą dėmesio nekreipiau. – Į ką taip žiūri? – susidomėjo, neišgirdęs atsakymo.

– Atleisk, – atsiprašiau. – Matai, kas čia?

– Kažkoks dėdės rašinys?

– Regis, vertimai. Nežinau, ar tai gerai – juk tai tik kita plagiato rūšis. Ir atliktas tame juokingame XX amžiuje!

Padaviau bičiuliui du prirašytus lapus.

– Ar perskaitydamas, kas čia parašyta, pažeisiu taisykles?

– Veikiausiai. Bet, kol jis negrįžęs, galime leisti tokią prabangą. Tik būk atsargus. Jei išgirsi girgžtelint duris, tučtuojau padėk į vietą ir apsimesk, kad žiūri pro langą.

* Émile Zola (1840 – 1902) – prancūzų rašytojas, natūralizmo atstovas ir teoretikas.

– Padarysiu dar išmintingiau. Šūktelėsiu, rodydamas į tą obelį: *one apple a day keeps the doctor away**. Dėdei tai neturėtų sukelti įtarimų – nieko nesupras.

– Puiku. Jau gali pradėti.

– Pirmame lape užrašytas toks pavadinimas: *Odinas, arba Šiuo metu itin madingo rašytojo pasakojimas, kurį išvertė dėdė iš Montevidėjo.* Paskui rašoma štai kas:

Karalius Olafas Trigvasonas priėmė naują tikėjimą.

Vieną vakarą į jo karalystę užklydo senolis, apsisupęs tamsiu apsiaustu ir akis slepiantis po plačiakrašte skrybėle. Karalius paklausė, kuo jis verčiasi; svetimšalis atsakė – moka sekti pasakas ir griežti smuiku. Jis sugrojo kelias senas melodijas ir papasakojo Gudrunos ir Gunaro istoriją; galiausiai prašneko apie senovės dievo Odino gimimą. Kad atėjo trys burtininkės, ir dvi pirmosios jam linkėjo laimės... o trečioji įsiutusi pareiškė: „Kūdikis gyvens tol, kol sudegs šalia jo stovinti žvakė." Tėvai tučtuojau žvakę užgesino, kad Odinas nemirtų. Olafas Trigvasonas šia istorija nepatikėjo. Svetimšalis patikino, kad tai tiesa, susirado užantyje žvakę ir uždegė. Kol visi žiūrėjo į liepsną, senolis pasakė: jau vėlu, ir jam metas eiti. Kai žvakė sudegė, visi išėjo jo ieškoti. Netoli karaliaus rūmų gulėjo negyvas Odinas.

Tą lapą bičiulis padėjo ant stalo ir pradėjo skaityti antrą. Paraginau skubėti. Virtuvėje radijas pranešė, kad jau dešimt.

– Jis netrukus grįš, – perspėjau, žinodamas dėdės punktualumą.

– Perskaitykime antrą pasakojimą, kuris vadinasi: *Ištraukos iš žodynų, kurias puikiai žinojo madingas rašytojas.*

* Po obuolį per dieną – ir gydytojas sveikas bus. (Angl.)

– Viskas aišku, jam patinka ilgi pavadinimai.

– Trys pastraipos yra apie medžiotoją Meleagrą... *Sklido gandai* – rašoma pirmoje – *kad Meleagras buvo ne Enėjo, o Arijo sūnus. Po septynių dienų pas jo motiną Altėją atėjo trys Moiros ir pasakė: sūnaus likimas yra stipriai susijęs su nuodėguliu židinyje. Vos tik jis sudegs ir virs pelenais, Meleagras mirs. Altėja ištraukė iš židinio nuodėgulį ir užgesinusi paslėpė skrynioje...*

– Greičiau skaityk antrą, – paraginau.

– Antroje... *Likimo krikštamotės Moiros atėjo jo aplankyti ir perspėjo: jei nuodėgulis židinyje virs į pelenus, jos sūnus irgi mirs. Tuomet Altėja ištraukė jį iš židinio ir užgesinusi paslėpė skrynioje. O Meleagras, nuvykęs medžioti į Kalidoną, nužudė savo dėdes – Altėjos brolius. Tai sužinojusi, Altėja labai įniršo, ištraukė iš skrynios nuodėgulį, nuo kurio priklausė sūnaus gyvybė, ir švystelėjo į ugnį. Tą pačią akimirką Meleagras mirė...*

– Manau, jau grįžo, – tarstelėjau bičiuliui.

– Trečia visai trumpa, – atšovė tas.

– Tai greičiau. Skaityk.

– *Keltų tautosakoje Odinas tapatinamas su Artu, arba Artūru; aiškiausias to pavyzdys – Normandijos „chasses du roi"**. *Anot Dontenvilio***, *už visų jų slypi Meleagro mitas.*

– Skaitymai prasideda dešimtą, – išgirdome tuo pat metu iš apačios.

Jei rašytume XIX amžiaus romanistų stiliumi, kurį taip mėgo dėdė – pastarasis buvo stambus, apkūnokas, tamsaus gymio ir gražiai pliktelėjęs, šeštą dešimtį pradėjęs vyras, paprastai vilkintis mėlynos ir geltonos spalvos drabužiais. Karikatūroje,

* Medžioklė su karaliumi. (Pranc.)

** Henry Dontenville (1888–1981) – prancūzų mitografas, Prancūzijos mitologų draugijos įkūrėjas.

pasikabintoje bibliotekoje, jis buvo pavaizduotas pusiau kaip *bon vivant*[*], pusiau kaip romėnų senatorius, bet ji neišryškino svarbiausio – jo mažų juodų gyvybingų akių. Dėdė niekada neatrodė nusivylęs arba skeptiškas, kaip gyvenimo išvargintas ir nieko nebenorintis žmogus, priešingai – į viską žvelgdavo pašaipiai ir linksmai, kaip pirmąsyk į vakarėlį atėjęs žmogus. Iš tos pakilios dvasios, atsispindinčios jo akyse, – ir šie skaitymo užsiėmimai, ir ceremonijos, ir toji ryškiaspalvėmis lemputėmis apšviesta palmė; tai jo kova su vulgariu gyvenimu, kurį jam primetė pasaulis.

– Kam reikia tų programų? – paklausė dėdė šypsodamasis ir priėjo prie mūsų. Bet atsakyti nereikėjo, ir jis pasveikino mus apkabindamas ir juokaudamas.

– Pasakysiu dar kai ką, – kalbėjo. – Tai, ką perskaitėte, jau pernykštis sniegas. Dabar jau nesišaipyčiau iš to, kuris sugeba taip puikiai plagijuoti.

– Jau supratome tavo pasikeitusį požiūrį į plagijavimą. Tiesą pasakius, ne juokais nustebome, – pasakiau.

– Bet iš kur tai žinote?

– Taigi iš rašto, kurį palikai pašto dėžutėje, dėde.

– Ak! Tiesa! Taip džiaugiuosi, pakeitęs nuomonę, kad negaliu susilaikyti ir bet kokia proga pasigirti; bet apie tai pasikalbėsime vėliau. Einu, paruošiu pusryčius.

Tai pasakęs, dėdė tyliai nusijuokė.

– Jis kažką slepia, – pasakiau bičiuliui, kai dėdė šmurkštelėjo į virtuvę.

– Plagijavimas – višta, dedanti auksinius kiaušinius! Ir tai neginčijamas faktas! – išgirdome jį šūktelint.

Per pusryčius plepėjome apie kasdieninius dalykus. Kai ant padėklo jau nebeliko nei raguolių, nei spurgų, įsipylėme po antrą ar trečią puodelį kavos, prasidėjo skaitymai.

* Gero gyvenimo mėgėjas. (Pranc.)

Aš pirmas skaičiau keturis apsakymus: *Hansą Menšerį*, *Kaip per penkias minutes parašyti gerą istoriją*, *Klausą Haną* bei *Dvyniai Margaretė ir Hainrichas*. Paskui teko eilė mano bičiuliui, jis perskaitė apsakymą *Aš, Žanas Batistas Argus*. Galiausiai naują teoriją pateikė dėdė tekste, pavadintame *Trumpas metodo, kaip išmokti gerai plagijuoti, paaiškinimas ir dar vienas pavyzdys*.

Pabaigos žodis ir vėl turės palaukti. Toliau ieškoti būtų netikslinga, kol neužrašiau minėtų istorijų.

Hansas Menšeris

Hamburge, netoli Bineno ežero, yra toks apleistas namas, toje miesto dalyje išsiskiriantis iš visų, ir, atrodytų, negyvenamas, jeigu ne darželyje žydinčios rožės, kurios stengiasi prasiveržti pro geležinę tvorelę Fertrybo gatvėje, vedančioje nuo ežero iki Aichendorfo aikštės.

Iš smalsumo stabtelėjusio vaikštinėtojo dėmesį patraukia aptrupėjusios sienos arba nublukusi laukujų durų ir langų spalva, ir jis pajunta, kaip nykuma, visada lydinti apleistus namus, beldžiasi ir į jo širdį, galbūt tokią pat vienišą ir apleistą. Tačiau prie namo nėra nei jokios skulptūros, nei iškabos ar ženklo, kas galėtų sužadinti jo smalsumą, taigi, vaikštinėtojas truputį pailsi, pagalvoja, kokie gražūs čia kažkada turėjo būti gėlynai, ir patraukia gatve toliau, prieina ežero krantą, atsisėda prieplaukoje ir žvelgia į trapius burlaivius, kaip jie lengvai slysta ežero paviršiumi ir šokteli nuo motorinės valties vandenyje sukeltų bangų; ir, vos juos pamatęs, dar Fertrybo gatvei nesibaigus, apleistąjį namą visiškai pamiršta. Taip ir praleidžia progą sužinoti, kad jame gyveno dailininkas Hansas Menšeris ir būtent tame sode 1923 m. liepos 27-osios rytą buvo rastas negyvas.

Jeigu vaikštinėtojas būtų buvęs bent kiek smalsesnis, jeigu jam būtų buvę be galo įdomu sužinoti, kodėl tas namas toks apleistas, būtų pradėjęs apie jį klausinėti, ir galbūt kas nors – kaip padariau aš tą liepos rytą, – pasirausęs atmintyje, bet niekaip nesugebėjęs prisiminti, būtų pataręs kreiptis į centrinę miesto biblioteką.

– Jeigu norite sužinoti, kas atsitiko Menšeriui, pasidomėkite to meto spaudoje. Kas nors apie tai neabejotinai parašyta.

| ---

Taigi, vaikštinėtojas pasinaudotų šiuo patarimu, nes jis, kaip ir bet kuris išėjęs pasivaikščioti žmogus, ieškojo ko nors, kas paįvairintų kasdienybę, dorai nesuvokdamas, kas tas „kas nors" turėtų būti, taigi, sekti dailininko Hanso Menšerio pėdsakais jam atrodytų puikus būdas praleisti popietę. Vadovaudamasis šia prielaida, vaikštinėtojas, negaišdamas laiko, susirastų bent vieną iš daugelio laikraščių, aprašiusių įvykius Fertrybo gatvėje kitą dieną po dailininko mirties.

„Hansas Menšeris – perskaitytų vaikštinėtojas, išsirinkęs tą patį laikraštį *Bild Zeitung*, kurį išsirinkau aš, – dailininkas ir buvęs artimas Munko* bičiulis, nepatvirtino lūkesčių, kuriuos kėlė jo darbai iš pradžių. Drįstame teigti: Menšerį kaip tapytoją praradome jau tuomet, kai jis išprotėjo ir tapo pajuokos objektu tiems, kurie jį matė tapantį savo namų sodelyje."

Pirmas vaikštinėtojo, o dabar skaitytojo, įspūdis – nusistebėti. Galimas daiktas, jis prisimintų ir kitus dailininkus, kurių genialumas buvo tik per plauką nuo beprotybės, bet jų darbai nuo to nenukentėdavo – netgi priešingai, – todėl jam būtų buvę įdomu sužinoti daugiau smulkmenų, kas, anot žurnalisto, kankino Menšerį; beprotybė, ne tik sužlugdžiusi jį kaip dailininką, bet ir pavertusi žmonių pajuokos objektu.

Žinoma, straipsnyje šių smulkmenų netrūks. Priešingai, vaikštinėtojas, kuris žino, koks varganas ir apgailėtinas yra gyvenimas, ir kaip nemalonu raustis tame varge, būtų priverstas nekreipti dėmesio į daugumą paskalų, kurių bus gausu nesąžiningo metraštininko rašinyje, nes tai paplitęs eilinių žmonių požiūris į kitokius, negu jie. Kai vaikštinėtojas pagaliau rastų konkretų faktą, patvirtinantį, kad Menšeris išprotėjo, tai tas faktas

* Edvard Munch (1863–1944) – norvegų dailininkas; jo darbai priskiriami simbolistiniam menui.

pasirodytų esąs paprastas, nes paaiškėtų, kad beprotybė – tai tik dailininko požiūris; ir mūsų dienomis tai yra įprasta – tapyba visiškai remiasi vaizduote.

„Daugelis šia gatve einančių Hamburgo gyventojų žino, – rašo žurnalistas, – kad dailininkas nesugebėjo matyti to, kas buvo jam prieš akis. Atidžiai apžiūrėjęs rožynus, teptuku padarydavo keletą eskizų, o vėliau jie tapdavo Viduržemio pakrantės peizažais, pavyzdžiui, migdolmedžių giraitėmis. O kai žiūrėdavo į Fertrybo gatvę, drobėje atsirasdavo ne ji, o Graikijos aikštė arba koks nors kitas egzotiškas peizažas. Bet ne tai buvo blogiausia..."

Iš tikrųjų, blogiausia buvo ne tai. Blogiausia žmonės – tie nuobodžiaujantys miestelėnai – kurie be paliovos klausinėdavo, sustoję prie vartų, o nelaimingasis Hansas – nes juk nelaimingas yra tas, kuris nesuvokia kitų klastos, – pasakodavo, tarsi *iš tikrųjų stovėtų ant Viduržemio kranto arba Graikijos mieste, iš tikrųjų visa savo siela ir kūnu netgi kalbėdavo kažkokia italų ar graikų kalbų tarme*... Kursyvas, žinoma, yra apžvalgininko.

Blogiausia, kad Hansas Menšeris virto tuo, ką anglai vadina *village character**, ir kad dėl to – leidžiu pasisakyti apžvalgininkui – „niekas nesusimąstė apie pasekmes, kurias gali sukelti toks atotrūkis nuo tikrovės". Pasekmės – tai tragiška jo mirtis tą liepos rytą.

Bild Zeitung apžvalgininkas atsitikimo aplinkybes aprašo su neslepiamu *joiese***:

„Per pastaruosius metus daugelis einančių Fertrybo gatve pastebėjo, kad Menšerio tapyba apsiribojo viena vienintele tema. Jis visada vaizdavo kokį nors Arabijos miestą... Baltos gatvės, mečetės, medresės, tunikomis vilkintys vyrai, veidus prisidengusios

* Kaimo kvaišelis, keistuolis. (Angl.)

** Su džiaugsmu, pasitenkinimu. (Pranc.)

moterys... Tokie buvo jo paveikslai. Podraug su šia manija jį užvaldė gana neįprastas džiūgavimas, kurį daugelis palaikė patologija. Paklaustas apie jo priežastis, tapytojas savo dvasinę būseną apibūdino atvirai ir paprastai. Jis pareiškė užmezgęs meilės ryšius su Nabila: su ta moterimi jis susipažino Chadigo mieste, kurį vaizdavo savo paveiksluose. Jei kas nežino, tai Chadigas yra Arabijos pakrantės miestas."

Įsivaizduoju kalbantį Menšerį ir klausytojų veidus už sodo pinučių. Negaliu pakęsti šios vizijos. Ji mane skaudina ir trikdo. Gerai pagalvojus, Menšeris galbūt iš tiesų buvo beprotis, nes tik bepročiai gali taikstytis su pašaipiomis pašnekovų šypsenomis.

„Iš visko sprendžiant, – rašo apžvalgininkas, ir nesunku įtarti, kad ir jis pašaipiai šypsosi, – Menšerio ir Nabilos santykiai buvo labai aistringi. Vienas senas tapytojo bičiulis (jo vardą privalau laikyti paslaptyje) pripažino, kad Menšeris jam pasakojo visas šio aistringo ryšio smulkmenas, nepraleisdamas ir pačių intymiausių; šių smulkmenų dėl suprantamų priežasčių čia negalime atskleisti."

Apžvalgininkas ir vėl pabrėžia, ką buvo rašęs anksčiau: „Kaip pasakojo vienas jo jaunystės draugas, apie Nabilą dailininkas kalbėdavo taip, tarsi *iš tikrųjų* būtų *kūnu ir siela* susijungęs su ja kur nors Chadige. Galimas daiktas, Menšeris ir pasimirė, tuo įtikėjęs... Kaip mirė arba buvo nužudytas – dar nevisiškai aišku."

Galiausiai apžvalgininkas priartėjo prie tos vietos, kurią buvo geriausiai įvaldęs. Puikiai žinodamas, kad straipsnio skaitytojai bus dėkingi už tokiam liūdnam įvykiui tinkantį gailestingumo ir užuojautos kupiną toną, jis stengėsi iš paskutiniųjų.

„Prieš kelis mėnesius, – rašo jis, – dailininko elgsena labai pasikeitė. Širdyje nebeliko džiaugsmo. Priešingai, atrodė nervingas ir išsigandęs. Jeigu kas nors norėdavo sužinoti tokio pokyčio priežastis, Menšeris atsakydavo: labai nusižengė seniesiems

arabų papročiams – jie draudžia ne tik kūniškus priešvedybinius santykius, bet ir visokį užsieniečio ir arabės bendravimą; Nabilos šeima juodu susekė ir pasirengusi jį nužudyti.

Nenuostabu, kad šia istorija niekas netikėjo, bet daugybė žmonių gailėjosi kančių gniuždomo Menšerio. Ne vienas vis tiek tikėjosi, kad tai praeis, jis vėl bus linksmas ir laimingas. Deja, išėjo visai priešingai. Menšerio baimė virto panika, ir, apimtas jos, lakstydavo po sodą ir rėkdavo kaip pamišęs. Menšeris meldė pagalbos žmonių, kurie jį stebėjo iš už anapus tvoros, neišmanydami, kuo jam padėti, ir nežinojo, ar juoktis, ar verkti. Dabar jau aišku, kad vertėjo verkti: Hansas Menšeris jau nebegyvas. Vakar, liepos dvidešimt septintosios rytą, rastas sode mirštamai subadytas. Jo gyvybės siūlą nutraukė – šis faktas buvo aptartas visose kavinėse – arabiškas, ilga geležte ir damasko rankena, durklas."

Vaikštinėtojas nesijaučia nusivylęs, kad apsilankė bibliotekoje. Jis įdomiai praleido popietę ir turės ką papasakoti per vakarienę. Gerai nusiteikęs, nulipa laiptais ir įsimaišo į minią.

Deja, to vaikštinėtojo nelydėjo tokia sėkmė, kokia lydėjo mane; man nusišypsojo laimė pasekti Menšerio istoriją iki pabaigos – netrukus čia aprašysiu.

Buvusio teisėjo sykį buvau pakviestas pasisvečiuoti. Jis prasitarė rašąs knygą apie neišspręstus teisinius atvejus, ir man toptelėjo paklausti apie išprotėjusio dailininko bylą, kurioje kaip nužudymo įrankis buvo minimas arabiškasis durklas.

– Iš tikrųjų ši byla nebuvo išspręsta.

Pamatęs, kad lyg ir laukiu aiškesnio atsakymo, teisėjas pakvietė į biblioteką. Susiradęs spintoje archyvą, įdavė voką su antspaudu. Man sudrebėjo rankos: antspaudas buvo su arabiškaisiais rašmenimis.

– Paskaitykite, – paragino teisėjas.

Laiškas buvo surašytas anglų kalba – puikiu jos mokėjimu negaliu pasigirti – tačiau pakako, kad perskaitęs supraščiau: Chadigo policija reikalauja informacijos apie Vokietijos pilietį Hansą Menšerį. Prašymas pateiktas remiantis informacija, kad Nabila Abavati jų biurui pateikė skundą, jog minėtą Vokietijos pilietį 1923 metų liepos dvidešimt septintosios naktį nužudė trys jos šeimos nariai.

– Tai kaip buvo iš tikrųjų? – paklausiau.

– Matyt, pamiršote, kad mane domina tik neišspręstos bylos, – nusišypsojo teisėjas. Paskui priminė, kad jau metas grįžti į svetainę.

Kaip parašyti istoriją per penkias minutes

Norint parašyti istoriją per penkias minutes būtina turėti – žinoma, be plunksnakočio ir popieriaus, – nedidelį smėlio laikrodį, kuris padės ne tik suvokti laiko tėkmę, bet ir šio gyvenimo tuštybę, beprasmius dalykus; kartu – konkrečias pastangas. Tik jokiu būdu nesumanykite atsisėsti priešais šiuolaikines vienspalves ir vienodas sienas; tegu žvilgsnis nuklysta į atvirą erdvę, atsiveriančią pro langą, į dangų, kuriame, piešdami geometrines figūras, laimingi skrajoja kirai ir kitokie nedideli paukščiai. Patartina, bet ne primygtinai, klausytis muzikos, kokios nors dainos nesuprantama kalba, pavyzdžiui, baskų. Paskui nerkite į savo vidų, įsikibkite į savo uodegą, savo ypatinguoju teleskopu pažvelkite ten, kur tylutėliai dirba viduriai, pasiteiraukite, ar jūsų kūnui nešalta, ar jis nejaučia troškulio, šalčio ar kitokio nepatogumo. Jeigu atsakymas bus teigiamas, jeigu, sakykim, kažkur niežti, pasistenkite dėl to nesirūpinti – juk būtų keista, kad darbą atliktumėte tuoj pat. Žvilgtelėję į smėlio laikrodį, apatinėje dalyje dar beveik tuščią, įsitikinkite, kad dar nepraėjo nė pusė minutės. Tik nepradėkite nervintis. Mažais žingsneliais arba koja už kojos, jeigu taip norisi, eikite į virtuvę. Atsigerkite vandens – jeigu jis ledinis, nepraleiskite progos suvilgyti kaklą – ir, prieš sėsdamasis prie stalo, dar nusišlapinkite (savaime suprantama, tualete, nes šlapintis prieškambaryje literatūrai iš principo nepritinka).

Kirai ir žvirbliai tebenardo danguje, storasis žodynas irgi tebestovi savo vietoje – lentynoje iš kairės. Jį paimkite labai atsargiai,

tarsi būtų įelektrintas arba trapi šviesiaplaukė. Tuomet, atidžiai klausydamasis, kaip plunksnakotis krebždena popierių, parašykite sakinį: *Norint parašyti istoriją per penkias minutes reikalingas...*

Štai jau turite pradžią, o tai – visai nemažai, nors praėjo tik dvi minutės, o jūs turite ne tik pirmą sakinį, maža to – tame storame žodyne, kurį laikote kairėje rankoje, turite viską, ko trūksta. Toje knygoje yra viskas viskas, ko reikia; patikėkite, tų žodžių galia yra begalinė.

Atsiduokite polėkiui ir įsivaizduokite, kad esate iš raidžių sutverta moteris arba vyras, tiksliau sakant, iš ženklų sukurtas golemas. Tegu jūsų raidės pasitinka žodyne miegančias savo seseris, kaip viena nuo kitos aktyvuojasi dinamito kasetės.

Kažkiek jums skirto laiko jau praėjo, tačiau laikrodis patvirtins, kad praėjo tik pusė.

Ir staiga lyg klajojanti žvaigždė prabunda pirmoji sesuo ir susiranda jus, įsismelkia į mintis ir klusniai įsitaiso. Turite nedelsdami užrašyti šį žodį; užrašyti didžiosiomis raidėmis, nes jis išaugo keliaudamas. Tai trumpas, lankstus ir greitas žodis – TINKLAS.

Jis įspėja kitus žodžius, ir kambaryje įsivyraus krebždesys, girdimas pravėrus piešimo klasės duris. Netrukus dešinėje rankoje atsiras kitas žodis: ak, mano drauge, jūs tapote žiniuoniu, nė pats to nesuvokdamas. Antras žodis atsargiai nusliuogia plunksna, murkteli į rašalinę ir virsta kažkokiu išraitymu. Taip pasirodo žodis RANKOS.

Įsivaizduok, kad atplėši netikėtą voką; patrauk už šio siūlo galo (atleisk, pradėjau tujinti, bet, galų gale, keliaujame petys į petį, taigi, patrauk už siūlo galo, tarsi atplėštum netikėtą voką. Pasveikink naują peizažą, naują sakinį, kuris atėjo, supakuotas skliaustuose (*Šiuo plačiu tinklu prisidengiau veidą tą dieną, kai jie nudegino man rankas*).

Štai ką tik praėjo trys minutės. Bet, žiūrėk: prie to, kas parašyta anksčiau, staiga susirenka daugiau, ištisa daugybė maldų,

kurias it naktines plaštakes vilioja žibalinės lempos šviesa. Privalai pasirinkti; žinoma – sunku, bet privalai pasirinkti. Tad gerai pagalvok ir atverk naujus skliaustus: (*Žmonėms kėliau gailestį. Manęs gailėjo ypač dėl to, kad manė, jog apdegė ir veidas; aš tvirtai tikėjau, kad toji paslaptis mane pakylėjo aukščiau jų, nes taip buvo pasityčiota iš jų gašlumo*).

Tau liko dar dvi minutės. Žodynas jau nebereikalingas. Negaišk su juo laiko. Tik įsijausk į savo susidvejinimą, į užkrečiamą žodžių ligą, kurios požymiai nenumaldomai stiprėja. Prašau – negaišdamas užrašyk trečią sakinį: (*Jie žino, kad buvau graži moteris, ir dvylika vyrų kasdien man atsiųsdavo gėlių*).

Užrašyk ir ketvirtą, nekantriai minantį ant kulnų pastarajam: (*Vienas iš tų vyrų nusidegino veidą, manydamas, kad būsime lygūs skaudžioje padėtyje. Laiške įtikinėjo: dabar mes esame lygūs; mano poelgį priimk kaip meilės įrodymą*).

Štai pradeda byrėti paskutinė minutė, kai užrašai priešpaskutinį sakinį: (*Daugybę naktų karčiai raudojau. Dėl savo išdidumo ir meilužio nusižeminimo; maniau, teisingumo dėlei ir aš turiu pasielgti taip pat – nusideginti veidą*).

Paskutinį sakinį privalai užrašyti greičiau nei per keturiasdešimt sekundžių, nes laikas baigiasi: (*Bet ne dėl kankinamo skausmo ar kokios baimės to nepadariau, supratau: taip aistringai prasidėjęs meilės ryšys ilgainiui tikrai pasidarys daug nykesnis. Kita vertus, negalėjau leisti, kad jis sužinotų mano paslaptį, tai būtų pernelyg žiauru. Todėl tą naktį nuėjau pas jį. Jis taip pat buvo prisidengęs šydu. Apnuoginau krūtis, ir mes mylėjomės tyloje; jis buvo laimingas, kai persmeigiau šiuo peiliu jo širdį. Dabar man lieka tik apraudoti savo nelaimingą dalią*).

Sulig ta akimirka, kai laikrodyje išbyra paskutinė smiltis, skliaustai užsidaro – istorija baigta.

Klausas Hanas

Brėško antras rugsėjo mėnesio rytas, buvo pirmadienis, ir Klausas Hanas atsimerkė be galo nustebęs, kad visi trys žadintuvai, sustatyti eilute ant kilimo jo kambaryje, jau buvo pradėję čirkšti: pirmiausia vienas, paskui ir kiti du, primygtinai reikalaudami keltis ir skubėti į darbą – kaip visada ir kuo greičiau.

Laikrodžiai rodė penkiolika minučių po penkių, ir toji žinia buvo rėksminga ir nemaloni.

Klausas Hanas piktai atsiduso ir vėl užmerkė akis, pagaliau kaip reikiant suvokęs savo padėtį. Laikrodžiai neturėjo jo prižadinti; tik ne tą pirmadienį, rugsėjo antrąją. Kaip tik tą dieną jis buvo nutaręs Pakeisti savo Gyvenimą; tą dieną jam sukako keturiasdešimt septyneri, ir turėjo prasidėti jo Naujas Didysis Etapas. Ne, jokiu būdu; tie trys laikrodžiai, žadindavę iš visuomet sunkaus miego, čirškė visai ne jam norint, o dėl vakarykščio aplaidumo. Ištraukęs rankas iš po patalų, net neįsijungęs šviesos pradėjo grabalioti po kilimą laikrodžių, tačiau, vos nuspaudęs pirmą, sumanymo atsisakė ir vėl griuvo į lovą. Galų gale, jam visai patiko tie ritmingi pypsėjimai. Pabrėžė išgyvenamos akimirkos svarbą ir padėjo stipriau pajusti tvirtą apsisprendimą; žinoma, sumanyta gerai – pradėti Naują Etapą. Tegu sau skamba, tegul pypsi, skelbdami tas penkiolika minučių po penktos ryto, įsakmiai liepia keltis, nors jis baisiai nori miego, nes reikia eiti į darbą. Žadintuvai daugiau neberūpėjo. Jau nebebuvo jiems pavaldus. Tegu sau skamba. Nei dabar, nei ateityje daugiau nebepaklus.

– Klausai, kas gi tau gali sutrukdyti pasivolioti lovoje? – vidiniu balsu paklausė jaunylis brolis Aleksanderis. Jam visada

sakydavo, kad Aleksanderis seniai miręs – nuskendo Elbėje tarp meldų, kai su mokyklos draugais jie buvo ekskursijoje. Netikėjo tuo. Žinojo: Aleksanderis tik pakeitė buvimo vietą. Nuo tos dienos jis gyveno Klauso viduje ir retsykiais – ypač Klausui svarbiomis akimirkomis – su juo kalbėdavosi. Labai džiaugėsi, girdėdamas vaikišką brolio balsą, ir beveik visada paisydavo patarimų. Labai nuoširdžiai jį mylėjo.

– Niekas, Aleksanderi. Niekas negali sutrukdyti, – šypsodamasis atsakė Klausas. Paskui apsivertė ant kito šono ir užmigo.

Praėjo kelios valandos, kai saulė pakuteno veidą ir akis, išplėšė iš antro įmigio, ir jis kone išsyk pajuto prieštaringų jausmų antplūdį. Pasijuto džiugus, laimingas, nes toks nubudimas tik patvirtino pasikeitusio gyvenimo tikrumą; deja, čia tūnojo ir baimė. Buka, neapibrėžta baimė, pamažu stiprėjanti visą dieną, kaip stiprėja galvos skausmas, kol galiausiai pasidaro nepakenčiamas. Ką žada ateitis? Ar suteiks visko, ko reikia? Jis negalėjo to žinoti, o ir Aleksanderis neskubėjo duoti atsakymo; bet Klausas buvo linkęs manyti teigiamai: pastarųjų mėnesių darbas pagaliau atneš vaisių. Svarbiausia dabar nepasiduoti, kad neužvaldytų baimė. Jau buvo rugsėjo antrosios rytas. Dar dvidešimt keturios valandos – ir jam jau nebegrės joks pavojus.

Klausas Hanas pakėlė žaliuzes ir pamatė, kad jo Apsisprendimo Dieną danguje – nė debesėlio. Tai atrodė geras ženklas. Po baltos spalvos žydra jam patiko labiausiai.

– Klausas Hanas? – paklausė, išėjęs iš kambario ir pasukęs į svetainės vidurį.

Didžiajame svetainės veidrodyje matė save visu ūgiu, nuo galvos iki kojų. Veidrodis – ovalo formos – sukiojosi ant medinės ašies. Šį rytą jis buvo pasuktas į priekį, todėl Klausas atrodė mažesnio ūgio, negu iš tikrųjų.

Atvaizdas šypsodamasis linktelėjo.

– Ką gi, tada – nuoširdžiausiai sveikinu, – pasakė nusilenkdamas.

Figūra veidrodyje paskubomis linktelėjo ir į jį įsistebeilijo – įdėmiai ir su neslepiamu smalsumu. Taigi, neliko jokių abejonių: jam – keturiasdešimt septyneri. Apie tai bylojo raukšlės, išdavė žilstelėję smilkiniai, netgi išraiška. Gerai pagalvojus, atrodė absurdiška, nes buvo gan sunku nugyventus metus vadinti gyvenimu. Na, kurgi tie įvykiai, turėję užpildyti gyvenimą? Jis jų nematė, ir netgi Aleksanderis nelabai galėjo padėti išspręsti šią užduotį: brolis – iš tiesų tik vaikas – nieko nežinojo apie laiko tėkmę. Gaila, tačiau skaičiai nemelavo. Jam sukako keturiasdešimt septyneri. Galbūt jau kiek per vėlu gyvenimą keisti.

– Ar jau per vėlu, Klausai? – pasiteiravo veidrodžio.

Veidrodis nusisuko, ir į klausimą niekas neatsakė. Iš gatvės atsklido šimtų automobilių signalų kriokimas.

– Tai mašinų grūstis, Klausai, – pasakė Aleksanderis.

– Gražus vaizdelis, ar ne? – pridūrė vėliau, kai Klausas atidarė langą ir pažvelgė gatvėn.

– Tikrai taip, Aleksanderi, – pritarė.

Automobilių apsupti, Bulachvego gatvės šviesoforai beviltiškai mirksėjo akimis: žalia–raudona, raudona–žalia. Prie jo namo laiptinės duonos išvežiotojas keiksnojo kamšalynę, kurioje jo furgonėlis įstrigo tarp dviejų autobusų.

Įsižiūrėjęs į furgonėlį, Klausas Hanas pagalvojo, kad jau trečią sykį: pirmiausia – žydras dangus, paskui – žadintuvai – rūpestingasis likimas – jam siunčia ženklus, kurie padės įvertinti naujojo gyvenimo būdo privalumus. Jis irgi toje praeityje, nors jos ką tik atsisakė. Buvo varganas duonos išvežiotojas; nuo šeštos ryto iki penktos popiet kiekvieną dieną, įskaitant ir šeštadienius. Kaip tik tai ir sudarė didžiąją jo gyvenimo dalį – išvežioti duoną: kasdieninę – į parduotuves, ypatingą ir pagal užsakymus –

į ponų namus prabangiuose miesto rajonuose. Ir tos spūstys, dėl kurių visada užsitęsdavo darbo diena, jam buvo puikiai pažįstamos. Ir jis šį pirmadienį būtų galėjęs atsidurti tokioje pat padėtyje, kaip šis duonos išvežiotojas: apimtas nevilties, rėkavo ir blaškėsi. Tačiau visi trys žadintuvai rodė dešimt minučių po dešimtos, o jo ten nebuvo. Klausas buvo ne gatvėje, o namie. Maža to: ir telefonas buvo išjungtas. Niekas jam nepaskambins. Niekas nepaklaus, kodėl neatėjo į darbą. Likimas buvo palankus tiems, kurie turėjo drąsos įrodyti ryžtingumą, o jis turėjo. Jis niekada negrįš į furgonėlį.

Rugsėjo antroji turėjo būti kitokia. Viskuo, net mažiausiomis smulkmenomis, todėl įprastą dušą Klausas Hanas pakeitė tonizuojamąja vonia ir dvidešimt trijų laipsnių vandeniu. Paskui pusryčiavo – arbata su skrebučiais ir sviestu, – nuogas atsisėdęs ant sofos svetainėje, spiginant saulei. Norėjo neskubėdamas išdžiūti saulėje. Nuo šios dienos taip gyvens visada, saldžiai ir neskubriai, kaip snūduriuojanti, tėkmei pasidavusi žuvis.

Baigęs pusryčiauti, įsijungė laidinį telefoną ir išsikvietė taksi. Dar ne visai nudžiūvus kūnui, apsirengė ir išėjo.

Po pusvalandžio išlipo Kylerio aveniu, kur prabangiausios parduotuvės. Paprašė parodyti brangių drabužių, ir pardavėja paklausė, kokie drabužiai domina. Ji žvelgė per akinių viršų ir kalbėjo nebe tuo nuobodžiaujančios tonu, kaip jį pasveikino.

Klausas pasakė, kad nori atsinaujinti nuo galvos iki kojų. Jam reikėjo apatinių drabužių, kojinių, žydros spalvos marškinių ir batų, paskui – ir tai buvo svarbiausia – lengvos, baltos vasariškos eilutės. Be to, pageidavo taip apsirengęs išeiti į gatvę. Jeigu bus leista – pats nė kiek tuo neabejojo – čia paliks visus vilkimus drabužius.

– Tikrai norite baltos eilutės? Vasara juk nesitęs amžinai, – pareiškė pardavėja netikėtai draugiškai. Jos pirštas rodė į nediduką

kalendorių šalia kasos aparato. Artėjo ruduo, ir jis žadėjo būti šaltas.

– Vėžlių salose visada vasara, – atsakė Klausas, šyptelėjęs taip pat draugiškai.

– Klausai, kaip galėjai tai pasakyti? – netikėtai išgirdo. Aleksanderio tonas buvo sausas ir priekaištingas.

Šypsena nuo Klauso veido akimirksniu dingo. Vėžlių salos – toks kelionių agentūros šūkis – užrašas didelėmis raidėmis ant plakato su palmėmis puikavosi kone viso miesto reklaminiuose stenduose. Dėl jo neapdairumo pardavėja dabar žinojo informaciją, kuri kėlė grėsmę jo Naujajam Etapui.

– Klausai, pasielgei labai neatsakingai. Ši moteris prisimins atsakymą. Tikėkimės, jis nepasieks tam tikrų ausų, – sukuždėjo Aleksanderis.

Mažasis brolis buvo teisus. Jis norėjo gyventi ramiai, kaip snūduriuojanti žuvis, tykiai nešama srovės; tačiau net ir miegančios žuvys užsitikrina gerą savo sapnų pabaigą, nes viena jų smegenų dalis visada lieka budri. Jam vertėjo sekti jų pavyzdžiu. Nevertėjo užmiršti, kad yra ir kitokių žuvų – daug galingesnių už jį, jos būdrauja ir niekada nemiega; tos žuvys trenkia krauju ir gali atsekti jo pėdsakais. Privalo saugotis. Dar dvidešimt keturios valandos, ir jis bus laisvas. Iki to laiko reikia elgtis labai atsakingai.

– Kur einate? – sunerimo Klausas, pamatęs, kad pardavėja eina prie telefono, kabančio už persirengimo kabinos. Jo veidą kaustė baimė.

– Ji eina skambinti policijai! Klausai, nudėk ją! Nudėk tuoj pat! – suriko Aleksanderis. Kadangi jis tebebuvo vaikas, nemokėjo atskirti gėrio nuo blogio ir kartais elgdavosi neprotingai. Ypač tada, kai išsigąsdavo.

– Aleksanderi, nepaikiok! – savo ruožtu atkirto. Išpiltas prakaito, akimis nulydėjo pardavėją prie telefono. Bet ji tebesišypsojo. Neatrodė, kad būtų ką įtarusi.

– Krautuvėje visų drabužių nelaikome. Reikia pasiteirauti sandėlyje, – maloniai pasakė. – Ar turime žydros spalvos batelių? – paklausė vėliau, nuleidusi akis, prispaudusi ragelį prie lūpų.

Galvos linktelėjimu patvirtinusi, kad žydros spalvos batelių yra, pardavėja pakabino ragelį. Jis išeis iš parduotuvės apsirengęs taip, kaip nori. Po kelių minučių pardavėja sugrįš su visais jo užsakytais drabužiais.

Klausas pasinaudojo proga, kad pardavėja išėjusi, ir pasišnekėjo su mažuoju broliu. Nederėjo pamesti galvos ir leisti baimei užvaldyti, nes baimė – prasčiausias patarėjas: ji užgožė į laisvę vedančius kelius, net priešingai – nurodydavo vedančius tiesiai bedugnės link. Kita vertus, jis niekada nesielgdavo taip, kaip dabar, išplepėdamas apie tas vėžlių salas.

– Aleksanderi, tai tiesa. Paprastai elgiuosi išmintingai. Kitaip nebūčiau prieš šešis mėnesius užsisakęs lėktuvo bilietų.

Bet jau mojo pardavėja. Klausas nutraukė vidinį monologą ir nuėjo matuotis šviesiosios eilutės.

Iš parduotuvės išėjo jau po pusiaudienio, ir saulės spinduliai smigo tiesiai į Kylerio gatvę. Šaligatviai buvo pilni žmonių: pasklido iš biurų ir traukė į parkus prie Alsterio ežero.

Pasukęs priešinga kryptimi, Klausas žingsniavo į Šv. Povilo kvartalą, kur vienoje iš gatvių – Brauerštrasėje – buvo įsikūręs garsiausias mieste vyrų grožio salonas *Sebastijanas.*

Tuo keliu ėjo ne pirmą sykį, bet jau nuo pat pasivaikščiojimo pradžios neapleido jausmas, kad viskas – ką matė, ką girdėjo, ką jautė – buvo visiškai nauja ir visiškai kitaip.

Tačiau jo laimė, kad naujiena slypėjo ne supančioje aplinkoje, o jame pačiame. Todėl, kad šios rugsėjo antrosios Klausas Hanas neturėjo nieko bendra su anuo buvusiu duonos išvežiotoju, kuris laisvomis šeštadienio popietėmis užsukdavo į saloną užsisakyti pigiausių paslaugų. Įspūdį ypač sustiprino jo paties

atvaizdas, kai žvilgsniu užkliūdavo už veidrodinių vitrinų, nes visa daugybė rodė tą patį: pasiturintį žmogų, vilkintį balta eilute, besimėgaujantį vasarišku pasivaikščiojimu.

– Klausas Hanas? – paklausė stabtelėjęs.

Aleksanderis perspėjo, kad kalbėtis su gėlių parduotuvės vitrina – per daug įžūlu – juo gali pradėti domėtis praeiviai. Tačiau jam praeiviai – nė motais. Svarbiausias dabar tas naujas žmogus, prispaudęs prie krūtinės puokštę tulpių.

– Pasirodo, tu esi Klausas Hanas! – šūktelėjo, nutaisęs nustebusio veidą.

Figūra vitrinoje linktelėjo ir nusijuokė. Bet tai nebuvo kvatojimasis, o toks nestiprus, iš širdies gelmių kylantis virpėjimas, plitantis į išorę iki pat odos. Pagaliau jis atgaivino nuo šešerių ar septynerių metų slėptą juoką.

– Aleksanderi, tu nesijuoki? – paklausė jau žingsniuodamas.

– Nejau nematai, kad juokiuosi? – klausimu į klausimą atsakė brolis.

Prie *Sebastijano* grožio salono atsidūrė beveik nejučia. Džiaugsmas sutrumpino atstumą, o džiūgaujanti širdis nenuvargo.

Manikiūras, prancūziški kremai, importiniai rytietiški veido masažų būdai – štai kas buvo skelbiama plakate; žodis ***importiniai*** išsiskyrė ryškiu šriftu. Klausas susidomėjęs perskaitė sąrašą ir ryžtingai stumtelėjo salono duris. Nusiteikė išbandyti visus ir kiekvieną šios įstaigos siūlymą.

Jauna moteris nuvedė į patalpą, panašią į persirengimo kambarį.

– Padarykite mane aukštesnį, norėčiau būti toks, kaip jūs, – pašmaikštavo. Moteris iš tiesų buvo įspūdingo ūgio.

– Deja, kai ko šiuo metu atlikti neįmanoma, tačiau jus padarysiu labai gražų, – kalbėjo, veidą tepdama kažkokiu raudonu tirpalu. Jos tartis priminė netoliese esančių Šv. Povilo kvartalo kabaretų.

– To man visai pakaks, – nusileido Klausas. Po teisybei, visai netroško aukštesnio ūgio. Jeigu kelionių agentūros lankstinukas nemeluoja, vėžlių salos gyventojai gana nedidukai.

– Pirmiausia padarysiu viso kūno masažą. Pasikabinkite savo dailius drabužius ir atsigulkite čia, – liepė masažuotoja jau sausu profesionalo tonu.

Ji rodė vietas – *čia, štai ten* – teatriškais mostais, kaip stiuardesė lėktuve rodo atsarginio išėjimo duris.

Klausas atpažino šiuos judesius, ir mintys nuskriejo prie naktinės kelionės. Mąstė apie oro uostą ir lagaminus – juos ten nugabeno ir užregistravo dar vakar – ir apie dvidešimt į dovanų popierių suvyniotų juostų, sudėtų juose; ir apie dešimt tūkstančių markių, išmoningai sulankstytų kiekvienoje tų juostų. Dvidešimt diržų, du šimtai tūkstančių markių – tai lobis, užtikrinsiantis jo Naująjį Etapą.

Vėliau pagalvojo apie santaupas, leisiančias tam tikrą laiką to lobio neliesti tolimoje vėžlių saloje. Tenai, toli. Po aštuntos sutems, ir dangaus tamsą pradės skrosti raudona mirksinti lėktuvo šviesa.

Masažuotojos rankos grimzdo į jo kūną, sukeldamos nedidelius skausmingus spazmus, kurie galiausiai virsdavo maloniais. Jis užsimerkė, kad galėtų mintyse sekti lėktuvo skrydį iki pat nusileidimo vėžlių saloje. Tačiau širdis buvo perpildyta džiaugsmo, trukdė susikaupti. Klausą jis akino kaip saulė, kai žiūri tiesiai į ją.

Sulig apsilankymu *Sebastijano* grožio salone baigėsi visos pramogos, numatytos gimtadienio rytui. Vėl stovėdamas Brauerštrasėje, Klausas svarstė, kur link pasukti. Žvilgtelėjo į laikrodį. Buvo antra popiet.

– Aleksanderi, koks geriausias šio liūdno miesto restoranas? – paklausė, žvalgydamasis gatvėje, kuri šiuo metu atrodė tuštut tuštutėlė. Bet mažasis brolis apie šio pasaulio tuštybes nieko nežinojo, todėl nepratarė nė žodžio. – Gerai, važiuosiu į *Paryžių*, – šiek tiek pagalvojęs, nusprendė Klausas.

Restorane lankydavosi visi turtuolių rajono ponai, visi tie, kurie užsakinėdavo ypatingą duoną savo šeimos vakarienėms. Restoranas turėjo būti labai geras. Be to, įsikūręs miesto parke, ne per toliausiai nuo Brauerštrasės.

Klausas kilstelėjo ranką ir susistabdė taksi.

– Malonėkite į *Paryžių*, – apsimestinai vangiai paprašė vairuotojo. Stengėsi nuslėpti įprastą tarmę.

– Klausai, nebūtina persistengti. Nuo tavęs taip dvelkia kvepalais, kad niekam nekils abejonių dėl tavo visuomeninės padėties, – pasišaipė Aleksanderis ir sukikeno; Klausui tai atrodė ironiška.

Restorano salės erdvė buvo padalyta paauksuotomis kolonomis, o jos viduryje, aplinkui stiklinį akvariumą, pristatyta apie dvidešimt stalų. Pro langus buvo matyti jau raudonai nusidažę parko medžiai. Medžiaginės servetėlės – mėlynos, o staltiesės – baltos.

Klausas prisėdo prie stalelio visai šalia akvariumo, nugara į lankytojus. Valgydamas norėjo stebėti akvariume nardančias atogrąžų žuvytes.

– Aleksanderi, bus į naudą pratintis prie to, ką matysime vėžlių saloje, – pareiškė.

– Kuo jūs vardu? – staiga jis išgirdo pasitikintį savo balsą. Klausė padavėjo, ką tik jam atnešusio valgiaraštį.

– Marselis, mesjė, – atsakė padavėjas šiek tiek sumišęs.

– *Puiku*, Marseli. Patarkite. Šiandien mano gimtadienis.

| ---

Klausas skrupulingai tyrinėjo valgiaraštį. Nors skliaustuose smulkiomis raidėmis buvo nurodyta kiekvieno patiekalo sudėtis, daugumos ten esančių pavadinimų visai nesuprato.

– Mesjė, mūsų ruoštas *savarinas* yra tikrai puikus, – patarė padavėjas, sumurmėjęs keletą sveikinimo žodžių.

– Tegu bus *savarinas*.

Klausas norėjo surasti šį patiekalą valgiaraštyje ir pasižiūrėti, iš ko pagamintas, tačiau neaptiko. Jautėsi visiškai pasiklydęs tame keistame valgiaraštyje.

– Ar toks mėsos pavadinimas neatrodo šiek tiek keistai? – surizikavo paklausti.

– Atleiskite, mesjė, tai – žuvis. Bet jūs visiškai teisus. Pavadinimas šiek tiek keistas, – pritarė padavėjas, maloniai šypsodamasis.

– Žinoma, žinoma, – skubiai susigriebė.

– Klausai, apsijuokei, – tuomet išgirdo. Brolio balsas sausas, kaip visada, kai norėdavo jį įžeisti. Broliai mylėjo vienas kitą, bet kartais atrodė, kad Aleksanderis jo nesupranta.

– Juk žinai, ką pasakys Marselis, atėjęs į virtuvę, ar ne? – neatlyžo kimus brolio balsas. – Pasakys, kad žmogus, sėdintis prie akvariumo, yra apgavikas, netašytas, norintis apsimesti turtuoliu.

Rankas ir kaktą išmušė prakaitas. Jis vis dar bandė surasti tą *savariną*.

– Štai jis, mesjė, – pasilenkęs prie valgiaraščio, pagelbėjo padavėjas.

– Pats matau! – šiurkščiai atšovė Klausas. *Savarin scandinave avec brocoli d'aneth** buvo įrašytas atskirai, tarp dešimties tą dieną virtuvės šefo siūlomų patiekalų. Kaina privertė išsproginti akis. Jis kainavo dešimt kartų brangiau negu jo ankstesni ilgos ir ką tik pasibaigusios epochos patiekalai.

* Skandinaviškas žuvies keksas su brokoliais ir krapais. (Pranc.)

– Puiku. Atneškit, – liepė padavėjui. Bet buvo priblokštas tokio brangumo ir turėjo labai stengtis, kad tai liktų nepastebėta.

– Klausai, mąstai kaip bėdžius. Esi turtuolis, o mąstai kaip bėdžius. Niekada nepasikeisi, – sausai priekaištavo balsas.

– Užsičiaupk, Aleksanderi! – tiek metų jie kartu, bet jis vis dar negalėjo suprasti jaunylio brolio elgesio. Kartais jis be jokios priežasties pasišiaušdavo. Sakytum, patiktų skaudinti.

– Mesjė, o užkandai?

– *Crêpes de roquefort**, – atšovė Klausas. Net nelabai žinodamas, ko prašo.

– Baltojo vyno iš Reino slėnio? – padavėjas tebesišypsojo, bet jau ne taip nuoširdžiai, kaip anksčiau. Vieną akimirką Klausui pasirodė, kad žvilgsnyje šmėstelėjo pašaipa.

– Nuostabu! Štai ko iš tikrųjų trūksta! Reinvynio! – džiugiai suplojo rankomis Klausas. Tačiau džiaugsmas buvo apsimestinis.

Kai padavėjas pradingo už kolonų, Klausas bandė įsižiūrėti į parko medžius, kuriuose dar žaižaravo saulė, ir į atogrąžų žuveles akvariume, tačiau jam nesisekė nuvyti slogių minčių, vėl ir vėl kaip gyvas įrodymas sugrįždavo tas *savarin scandinave*. Juk visą rytą jautėsi lyg ramiai snūduriuojanti žuvis, kuria jis taip troško būti, ir tarėsi pakliuvęs į nestiprią srovę. Deja, tai buvo tik sapnas. Pakako šiek tiek sudrumsti vandenį, kad atsibustų ir suvoktų: iš tiesų jokios srovės nėra. Jis nebuvo nei jūroje, nei upėje; kaip tos restorano žuvelės lindėjo akvariume. Tik jo akvariumas daug mažesnis. Jis duso, pylė prakaitas.

– Tik per savo kvailą galvą, Klausai, – pareiškė sausasis balsas.

Aleksanderio priekaištai tik didino gniaužiantį nerimą, ir apsidžiaugė, šalimais išgirdęs padavėjo balsą. Atnešė butelį Reino slėnio vyno.

* Lietiniai blyneliai su mėlynojo pelėsio sūriu. (Pranc.)

– Mesjė, ar norite paragauti vyno?

Vynas buvo gintarinės spalvos. Klausas linktelėjo galva.

– Turite popieriaus? – paklausė, gurkštelėjęs ir įvertinęs vyno skonį.

– Popieriaus, mesjė? – padavėjo veidas aiškiai bylojo, kad nesuprato.

– Norėčiau parašyti keletą trumpų laiškelių. Negaliu gaišti laiko. Būtų gerai, bet negaliu.

– Dabar gerai, Klausai. Dabar kalbi kaip reikia, – išgirdo savyje ir patenkintas nusišypsojo. Aleksanderio balsas jau nebeskambėjo sausai.

– Ar atvirukai tiks? – paklausė padavėjas, eidamas prie akvariumo apačioje įrengtos indaujos. – Su restorano vaizdais, – pridūrė ir padėjo keletą ant stalo.

– Labai gerai, Marseli. Ačiū, tiks kuo puikiausiai, – pasakė Klausas, paėmęs butelį, įsipylė į taurę.

Pirmą užrašė įmonės personalo šefui. Reikėjo paaiškinti neatėjimą į darbą – kaip ir apsilankymą prabangiame restorane, – jis atskleidė savo skubų sumanymą tuoktis. Prašė suprasti ir tikino, kad į furgonėlį stengsis grįžti kaip galima greičiau.

Vis dėlto paskutinių dviejų eilučių tonas buvo visiškai kitoks. *Post scriptum* pridūrė: nemanau, kad užtruksiu ilgiau negu trisdešimt metų. Būčiau labai dėkingas, jei tuo metu jau būtumėt po velėna.

Viduje Klausas jautė Aleksanderio kikenimą. Jis puikiai pažinojo personalo vadovą ir galėjo įsivaizduoti, kaip, perskaitęs laišką, paleis kakarinę. Todėl ir parašė – kad bent trumpam apkartintų gyvenimą.

– Klausai, reikėjo jį pribaigti, – sukuždėjo Aleksanderis.

– Nutilk, kvailiuk, – paprašė Klausas, bet švelniai, kaip paprastai sakoma vaikams. Tas gintarinės spalvos vynas kėlė nuo-

taiką. Antrą laišką parašė kruopščiau: baigė tik tuomet, kai jau atnešė blynelius.

„Tavo žuvelis atsisveikina visiems laikams. Kai gausi šį laišką, jau būsiu labai toli. Žinau, kad nesuprasi, bet tai nesvarbu. Nesupranti, ir kas tas Aleksanderis, bet tai irgi nesvarbu. Manęs turbūt nepasigesi. Taip netgi geriau. Parašyčiau dar ką nors, bet rašyti nemokų. Gyvenk ir džiaukis."

Pasirašė, užpildė eilutę, kurioje turėjo būti adresas, ir davė padavėjui.

– Marseli, ar galiu paprašyti išsiųsti?

– Žinoma, mesjė. Rytoj pat nunešime į paštą.

– Dėkoju, Marseli.

– Manau, dar reikės vyno, mesjė, – pastebėjo padavėjas, mostelėjęs į butelį, – jau beveik tuščią.

– Taip, prašau atnešti dar butelį. Kai rašau, visada reikia truputį paskatos, – nusišypsojo Klausas. Padavėjas jam atsakė tuo pačiu ir supylė iš butelio likusį vyną.

Nei vynas, nei valgymas į gera neišėjo. Jautė vis stiprėjantį karštį ir, kai stengdamasis nuryti gabalėlį *savarino*, išsinėrė iš švarko, nepatenkintas pastebėjo, kad mėlynų marškinių pažastyse tamsavo prakaito dėmės. Jas aiškiai matė net iškreiptame atvaizde, atsispindinčiame paauksuotose kolonose.

– Atneškite sąskaitą! – staiga subliuvo, ir restorano lankytojai atsisuko. Tą pasibjaurėtiną *savariną* nutarė palikti ir kuo greičiau iš čia dingti. Trūko oro, jis tiesiog duso. – Marseli, sąskaitą! – vėl šūktelėjo.

Padavėjas atbindzino smulkiais žingsneliais, stengdamasis nuslėpti skubėjimą.

– Mesjė, jau norite išeiti? Daugiau nebegersite? – žvilgsnis išdavė išgąstį.

– Taip, jau noriu išeiti! – dešinioji Klauso ranka glamžė staltiesės kraštą.

– Meldžiu, palūkėkite. Tuojau pat atnešiu sąskaitą. Labai atsiprašau, mesjė.

– Atsiprašau, bet reikia grįžti namo, – atsiprašė Klausas, jau prislopinęs balsą. Pašūkavęs jautėsi tuščias ir bejėgis. Galva apsunkusi.

– Minutėlę, mesjė, tuojau grįšiu.

Galva buvo ne tik apsunkusi, bet ir svaigo. Sunkiai kilo nuo stalo. Porą sykių užkliuvęs už akvariumo, atsirėmęs į koloną, laukė, kol atneš sąskaitą.

– Gražios žuvytės, Marseli, labai gražios, – pasakė, kai padavėjas sugrįžo. Sumokėjo dviem dviejų šimtų markių banknotais. – Grąžą pasilikite, – pridūrė. Perviršis – keturiasdešimt markių.

– Koks dosnus pasidarei, Klausai! Iškart aišku, kad girtas. – Aleksanderis aiškiausiai tyčiojosi.

– Nuoširdžiai ačiū, mesjė, – pagarbiai linktelėjęs, pasakė padavėjas.

– Prašau nepamiršti atvirukų. Man tai labai svarbu. Tikrai, Marseli. Sentimentai. Juk žinote, kas tai yra.

Jis sunkiai tarė žodžius, liežuvis pynėsi.

– Nesijaudinkite, mesjė. Nepamiršiu. – Padavėjas pamažu ir švelniai jį stūmė durų link.

– Žinokit, kad vėžlių saloje, – pradėjo aiškinti Klausas, – žuvys daug gražesnės. Teisybę sakau. Neapsakomai gražios.

– Žinoma, mesjė. Gal pakviesti taksi? Jei norit, galiu. Nesunku.

– Galbūt tinkamai neįvertinau to *savarino*, Marseli. Atleiskite. Jei tik žinotumėt... – pasakė Klausas, nutaisęs sielvartingą miną. Tai, kad neįstengė baigti to patiekalo, pradėjo atrodyti labai reikšminga. Toji nesėkmė simbolizavo visas jo gyvenimo nesėkmes.

– Kitą dieną... Mesjė, užsukite kitą kartą. Pamatysite, tikrai patiks. Visiems gyvenime pasitaiko keistų dienų, – atsidūsėjęs nuramino padavėjas.

– Nemanau, kad turėsiu progą grįžti, Marseli. Sakau rimtai. Labai rimtai. Po kelių valandų...

– Užsičiaupk, Klausai. Tu tikras pusgalvis. Visada toks buvai, – išgirdo balsą savyje.

Klausas beveik jau buvo pasirengęs atskleisti padavėjui kelionės planus, netgi nepaisydamas Aleksanderio, tačiau jį sustabdė žvilgsnis į akvariumą. Susispietusios vienoje akvariumo pusėje, jį niūriai stebėjo žuvys. Net ir joms nepatiko toks elgesys. Kodėl tiek daug tauškia? Negi sunku tylėti? Jo smegenys buvo menkesnės už žuvies. Jis nesugebėjo išgirsti pavojaus ženklų.

Klausas pridėjo prie lūpų smilių.

– Užsičiaupk! – įsakė pats sau.

– Mesjė, ar norite, kad iškviesčiau taksi? – Neatlyžo padavėjas.

– *Merci beaucoup**, Marseli. Jūs labai malonus. Tiesą sakant, man truputį negera. – Padavėjas nukūrė prie telefono.

– Turbūt labai negera. Klausai, tu mane juokini, – pareiškė kimusis balsas.

– Aleksanderi, kartais būni toks žiaurus. Galų gale juk šiandien – mano gimtadienis, – verksmingu balsu pasiskundė Klausas.

Atogrąžų žuvys ir vėl nardė akvariume. Klausas suokalbiškai joms pamerkė.

– Bičiuliai, aš irgi mąstau! – pareiškė.

– Mesjė, taksi neužtruks. Jis lauks prie išėjimo į parko pusę, – pranešė padavėjas.

* Labai ačiū. (Pranc.)

– Labai ačiū, Marseli. Iš tikrųjų, – atsisveikino Klausas, pliaukštelėjęs jam per nugarą. Paskui klupdamas išsvirduliavo ir pasuko prie taksi. Po valandos pravėrė buto duris. Visą kelią važiavo atsidaręs langelius ir dabar jau nesijautė toks apsvaigęs. Džiaugėsi, kad viskas paruošta. Dalis pagrindinio bagažo buvo oro uoste. Visa kita – vienintelis kelioninis krepšys – lūkuriavo svetainės kampe. Liko šiek tiek atsipūsti ir atsisveikinti su šiuo pigiu butu. Jis nepatiko, bet, šiaip ar taip, čia gyveno tuos keturiasdešimt septynerius metus.

Prieš klestelėdamas į sofą, nunešė į svetainę visus tris žadintuvus ir spintoje susirado seną medžioklinį šautuvą, ten padėtą iš vakaro. Klausas jį pabučiavo ir nusijuokė.

– Klausai, tu visai girtas, – vėl prikišo kimusis balsas.

– Labai ačiū, – padėkojo šautuvui. Jį buvo nusipirkęs iš vieno draugo ir pasinaudojo tik vieną vienintelį kartą.

„Vakar ryte", – nustebęs pagalvojo. Atrodė, praėjo daug daugiau laiko, kai jis šautuvą panaudojo sulaikydamas banko valdytojo šeimą. Bet įsivaizdavo klaidingai: praėjo vos dvidešimt keturios valandos. *Skambinu iš jūsų namų. Turite žmoną ir dvi dukteris. Manau, bent dukteris mylite. Man reikia dviejų šimtų tūkstančių markių. Pats nuspręskite, ar jas man atnešite, ar ne. Verčiau niekam apie tai neprasitarkite, nes pamiršau perspėti – rankoje turiu šautuvą su šešiais šoviniais. Atneškite pinigus, ir nieko neatsitiks.* Vis dėlto – su liūdesiu prisiminė Klausas – buvo priverstas nužudyti juos visus, bet ne dėl to, kad pats to norėjo: tokia buvo jaunylio brolio valia; mat Aleksanderis, būdamas vaikas, nelabai suvokė mirties siaubą. Paprastai nekreipdavo dėmesio ir jo įsakymų žudyti nepaisė, paklusdavo tik susinervinęs. „Nelaimė, vakar ir buvau susinervinęs", – žiovaudamas mintijo Klausas.

– Klausai, per daug išgėrei vyno. Tauški nesąmones, – atšovė kimusis balsas.

– Aleksanderi, noriu miego,– suniurzgė. Lipte lipo akys.

– Klausai, tuojau pat kelkis! Vėžlių saloje galėsi miegoti kiek nori! – šūkavo Aleksanderis. – Grįžai ir nuo to laiko nė nežvilgtelėjai į veidrodį. – Paskui kiek švelnesniu balsu pridūrė: – Turėtum labiau rūpintis naujuoju įvaizdžiu.

– Taip, Aleksanderi, taip, – klusniai pritarė Klausas. Kartais jaunylis brolis įkyrėdavo. Kodėl vertė keltis tokią akimirką, kai net baltoji eilutė atrodė sunki kaip akmuo? Nesuprato, kaip galima būti tokiam užsispyrusiam.

– Klausas Hanas? – pasitikslino, atsistojęs svetainės viduryje.

Figūra veidrodyje linktelėjo taip pat, kaip ryte, tik ne taip džiugiai, kaip tikėjosi. Puikiai atrodė ir balta eilutė, ir šautuvas, spaudžiamas prie krūtinės, bet visa kita buvo blogai. Ypač prastai atrodė veidas. Prakaitas sugadino visą kremais sukurtą triūsą. Vėl išryškėjo raudonos dėmės.

Riebi, prakaituojanti oda ir dėmės – taip paaiškino gydytojas – yra vegetacinio pobūdžio.

Prisiminė, kad šautuvo dėtuvėje dar likęs vienas šovinys, ir šautuvą nutaikė į atvaizdą, į raudonas dėmes ant veido. Primerkęs akį, nusitaikė – tvirtai, nejudėdamas. Iš kitos pusės – ironiškai lygiagrečiai – atsispindėjo kitas šaulys.

– Laimėčiau aš! – sušuko Klausas ir kvatojosi net susiriesdamas, šautuvą nutrenkė ant grindų. Lygiai taip pat kvatodamasi, figūra veidrodyje irgi pasitraukė iš dvikovos. Abu buvo gerokai įkaušę.

Jam lenkiantis pakelti šautuvo, sučirškė telefonas. Krūptelėjęs Klausas apsisuko ir sudribo ant sofos.

– Nenoriu su tavimi kalbėti! – rėkė. – Viską paaiškinau atviruke! – telefonas vis netilo. Tas atkaklumas Klausą nervino. – Jau atšvenčiau savo gimtadienį! Valgiau *savariną*! – to patiekalo prisiminimas vėl sukėlė juoką.

| ---

Juokas ir telefonas nutilo vienu metu, ir Klausas tyloje sužiuro, kiek valandų rodo trys žadintuvai. Be penkių penkta.

„Iki skrydžio dar keturios valandos“, – nepatenkintas pamąstė. Visa amžinybė. Juolab kad ima skaudėti galvą.

– Šitiek laiko! – atsiduso, trindamas akis. Galėjo važiuoti į oro uostą, bet ko gi? Be to, nenorėjo net judintis.

– Klausai, tučtuojau kelkis! – įsakė Aleksanderis, kai prigulė ant sofos krašto. – Neužmik, neužsistatęs žadintuvų! – patarė.

Aleksanderio siūlymas atrodė vertas dėmesio. Galiausiai vis tiek užmigtų, todėl geriausia imtis priemonių. Porą valandų nusnaus, o tada važiuos į oro uostą. Taip bus protingiausia. Paskutiniai žingsniai turėjo būti apgalvoti.

Nesikeldamas nuo sofos, ištiesė rankas ir pradėjo sukioti žadintuvų nustatymo rankenėles. Vieną nustatė be dviejų septintai, kitą – be vienos septintai, o trečią – lygiai septintai. Kuris nors būtinai pažadins.

Išsitiesė ant sofos, žinodamas, kad netrukus pradės marinti miegas, ir mintimis nusikėlė į vėžlių salą. Ji nedidelė, sraigės formos. Jeigu kelionių agentūros informacija teisinga – joje nieko netrūko priimti išrankiausiems svečiams. Du viešbučiai, du šimtai bungalų ir šimtas paprastų namelių. Be to – garažai ir automobilių dirbtuvės, kavinės ir restoranai, trys didelės kino salės ir nedidukas uostas, pilnas baltutėlių jachtų. Sala kupina gyvybės, spalvų, ir vietiniai gyveno taip džiugiai, kad per dienų dienas dainuodavo. Palmės taip pat neeilinės. Paplūdimiuose augo aukščiausių pasaulyje palmių rūšis. O visų nuostabiausia – paplūdimys: ilgas ir platus, juosiantis salą tarsi žiedas. Jūra rytais būdavo mėlyna, popietėmis – smaragdinė, o dauguma iš galybės žuvų – rausvos. Klausas įdėmiai stebėjo rausvąsias. Jos nardė smaragdinėse bangose tai stabtelėdamos, tai vėl sprukdamos. Atrodė, supasi ant jūros bangų, kad užmigtų.

– Mesjė, jūs buvote teisus. Jos labai gražios. Daug gražesnės negu restorane, – pasakė kažkas netoliese. Klausas atsimerkė ir išvydo Marselį, *Paryžiaus* restorano padavėją. Jis teberyšėjo kaklaraištį, nors buvo įsispraudęs į baltas su juodais taškeliais maudymosi glaudes.

– Šioje saloje niekas nevalgo *savarino*, Marseli, – pareiškė. Bet padavėjas jau buvo dingęs. „Matyt, nuėjo maudytis", – pagalvojo, žiūrėdamas į smaragdinės spalvos jūrą, pilną rausvų žuvų.

– Jis turbūt nuskendo, – pamanė tada ir vėl atsigulė ant smėlio. Saulė glostė veidą, ypač akis.

– Klausai, tuojau pat kelkis! – išgirdo netrukus. Toje pačioje vietoje, kur anksčiau stovėjo padavėjas, dabar atsirado vaikas. Jis vilkėjo geltonomis glaudėmis ir niekinamai šypsojosi.

– Aleksanderi, kaip čia atsiradai? – paklausė Klausas, nuo šypsenos nusisukdamas. Kaip tik tą akimirką išgirdo keistą švilpimą.

– Kas čia švilpia? – paklausė. Bet niekas neatsakė.

Vos spėjo paklausti, kai pasigirdo kitas švilpesys, toks pat čaižus kaip pirmasis. Netrukus įsiterpė ir trečias.

– Klausai, kelkis! Tuojau pat kelkis, kvaily! – rėkavo Aleksanderis ir spyrė į šoną.

– Aleksanderi, kodėl spardai? Jei nesiliausi, įmesiu į vandenį, ir prigersi! Kaip ir tą dieną ekskursijoje prie Elbės! – suniurzgė Klausas.

– Klausai, aš tavęs nekenčiu!

– Tai tu kaltas, Aleksanderi! Pastūmiau, nes tu mane spardei! – Klausas jau sriūbavo iš širdies, todėl nusisuko. Nenorėjo klausytis, ką sako jaunylis.

Vos atsisukęs pamatė juos. Tris labai stambius vėžlius. Jie tupėjo ant uolos ir, ištiesę kaklus, švilpė.

„A, vadinasi, tai buvo vėžliai. Nemaniau, kad taip gali“, – pamanė Klausas. Tačiau buvo nemalonu. Nemanė, kad saloje ras kažką nemalonaus. Vienas vėžlys nutilo.

„Dabar turbūt nutils didžiausias“, – mąstė. Taip ir buvo – didysis irgi liovėsi švilpti. Švilpė tik tas, aukščiausioje uolos vietoje.

– Šitas turbūt pats seniausias, – nutarė.

– Užsičiaupk, seni!

Išsyk nepaklusęs, paskutinis vėžlys netrukus irgi nutilo. Klausas su palengvėjimu atsiduso ir apsižvalgė paplūdimyje jaunylio brolio. Bet aplinkui buvo tuščia.

– Aleksanderi, gerai, kad grįžai vidun. Čia tau bus geriau. Kai tik išeini, susipykstame. O broliams tai visai netinka.

Aukštai danguje ritinėjosi saulė, o nustojus švilpti vėžliams, ausį maloniai glostė bangų teliūskavimas. Bangos jį sūpavo vis švelniau ir nešė tolyn...

Dvyniai Margaretė ir Hainrichas

Tarkime, kad tai, ką dabar pradedate skaityti, yra dešimties dvylikos puslapių istorija ar pasakojimas, tą prielaidą dar patikslinsime; šios istorijos veikėjai bus tie patys, kurių vardai matyti pavadinime, tai yra Margaretė ir Hainrichas; brolis ir sesuo dvyniai, kurie tuo metu, kai nutiko pasakojime minimi įvykiai – 1934-ųjų rudenį, – gyveno toli vienas nuo kito esančiuose Vokietijos miestuose.

Trečiuoju būtojo laiko daugiskaitos asmeniu minėjome, kad jie *gyveno*, turėdami galvoje dvynius ir visą rudens metą. Tačiau dabar, antroje pastraipoje, minėtą teiginį reikėtų patikslinti, nes vieno iš dvynių – tiksliau, Margaretės – mirtis tapo viena iš pagrindinių šios prielaidos priežasčių. Tarkime, mirtis Margaretę ištiko geležinkelio stotyje; kartą ji netikėtai pradingo lyg jūros paukštis: mirštamai sužeisti, iš dangaus stačia galva jie neria į jūrą.

Tokia mirtis, taip pat dabar mūsų aptarinėjama, niekada nelieka paslaptimi; kad neliktų neaiškumų, būtina kam nors ją patvirtinti ir apie tai paskelbti. Prie viso to, kas pasakyta, pridėkime dar kelias detales: pirmiausia, susijusias su laišku, Hainrichui atsiųstu Bavarijos teisėjo; taip pat – susijusias su aplinkybėmis, vėliau turėjusiomis įtakos to laiško perskaitymui. Tai pateikime verbaline forma, nors hipoteziniam stiliui ji ir netinkama, tačiau daug patogesnė.

Bavarijos teisėjas rašė:

„Mano pareiga pranešti, kad rugsėjo 22 dieną 0.15 mirė jūsų sesuo Margaretė Vetcel. Regis, pakliuvo po traukiniu, tuo metu jis kaip tik įvažiavo į stotį. Kai tyrimą baigsime, jums pranešime. Neatmetama ir žmogžudystės tikimybė."

Veiksmo vieta ir aplinkybės:

Pirmiausia – Hamburgo uostas, kuriame dirbo Hainrichas – valdė doko kraną numeris aštuoni; dar tiksliau, sėdėjo nedūžtamo stiklo kabinoje ir iš jos be jokių pastangų kontroliavo visą pakraunamo laivo denį. Be to, jei prisiminsime metų laiką, buvo lietinga spalio antrosios popietė. Taip pat, kaip sakoma, nelemtą neapsižiūrėjimą, nes Hainrichas nesureikšmino to, kaip jam atrodė, oficialaus laiško, ir perskaitė tik po kelių dienų, kai prisiminęs susirado darbinio kombinezono kišenėje.

Šioje vietoje skaitytojas, kaip sako eilių kūrėjai, turi *duoti leidimą* rašytojui visiškai pamiršti pradinę prielaidą. Kitaip neišvengiamai reikėtų tenkintis iki šiol naudotomis formulėmis, kurios ne patarnautų, o tik trukdytų sklandžiam pasakojimui. Tad grįžkime prie istorijos, tarsi visa būtų atsitikę iš tikrųjų.

Vos laišką perskaitęs, Hainrichas atlošė galvą ir atsirėmė į plieninę kabinos sienelę, nes jautė, kaip jo širdis tarsi pašėlusi pradėjo pasiutusiu greičiu varinėti kraują, lyg užsimojusi po visą kūną paskleisti smūgį, kurį pajuto, perskaitęs teisėjo laišką. Skausmas netrukus apėmė ir kelius, ir plaučius, ir vidurius.

Jis tarsi pasitraukė, išnyko iš jį supančio pasaulio; negirdėjo lietaus, tuo metu prapliupusio; negirdėjo nuo doko jam šūkčiojančių darbininkų. Pagaliau atsitokėjęs, išgirdo žuvėdros klyksmą ir nevalingai ją pradėjo sekti akimis. Žuvėdra nusileido ir atsitūpė pirmagalyje jo kraunamo laivo. Tuomet perskaitė: *Three Sisters*.

Heinrichas pametė iš akių žuvėdrą, ir nustebęs žvilgsnis sustingo ties tomis dvylika laivo pavadinimo raidžių.

– O aš teturėjau vieną, – persmelkė mintis. Skausmas, susidūrus su tokia likimo ironija, galutinai prablaivė. Jis vėl grįžo į pasaulį.

Hainrichas pažvelgė žemyn į doką. Jo bendrai ženklais rodė, kad krovinys jau pritvirtintas, ir piktai gestikuliavo. Ko gi jis laukia, kodėl nekelia? Argi nemato, kad visus merkia lietus? Jis pavalė kabinos stiklą ir padarė, ko prašomas, negalvodamas, iš inercijos. Paskui nulipo krano kopėtėlėmis ir priėjo prie jų.

– Man reikia eiti, – pasakė prislėgtu balsu. – Jaučiu, kad susirgau, – pridūrė.

Tačiau vyrai doke jau buvo spėję pastebėti iš kišenės kyšantį laišką ir nepatikėjo.

– Nesikrimsk, Hainrichai. Visos moterys – vienodos. Susirasi kitą, – nusišaipė grupės meistras, ir visi nusikvatojo.

Tie žodžiai, matyt, turėję būti suprasti kaip paguoda, buvo ne tik paikas nesusipratimas, bet pirmiausia žeminama nuoroda į menką Hainricho vyriškumą. Uosto darbininkams nepatiko nuovokus, kultūringas jaunuolis, kuris – kažkur aukštai, viršum jų – valdė kraną. Jam visiškai netiko dirbti uoste. Čia reikėjo tikrų vyrų, kurie vėliau visą uždarbį prašvilpdavo Šv. Povilo kvartalo viešnamiuose.

Jis iškiūtino iš doko, negirdomis nuleidęs provokuojamus žodžius, persirengė, išėjo pro geležinius vartus ir pasuko į pagrindinį kelią. Apie nieką negalvojo. Pakako virš jo skraidančių žuvėdrų klyksmo.

Hainrichas jau trejus ilgus metus dirbo Hamburge, bet nei tarp uosto žmonių, nei savo kvartale neturėjo nė vieno draugo. Iš tiesų jam net nereikėjo draugų, nes jo gyvenime atsiradusi vienatvė atvykus čia jam toli gražu nebuvo našta, veikiau poilsis ir išsilaisvinimas, o paguodos sunkiomis akimirkomis teikė susirašinėjimas su seserimi.

Vis dėlto, tą dieną laukdamas autobuso, apgailestavo patekęs į tokią padėtį ir išnaršė visus savo atminties užkaborius, ieškodamas bent vieno veido arba vardo; įsivaizdavo save sėdintį to *draugo* svetainėje prie puodelio kavos ir pasakojantį apie Margaretę; kad ji buvo ne tik vienintelė sesuo, bet ir vienintelė šeima; seniai, jau nuo tada, kai abu liko našlaičiai; kad ji buvo dvidešimt keturių metų labai šviesiais plaukais ir visiškai kitokio būdo negu jis – linksma, tikra linksmuolė, labai mėgo pramogas ir šventes, ir žinai ką? Jautė tikrą silpnybę lietpalčiams ir skėčiams, net neįsivaizduoji, kaip puikiai rengėsi, o kai vienu metu gyvenome gan pasiturimai, kartą išvažiavome dviem savaitėms į Prancūzijos pajūrį, ir ji man pasakė: taip, Hainrichai, čia labai gražu, bet jeigu šioje vietoje niekada nebūna lietaus, tai ji visuomet atrodys vulgari, o paskui susiginčijome, kokie žuvėdrų įpročiai... ir Hainichas pro autobuso langą stebėjo, kaip žuvėdros suka ratus aplinkui prieplauką, kaip ieško maisto tarp apipuvusių rąstgalių ir šlamšto. Tačiau jos buvo kitos žuvėdros. Jo atmintyje neatsirado nė vieno vardo. Neturėjo nė vieno draugo.

Išlipęs iš autobuso, bėgte pasileido namo. Troško pasislėpti, pabėgti nuo žmonių, kurie tą popietę gūžėsi nuo lietaus, susispietę po stogeliais priešais vitrinas arba prie kino teatrų durų. Visi be išimties atrodė kvaili ir atgrasūs: kvaili, nes nežinojo apie Margaretės mirtį, o atgrasūs dėl savo abejingumo, nes nė su vienu jis negalėjo pasidalyti savo nelaime.

Hainrichas sukniubęs gulėjo lovoje ilgiau nei valandą. Paskui šiek tiek aprimęs, išgriozdė stalčius ir susirinko visus su seserimi susijusius daiktus: fotografijas, dėžutę su plaukų garbana, meniškai apipavidalintą dienoraštį, jos dovanotą kelionėje po Prancūziją. Daiktai, išdėlioti ant stalo, sudarė lyg ir nedidelį altorėlį.

– Kaipgi nepastebėjai traukinio, Margarete? – paklausė, atsisėdęs prie stalo. Šiuo klausimu prasidėjusi ceremonija tęsėsi iki pat aušros.

Tas nedidukas altorėlis nepaguodė. Netgi priešingai: viduje atsivėrusi tuštuma tapo dar didesnė. Daiktai atkakliai vengė kalbėti apie gerus dvynių Vetcelių laikus; jie tik rėkte rėkė apie Margaretės netektį.

Jis jau ketino tą ceremoniją nutraukti, kai staiga prisiminė: ant stalo dar kažko trūksta. Galbūt net paties svarbiausio daikto – suknelės, kurią Margaretė užmiršo per paskutinę viešnagę. Hainrichas ją buvo pakabinęs spintoje.

– Aš ja apsirengsiu, – nusprendė.

Negi jie nebuvo dvyniai? Nejau abu tam tikrą laiką nebuvo panašūs kaip du vandens lašai, neatskiriami? Taigi, ar reikia tikėtis paguodos iš daiktų, jei didžioji dalis Margaretės yra jame pačiame?

Eidamas koridoriumi, nė nesusimąstė, kad tie ketinimai pakeis jo gyvenimą. Užvaldė vienintelis tikslas – ištraukti Margaretę iš mirties nagų, bet tik akimirką, kol bus baigta ceremonija. Paskui vėl viskas grįš į savo vėžes.

Pasikeitimas įvyko, vos suknelė palietė jo odą, panašiai kaip burtininkės iš vaikystės pasakų – akimoju, vienu burtų lazdelės prisilietimu – lūšną paverčia rūmais. Kaip tik tą akimirką Hainrichas pažvelgė į veidrodį ir suprato esąs stulbinamai panašus į Margaretę. Staiga visos aplinkybės jo gyvenime, taip pat gimtajame mieste jį lydėjęs slogutis, ir vėliau užplūdusi vienatvė – įgavo prasmę. Netgi neapykanta uostui dabar turėjo paaiškinimą.

Hainrichas didžiavosi savimi kaip niekada. Metų metus gyveno nelyg miške pasiklydęs vaikas, kurio skaudamas kūnas išsekęs, jis šaukia klykia, bet niekas negirdi. Nei skausmo, nei klyksmų daugiau nebebus. Jis surado kelią, kuris išves iš miško, jau matė savo krantą, matė mielą ir atvirą jo laukiantį pasaulį.

– Margarete, nuo šiol mudu būsime kaip vienas, – sukuždėjo.

Žinoma, tai buvo iš nuovargio ir nemigos atsiradę žodžiai, tačiau parodė, kaip puikiai Hainrichas jautėsi. Nuo šios dienos jis bus moteris.

– Niekada tavęs nepamiršiu, brangioji sese, – pridūrė. Šia priesaika sutvirtino ankstesnį apsisprendimą.

Jis vėl atsisėdo prie stalo ir parašė du raštus. Pirmame, pasirašęs Margaretės vardu, pranešė uosto viršininkui apie Hainricho Vetcelio mirtį ir pageidavo, kad jis atsiųstų broliui priklausantį uždarbį. Antrame surašė visus daiktus, pradedant lūpų pieštuku, kuriuos jis turės įsigyti ryt.

Prieš guldamasis stabtelėjo prie lango. Miestas dar miegojo, bet jau ryškėjo ženklai, kad netrukus išauš: pro debesis skverbėsi šviesa, o pačių aukščiausių pastatų languose atsispindėjo gelsvi saulės atšvaitai. Netrukus visuose namuose pradės čirkšti žadintuvai. Paskui visi – vyrai ir moterys, vaikai ir suaugusieji – pasipils į gatves.

Heinrichas giliai atsiduso. Pirmąsyk gyvenime troško susilieti su minia.

Taip džiaugėsi dėl jo gyvenime įvykusių permainų, kad minčių netemdė nė menkiausias abejonės šešėlis. Tikėjo ateitimi, tiksliau – įsivaizdavo, kad ji bus šviesi. Buvo tikras: Margaretės dvasia rodys jam kelią, ir lyg pasakų fėja visada jį ves į gražias vietas, jaukius namus, pas mielus draugus.

Regis, toji ateitis, kuria taip tikėjo, buvo pasirengusi suteikti tvirtą pagrindą ir visa, ko tik troško širdis: vieną dieną išėjo pasivaikščioti po miestą ir pateko į dvarą su prabangiais salonais, kuriame šoko, kitą dieną nuėjo į aludę ir buvo pakviestas praleisti savaitgalį už miesto esančiame vasarnamyje; trečią sulaukė meilės laiško.

Jo dienos, anksčiau tokios tuščios, dabar buvo perpildytos. Dar nė mėnuo nepraėjo nuo tos dienos, kai pasimatavo sesers

suknelę, o jau buvo priimtas į vieną geriausių privačių klubų *Atropos* Šv. Povilo rajone. Kartais net scenoje padainuodavo.

Kartą tame pačiame klube jį supažindino su keturiasdešimtmečiu profesoriumi Valteriu – aukštaūgiu, juodais plaukais ir tamsiomis akimis; ant kaklo ryšėjo raudoną šilkinę skarelę.

– Gal malonėsite išgerti su manimi taurę šampano? – paklausė Valteris.

– Mielai, nors nesu prie to pratusi, – atsakė Hainrichas.

– Taip džiaugiuosi su jumis susipažinęs. Sakau visiškai nuoširdžiai, jau seniai buvau patyręs tokį džiaugsmą.

Tos tamsios akys jam nusišypsojo.

Dvi dienas Hainrichas niekaip negalėjo išguiti tos šypsenos iš savo minčių. Trečią dieną Valteris paskambino. Ketvirtą, vaikštinėdami parke, sutarė dėl nuolatinių santykių.

Hainrichui tai buvo laimingiausias gyvenimo laikotarpis. Valteris tapo pirmąja meile, galbūt todėl ir ypatinga, kad buvo prarandama laiko nuovoka, ir jis meilei atsidavė visa esybe. Jis nematė nieko, tik tas juodas akis.

– Kaip tau sekasi gyvenime? – vieną dieną paklausė Valteris, dedikavęs jam ką tik universiteto išleistą knygą. Jiedu vakarieniavo *D'Anglaterre* restorane, gurkšnojo prancūzišką šampaną.

– Nuo tada, kai sutikau tave – puikiai.

– Suprantu, puikiai, bet kas dar? Kaip gyveni?

– Kaip romane, – pašmaikštavo Hainrichas.

– Tai gerai, nes romanai daug mielesni už esė! – nusijuokė Valteris, mostelėjęs į savo knygą.

Hainrichas klydo. Gyvenimas buvo visiškai nepanašus į ištęstą penkiolikos, dvidešimties ar keturiasdešimties skyrių romaną. Veikiau – trumpas apsakymas, kuris galbūt dėl jo paties kaltės jau artėjo prie atomazgos. Visa galva pasinėręs į meilės ryšį, visiškai pamiršo vienintelę seserį Margaretę ir pagal griežtas

taisykles, taikomas pagrindiniam stebuklinių pasakų veikėjui, nusipelno griežtos likimo bausmės.

Tas jį užvaldęs svaigulys, į kurį buvo susitelkęs jo gyvenimas, pamažu pradėjo sklaidytis vieną naktį, kai su Valteriu po spektaklio grįžo namo. Tylėdami ėjo tuščiomis gatvėmis, ir netrukus miesto tylą perskrodė pratisas švilpimas.

– Traukinys, – tepasakė Valteris. Ir žingsniavo toliau.

Hainricho kūnu perbėgo šiurpas, jis sustojo ant šaligatvio kaip įbestas. Tas pratisas, čaižus švilpimas buvo tik ženklas, kokia nors nereikšminga žinia; tačiau jam nuskambėjo lyg kokia giesmė, lyg tamsi ir galinga muzika.

– Kodėl sustojai? – sugrįžęs prie jo, paklausė Valteris.

– Noriu dar kartą jį išgirsti, – vos girdimai sukuždėjo Hainrichas.

Kai tas švilpimas pasigirdo dar sykį, Hainrichui nuo to garso net ašaros ištryško.

– Bet kas gi tau? Kodėl verki? – išsigandęs Valteris suėmė jo veidą rankomis.

– Nieko tokio. Staiga prisiminiau vieną liūdną dalyką, – ir, tai sakydamas, prigludo prie draugo krūtinės.

Vėliau, kai nusiramino, tą nutikimą susiejo su sesers mirtį gaubiančiomis aplinkybėmis.

– Štai kodėl tai pribloškė. Privertė prisiminti seserį. Jau seniai apie ją negalvoju. Daugiau tai nepasikartos, – pridūrė.

Šis savotiškas pasiteisinimas – nors Valteriui pasirodė suprantamas, ir pats paskui papasakojo keletą panašių atvejų – nepasitvirtino. Netrukus Hainrichas įprato kiaurą naktį lyg lunatikas vaikštinėti po miestą be jokio kito tikslo – tik klausytis pasikartojančio traukinių švilpimo. Ir nepraleido nė vieno karto, kad ir ko reikėjo dėl to atsisakyti. Ar dalyvaudavo vakarėlyje, ar svečiuodavosi pas Valterį, visada išeidavo. Negalėjo atsispirti tam jį apžavėjusiam garsui.

Hainricho akys jau nebespindėjo taip, kaip pirmosiomis pasikeitimo dienomis. Jis tapo uždaresnis, nekalbus.

– Teisybė, išgyvenu ne pačius geriausius laikus, – prisipažino Valteriui, kai šis atėjo aplankyti. Jau nebesirodydavo nei *Atropos* klube.

– Pas mane nebesilankai. Net ir su manimi negali būti?

– Ateisiu, bet kada nors vėliau. Kai išsikapstysiu iš tos duobės.

– Gal susipažinai su kažkuo kitu? – paklausė Valteris, nuleidęs akis.

– Ne, nieko panašaus. Bet noriu pabūti vienas.

Valteris maldavo jo neatstumti, bet viskas veltui. Hainrichas nusprendė tvirtai.

Atėjo žiema, ir miestas dar labiau ištuštėjo. Kai sutemdavo, atrodydavo, kad iš gyvųjų likdavo tik stoties girtuokliai. Vieni, o tokių buvo dauguma, gerdavo ir šlaistydavosi po peroną, kiti stengdavosi suvilioti vienintelę ten sutiktą moterį.

– Nestovėk ten ir nežiūrėk į bėgius, geriau pasižiūrėk į mus, – vogravo jie.

Hainrichas net negirdėjo. Jis kantriai laukė atvažiuojančių traukinių švilpukų garso. Tai jam tapo svarbiausiu gyvenimo dalyku. Neryžtingai atsistodavo vis arčiau bėgių.

Beveik prieš pat Kalėdas jį pasiekė oficialus laiškas. Teisėjas iš Bavarijos pranešė, kad Margaretės mirties išvadoje nužudymo tikimybė atmesta.

„Todėl esame linkę manyti, kad ji nusižudė", – parašyta laiške.

Hainrichas laišką suplėšė ir švystelėjo į šiukšlių dėžę. Jam nereikėjo jokio patvirtinimo. Paskui, galbūt paskutinį kartą, išsiruošė į stotį.

Aš, Žanas Batistas Argus

Aš, Žanas Batistas Argus, esu kareivis maždaug nuo trylikos metų, kai aštuoni šimtai šešiasdešimt septintųjų mūsų Viešpaties įsikūnijimo metų gruodžio penktąją palikau savo gimtąjį Nansi miestą ir su baltos ir mėlynos Lotaringijos vėliavos kariais iškeliavau kautis su normandų kariauna. Normandai nusiaubė mūsų broliškus miestus Blua ir Orleaną, ir grafas Lotarijus, karalystės ir mūsų gyvenimo šeimininkas, kantrybe nepasižymintis žmogus, nusprendė, kad neliks saugiai tūnoti už sienų. Taigi, kaip jau sakiau, gruodžio penktąją išžygiavome – du tūkstančiai vyrų su septyniais šimtais žirgų.

Jau netrukus pasidarė aišku, kad mūsų Visagalis Viešpats nepanoro apšviesti grafo, arba grafas nepanoro jo klausyti: prasidėjo itin šalta žiema, lietūs paplovė kelius, sniegas užklojo namų stogus ir medžių viršūnes, kiaurai vėrė lediniai vėjai. Nors be paliovos meldėme, kad vėl nušvistų saulė, o dangus virš mūsų vėl taptų vaiskus ir mielas, žiema nesiliovė ir baudė mus dar nuožmiau.

Maždaug po dešimties dienų, kai jau buvome nužygiavę toli nuo mylimos Lotaringijos, o kelyje dėl ligų ir nesėkmių praradome keturiasdešimt žmonių ir daugiau nei dvidešimt žirgų, iš piligrimų pirmąsyk išgirdome apie mūsų priešus normandus.

– Jie – galingi ir žiaurūs, – porino. – Su jumis susidoros, kaip elnią sudoroja skalikai, o paskui sudegins jūsų vėliavą.

Išvargome bastydamiesi po svetimas žemes, mūsų, ypač – pačių jauniausių karių, įkarštis blėso: troškome kuo greičiau grįžti atgalios. Grafas Lotarijus mūsų troškimų nežinojo, o jei

ir žinojo – nenorėjo pildyti. Įsakė žygiuoti iki mūšio vietos ir, sakydamas tai, kvatojo, tarsi pergalė jau būtų buvusi jo rankose, o pats jau matytų purpurinį normandų karių krauju sulaistytą sniegą. Deja, niekas nežinojo, ką jis matė, ir kuo toliau ėjome, tuo labiau jautėme tuštumą, kurią sukėlė mūsų priešų šlovė. Kur užsukdavome, visur pasitikdavo moterys ir dejuodamos įtikinėjo kuo greičiau sukti atgal, kai kurios prieidavo prie mūsų kapitonų ir melsdavo nepasmerkti mirti tiek jaunų kareivių. O kai sustodavome pailsėti vienuolyne, į mus vienuoliai žvelgdavo kaip į ėriukus, vedamus skerdyklon, ir melsdavosi už mūsų sielas, tarsi jau būtume negyvi.

Bet Viešpats Dievas niekada mūsų neapleidžia ir netgi didžiausių negandų metu geba mus apdovanoti; man tą žiemą irgi buvo lemta patirti didį Jo gailestingumą – padovanojo gerą ir ištikimą draugą Pjerą de Bro.

Pirmąsyk jį pamačiau Sen Deni vienuolyno svečių menėje, kai nakčia negalėjau sudėti bluosto. Pjeras buvo vienas tuščioje menėje ir dainavo prie užgesusio židinio, pritardamas chordofonu*, ir tuodu menus buvo taip puikiai įvaldęs, kad kilo apmaudas dėl išvargusių ir sušalusių vyrų – niekas neatėjo pasiklausyti.

– Kodėl dainuoji? Kodėl nemiegi kaip kiti kareiviai? – paklausiau.

– Mane kausto baimė, – atsakė.

– Man irgi baisu, – prisipažinau. – Negaliu užmigti.

– Tai padainuokime drauge.

– Mes bijome, nes esame jauni, o ne todėl, kad esame bailiai.

– Kiek tau metų?

– Turbūt septyniolika.

– Man irgi.

* Senovinis styginis muzikos instrumentas, panašus į smuiką.

Mudu apsikabinome toje tuščioje menėje, o vėliau daugiausia paguodos radome mūsų mylimos Lotaringijos dainose.

Būna draugų tam tikram laikui, taip pat būna draugų, su kuriais smagu pasėdėti prie stalo; ne paslaptis, kad vienas kitas draugas atsiranda tik tada, kai mus lydi sėkmė ir džiaugsmas. Bet mūsų, Pjero de Bro ir Žano Batisto Argaus, atveju buvo visai kitaip: nuo šiol tapome kelionės broliais: ar nesėkmės, ar nuovargis – visada laikėmės drauge.

Praėjo keturiasdešimt dienų, kai palikome Nansi, buvo pats žiemos vidurys, ir baltavo laukai, kai priėjome miestelį Omoną. Ten vienas mūsų kapitonas pasikalbėjo su iš Orleano pabėgusiu žydu; jis pasakė, kad normandų kariauna yra mažiau negu už penkiolikos ljė, ir, nepaisant blogo oro, raiteliui juos pasiekti pakaks pusdienio.

Grafas Lotarijus įsakė rengti stovyklą ir išsiuntė žvalgą pasidairyti pas normandus. Grafas panūdo sužinoti, kiek žmonių ir kiek žirgų turi normandų kariuomenė, ir ar jie pasitiki savo jėgomis. Žvalgas nušuoliavo, sukėlęs baltą sniego debesį, o mudu su Pjeru, prisėdę palapinėje, uždainavome, pritardami chordofonu.

Praėjo diena, kita, trečia, o žvalgas vis negrįžo. Kai praėjo savaitė, susitaikėme su mintimi, kad jis nebegyvas. Vyriausiasis virėjas tuo nepatikėjo ir leptelėjo: girdi, jis ne mirė, o paspruko, ir apšaukė bailiu ir išdaviku grafo Lotarijaus žvalgą, išrinktą iš geriausių vyrų. Ir dėl to vienas kapitonas, žvalgo draugas, virėją pervėrė kardu. Visi senieji kariai tokia žiauria bausme pasipiktino, ir labai greitai pats laikas patvirtino, kad jie buvo teisūs: nuo tos dienos pradėjome misti daug prasčiau.

Antrasis grafo Lotarijaus siųstas žvalgas grįžo po dviejų dienų. Nei aš, nei Pjeras jo nematėme, bet mačiusieji tvirtino, kad grįžo mirštamai pasiligojęs, perbalęs, paklaikusiomis akimis, apie jo galvą suko musės, o tai tokios žiemos viduryje atrodė visiškai

nepaaiškinama. Antrasis žvalgas grafui Lotarijui neatnešė jokios naudos, nes kažką pasakojo nerišliai ir nesuprantamai, panašiai kaip klejoja ištikti karštligės. Tada jis sušaukė mus visus ir pasakė ieškąs trijų savanorių. Žadėjo gausiai apdovanoti tuos, kurie apie normandų kariuomenę sužinotų nors truputį.

Virėją nudūręs kapitonas ir dar du kareiviai rengėsi tuoj pat išjoti. Dėl to mūsų dvasia nesustiprėjo. Pirmieji dezertyravo dar tą pačią dieną, vos išjojus žvalgams, vienų tvirtinimu – pasitraukė dvidešimt žmonių, kiti sakė, kad dezertyrų kur kas daugiau, o tvarte trūko mažiausiai šimto žirgų.

Kapitonas su dviem kareiviais grįžti neskubėjo, ir praėjo net dešimt dienų, kai pamatėme juos einančius pamiškе, visi nustebę žiūrėjome, kad jie juokauja, kumščiuojasi ir mėtosi sniegu kaip vaikai.

– Žanai Batistai, jiems pasimaišė protas, – sukuždėjo man į ausį Pjeras.

– Kažin ką ten tie žvalgai pamato? – klausiau.

– Normandus, Žanai Batistai.

– Vadinasi, Omono moterys sakė tiesą.

Omono moterys pasakojo, kad normandai garduose laiko uždarytus laukinius žvėris, dresuotus kaip naminiai gyvūnai, ir jei kas nors juos pamato, niekada negali pamiršti. Jie atrodė kaip karvės, bet su arklių kanopomis ir vilkų galvomis. Jeigu stosime su jais į kovą, tie pabaisos mus sudraskys.

– Dievas mūsų neapleis, Žanai Batistai, – atsidūsėjo Pjeras.

Ėjome į palapinę pasiimti chordofono, kai vienas senas šlubas karys, visada slankiojantis mums iš paskos (jį labai erzino, kad visada jo šalinamės), sviedė į mus paukštį tarsi kokį akmenį, ir šis atsitrenkė pirma į Pjero, paskui į mano krūtinę. Sušalusio paukščio plunksnos buvo geltonos, akys – stipriai užmerktos, o jo prisilietimas atrodė kaip blogas ženklas.

Grafas Lotarijus užsidarė palapinėje pamąstyti, ir mes, kareiviai, meldėme Visagalį Dievą, kad jis praregėtų, nes kitos išeities, kaip atsitraukti, nebeliko, o Lotaringijos sūnums jau buvo metas grįžti į gimtąjį kraštą. Grafas apie jokį pasitraukimą negalvojo, priešingai – ieškojo naujo žvalgo. Išsirinko Gijomą, pavainikį vaikigalį iš Omono, amžinai besisukinėjantį apie mūsų stovyklą. Grafas tikėjosi, kad devynmetis vaikis normandams įtarimų nesukels. Gijomas su dideliu džiaugsmu įsakymą priėmė, nes ir pats svajojo būti kareivis, ir grafas pažadėjo saują sidabrinių už žinias, kurių nė vienam iš jo žvalgų nepavyko pargabenti.

Tasai iškeliavo šypsodamasis ir nekankinamas menkiausios baimės, pasidžiaugęs kelių karių jam surengta švente. Dalyvavome ir mudu su Pjeru, nes tikėjome – mūsų likimas dabar jo rankose. Meldėme Visagalį Dievą, kad nuvestų tą vaiką prie gardų, kuriuose normandai laiko uždarę karves su vilkų galvomis ir arklių kanopomis. Tada būtų aišku, kad joks kareivis nesutiks kovoti su tokiomis pabaisomis, ir grafui neliks kitos išeities, kaip skelbti atsitraukimą.

Žiema tęsėsi. Daugelis kareivių susirgo, kiti vogė arklius ir dezertyravo.

Gijomas parsirado po dviejų savaičių ir atrodė toks pat džiugiai nusiteikęs, kaip ir išvykdamas. Kai ėjo prie grafo Lotarijo palapinės, iš paskos nusekė visi kareiviai.

– Na, dabar tai sužinosime naujienų apie normandus, – pasakiau Pjerui.

Kai Gijomas užsilipo ant vežimo ir skardžiu balsu pradėjo pasakoti, ką matęs priešo stovykloje, visi žiūrėjome baisiausiai nustebę, nes nesupratome nė žodžio. Jis nekalbėjo nei mūsų kalba, nei lotyniškai. Kai mūsų ponas Lotarijus pradėjo klausinėti, vaikis, labai nustebęs, spoksojo į mus. Jis irgi nesuprato, ko klausia.

– Žanai Batistai, žinai, kokia kalba jis šneka? – liūdnai paklausė Pjeras.

– Ne.

– Normandiškai. Vos per dvi savaites užmiršo savo kalbą ir išmoko aną. Jie kur kas galingesni, negu manėme, Žanai Batistai. Turbūt jų kariuomenę sudaro ne mažiau kaip dvidešimt tūkstančių vyrų.

– Bet, Pjerai, vaikai dažniausiai labai imlūs. Lengvai išmoksta naujus žodžius.

Ilgiau kalbėtis negalėjome, nes po murmėjimo, lydinčio Gijomo žodžius, išgirdome šūksnį, kitą, paskui dar daugiau, ir netrukus šaukė visas tūkstantis Lotaringijos karių, ir tas tūkstantis, stumdydami ir lenkdami kits kitą, leidosi bėgti prie arklių, bet jų neužteko.

– Sprukime ir mes, Pjerai, – paraginau draugą.

– Žanai Batistai! Palapinėje palikau chordofoną! – sušuko ir pasileido bėgti.

– Pjerai! – suklikau.

Norėjau perspėti, kad jį pamirštų, kad nesimaišytų su ta išprotėjusia kariauna. Staiga, man matant, jis paslydo purvyne ir griuvo tiesiai po arklio kanopomis. Paskui jį mindė dar trys arkliai ir keliasdešimt kareivių.

– Pjerai! – vėl suklikau. Bet jis buvo nebegyvas.

Puoliau raudoti ir nenorėjau iš ten pajudėti, taip pat nesipriešinau, kai šlubis kareivis, visur sekiodavęs paskui mus, mane nustūmė į purvyną. Todėl, kad aš, Žanas Batistas Argo, troškau mirti, kaip mirė draugas Pjeras de Bro – arklio kanopos perskelta galva.

Plagijavimo metodas

Draugai, leiskite pradėti šį aiškinimą sapno papasakojimu ir nenuogąstaukite, jei, pasinaudojęs jūsų leidimu, samprotavimus apie griežtą plagijavimo praktiką atidėsiu vėlesniam laikui, nes tai nebus nukrypimas nuo temos – atvirkščiai, kaip tik nukreips tinkama linkme – ir tikiuosi, kad jie tikrai patiks. Žinokite, tas sapnas ir privertė mane pasikeisti; tik dėl jo šiandien palaikau nuomones ir kryptis, kurias dar visai neseniai niekinau ir peikiau. Juk puikiai žinote: anksčiau buvau griežtai nusistatęs prieš plagijavimą.

Vieną naktį susapnavau keistą sapną: save išvydau tankiose džiunglėse. Ten vyravo visiška tamsa, aplinkui slankiojo visokie laukiniai žvėrys. Mane sukaustė siaubas, pamaniau – čia ir baigsiu savo dienas.

Bet nepasidaviau ir stengiausi rasti kokią nors išeitį, tad, ilgai brovęsis per susipynusį tankumyną, priėjau šlaitą, kur baigėsi miškingas slėnis. Iš tiesų pastangos nenuėjo veltui: pačioje šlaito viršūnėje išvydau aiškius ženklus, bylojančius apie žvaigždę, skleidžiančią šviesą ir šilumą, todėl vėl atgavau ramybę. Širdis sakė: jei sugebėsiu pasiekti tą spindulingą vietą, išsigelbėsiu.

Šios vilties skatinamas, pradėjau kopti ir palikau džiunglių prieblandą. Kai užkopiau, apėmė siaubas: tiek toje viršūnėje, tiek aplinkui ją nebuvo jokio gyvybės ženklo, joks augalėlis neaugo toje nederlingoje žemėje. Ir vėl pasijutau sutrikęs ir bejėgis, negalėjau pasirinkti, kuria kryptimi eiti. Buvau apgailėtinas, sėdėjau ant uolos, pasirėmęs rankomis galvą, kai kažkas prisiartino.

– Pagailėk, kad ir kas būtum, – tariau.

Jis žiūrėjo į mane ir nepratarė nė žodžio, tarsi būtų nebylys.

– Kas esi? Ar šešėlis, ar žmogus iš kūno ir kraujo? – paklausiau. Tik tada atsakė:

– Nesu žmogus, bet kažkada buvau. Mano tėvai pasaulį išvydo Urdakso Navaroje. Kalbant apie mano laiką Žemėje, žinok, kad, pabuvęs Salamankoje ir kitose vietose, savo mylimo pono Bertrano de Ečauso valia įsikūriau Saros kaime ir ten gyvenau tiek metų, kiek atseikėjo mūsų Viešpats Dievas, iš viso aštuoniasdešimt penkerius.

Netekau žado, spoksojau išpūtęs akis ne vien iš džiaugsmo, bet ir iš nuostabos.

– Vadinasi, esate rektorius Pedras Dakerė Aspiliketa, pagarsėjęs *Ašularo* slapyvardžiu! Esate įžymiausias mokytojas, didžiausias autoritetas ir pirmasis baskų autorius! Dabar nesigailiu skaitęs jūsų kūrinius. Esate mano mokytojas ir mėgstamiausias autorius. Meldžiu padėti. Pažvelkite, koks nelaimingas ir bejėgis esu šioje dykvietėje. Kilnusis ir išmintingasis Mokytojau, išvaduokite iš šio beviltiškumo transo!

– Pirmiausia turiu kai ką parodyti, – pasakė; ir pradėjo kopti į šlaitą, tik dar statesnį negu pirmasis, į kitą, aukštesnę, viršūnę. Aš patikliai nusekiau.

Užkopęs į antrą viršūnę, pamačiau, kad atsidūrėme saloje, vienišoje tarp vandens platybių. Sala buvo nedidukė, jokių gyvybės ženklų. Prie krantų artėjo kažkoks juodas laivas.

– Kokia ji maža ir atsiribojusi! – kenčiančia širdimi sušukau. – O kokia neišmatuojama jos vienatvė!

Mokytojas linktelėjo galva.

– Visos pasaulio kalbos ir šnektos yra susijusios ir susipynusios tarpusavyje. Tik baskų kalba yra ypatinga ir skiriasi iš kitų. Štai iš kur ta vienatvė.

Išgirdęs tuos žodžius, supratau, kad ši sala visai kitokia nei Sicilija ar Sardinija – ji iš kitos materijos; kad ir kaip atrodo

neįtikėtina, šis geografinis atradimas buvo ne kas kita, kaip mano gimtoji kalba. Supratau, kad Mokytojas nori dar kažką pasakyti, tad nuginiau šias painias mintis, kvaršinančias man galvą.

– Kažkada senais laikais ši vieta buvo tikrai puiki, nors šiandien apie ją taip nepasakysi. Pats matai – išdžiūvusi ir bevaisė, todėl ji tau atrodo atsiribojusi ir maža. Jei baskų kalba būtų parašyta tiek knygų, kiek yra parašoma prancūziškai ar bet kuria kita kalba, baskų kalba būtų tokia pat turtinga ir tobula kaip jos, o kad taip nėra – dėl to kalti patys baskai, o ne sala.

Angeliškąjį Daktarą Euskal Herria*, regis, užplūdo liūdesys, ir aš ilgokai tylėjau, nenorėdamas dar labiau jo skaudinti. Mačiau, kad juodasis laivas vis artėja, ir jau galėjau ant jo denio įžiūrėti žmonių grupeles, todėl negalėjau susilaikyti nepaklausęs, ir klausimas veržte išsiveržė.

– Mokytojau, koks ten laivas? Ir kas tie žmonės?

Prieš atsakydamas atsiduso.

– Šis laivas yra kaip tas *Grand Saint Antoine*, kuris prisišvartavo Marselio uoste.

– Nieko apie jį nežinau, – prisipažinau.

– *Grand Saint Antoine* buvo laivas, į Marselį atgabenęs marą.

– Tai kas tie žmonės? – net krūptelėjau.

– Ar matai tuos, laivo pirmagalyje? – kiek patylėjęs paklausė.

– Taip, žinoma, matau. Iš pažiūros atrodo labai laimingi! Mojuoja vėliavėlėmis ir šūkauja, tarsi nusiteikę džiaugsmingai pasveikinti salą.

– Per daug tuo netikėk. Pasakysiu tiesiai: jie – apsimetėliai ir visa, ką daro, – tik iliuzija. Mėgsta svaidytis žodžiais, bet kai dėl darbų... niekada nepamatysi, kad jie kuo nors užsiimtų. Prigalvoja sunkių, nepakeliamų krovinių ir užkrauna ant pečių

* Baskija. (Baskų k.)

kaimynui, o patys tuo metu nė piršto nepajudins. Viską daro, tik norėdami pasirodyti. Vienas puikuosis raižiniais arba šūkiais: prisisegs prie apdarų; kitas pagražins savo namo fasadą iš salos paimtais užrašais; trečias savo ruožtu užsimanys, kad jo vardas būtų pirmas tarp pasirašiusių kokį nors atsišaukimą. Bet tai – vien tuštybė. Apgaulingi jų žodžiai ne ką vertesni už netikras Maeso Adamo* monetas.

– O toji grupė už jų?

– Turi omeny tuos, kurie čiūčiuoja apskaitos knygas?

– Taip, Mokytojau.

– Jie – „runkeliai", mano sūnau. Godūs, kvaili, jokių dvasinių polėkių neturintys žmonės. Rūpi tik jų sąskaitos ir geriau už bet ką žino, kaip iš salos išspausti pelno. Sakau atvirai – jų reikia bijoti, nes, kaip ir visi tokios padermės žmonės, ypač trokšta, kad sala taip ir liktų maža ir atsiskyrusi. Padėties gerėjimas jiems keltų žymiai daugiau rūpesčių balansuojant savo sąskaitas.

Kuo daugiau sužinojau apie salos ateitį, tuo sunkiau slėgė širdį. Vis tiek negalėjau tylėti. Dar daug ką reikėjo sužinoti, ir tai skatino dar daugiau klausinėti.

– O kaip tie, susibūrę prie laivo stiebo? – teiravausi.

– Tie – išgeltusiais veidais?

– Taip, Mokytojau. Apie juos klausiu.

– Šie plaukia į salą apsižvalgyti, ar čia yra pievų. Jeigu rastų pievų, nedelsdami prisėtų usnių ir kitų piktžolių. Jie negali gyventi, jeigu kviečių lauke nepasėja piktžolių. Ten, kur vyksta bergždi ir apgailėtini kivirčai, ten, kur mato galimybių kelti barnius ir skatinti priešiškumą, visada juos pamatysi prisidengusius liaudies vardu arba jos laikraščio pavadinimu.

– O ką veikia užsikorusieji ant stiebo? Kodėl taip vaiposi?

* Dantės (Dante) *Dieviškosios komedijos* veikėjas.

– Jie ne užsikorę ant stiebo, o pririšti virvėmis. Kitaip vėjas nuneštų kaip balionus. Verta žinoti, kad jie priklauso tai pačiai rupūžių šeimai, todėl irgi moka išsipūsti. Save vadina kilniais, iš salos tyčiojasi ir ją užsipuldinėja, įsitikinę, kad tai įrodo jų didybę. Deja, jokios didybės čia nėra, o jie – tik pasibjaurėtini klastūnai. Vaizduojasi drąsiais, bet iš tikrųjų salą drįsta pulti tik todėl, kad ji bejėgė ir nualinta. Priešingu atveju jie susirastų kokią nors balą šalia teismo rūmų ir apsigyventų.

Dabar giliai atsidusau aš.

– Užduosiu paskutinį klausimą. Mokytojau, supratau, kad tuo laivu plaukia daugybė įvairiausio plauko žmonių, o aš nenoriu jūsų per daug varginti. Tik pasakykite, kas tie, susibūrę kitame laivo gale, kurie taip rauda ir skundžiasi?

– Kadangi esu tik šešėlis, priešingai negu tu, nuovargio niekada nejaučiu. Matau, ilgai neiškęsi, ir tavo jėgos išseks, todėl, atsakęs į paskutinį klausimą, nutilsiu. Tie, kuriuos matai, yra *nusiminusieji.* Kaip silpnadvasiai įsimylėjėliai, salai gali pasiūlyti tik savo vargus, dėl to sąlygas jie tik pablogina. Jie kaip Ikaro (nesiseka pakilti) tėvas, todėl visiems kužda į ausį: pasukai blogu keliu. O kuriems vis dėlto sekasi ir jie pakyla, tais nepasitiki, suprask: viskas, ką darote, – veltui. Jeigu sala būtų jų rankose, palyginti su Getsemanės sodu*, ji atrodytų puiki vieta.

Mudu tylėdami lydėjome akimis juodąjį laivą. Paskui jis paėmė mane už rankos ir nusivedė šlaitu žemyn, į vieną retų salos vietų, kurioje dar buvo likę žalumos. Žemė čia puikavosi vešlia žole, o aplinkui augo galybė figmedžių, jų šakos lūžo nuo vaisių.

– Mokytojau, dar neišeikit! – meldžiau, kai paleido mano ranką.

* Sodas tarp Alyvų kalno ir Jeruzalės šalia Kedrono slėnio, nuošali vieta, kurią mėgo Jėzus ir mokiniai.

– Ko iš manęs tikiesi? Kad tau padėčiau? – perskaitė mano mintis.

Linktelėjau galva.

– Jau sakiau: jeigu baskų kalba būtų parašyta tiek daug knygų...

– Mokytojau, bet rašytojų yra tiek nedaug! Juolab tokių iškilių, kaip jūs.

– O kaip plagijuotojai? Argi nėra mano sekėjų? – tuomet paklausė.

– Nežinau, ar jus suprantu, Mokytojau, – atsiprašiau.

– Įdomu, negi neatsiranda tokių, kurie, sekdami gero rašytojo kūryba, rašytų panašiai, kaip jis? Mano laikais taip kurdavo beveik visas knygas.

Pamaniau, kad, baigiant kalbėtis, reikėtų išsiaiškinti vieną aplinkybę.

– Pone, aš kitokios nuomonės, – atsargiai pradėjau. – Juk nuo tų laikų daug kas pasikeitė. Palyginti su XVIII amžiumi, plagijavimas yra smerktinas dalykas. Beveik taip pat blogai, kaip vogti. Šiandien rašytojo darbas turi daryti įspūdį, kad viskas buvo sukurta iš nieko. Kitaip tariant, darbas turi būti originalus.

Jis įdėmiai pažvelgė – lyg nevisiškai būtų supratęs. Paskui, iš kažkur paėmęs lėkštę, pradėjo rinkti figas.

– Iš to nėra nieko gero, – kalbėjo, eidamas nuo medžio prie kito. – Mano supratimu, plagijavimas turi daug privalumų, palyginti su kūrybiniu darbu. Jį lengviau atlikti ir reikia mažiau triūso. Per tą patį laiką, kurio reikėtų kūrybiniam darbui, galima padaryti dvidešimt plagiatų. Kai pavyzdys tampa vedliu, dažniausiai sukuriama puikių dalykų, o taip nepasakysi apie originalius tekstus. Iš tiesų, sakau: prilyginimas vagystei yra visiškai nepelnytas, nes tai geriausia priemonė įpūsti salai gyvybės.

Nors atrodė įširdęs, stengėsi labai kruopščiai sudėlioti figas lėkštėje. Aš tylėjau. Nenorėjau jo blaškyti ir nukreipti nuo rūpimos temos.

– Negerai, kai taip kalba rektorius, bet... O jei tas plagiatas meistriškas? – paklausė vėl priėjęs. Jo veide šmėstelėjo vos pastebima šypsena.

– Plagijuoti nesakant, kad tai plagiatas? Ar tai norėjote pasakyti, Mokytojau? – buvau sukrėstas.

– Tikrai taip.

– Tačiau tam reikėtų kažkokio metodo, be to...

Jis uždėjo ranką man ant peties.

– Sūnau, sakyk nuoširdžiai! – staiga tarė. – Ar myli šią salą?

– Labai, Mokytojau, – sunerimęs atsakiau.

– Ar esi pasirengęs dėl jos rizikuoti ir kęsti pavojus?

To žvilgsnio paveiktas, nepajėgiau atsakyti neigiamai.

– Tuomet eik į pasaulį ir sukurk tokį metodą. Kad naujosios kartos išmoktų meistriškai plagijuoti! Kad saloje atsirastų naujų knygų!

Tai pasakęs, įdavė lėkštę, pilną figų.. Paskui žengė į debesį, kuris nusileido prie mūsų, ir išnyko. Atsimerkiau ir nubudau.

Nors pro langą mačiau pažįstamus Obabos kalnus, buvo sunku susitaikyti, kad esu savo kambaryje. Paveikslai, drabužiai, knygos – viskas jame atrodė keistai, nes tikrovė nebuvo tokia įspūdinga, kad gebėtų išsklaidyti sapną. Nors ir atmerktomis akimis, vis dar sekiau paskui *Gero** autorių; vis dar mačiau salą iš viršaus, dar tebebuvau figmedžiais apsodintame slėnyje.

„Juk jam pasižadėjau sukurti plagijavimo metodą", – pagaliau prisiminiau, kai išlakstė miegai.

* Baskų k. *Paskui* (1643) – vienintelis garsiojo baskų rašytojo Ašularo (Axular) kūrinys.

Davus tokį pažadą, buvo be galo sunku grįžti į tikrovę, mielai dar būčiau nepabudęs. Mano širdyje sukirbėjo nerimas, ir ta mintis vis labiau nedavė ramybės. Bijojau: jei tokio metodo sukurti negebėsiu, mano duotas žodis bus nieko vertas. Maža to, juk jį daviau ne bet kam, o pačiam Ašularui – Angeliškajam Daktarui Euskaliui Herriai. Ta mintis mane taip suglumino, kad, atsikandęs figos, vos neužspringau.

„Plagijuotojui reikia pasirinkti tekstus su aiškiu siužetu, – toptelėjo man. Tai yra pirmoji šio metodo taisyklė."

Šiek tiek nustebęs dėl tokios netikėtai kilusios idėjos, bet ne mažiau patenkintas, pasiėmiau ant naktinio stalelio gulintį sąsiuvinį ir užrašiau pirmąją taisyklę. Dar pridūriau štai ką:

„Kitaip tariant, reikia rinktis pasakojimus arba romanus, kurių siužetą gali atskleisti keli įvykiai arba veiksmai, todėl plagijuotojui netinka rinktis tokių, kaip Robas-Grijė* arba Folkneris**, nes minėtų autorių kūriniuose *istorija* yra nereikšminga. Itin rekomenduotini autoriai yra Saki***, Bucatis**** arba Hemingvėjus*****. Apskritai kuo senesnis kūrinys bus pasirinktas, tuo geriau jį bus plagijuoti: galima remtis tūkstančiu pasakojimų iš *Tūkstančio ir vienos nakties*, bet netiks nė vienas apsakymas iš avangardo antologijos."

Perskaičiau ką parašęs. Pasirodė visai neblogai, galbūt tą metodą sukurti nebus taip sunku, kaip maniau iš pradžių.

* Alain Robbe-Grillet (1922–2008) – prancūzų prozininkas, scenaristas, kino režisierius, „naujojo romano" pradininkas.

** William Faulkner (1897–1962) – JAV rašytojas, prozininkas, 1949 m. apdovanotas Nobelio literatūros premija.

*** Saki (1870–1916) – tikr. Hector Hugh Munro, britų novelistas ir dramaturgas.

**** Dino Buzzati Traverso (1906–1972) – italų rašytojas, žurnalistas ir dailininkas.

***** Ernest Miller Hemingway (1899–1961) – amerikiečių romanistas ir novelistas, Nobelio literatūros premijos laureatas.

Nudžiugintas tokios minties, įsidėjau į burną figą ir labai lėtai kramčiau.

„Norint plagijuoti, reikia atsisakyti visų keistų knygų." Tuomet šmėstelėjo mintis ir apstulbino labiau nei pirmoji. Nežinia kodėl, bet tą rytą jaučiau kaip niekad stiprų įkvėpimą. Vėl atsiverčiau sąsiuvinį ir antrąją taisyklę išdėsčiau plačiau:

„Plagijavimui nieku gyvu negalima rinktis retos knygos, kuri neišversta į tavo gimtąją kalbą. Pavyzdžiui, negalima remtis romanu, kurį tėvai nupirko knygyne Maskvoje, Lenino aikštėje, net ir tada, jei koks nors jūsų draugas poliglotas patraukliai pasakotų siužetą. Galų gale, argi jis ką nors išmano apie šiuolaikinę Rusijos literatūrą? O ką daryti, jei jūsų tėvai atsitiktinai užtaikė *kažką*, kas netrukus bus paskelbtas disidentu? Kas tada? Po kelerių metų tas *kažkas* bus reklamuojamas visose *žiniasklaidos priemonėse*, ir net universiteto studentai mintinai žinos visus jo kūrinių siužetus. Tokiu atveju plagiatui neišvengiamai iškiltų rimtas pavojus.

Norinčiam išmoningai įgyvendinti savo ketinimus plagijuotojui nevalia gudrauti. Jis turi žvalgytis ne į atkampias teritorijas ar tamsias alėjas kaip koks apgailėtinas vagis, o į dienos šviesą, į atviras didmiesčių erdves. Jam reikia pasukti į *Boulevard Balzac*, *Hardy Garden*, *Hoffmann Strasse* arba *Piazza Pirandello*... Kitaip tariant, savo modeliais jis turi pasirinkti visiems žinomus autorius. Tik nereikia dėl to nerimauti. Jo niekada neatpažins, nes klasikai – kaip arkangelai – atpažįstami tik pagal vardus ir atvaizdus."

Metodui jau buvau sugalvojęs dvi taisykles ir pasijutau kiek ramesnis. Žvelgiau į Obabos kalnus, mačiau laukuose dirbančius valstiečius. Kaip įprastai, atsikėliau išgerti kavos, bet knietėjo nesikelti. Bijojau, kad atsikėlusį gali apleisti įkvėpimas. Iš kur kilo tiek idėjų? Gal nebuvau visiškas plagijavimo priešininkas? Čia dėjosi kažkas keisto.

„O iš kur atsirado šios figos?“ – apstulbęs pamaniau. Juk Obaboje dar nebuvo atėjęs figų sezonas.

Paėmęs į rankas baltąją lėkštę ir apžiūrėjęs, išsklaidžiau visas abejones. Akivaizdu: šie gražiai išdėlioti vaisiai buvo Ašularo tos pačios saloje rinktos figos. Pagaliau viską aiškiai mačiau ir supratau, kas įvyko. Tą sapną sapnavau neatsitiktinai – taip Mokytojas išreiškė valią, nes jam reikėjo, kad kas nors paskleistų tą gerąją naujieną. Netrukus supratau, kad lėkštėje guli ne šiaip sau figos – tai išminties vaisiai; šios figos mane išmokys, kaip reikia plagijuoti. Pradžia jau padaryta.

Susižavėjęs mąsčiau apie tas galias, kuriomis, regis, pasižymėjo tik Parnaso gyventojai. Tačiau sąsiuvinis šalia manęs neleido pamiršti užduoties, kurią buvau pasižadėjęs atlikti, tad paėmiau plunksnakotį ir pradėjau kurti trečiąją ir ketvirtąją taisykles.

„Vienas pavyzdys geriau už disertaciją paaiškins, kaip reikia spręsti laiko ir erdvės klausimą. Įsivaizduokime, jog remsimės Arabijoje arba viduramžiais sukurtu pasakojimu, kurio du veikėjai – Ibu al Farsi ir Ali Rajolis – susikivirčijo dėl kupranugario. Taigi, plagijuotojas turi matyti istoriją kaip visumą, bet ją perkelti į, tarkime, nūdienos Angliją, todėl veikėjai pavadinami, pavyzdžiui, Entoniu Nortmeru ir Filipu Stivensu, o ginčo arba jų nesutarimo priežastis, žinoma, bus ne kupranugaris, o automobilis. Nesunku suvokti, kad po šių pakeitimų atsiras dar tūkstantis, ir istorija taps visiškai neatpažįstama.“

Kai suradau įkvėpimo šaltinį, man jau niekas netrukdė pakilti iš lovos ir nusileisti į virtuvę išsivirti kavos. Tuo metu miestelyje jau ošė daugybė žmonių, o jų pasisveikinimo žodžiai atsklido ir iki mano namų. Saulė vaikėsi kur ne kur dangumi plaukiančius debesis. Netrukus durų sklendė pranešė, kad atnešė laikraščius. Taigi, gyvenimo ratas sukosi nesustodamas, ir mane užplūdo toks laimės jausmas, kokį jau seniai buvau patyręs.

Po kelių valandų įsipyliau antrą puodelį kavos, suvalgiau dar tris figas ir pasirengiau užrašyti paskutines metodo taisykles.

„Plagijuotojui svarbiausia parengti gerą gynybą", – pradėjau. Ir prie šio teiginio pridūriau septyniasdešimt vieną eilutę:

„Gali atsitikti ir taip: nors ir nuosekliai laikysiesi visų keturių išvardytų taisyklių, vis tiek jausis, kad kūrinys plagijuotas. Nesėkmę gali netikėtai patirti bet kas, ypač siauroje kultūrinėje terpėje, kur dėl erdvės stokos santykius – šiuo atveju literatūrinius – formuoja intrigos, neapykanta ir pagieža.

Bet tokia netikėta nesėkmė ne visada turi būti plagijuotojui žalinga; galbūt net atvirkščiai – iš priešų tinklų jis gali išsipainioti sustiprėjęs. Svarbiausia, kad savo darbe paliksi kuo daugiau *pėdsakų* to kūrinio, kuriuo remtasi kaip modeliu; antra, pasidomėti, kas yra metaliteratūra, ir galiausiai – įgyti autoritetą. Jeigu šios trys sąlygos bus įvykdytos – jūsų apsauginė gvardija parengta.

Norėdami paaiškinti dvi pirmąsias saugos taisykles, tarkime, kad plagijuotojas rėmėsi Kiplingo* apsakymu; gerokai pastūmėjęs laike istoriją „nuskraidino" prie Urano planetos. Remiantis pirmąja taisykle, astronautą plagijuotojas privalo pavadinti Kimu.

– Leiskite užduoti šiek tiek klastingą klausimą, – kūriniui pasirodžius, kalbins žurnalistas. – Atrodo, jūsų knygoje papasakota istorija turi daug sąsajų su rašytojo Pikingo apsakymu. Buvo netgi tokių, kurie išdrįso tarti žodį „plagiatas". Ką į tai atsakysite?

– Atleiskite, bet tai ne Pikingas, o Kiplingas, – labai oriai pradėtų plagijuotojas. Paskui su ironiška šypsena lūpų kampučiuose pridurtų: – Jeigu priekabiautojai būtų skaitę įdėmiau ir, užuot nagus galandę, perskaitytų visą Kiplingo kūrybą, tai lengvai suprastų, kad mano kūrinys – tai ne kas kita, kaip mano duoklė

* Joseph Rudyard Kipling (1865–1936) – anglų rašytojas, poetas, prozininkas. 1907 m. Nobelio literatūros premijos laureatas.

minėtam žodžio meistrui. Būtent todėl astronautą pavadinau Kimu. Tuo vardu buvo pavadintas vienas to žavaus imperialisto kūrinys. Manyčiau, akies pamerkimą nebuvo sunku pastebėti, bet, kaip sakiau, kaltintojai net neturi aiškaus suvokimo, ką reiškia skaityti.

– Man pasigirdo, kad sakėte *žavus imperialistas*? Pataisykite, jeigu klystu, ir dovanokit, bet keista girdėti tuodu žodžius greta... – atnaujins apsiaustį žurnalistas tik jau kitame fronte. Tačiau plagijuotojas neleis jam toliau eiti šiuo keliu ir vėl nemaloniai priešą nustebins, pasinaudojęs antrąja gynybos taisykle.

– Tiems, kurie siekia diskredituoti kitus ir ieško ant kiaušinio plaukų, turiu pasakyti, kad jie labai atsilikę ir nežino literatūros teorijos tendencijų. Gal jūs netgi nesate girdėjęs apie metaliteratūrą?...

– Kažką girdėjau, bet dabar nepamenu...

– Tai štai, tasai žodis reiškia, kad galiausiai... nieko naujo nėra po saule netgi literatūroje. Romantikų iškeltos idėjos...

– Ak taip, meilė ir visa kita...

– Ne... jiems meilės koncepcija, be abejo, svarbi, bet dabar kalbu apie literatūrines idėjas. Romantikai tikėjo, kad menas yra kūrybinis ypatingos ir unikalios asmenybės rezultatas, ir panašiomis nesąmonėmis...

– O metaliteratūra?

– Ogi, kad mes, rašytojai, nesukuriame nieko naujo, tik perrašome tas pačias istorijas. Kaip įprasta sakyti, visos geros istorijos jau parašytos, o jei priešingai – vadinasi, jos nebuvo geros. Pasaulis dabar – ne kas kita, kaip milžiniška Aleksandrija, ir mes, gyvenantys joje, vien reiškiame nuomonę apie tai, kas jau sukurta, ir nieko daugiau. Romantiškasis sapnas jau kadaise išsisklaidė.

– Tai tuomet kokia prasmė rašyti? Jeigu visos geros istorijos jau parašytos...

– Žmonės jas pamiršta – nepamenu, kieno tai žodžiai. O mes, naujieji rašytojai, primename. Štai ir viskas.

Akivaizdu, kad, tai pasakius, dėl plagijuotojo garbės nekils jokių abejonių, tačiau dėl viso pikto – neužmirškite, kad žmonės ne itin pasitiki nepažįstamais, – jis privalo laikytis trečiosios gynybos taisyklės. Kitaip tariant, jį jau turi būti lydėjusi šiokia tokia sėkmė. Jeigu jis yra žinomas žmogus, kurio vardas skamba visur, anksčiau išvardytos priemonės bus ypač svarios ir reikšmingos.

Ir tegu niekas nesibaugina šio darbo, idant užsitarnautų vardą, kad ir kaip sunku tai gali atrodyti iš pradžių. Tokioje laikraščių ir menkų reikaliūkščių gausybėje – kažkoks politikas sakė tą ar aną, o gal ir nesakė, kad dabar tinkamas ar netinkamas laikas karnavalui, kad niekaip neišspręstos eismo arba srauto problemos, – reikia pasistengti, kad jūsų pavardė kas savaitę šmėstelėtų viešojoje erdvėje – dalyvaujate apklausose, pasirašote manifestus ir t. t., tada plagijuoti bus juokų darbas.“

Kai baigiau rašyti paskutines eilutes, saulė buvo jau beveik zenite, o iš Obabos dūmtraukių besiveržiantys dūmai rodė jau artėjantį pietų metą. Bet, suvalgęs tiek daug figų, nejaučiau jokio alkio, todėl, nieko nelaukdamas, nutariau imtis praktikos. Pagrįsti metodo veiksmingumui reikėjo pavyzdžio. Taigi, nuėjęs į biblioteką, išsirinkau aiškaus siužeto apsakymą iš daugybę kartų leistos knygos. Dar prieš sutemstant baigiau rašyti variantą pagal apsakymą *Plyšys apledėjusiame sniege.*

Teišsipildo išmintingojo Ašularo norai.

Plyšys apledėjusiame sniege

Mirties šešėlis apskriejo pirmąją stovyklą, kai šerpas Tamngas pranešė, kad Filipas Augustas Blojus įsmuko į plyšį. Įprastas vakarienės šurmulys ir juokas staiga nuščiuvo, ir puodeliai su garuojančia arbata liko pamiršti ant sniego. Nė vienas ekspedicijos dalyvis neišdrįso klausinėti smulkmenų, niekas nesiryžo kalbėti. Sunerimęs, kad jo niekas nesuprato, šerpas žinią pakartojo dar sykį. Ledas prarijo Filipą Augustą, plyšys pasirodė esąs gilus.

– O tu, Tamngai, ar negalėjai ištraukti? – galiausiai paklausė ekspedicijai vadovavęs vyras – alpinistas iš Ženevos Matijas Raimcas, kurio vardas puikavosi visose alpinizmo enciklopedijose, nes jam pavyko įveikti Daulagyrio* viršukalnę.

Šerpas papurtė galvą.

– *Čiiso*, misteri Raimcai. Beveik naktis, – pasakė.

Tai buvo pagrindinė priežastis. Nakčiai sutemus šaltis – *čiiso* – Lotsės** apylinkėse nukrisdavo iki keturiasdešimties laipsnių. Tokia žema temperatūra jau pati savaime buvo mirštamai pavojinga; maža to, kalnuose šaltis išjudindavo didžiulius ledų masyvus. Naktimis atsiverdavo naujų plyšių, o senieji, priešingai, užsiverdavo visam laikui. Ką nors iš jų ištraukti neįmanoma.

* Daulagyris (nepalietiškai *Dhaulagiri* – Baltasis kalnas) – septintas pagal aukštį pasaulio kalnas (8167 m), stūksantis šiaurės vidurio Nepale ir priklausantis Himalajų kalnynui.

** Lotsė – ketvirtas pagal aukštį pasaulio kalnas (8516 m). Vietovė – Nepalas, Himalajai.

| ---

– Kokį ženklą palikai, Tamngai?

Šerpas atsisukęs parodė tuščią nugarą. Ten trūko raudonos nailoninės kuprinės: vadinasi, ji palikta prie plyšio krašto ir pritvirtinta smeigėmis.

– Ar jis buvo gyvas?

– Aš nežinoti, misteri Raimcai.

Visi manė, kad šie klausimai vedė prie vieno: reikia ruoštis rytdienos ekspedicijai ir išeiti su pirmaisiais saulės spinduliais. Visų nuostabai Matijas Raimcas pradėjo mautis kapliukus ir paprašė atnešti žibintuvėlių ir virvių. Ženevietis buvo užsimojęs eiti tuojau pat.

– *Lemu mindu!* – nustebęs šūktelėjo senasis šerpas. Jis nepateisino tokio sprendimo – tai buvo tolygu savižudybei.

– Mėnuo man padės, Gjalzenai, – atsakė Raimcas, pakėlęs akis į dangų. Iki pilnaties trūko visai nedaug. Mėnesiena nutvieskė šviežiai iškritusį sniegą, ir jis atrodė dar blyškesnis.

Paskui, atsisukęs į bendražygius, pareiškė, kad jų pagalbos neprireiks. Jis eis visiškai vienas. Privalo rizikuoti, nes tai esą jo pareiga.

Matijas Raimcas ir Filipas Augustas Blojus kartu dirbo netoli Ženevos esančiame slidinėjimo trasų komplekse, ir ekspedicijoje dalyvaujantys europiečiai jo pasiryžimą suprato kaip ilgalaikio bendravimo rezultatą. Mažiau žinantys šerpai jo nusiteikimą palaikė lyderio atsakomybe už grupę.

Kai Raimco geltonos striukės šešėlis pradingo sniegynuose ir naktyje, pirmojoje stovykloje nuvilnijo susižavėjimo šnibždesys. Poelgis buvo vertas žavėtis – rizikuoti gyvybe, kad išgelbėtum kitą. Vieni minėjo draugystės galią ir širdį. Kiti – alpinistų dvasią, drąsą ir solidarumą. Senasis Gjalzenas pamojavo balta maldų skepetaite: telydi jį sėkmė, tepadeda jam didysis Višnu.

Tiesos neįtarė niekas. Niekam net minties nekilo, kad šį sprendimą nulėmė neapykanta.

Filipui Augustui Blojui skaudėjo lūžusią koją ir gilų pjūvį šone, bet jis pradėjo snūduriuoti; plyšio dugne stingdantis šaltis kėlė mieguistumą, kuris buvo stipresnis ne tik už skausmą, bet ir už jį patį. Jis negalėjo būti atsimerkęs. Jau pajuto šilumą, alpinistus įspėjančią apie neskausmingą mirtį.

Jis tysojo ant ledo, kovodamas su pačiu savimi, stengėsi atskirti plyšio tamsą nuo savo miego tamsos ir nepastebėjo iš aukštai prie jo kojų nukritusių virvių. Nematė ir jomis nulipusio žmogaus, kuris prie jo priklaupė.

Kai žmogus nukreipė į jį žibintuvėlio šviesą, Filipas Augustas suriko ir atsisėdo. Šviesa jį išgąsdino.

– Patrauk tą žibintą, Tamngai, – šūktelėjo, šypsodamasis iš tokios savo reakcijos. Jis pasijuto išgelbėtas.

– Aš Matijas! – išgirdo tuomet. Balsas skambėjo grėsmingai.

Filipas Augustas pakreipė galvą – stengėsi išvengti žilpinančios šviesos, bet žibintuvėlis nusekė paskui jį. Ir vėl apžilpino.

– Ko atėjai? – galiausiai paklausė Filipas Augustas. Plyšyje nuaidėjo jo žemas balsas. Kalbėjo sunkiai, kaip labai išvargęs žmogus.

– Filai, kalbėsiu kaip draugas, kaip vyras su vyru. Galbūt tau pasirodys juokingas mano pasakojimas, bet tu, Filai, nesijuok. Manyk, kad prieš tave yra daug iškentėjęs žmogus.

Filipas Augustas sukluso. Už šio pareiškimo pasigirdo užslėptas gyvatės šnypštimas.

– Filai, mudu su Vera susipažinome labai jauni, – toliau kalbėjo Matijas. – Abiem buvo maždaug penkiolika, jai ėjo penkiolikti, man buvo šešiolika. Tuomet ji visai neatrodė gražuolė. Buvo netgi negraži, Filai, iš tikrųjų. Per aukšta ir prakauli savo amžiui. Nepaisant to, pamilau vos pamatęs. Pamenu, kad man užėjo noras verkti, ir akimirką viskas aplink nusidažė violetine

spalva. Filai, tau galbūt atrodys keista, bet taip ir buvo – viskas atrodė užlieta ta spalva. Dangus violetinis, kalnai violetiniai, lietus – ir tas violetinis. Nežinau, galbūt kai įsimyli, pasikeičia akių jautrumas. Dabar yra beveik taip pat, Filai, tie jausmai nuo šešiolikos neišdilo. Jie neišdilo net ir tuomet, kai susituokėme, o juk žinai, kaip sakoma: meilę vedybos nužudo. Tik ne mano atveju. Aš tebemyliu ją, ji – visada mano širdyje, todėl ir įkopiau į Daulagyrį, Filai, nes galvojau apie ją. Vien dėl to!

Po jo žodžių stojusi tyla tik sustiprino nykų vienatvės jausmą plyšyje.

– Metai, mes niekada nebuvome suartėję! – staiga sušuko Filipas Augustas. Jo žodžiai atsimušė į keturias apledėjusias sienas.

Matijas sausai nusijuokė.

– Aš vos iš proto neišsikrausčiau, kai man parodė judviejų nuotraukas, Filai. Tu su Vera susiėmę už rankų *Ambasadoriaus* viešbutyje Miunchene kovo šešioliktą ir septynioliktą. Ciuricho *Tivolyje* balandžio dešimtą ir vienuoliktą. *Trumerio* apartamentuose pačioje Ženevoje gegužės tryliktą ir keturioliktą. O tuo metu, kai rengiau šią ekspediciją, – ištisą savaitę prie Viljė ežero Lozanoje.

Filipas Augustas pajuto, kad išdžiūvo burna. Veido raumenys, sustingę nuo šalčio, mėšlungiškai įsitempė.

– Metai, tu sureikšmini visai nereikšmingus dalykus! – suriko.

Bet jo niekas nesiklausė. Vienintelė akis spigino be gailesčio.

– Ilgai dvejojau, Filai. Nesu žudikas ir tikrai bjauriai jausdavausi, kai mąstydavau, kaip tave nužudyti. Jau buvau nusprendęs pamėginti Katmandu. Ir kai nusileidome Lukloje. Bet man šios vietos yra šventos, Filai, nenorėjau jų sutepti tavo krauju. Bet kalnai tau atkeršijo už mane, Filai, ir todėl tu esi čia, nes jie tave pasmerkė. Nežinau, ar pareikalaus tavo gyvybės, tikrai nežinau. Gali būti, kad sulauksi ryto, ir kiti grupės nariai tave išgelbės. Bet aš taip nemanau, Filai: man atrodo, kad tu amžinai pasiliksi

šiame plyšyje. Todėl ir atėjau, kad nepaliktum šio pasaulio nesužinojęs, kaip tavęs nekenčiu.

– Ištrauk mane iš čia, Metai! – Filipo Augusto apatinė lūpa drebėjo.

– Ne aš, Filai. Kaip jau sakiau, kalnai nuspręs.

Filipas Augustas giliai atsiduso. Nieko kito neliko, teko susitaikyti su likimu. Jo balsas buvo kupinas pagiežos.

– Manai esąs geresnis už kitus, Metai. Esi pavyzdinis alpinistas, pavyzdingas vyras ir pavyzdinis draugas. Bet iš tiesų – tik apgailėtinas klounas. Niekas iš tavo pažįstamų tavęs negali pakęsti.

Per vėlu. Matijas Raimcas jau lipo virvėmis į viršų.

– Vera mane apraudos! O tavęs – tikrai ne! – suriko Filipas Augustas garsiai, kiek tik leido jėgos.

Plyšyje vėl įsiviešpatavo tamsa.

Apsilankymo sukeltas jaudulys pažadino Filipo Augusto kūną. Dabar jo širdis stipriai tvaksėjo, o kraujas, jau beveik užšalęs, dabar lengvai plūdo į raumenis. Galbūt dėl to, kad smegenys dabar veikė geriau, staiga prisiminė, kad alpinistai niekada nesusirenka virvių, kuriomis leidžiasi į plyšius. Grįžtant į stovyklą – jos tik nereikalinga ir varginanti našta.

„Jeigu Matijas...“, – pagalvojo. Jam nubudo viltis.

Atsistojo ir pradėjo graibyti tamsoje. Tai buvo tik akimirka, bet ji privertė šūktelėti iš džiaugsmo. Virvės tebebuvo čia: Matijas Raimcas paliko veikiausiai iš įpročio.

Žaizdos vertė inkšti, bet jis žinojo, kad plyšyje laukia dar didesnės ir skausmingesnės kančios. Sukandęs dantis Filipas Augustas kibo į virves ir iš lėto pradėjo lipti, stengdamasis neatsitrenkti į ledines sienas. Nugara ir sveikąja koja įsiremdavo susiaurėjimuose ir tokiu būdu pailsėdavo. Per valandą buvo įveikęs maždaug dešimt metrų.

| ---

Užlipus aštuoniolika metrų iš pusiausvyros išmušė sniego lavina – nubloškė prie vieno iš sienos kyšulių. Filipas Augustas pajuto smūgį į sužeistą šoną, ir akys iš skausmo pritvinko ašarų. Akimirką prisiminė neskausmingą mirtį, kuri jo laukė apačioje. Širdyje teberuseno viltis, kuždėdama „galbūt", ir jos negalėjo negirdėti. Galų gale – juk jam pasisekė. Lemtis atsiuntė galimybę. Jis neturėjo teisės abejoti. Ir krintantis sniegas bylojo, kad išėjimas jau kažkur netoli.

Dar po pusvalandžio plyšio sienos buvo pilkos, paskui – baltos. Filipas Augustas pamanė, kad lemtis, pastūmusi jį į kyšulį, iš tikrųjų siuntė išbandymą; pagaliau dabar už tai buvo apdovanotas.

– Dangus! – sušuko. Tai iš tikrųjų buvo rausvas brėkštantis dangus. Nepale aušo naujas rytas.

Sniegas tviskėjo saulėje. Priešais, šiaurinėje pusėje, stūksojo milžiniško dydžio Lotsė. Dešinėje, už apledėjusio slėnio, vingiuriavo takas į pirmąją stovyklą.

Filipas Augustas pajuto, kaip, prisipildę gaivaus rytmečio oro, atgyja plaučiai. Jis ištiesė rankas į tą begalybę ir, pakėlęs akis į žydrą dangų, Kalnams sukuždėjo padėkos žodžius.

Staiga apėmė nerimas. Jam atrodė, kad ištiestos rankos vėl susiglaudė ir prieš jo norą apkabino jį patį. Bet kas tai galėjo būti?

Apsižvalgė, nesuprasdamas, kas dedasi, ir veidą iškreipė siaubas. Priešais stovėjo Matijas Raimcas. Jis kandžiai šypsojosi.

– Žinau, kad negerai paspęsti tau spąstus, Filai, – išgirdo, pajutęs stumtelėjimą. Krisdamas į plyšio dugną, Filipas Augustas Blojus akimirką tarėsi supratęs šių paskutinių savo gyvenimų valandų prasmę.

Visa tai – apsilankymas, pamirštos virvės – tebuvo iš anksto suplanuotas kankinimas, nes Matijas Raimcas nieku gyvu nenorėjo jam atleisti už sudaužytas viltis.

Reino vynas

– Ką pasakysite, jei programoje numatytą vermutą paliksime kitai progai? – pasiūlė dėdė iš Montevidėjo. Jis pakilo iš oda aptraukto krėslo ir padėjo rankraštį. Skaitymai pavėsinėje baigėsi.

– Priklausys nuo to, ką pasiūlysi manais, – pajuokavome.

– Pavaišinsiu gardžiu Reino vynu iš savo rūsio. Klausantis tos Klauso Hano istorijos man kilo pagunda jį atkimšti. Kaip manote? Įdėsiu į *fontefridą* atvėsti.

Fontefrida dėdė vadino šulinį, įrengtą name šalia virtuvės.

– Pritariu su malonumu. Gyvenime nesu ragavęs Reino vyno, – atsakiau.

– Nesi ragavęs, bet vis tiek apie jį rašai. Na tu ir akiplėša! – palingavęs galva, nusijuokė dėdė.

– Štai ir vėl pasirodė XIX amžiaus žmogus! Ieškojimai ir originalumas, o jei įmanoma – dvi ar trys klastotės kūrinyje. Tavo naujam tikėjimui nesunku pasiduoti! Lažinuosi, šis pasakojimas irgi paimtas iš XIX amžiaus!

– Teisingai kalbi, – įsiterpė bičiulis. – O kokiu autoriumi sekdamas parašėte apie tą plyšį? Taip ir nepasakėte.

Dėdė link durų ėjo tarsi vaikas, sumanęs kažkokią šunybę.

Jis žinojo: istorija mums patiko.

– Daugiau nesakysiu nė žodžio! Programoje pasakyta, kad klausimai ir komentarai paliekami popietei, su antrąja konjako taure. Vadinasi, iki to laiko galime arba tylėti, arba plepėti apie nereikšmingus dalykus. O dabar eime į sodą, prisėsime prie stalo. Už penkių minučių vynas jau bus atvėsęs.

– Kaip įsakysite, jūsų didenybe pone Figų Valgytojau, – neprieštaraudamas pakilau nuo kėdės.

– Stalas, tikiuosi, bus pavėsyje? – paklausė bičiulis, žvelgtelėjęs pro langą. Lauke, kaip skelbė radijas, buvo turbūt ne mažiau kaip trisdešimt penki laipsniai karščio.

– Pastačiau magnolijos pavėsyje. Bet dabar pagalvojau: pastatęs ten, galbūt piktnaudžiauju jūsų pasitikėjimu. Juk negaliu jūsų prilyginti išblyškusioms XIX amžiaus damoms. Jeigu norite, jį tuoj pat ištempsiu į modernybę.

– Koks tu šmaikštus! – pasakėme, eidami laukan.

Toji *modernybė*, anot dėdės, karaliavo visame kieme. Išskyrus karštį, nieko daugiau nebuvo įmanoma jausti ir matyti, išskyrus akinamą jo šviesą. Šitai paįvairino tik vienodas svirplių čirpimas, kurį šis sekmadienis atnešė į Obabą.

Mudu su bičiuliu nukūrėme po magnolija, patogiai atsisėdome pačioje paunksmėje ir, kaip to reikalavo programa, pradėjome plepėti niekniekius. Kaip buvo galima spėti, pradėjome kalbėti apie tvanką ir sausrą, paskui – apie retą medį, priėmusį mus savo prieglobstin.

– Magnolijos auga tik prie *indėnų* namų, – pastebėjo mano bičiulis.

– Matyt, jas kaip ir palmes atsigabena iš Amerikos prisiminimui.

– Prisiminimui? Nemanau. Neįsivaizduoju *indėno*, žvelgiančio į sodą ir ilgesingai dūmojančio apie praėjusias dienas kur nors Panamoje ar Venesueloje.

– Tai kodėl jų čia atsiveža?

– Jiems reikia ko nors, kas bylotų apie ten susikrautus turtus. Juk jie negali, sugrįžę į gimtinę, apsigyventi eiliniame name. Jiems reikia įrodyti žemiečiams, kad prasigyveno, ir emigruoti vertėjo.

– Net nežinau, ką sakyti...

– Tikrai keista. Maniau, dabartinis jaunimas viską žino, – įsiterpė dėdė. Jis atnešė padėklą su aperityvu. Reino vynas, nedidelės taurės, ispaniškos alyvuogės, ančiuviai iš Bermėjo Biskajos provincijoje. – Na, ką pasakysite?

– Dėde, tu priklausai XIX amžiui, bet turime pripažinti: kai kur esi nepakeičiamas.

– Ar geras vynas? – paklausė, kai paragavome.

– Labai geras ir gaivus, – įvertinome.

– Džiaugiuosi, – atsakė, atsisėdęs priešais mus. – Ar galiu paklausti, apie ką kalbėjotės? – susidomėjo. Žvelgė šiek tiek įtartinai.

– Dėde, nežiūrėk taip. Mes geručiai. Prie šio stalo nepasakėme nieko, kas būtų susiję su literatūra. Garbės žodis.

– Apie ką tuomet? Suprantama, jeigu tai ne paslaptis.

Mano bičiulis atsakė, kad jokios paslapties nėra, ir atpasakojo pašnekesį apie magnoliją.

– Visai neprasta tema,– susimąstęs pritarė dėdė.

– O ką tu manai, dėde?

– Žinau nedaug, nes namą nusipirkau tokį, kokį matote, jau su sodu ir visu kuo. Tik galėčiau pasakyti, kad pirmosios kartos *indėnai*, pirmą kartą iškėlę koją iš savo kaimo ir nukeliavę į Ameriką, labai nusivildavo tenykščiu kraštovaizdžiu ir žmonėmis. Grįždami stengėsi iš to pasaulio ko nors parsigabenti.

– Vadinasi, mąstai panašiai kaip aš. Magnolijų ir palmių parsiveždavo kaip prisiminimą apie Ameriką, kad, užplūdus ilgesiui, būtų į ką pasižiūrėti, – pasakiau.

– Ne visai taip. Nemanau, kad jie ką nors vežėsi tik prisiminimui. Grįžus joks liūdesys nekamuoja. Norisi tik parodyti nematytus dalykus. Pavyzdžiui, žmogus, pastatęs šį namą...

– Jo pavardė Tejerija? – paklausiau.

– Taip, Chosė Tejerija. Jis perplaukė balą ir per dešimtmetį susikrovė turtus. Atrodo, tapo visų Montevidėjo audinių krautuvių savininku. Kai po dešimties metų grįžo, į Obabą atsigabeno visą kolekciją Urugvajuje matytų eksponatų. Atsivežė ne vien retų medžių sėklų, bet ir visokiausių gyvūnų. Įvairiausių papūgų ir beždžionių...

– Netgi beždžionių? Šito nežinojau, – nustebau.

– Tikrai! Šiose apylinkėse jos labai pagarsėjo. Visai suprantama: tais laikais Obaboje niekas nebuvo matęs net beždžionės nuotraukos. Tiesa, nebuvo mačiusių ir paukščių ryškiaspalvėmis plunksnomis, bet galų gale jie buvo tik paukščiai su sparnais ir snapais, todėl tokio didelio įspūdžio nepadarė. O štai į plaukuotus vaikus panašios beždžionės... Beje, viena iš jų, kurią *indėnas* aprengdavo kelnaitėmis ir marškiniais, šimpanzė, anksčiau dirbo Montevidėjaus cirke, mokėjo verstis kūlio ir krėsti visokius pokštus. Jos pasižiūrėti ateidavę žmonės leipdavo iš juoko, netgi kelnes prileisdavo, ir sakau tai ne siekdamas vaizdingumo – taip būdavo iš tikrųjų. Jie susirinkdavo prie tvoros, pasižiūrėdavo į jos išdaigas ir kaip akis išdegę lėkdavo nusilengvinti. Tačiau gandas apie Albertą ir jo draugus galų gale pasklido taip toli, kad *indėnas* buvo priverstas žvėris uždaryti.

– O kodėl reikėjo uždaryti? – paklausė bičiulis, akimis tikėdamasis mano dėmesio. Aš nebuvau toks nuovokus ir Tejerijos šimpanzės nesusiejau su ta beždžione iš Montevidėjo, apie kurią išgirdo benzino kolonėlės užkandinėje, todėl užuominos nesupratau. Man reikėjo keleto minučių, kad, anot Gotjė, *išgirsčiau šokėjo žingsnius*.

– Todėl, kad tai virto vos ne piligrimyste, – atsakė dėdė. Pasižiūrėti į beždžiones ir iš juoko leisti į kelnes prigužėdavo vos ne šimtai žmonių. Iš pradžių *indėnas* jautėsi laimingas ir patenkintas stebėjo, kaip visi džiaugiasi jo užjūrio eksponatais. Tačiau po

kokių trijų mėnesių jam tas erzelis išlindo per gerklę, ir nuo to laiko gyvūnus Obaboje rodydavo tik per šventes.

– O jūs, dėde, ar matėte? – paklausė bičiulis.

– Daugmaž taip. Tas beždžiones mačiau dar visai mažius. Tiesą pasakius, šią istoriją papasakojau ne kaip savo prisiminimą, o kaip ją prisiminė vienas mano draugas iš Montevidėjo.

– Tikrai? Ir kas gi buvo tas draugas? – neatlyžo jis.

– Taigi Samuelis Tejerija Uribė, *indėno* sūnus. Samuelis taip pat išvažiavo į Ameriką, bet ne susikrauti turtų kaip tėvas, o ieškoti nuotykių – jį buvo apsėdusi mintis išmaišyti Amazoniją. Su juo susipažinau Montevidėjaus *Karališkojoje* kavinėje, ir ten jis papasakojo šią beveik primirštą istoriją.

Bičiulis vėl žvilgtelėjo į mane. *Ar aš suprantąs, kas čia dedasi?* Taip, pagaliau supratau, jau buvau bepradedąs jausti šokėjo žingsnius. *Montevidėjas, beždžionė, Amazonija*... Visi trys žodžiai siejosi su vienu asmeniu.

– O kur dabar gyvena Samuelis? Gal Dubline? – pasiteiravo bičiulis.

Dėdė išpūtė akis.

– Tikrai ten. Todėl ir turiu šį namą. Samuelis man jį pardavė, kai vedė airę Laurą. Bet iš kur tai žinai?

– Dėde, o kartais svečių nelauki? – vienu balsu paklausėme.

– Jis visada žada atvažiuoti, bet jau senokai esu gavęs jo laišką. Ar kas atsitiko? Kodėl jūsų veidai taip ištįso?

Mūsų veidai visai neištįso. Tik šypsojomės.

– Dabar tai tikrai nustebsi, mielas dėde. Tavo draugas Samuelis Tejerija Uribė...

Tačiau baigti sakinio nespėjome. Šokėjas dar kelis kartus apsisuko ir anksčiau už mus pakėlė taurę nuo žemės. Netgi du kartus.

Staiga išgirdome artėjančio automobilio burzgimą, ir netrukus į sodo pakraštį įsuko raudona *Lancia*. Iš jo išlipo du vyrai.

– Izmaelis su misteriu Smitu! – nustebome mudu su bičiuliu.

– Samueli! – dar labiau nustebęs, šūktelėjo dėdė. Jis pakilo nuo stalo ir nuskubėjo apkabinti seno draugo.

Samuelis Tejerija Uribė

Ką jis norėtų veikti? Gal pirma apžiūrės namus? Ką – atvyko be jokio lagamino? Ar po tiek metų dar prisimena Obabą? Na, ir kokia jam pasirodė? Ar nori apžiūrėti namus, ar pirma lauke išlenkti taurę baltojo? Kodėl jie atvažiavo to jaunuolio automobiliu?.. Dėdė tiesiog užpylė svečią klausimų lavina ir užspeitė į kampą. Kadangi jis buvo programų ir ceremonijų žmogus, netikėtas apsilankymas jį išmušdavo iš vėžių.

– Iš čia jaučiu, kaip daužosi jo širdis. Ji spurda krūtinėje, kaip viščiukai kartoninėje dėžėje, – sukuždėjau bičiuliui.

– O ką pasakysi apie poną Smitą? Tik pažiūrėk, kaip jis atrodo.

Dviejų metrų seniokas, palinkęs prie dėdės, maigė rankoje skrybėlę ir be paliovos kinkavo galva. Net nebuvo kada į klausimus atsakyti. Jis atrodė ne sutrikęs, o veikiau susigėdęs.

– Klausyk, kodėl gi jiems nepadėti? – pasiūlė bičiulis. – Jei ir toliau taip tęsis, dėdė gali uždusti. Iš magnolijos pavėsio išėjome į saulės atokaitą.

Bet Izmaelis mus aplenkė. Tai jis nutraukė karštligišką vyrų pokalbį.

– Važiuodamas pastebėjau jį tysantį po obelimi, – pradėjo saldžiu balsu, žiūrėdamas į dėdę. – Iš automobilio išlipau ne juokais išsigandęs. Maniau, kažkas nutiko. Bet kur tau! Jis sau ramiausiai pūtė į ūsą. Pasakė, kad čia jo gimtinė – tai ir atvežiau pas tave.

– Puikiai padarei, – pagyrė dėdė.

– Labai ačiū. *Very kind of you*[*], – jam padėkojo ponas Smitas. – Nebuvo taksi, todėl turėjau miegoti *on the grass*[**]. Bet labai gerai.

– Reikėjo važiuoti su mumis! – pasakėme. Tačiau jis nustebo – iš visko sprendžiant, iš vakardienos nieko neprisiminė.

– Kaip, mūsų neprisimenate? – paklausė bičiulis. – Vakar kalbėjomės.

Ponas Smitas nudelbė akis į savo skrybėlę ir atgailaujamai išlemeno:

– Vakar daug *drinking*[***]. Siaubingai! Gerai, kad Laura Sligo pasiliko Dubline.

– Kodėl gi neatvyko? Būčiau buvęs laimingas, galėjęs vėl su ja susitikti.

Dabar jau paklausė dėdė. Buvo akivaizdu, kad norėjo nukreipti pokalbį kita linkme.

– *Pottery*[****]*!*

– *Pottery?*

– Laura Sligo visuomet ko nors mokosi. Dabar – *pottery*. Ji pasakė, kad nenori praleisti pamokų ir, *well*, geriau pasilikti namie. Tokia ji yra, labai užsispyrusi moteris.

Visi nusišypsojome, net ir Izmaelis.

– Na tai kaip? Ar nori apžiūrėti namus, kuriuose gimei? – neatlyžo dėdė.

Jis jau atrodė ramesnis, bet troško pasilikti su svečiu vienu du.

* Jūs labai malonus. (Angl.)

** Žolėje. (Angl.)

*** Girtavau. (Angl.)

**** Keramika. (Angl.)

– *Go ahead!** – užsivožęs skrybėlę, sutiko ponas Smitas. Ir jiedu patraukė takeliu, vedančiu prie namo durų.

Žiūrint pavymui, mudviem su bičiuliu aiškėjo ta maža paslaptis, su kuria susidūrėme prieš dvylika valandų. Pagaliau sužinojome, kas yra tas ponas Smitas, kurį sutikome degalinės užkandinėje. Jis – Samuelis Tejerija Uribė, vieno Obabos indėno sūnus; tas ryžtingas ir atkaklus žmogus pirmiausia keliavo po Amazoniją, o paskui išvyko į Dubliną. Jis atrodė šaunus vyras. Labai džiaugėmės, kad su juo susipažinome.

Tačiau šokėjas atgabeno ne tik žilagalvį senioką, bet ir Izmaelį, ir jo buvimas sode mums netrukus apkarto. Atsirėmęs į savo raudonosios *Lancia* dangtį, šypsodamasis vogčiomis žvilgčiojo į mus ir šaipėsi iš mūsų smalsumo.

„Norite žinoti, koks aš žmogus, ar ne?“ – matyt, reiškė jo šypsena.

„Aha, labai rūpi, – žvilgsniais atsakėme. – Ir ne tik tai. Būtų įdomu sužinoti, kas slypi už tos tavo manijos driežams. Tik nereikia taip pūstis, nemanyk, kad padarei didelį įspūdį. Naktį gal šiek tiek ir išsigandome, buvome pavargę ir nustebome, išvydę tave su driežu rankoje. Bet tik ne dabar. Tokią šviesią dieną svirplio čirpimas ramina. Taigi, gali pradėti pasakoti, mes pasirengę klausytis.“

Visi trys susėdome magnolijos pavėsyje ir įsipylėme vyno į nedideles taures. Izmaelis dar saldesniu balsu nei pirma pasiūlė cigarečių.

– Vadinasi, tai jūs vakar apie trečią nakties pravažiavote ties posūkiu į karjerą? – paklausė, kai prisidegėme cigaretes. Jis anaiptol nebuvo paikas, jei kalbėsime apie skaitymą iš akių.

– Taip, mes, – prisipažinome. – Jeigu neprieštarausi, norėtume patikslinti, ką ten pamatėme.

* Judėkime pirmyn! (Angl.)

– Apie ką jūs čia?

Atšlijęs visu kūnu, sustingo. Lūpos šiek tiek persikreipė. Kreivai šyptelėjęs, išpūtė dūmus.

– Ką veikei su driežu rankose? – pričiupau jį be jokių užuolankų.

– A! Štai kas! Vadinasi, mane matėte! – nusijuokė. Toji situacija jam, regis, pasirodė juokinga. – Žinoma, kad matėte, – tęsė. – Todėl ir dūmėte visu greičiu, nes norėjote kuo greičiau paspruktі. Jau numanau, ką pagalvojote...

Jis nutilo. Vėl išpūtė dūmus ir perkreipė lūpas.

– Manote, kad esu ligonis, kad po to įvykio su Alvinu Marija išsikrauščiau iš proto. Pamanėte, kad nuo to laiko turiu maniją driežams ir dėl to visada tąsausi su tais šlykščiais gyviais...

– Svarbiausia, ką su jais darai, – nutraukiau jo kalbą.

– Ką? Nejau dar neatspėjote? Juk aišku kaip dieną, ar ne? Ogi, kad visus padaryčiau tokius, kaip Alvinas Marija!

Leidome jam nusijuokti.

– Leiskite pasakyti, kad jūs esat pamišėliai, o ne aš, – tęsė. – Reikia būti visiškai trenktam, kad šią istoriją su driežais priimtum už gryną pinigą. Kas galėtų patikėti, kad jie žmogui įsliuogia pro ausį ir minta smegenimis? Tik vaikai ir pamišėliai...

Jis nutilo ir įsižiūrėjo į mudu. Atrodė kaip nugalėtojas.

– Be vaikų ir pamišėlių, tuo tiki ir medikai, – įsiterpė bičiulis. – *Lacerta viridis* rūšis gali pažeisti smegenis ir turėti įtakos silpnaprotystės vystymuisi. Apie tai rašoma knygose. Bet pasakysiu dar vieną dalyką. Tai, ką matėme naktį, mums nepasirodė visiškai normalu. Neatrodė normalu trečią valandą nakties tuščiame plente sutikti žmogų su driežu rankoje.

Izmaelio veido išraiška ir elgesys pasikeitė. Bet, kaip priekaištą išgirdęs gydytojo ir tos srities specialisto žodžius, nesukluso, kaip buvo galima tikėtis, o kaip tik atvirkščiai. Izmaelis pradėjo

kalbėti kaip žmogus, neabejojantis, kad savo žiniomis neišmanėlį sutraiškys.

– Galėčiau ilgai ir išsamiai pasakoti apie *Lacerta viridis* rūšį, – netrukus prabilo. – Tik tema per daug sudėtinga, kad galėčiau ją aprėpti per kelias minutes. Pasakysiu tiek: mūsų kraštuose gyvenantys *Lacerta viridis* visai nepanašūs į Pietų Amerikos. Juos sieja tik pavadinimas. Bet nėra prasmės plėtoti tos temos. Norėčiau dar kai ką paaiškinti. Sakote, kad nenormalu naktį sutikti žmogų su driežu rankoje? Neprieštarauju. Nelaimė, tai išties nėra normalu. Būtų normalu, pastebėjus ant plento bejėgį ir išsigandusį driežą, pervažiuoti ir pribaigti. Todėl ir esame tokie, kokie esame.

Man niekaip neišdilo iš atminties tas padūkėlis Izmaelis iš pradinės mokyklos laikų ir negalėjau atsitokėti. Senoji pradinės mokyklos nuotrauka bylojo tiesą: gyvenimas iš tikrųjų pateikia daugybę permainų. Dabar sode Izmaelis kalbėjo įtaigiai lyg koks profesorius. Mudu su bičiuliu nežinojome, kaip atremti jo kalbas.

– Bet kodėl visada juos gaudai? Taip ir neatsakei.

– Ne gaudau, o tik surenku, tai yra noriu apsaugoti.

– Tai juos saugai?

Tačiau šįkart mūsų nuostaba nebuvo nuoširdi. Dar nebuvome pamiršę Izmaelio *ekologinio* pareiškimo apie paveikslą, kabantį ant sienos jo bare, ir nereikėjo būti dideliu išminčiumi, kad suprastum, ką reiškė tas *saugojimas*. Mudu su bičiuliu pasijutome nei šiaip, nei taip.

– Priklausau tokiai draugijai, – pradėjo pasakoti. – Mes saugome gyvūnus, kurių išlikimui gresia pavojus. Aš rūpinuosi driežais. Jų padėtis yra itin kritiška. Daugybė jų žūsta nuo žemės ūkyje naudojamų insekticidų. Pavyzdžiui, vakarykštis buvo leisgyvis. Nugabenau į trobelę, bet nežinau... Nežinau, ar jis išgyvens.

– Turi tam skirtą trobelę? – pasiteiravo bičiulis.

– Šalia bažnyčios, visai netoli nuo čia. Tai – tarsi nedidukė ligoninė. O ar žinote, kas visu tuo rūpinasi, kai dirbu?

Mudu papurtėme galvas.

– Alvinas Marija. Jis labai myli driežus. Dar labiau už mane. Aš jam netgi šiek tiek sumoku už tą darbą.

Jis tai pasakė šypsodamasis ir žiūrėdamas į mane. Aš nieko nepasakiau – neįstengiau išlementi nė žodžio.

Laimė, tą nemalonų pokalbį nutraukė dėdė.

– Na kaip? Ar jums nieko netrūksta? – šūktelėjo nuo namų slenksčio.

– Viskas gerai! Šio medžio šešėlyje jaučiamės kuo puikiausiai!

– Aišku, – pasakė Izmaelis.

– Reikės truputį pakeisti programą. Samuelis ką tik nuėjo išsimaudyti. Ką pasakysite, jei pietausime pusę trijų?

– Kaip nori, dėde. Mes niekur neskubame.

Sakiau nevisiškai tai, ką galvojau. Mano vienintelis troškimas tuo metu buvo pakeisti aplinką, bet... Kas nemeluos, kai sakyti tiesos neįmanoma? Dėdė nė neįsivaizdavo, koks pokalbis vyko prie šio stalo.

– Jei norite, galiu parodyti tą trobelę, – pasiūlė Izmaelis. – Einant pro bažnyčios arkadą, tai neužtruks nė penkių minučių.

Kitos išeities nebuvo – beliko sutikti.

– Tai tas pats kelias, kuriuo ėjome tądien fotografuotis. Pameni? – paklausiau Izmaelio, kai lipome į kalnelį. Mano balso tonas buvo draugiškas. Širdies gilumoje troškau atsiprašyti, kad mes su juo taip neteisingai pasielgėme. Jis nebuvo itin malonus žmogus, bet juk nebuvo ir dėl driežų pamišęs ligonis.

– Taip, tikrai, – sausai atšovė. Jau buvo užsidėjęs akinius nuo saulės.

Žobatė, Muino, Pepanė, Arbė, Legara, Sumargainas, Etčeveris, Ostatu, Motsė... praėjome visus šiuos begalę kartų vaikystėje matytus namus ir atsidūrėme prie akmeninių laiptų. Jie liko tokie pat kaip nuotraukoje: seni, niūrūs, apgriuvę...

– Aš stovėjau štai čia, o Alvinas Marija – prieš mane, tik žemiau, – pasakė Izmaelis, atsistojęs ant trečiosios pakopos krašto, ir balta nosinaite nusišluostė prakaituotą kaktą.

Tai buvo paslėpta, specialiai man skirta pašaipa: „Kodėl gi dabar nesakai, kad Alvinas Marija tapo kvaišeliu dėl mano kaltės?“ – štai ką turėjo reikšti tas sakinys.

– Ką jūs ten veikiate? Pavėluosime pietų! – pašaukė bičiulis, atsistojęs bažnyčios kapinaičių šešėlyje. Nujautė, kaip man nejauku vienam su Izmaeliu.

– Nesuk galvos. Jau beveik atėjome.

Trobelė stovėjo čia pat, už bažnyčios, aptverta geležine tvora, pievos viduryje. Tai buvo maždaug dešimties metrų ilgio bei po tris metrus aukščio ir pločio baltai dažytas cementinis pastatas. Į mažučius langelius įtaisytos metalinės grotelės. Geležinės durys dažytos žaliai.

– Trobelė padalyta į dvi dalis. Vienoje pusėje laikau jau beveik pasveikusius driežus, kitoje – dar silpnus ir ligotus, – paiškino Izmaelis, kai įėjome pro vartelius.

– Na, o paskui? Ką darai su visiškai pasveikusiais? – paklausė bičiulis.

– Ieškau švarios upės kur nors netoliese ir paleidžiu, – atsakė Izmaelis, susiradęs kišenėje raktą.

Vos pravėrus duris, tvokstelėjo smarvė. Dvokas buvo toks šlykštus, kad vertė vemti.

– A! Tasai kvapas, – ištarė Izmaelis, pamatęs, kaip užsidengėme nosis ir burnas. – Nemalonus, ar ne? Jau seniai jo nebejaučiu. Na, ką pasakysite? Argi ne gražus vaizdelis? – pridūrė, nusiėmęs akinius nuo saulės.

Na jau ne, čia nebuvo nieko gražaus, netgi priešingai. Veikiau panėšėjo į supuvusių obuolių ir daržovių sandėlį. To vaizdo nepagerino net ir glėbiai surištų dar žalių šakų kampe. Be to, viduje tvyrojo neapsakoma šutra.

– Kurgi jie? – paklausė bičiulis, kaip ir aš, žvalgydamasis po grindis.

– Žiūrėkite ne į grindis, o į sienas, – pamokė Izmaelis.

Driežai iš tikrųjų buvo prilipę prie cementinių sienų. Penkis pastebėjau ant kairės sienos, tris – ant dešinės ir dar vieną – ant lubų. Jų kaklai tai išsipūsdavo, tai subliūkšdavo. Retsykiais praverdavo ne pagal juos didelius snukius, iš kurių kyštelėdavo juodi liežuvių botagėliai.

– Man jau gana kiek pamačiau, einu lauk, – pasakiau. Vis labiau pykino.

– Palaukite, eime pasižiūrėti į kitą pusę.

Griežtai atsisakiau. Išėjau į pievą. Bičiulis atsekė iš paskos.

– O man jie visai nešlykštūs, – prisipažino Izmaelis, priėjęs prie mūsų. Jis vėl užsidėjo akinius nuo saulės. – Man gamta yra vienovė, visuma, todėl myliu visus jos padarus. Pavyzdžiui, driežai man primena paukščius, žinau, kad tai beveik tas pats. Nereikia pamiršti, kad pirmasis paukštis atsirado iš driežo. Suprantu, judu to paties nejaučiate, bet vis tiek...

– Ne, mes to paties nejaučiame, – įsiterpė bičiulis ir pasuko prie tvoros. Jo viduriuose irgi turbūt buvo neramu.

– Palaukite, užrakinsiu duris ir palydėsiu. Turiu iš sodo pasiimti automobilį.

– Dar kiek, ir pradės porinti apie pasaulio sutvėrimą, – sukuždėjo bičiulis. Jautėsi, kad įpykęs. Buvo tikras pasityčiojimas atvesti į tokią vietą prieš pat pietus.

Laimė, Izmaelis nepradėjo dėstyti savo požiūrio į gamtą, ir visą kelią tylėjome. Į dėdės namus grįžome, jau laikrodžiui mušant pusę trijų.

– Čia driežo istorija ir baigiasi. Gal kitą kartą tiek neprifantazuosite, – pratarė Izmaelis, pamojavęs pro raudonosios *Lancia* langą.

– Pasistengsime.

Atbuline eiga išriedėjo iš sodo. Jau po kelių sekundžių dingo iš akių.

– *At last!** – bičiulis mėgdžiojo poną Smitą.

Tiesiai į vidų nėjome: buvo ne prošal prasivėdinti ir pamiršti driežų smarvės sukeltą šleikštulį.

– Galų gale dabar jau nieko nepakeisi, – balsu svarstė bičiulis. – Atrodo, šiek tiek persistengėme su savo hipotezėmis. Bet nesvarbu, kartais visai verta apsijuokti. Pasidavėme aistrai kurti istorijas. Nors iš esmės buvome teisūs. Tasai Izmaelis – kažkoks tamsus veikėjas.

– Tu teisus, – pritariau. Jaučiausi gana prislėgtas.

– Ei, metas gerti vermutą! – pro svetainės langą šūktelėjo dėdė.

– Jaučiu vis didesnę simpatiją tavo dėdei. Po kelių su juo praleistų minučių driežus jau būsime pamiršę.

– Ir aš taip manau. Laukia malonūs pietūs. Neabejoju, ir ponas Smitas mūsų nenuvils, – pridūriau.

Nuojauta neapgavo. Pietūs su tais dviem *indėnais* praėjo juokaujant ir klausantis šmaikščių nutikimų, o mudviem su bičiuliu liko – jau nebe pirmą sykį – žavėtis įdomiomis senjorų biografijomis.

Maždaug apie penktą popiet – irgi pagal programą – gurkšnojant kavą su konjaku vėl sugrįžome prie literatūros: kur jos originalumas, kur yra plagijavimo ribos, kokia turėtų būti meno paskirtis... Ir čia įsiterpė ponas Smitas: anot jo, pateiks *surprise*.

* Pagaliau! (Angl.)

– *Oh, my friend!*[*] – kreipėsi į dėdę. – Mano nuomonė nėra tokia *strict and severe*[**] kaip tavo. Aš taip pat esu už tą *intertextuality*[***], ir pritariu šiems jaunuoliams.

– Rimtai? Negaliu patikėti!

– Bet taip yra. Aš kaipmat tau pateiksiu *the proof*[****].

Mūsų akys pagyvėjo. Ant stalo atsirado mažutis pono Smito magnetofonas.

– Palūkėkit! – sustabdžiau, – jeigu įrašinėsite kitą istoriją, išsitrins pasakojimas apie Amazoniją. Dėde, ar turi kitą kasetę?

– Žinoma, – šiek tiek nustebęs atsakė dėdė. Juk jis dar nieko nežinojo apie mūsų naktines iškylas.

– *Don't worry!*[*****] Kita pusė dar tuščia, – nuramino ponas Smitas. Ir angliškai, su Dublino akcentu, pradėjo pasakoti istoriją, pavadintą *Wei Lie Deshang, fantasia on the Marco Polo's theme*[******].

Ką gi, atėjo metas kitam poskyriui, nes, nepateikęs šio pasakojimo, negaliu ieškoti pabaigos žodžio. Istoriją stengiausi išversti kuo geriau. Dabar pažiūrėkime, kas iš to išėjo.

* O, mano drauge! (Angl.)

** Tiksli ir griežta. (Angl.)

*** Intertekstualumą. (Angl.)

**** Įrodymą. (Angl.)

***** Nesijaudinkit! (Angl.)

****** Turima minty *Pasaulio stebuklų knyga, arba Marko Polo kelionės*, kurioje aprašomos kelionės po Afriką ir Aziją.

Vei Li Dešangas

Fantasia on the Marco Polo's theme

Vei Li Dešangas buvo kitoks negu kiti tarnai rūmų, pastatytų nedidelėje įlankos saloje, įsakius paskutiniam Kangsi miesto valdovui chanui Chu Bi Lajui. Savo likimo jis niekada nekeikė. Kai kiti skundėsi, jis tik mąsliai stebėjo; kai kitų akis temdė ašaros, jo neapykanta degančios akys žvelgė stojiškai ir atšiauriai.

Po penkerių metų, praleistų rūmų skerdykloje, Vei Li sukako dvidešimt, ir jis bijojo, kad keršto troškimas jį išves iš proto, nes visus skerdžiamus gyvulius regėjo su chano Chu Bi Lajaus galva, o naktimis tie vaizdiniai rodydavosi sapnuose. Dėl atkaklaus būdo neapykantos neslopino, bet, atsidūręs saloje, ieškojo būdų, kaip įvykdyti prieš penkiolika metų tėvams duotą pažadą. Chanas Chu Bi Lajus turėjo mirti, o valdovu jį pripažinęs Kangsi miestas – sugriautas iki pamatų.

Po dešimties metų, jau būdamas trisdešimties, išgirdo kalbant apie naują tikėjimą, kurį skelbė elgeta Mahometas, ir pagaliau išvydo kelią, kurio taip ilgai ieškojo. Iš pradžių tas kelias buvo labai pavojingas ir sunkiai įveikiamas, nes kone kasnakt reikėjo bėgti iš miesto ir grįžti prieš brėkštant. Tačiau jis pasirinko žaisti su mirtimi: verčiau kristi nuo sargybinių rankos, negu leisti, kad pribaigtų jo paties neapykantos nuodai, kaip pasitaiko kai kuriomis gyvatėmis.

Tikslo siekė trejus metus. Kai jau buvo tikras, kad niekas jo sulaikyti negali, ryžosi salą palikti – visiems laikams pasitraukti į Anamo kalnus. Ten jo laukė žmonės, kurie juo tikės ir kurie vėliau taps jo keršto pasiuntiniais. Kangsi miesto dienos buvo suskaičiuotos.

| ---

Tamsią naktį takeliu tarp valdovo medžioklės miško ir nedidelio salos paplūdimio Vei Li Dešangas ėjo paskutinį kartą. Tai buvo įprastas maršrutas – jį sukardavo kiekvieną dieną. Be kliūčių nuėjo iki uolos, kurioje saugojo prieš trejus metus mieste nupirktą valtelę. Po akimirkos jis jau yrėsi į krantą.

Kangsi – klestintis Katajaus* pajūrio miestas – įsikūręs plačioje įlankoje ant nuožulnių pakrantės kalvų. Gražus dieną, dar gražiau atrodė naktį. Žibintų apšviesti, pastatai tarsi nusimesdavo naštą ir tapdavo ryškių raudonų stogų plejada. Naktį Kangsi panėšėjo ne į miestą, o veikiau į būrį paukščių, besirengiančių nutūpti ant bangų.

Vei Li Dešangui grožis nerūpėjo: yrėsi, nepakeldamas akių nuo vandens. Įlankos viduryje valtelę pasuko į didžiosios miesto šventyklos pusę.

Išlipo prie laiptų, apsėstų ligonių ir elgetų, ir išsyk pasuko ten, kur jo jau aštuoniolika metų laukė karalaitis Sidharta. Į šventyklą nebuvo įžengęs nuo tada, kai karalaitį išvežė į salą.

Milžiniška statula buvo nukabinėta oranžinių gėlių girliandomis. Šalia jos Vei Li Dešangas pasijuto tik menkas žmogelis.

– Ko trokšti, tarne? – vos priklaupęs išgirdo balsą savyje.

Sidharta su juo kalbėjo kaip griežtas tėvas.

– Žinau, kad esu panašus į tarną, – nusižeminęs pamaldžiai atsakė Vei Li Dešangas. – Bet priklausau karių giminei, ir mano gyslomis vis dar teka kario kraujas.

– Tai kodėl tu ne karys? – paklausė Sidharta.

– Mano šeima sukilo prieš svetimšalį valdovą chaną Chu Bi Lają. Jie buvo nubausti mirti. O mane, anuomet dar vaiką – pažemino ir pavertė tarnu.

Vei Li Dešangas užsimerkė ir nutilo. Jam buvo pernelyg skaudu prisiminti maištingų laikų įvykius. Kodėl Kangsi atiteko

* Marco Polo pirmąkart pavartotas dabartinės Kinijos pavadinimas.

tokiam žmogystai, kaip chanas Chu Bi Lajus? Niekas neatsišaukė į Vei Li šeimos raginimą, niekas nepanoro kovoti su naująja tvarka. Tačiau už tokią išdavystę neliks neatkeršyta.

– Tėve, dabar trokštu keršto, – atsistojęs prieš savo dievą, tęsė Vei Li Dešangas. – Jau viskas parengta. Trūksta tik tavo palaiminimo.

Sidharta į jo prašymą neatsiliepė. Jo balsas pasidarė dar rūstesnis.

– Pirmiausia atsakyk, – išgirdo balsą savyje, – kodėl tapai vagimi ir žudiku? Per trejus metus nužudei daugiau nei trisdešimt prekijų.

– Tėve, man reikėjo jų bizantiškojo aukso.

– O kodėl namie, To Še kvartale, saugai tą ilgą vardų ir skaičių sąrašą?

– Tėve, tai visų šio miesto išdavikų sąrašas. O skaičiai rodo vietą, kur tie išdavikai gyvena.

– Tarne, keršyti negalima. Pyktis negali sunaikinti pykčio; jį gali sunaikinti tik meilė. Ši tiesa sena kaip pasaulis.

– Aš noriu nužudyti tuos, kurie sulaužė senuosius įstatymus, ir Kangsi mieste leido viešpatauti svetimšaliui.

– Nutilk, tarne! – įniršo milžinas Sidharta, net jo balsas pasikeitė. – Išmesk iš širdies šiuos piktus kėslus. Grįžk į salą ir išpažink savo kaltes.

– Kodėl kalbi chano Chu Bi Lajaus balsu? – pašokęs ant kojų, suriko Vei Li Dešangas.

– Nedrįsk taip kalbėti su savo Viešpačiu!

– Tu irgi esi išdavikas! – suriko Vei Li Dešangas, slinkdamas šventyklos išėjimo link. Jautėsi suglumęs. – Supleškinsiu tavo šventyklą, Sidharta!

Jis leidosi bėgti ir nesustojo iki pat namų, kuriuos prieš trejus metus buvo įsigijęs To Še kvartale. Jis ką tik neteko savo dievo palaikymo, bet pakako žvilgtelėti į bizantiškąjį auksą, pergamentus

su vardais ir skaičiais, ir beregint tai pamiršo. Tą naktį rūkydamas opijų, pirmą kartą po ilgo laiko aiškiai ir su smulkmenomis regėjo viziją ir pabaigą to kelio, kurio vaizdinys iškilo tądien, kai išgirdo elgetos Mahometo kalbą. Kangsi už išdavystę sumokės: jo kerštas bus baisus.

Kitą rytą, persirengęs prekiju, patraukė prie Anamo kalnų ir, įsimaišęs tarp tikrų prekijų, nusekė triukšmingą jų arklių ir vežimų vilkstinę. Vos jie nutolo nuo Kangsi, nuo grupės jis atsimetė ir patraukė po kaimus – pradėjo samdyti žmones, kurių reikėjo įgyvendinti planams. Ten, kur pamatydavo tvirtai suręstus namus, samdė dailides ir akmentašius; kitur – mergeles ir virėjus. Jo bizantiškasis auksas atverdavo visas duris.

Po dviejų savaičių kelionę baigė ir vėl grįžo į kalnų papėdę. Buvęs tarnas Vei Li Dešangas išsirinko nedidelį, nuošalų slėnį. Paskui pradėjo duoti nurodymus.

– Pastatykite penkerius rūmus! – įsakė dailidėms ir akmenskaldžiams. – Paverskite šį slėnį gražiausiu sodu, nepamirškite upelių ir fontanų, – sakė sodininkams. – Saugokite mergeles ir bandą. Neįleiskite jokio įsibrovėlio, – liepė samdiniams.

Įdėmiai išklausęs, visas būrys – daugiau nei penki šimtai žmonių – pasklido po slėnį ir pradėjo statyti palapines.

– Rasi, tavo skausmas labai didelis, – tuomet prie jo prisiartino senas samdinys. – Dar niekada neteko matyti, kad, galėdamas būti turtingas ir laimingas, žmogus taip nuo visų nusišalintų ir pasirinktų vienatvę, kaip dabar pasirinkai tu.

Vei Li Dešangą sujaudino senojo samdinio draugiškumas.

– Matau, esi kilnus, todėl noriu, kad nuo šiolei būtum mano vietininkas. Nėra taip, kaip galvoji. Šiame slėnyje ketinu sukurti rojų, bet ne sau, o anamiečiams*, kurie jame apsigyvens.

* Senovinis vietnamiečių pavadinimas, iš *Annam* – dabar Vietnamas.

Samdinys tos kalbos nesuprato, bet nepratarė nė žodžio.

– Ką žinai apie anamiečius? – paklausė Vei Li Dešangas, žvelgdamas į slėnį juosiančius aukštus uolingus kalnus.

– Tik tiek, kad jie yra geri kariai ir neturi sau lygių medžiodami tigrus.

– Tą patį esu girdėjęs ir aš vienoje Kangsi namų virtuvėje. Ir dar – jie naivūs ir patiklūs tarsi vaikai.

– Matyt, Sidharta jais labai patenkintas. Labiau nei manimi, – nusijuokė samdinys.

– Anamiečiai tiki ne Sidharta, o elgeta Mahometu, todėl ir noriu pertvarkyti šį slėnį, kad jie turėtų pranašo pažadėtą rojų.

– Jeigu toks yra tavo troškimas, tai jis bus išpildytas.

Senasis samdinys plačiai išsišiepė. Paskui grįžo prie būrio ir paragino visus užsiimti savo darbais.

Su Vei Li Dešangu atėję žmonės dirbo kiaurus metus, statė rūmus ir bokštus, želdino rožynus ir lotosų laukus, įrengė fontanus, iš kurių tryško keturios čiurkšlės: vandens, pieno, medaus ir vyno. Kai užduotys buvo įvykdytos, gavo pažadėtąjį atlygį bizantiškuoju auksu ir grįžo namo. Slėnyje liko tik merginos ir samdiniai.

Atėjo metas ruoštis į anamiečių kaimelį.

– Išrink dešimt vyrų ir sek paskui mane, – senajam samdiniui liepė Vei Li Dešangas.

– Eisime ieškoti pirmojo anamiečio? – spėjo samdinys.

Vei Li Dešangas niūriai linktelėjo.

– Nesirūpink, viskas bus gerai, – ramino samdinys. Niūrus šešėlis nuo Vei Li Dešango veido nenuslinko. Jo laukė paskutinis išbandymas. Ateinančios dienos nulems, ar jo ilgametės pastangos bus sėkmingos, ar bevaisės.

Jie tris valandas ėjo gūdžiais miškais, saugodamiesi tykančių tigrų ir lygindami šį atšiaurų kraštovaizdį su puikiuoju jų paliktu

slėniu. Maždaug vidudienį rado takelį, ir Vei Li Dešangas savo žmonėms įsakė pasislėpti netoliese.

– Palauksime, kol pro šalį eis koks nors anamietis, – pasakė. Vėliau paaiškino, ką kiekvienas turės daryti.

Ilgai laukti neteko: tas takelis vingiavo visai šalia medžiotojų kaimelio. Vienas jų kaip tik artinosi su lanku ir strėlėmis ant peties.

Kai jis buvo šalia, iššoko dešimt samdinių su kardais ir pargriovė ant žemės.

– Dabar mirk! – sušuko. Bet nenuskriaudė. Tik davė pauostyti narkotikų ir apsvaigino.

Sugrįžę į slėnį, griežtai įsakyti Vei Li Dešango, miegantį anamietį paliko prie rožynuose skendinčio fontano. Diena jau ėjo vakarop, o dangus atrodė lyg sudėliotas iš įvairios formos mėlynų kristalų. Šiaurės vėjas žaidė gėlių žiedlapiais.

Vei Li Dešangas su senuoju samdiniu įsitaisė prie pagrindinių rūmų lango stebėti miegančio anamiečio.

Tasai atgavo sąmonę dar kaip reikiant nesutemus. Pakilęs apžvelgė visas keturias slėnio puses: parkus, fontanus ir rūmus. Paskui, pasilenkęs prie fontano, rankas pamirkė piene, po to – meduje. Jam daugiau nieko nereikėjo žinoti: paklaikęs iš džiaugsmo, pakėlė rankas į dangų ir pradėjo giedoti apeigines giesmes.

Vei Li Dešango veide pražydo šypsena. Laikas patvirtino: pastangos nenuėjo veltui. Jis buvo teisus – anamietis pamanė esąs Mahometo pažadėtame rojuje.

– Atvesk jį čia, – liepė samdiniui. Jiedu abu vilkėjo baltais drabužiais.

Vos įėjęs į salę, medžiotojas puolė priešais jį ant kelių, manydamas, kad stovi priešais pranašą.

– *La ilaha ila Ala*, – pasveikino jį Vei Li Dešangas. Jis dar nebuvo pamiršęs, ko išmoko chano Chu Bi Lajaus virtuvėse.

Medžiotojas virpėdamas linktelėjo ir jį pavadino Mahometu. Paskui padėkojo už mirtį.

– Viešpatie, nesu jos nusipelnęs, nesu vertas ir rojaus, nes buvau tik paprastas nusidėjėlis.

– Mahometas tavęs nelaiko nusidėjėliu, jis sveikina rojuje. Dabar džiaukis tau suteiktu atlygiu.

Pro rūmų langus buvo matyti žvaigždėmis nusėtas dangus. Vei Li Dešangas žvelgė tik į tą, kuri rodė kelią į Kangsi.

„Štai ir įkrito pirmoji smiltis, skaičiuojanti tavo laiką, Kangsi“, – pamanė.

– Ką darysime toliau? – paklausė senasis samdinys, jau nuvedęs anamietį į kitus rūmus, pilnus mergelių.

– Noriu, kad čia atsirastų du šimtai tokių vyrų.

– Tam prireiks mėnesio.

– Aš moku laukti, – atsakė Vei Li Dešangas.

Senajam samdiniui tiek laiko neprireikė. Po dviejų savaičių rūmuose ir soduose jau galėjai pastebėti nemažą būrį anamiečių, jie džiaugėsi ir giedojo; o naktis leisdavo su mergelėmis.

– Alache, mylimas Viešpatie, dėkojame iš visos širdies, – kiekvieną vakarą kuždėdavo. Nė vienas iš jų net neįtarė tiesos.

Kartais jiems pasirodydavo angelas ir kviesdavo ateiti pas gerąjį pranašą Mahometą.

– Nebijokite, – kalbėjo Vei Li Dešangas, pamatęs virpančius iš baimės. – Nepadarėte jokios klaidos, ir neketinu atimti iš jūsų laimės.

Paskui jis pradėdavo pasakoti apie vieną miestą Žemėje – apie blogio ir neapykantos Alachui kupiną Kangsi.

– Viešpatie, jie nusipelno bausmės, – sutartinai tvirtino anamiečiai.

Tuomet Vei Li Dešangas pasakydavo Kangsi nusidėjėlio vardą, o šalia jo būdavo nupaišyta – pagal skaičius iš jo pergamento – vieta, kurioje gyveno nusidėjėlis.

– Jūs būsite dieviškosios Alacho bausmės nešėjai. Šis angelas lydės, kai būsite už rojaus ribų. Ruoškite savo užnuodytas strėles, kuriomis medžiodavote tigrus. Eikite ir vykdykite Alacho valią.

Angelas – senasis samdinys – linksėdavo galva. Jis lydės juos iki miesto, o įvykdžiusius bausmę vėl parves į rojų. Nusiraminę, kad nuodėmės buvo ne jų, anamiečiai norėdavo kuo greičiau ten vykti.

– Šiąnakt miegosite mano rūmuose, – sakė Vei Li Dešangas, – o ryte nubudę, apsižvalgysite ir pamatysite kelią, kuris jus nuves į Kangsi.

Tebūnie Alacho valia, be paliovos kartojo anamiečiai. Ir dieviškoji valia visada išsipildydavo. Mirtis, pati baisiausia bausmė, išplito Kangsi. Teisėjas su šeima, penki chano Chu Bi Lajaus kariuomenės vadai, trys prekybininkai. Ir visi – prie savo namų durų perverti užnuodytomis strėlėmis.

Anamiečiai grįždavo šypsodamiesi, laimingi nubaudę Alacho nekentusius nusidėjėlius.

Po pusės metų visame mieste jau klaidžiojo siaubo šmėkla. Kartą per baisią sumaištį, kilusią užsiliepsnojus Sidhartos šventyklai, vienas sargybinis nutvėrė du anamiečius. Sargybos kapitonas naujieną pranešė salos gubernatoriui.

Išgirdęs kapitono žodžius, didysis chanas Chu Ba Lajus lengviau atsikvėpė ir, nesitverdamas noru išvysti tų žudikų veidus, įsakė juos atvesti. Jis norėjo žinoti, iš kur jie kilę, kas atsiuntęs, ir kodėl puldinėja miestiečius.

Bet prieš tai paskelbė dar vieną įsakymą:

– Sukvieskite visus miesto prekijus ir didikus, teateina pas mane. Tegul jie irgi išgirsta žudikų išpažintį.

Chanas Chu Ba Lajus nerimavo dėl sklindančių gandų, kurie vertė abejoti jo, kaip gubernatoriaus, sugebėjimais, todėl nusprendė miestelėnams parodyti pirmąjį laimėjimą.

Prekijai ir didikai sugužėjo į rūmų požemius, kur buvo įkalinti žudikai anamiečiai. Budelis pradėjo kankinti.

– Kas jus atsiuntė? – paklausė Chanas Chu Ba Lajus po pirmųjų anamitų riksmų.

– Mūsų Pranašas Mahometas, – atsakė anamitai.

– Iš kur atėjote?

– Iš rojaus.

Gubernatorius davė budeliui ženklą, ir kankino žiauriau.

– Dabar sakykite tiesą. Kas atsiuntė? – vėl paklausė jų, kai budelis baigė kruviną darbą.

– Mūsų Pranašas Mahometas! – suriko tuodu.

Vienas iš prekijų, stebėjusių šią sceną, prisiartino prie bėdžių ir nušluostė kraują.

– Duosiu pinigų, labai daug pinigų. Tik pasakykit, kas yra jūsų vadas? – švelniai paklausė.

– Alachas yra mūsų vienintelis Viešpats, – kimiu balsu atsakė vienas iš jų, nes kitas jau buvo miręs.

Chanas Chu Ba Lajus it beprotis mostagavo rankomis grasindamas budeliui. Tačiau viskas buvo veltui: ir antras anamitas netrukus nutilo visiems laikams.

Susirinkusius požemyje apėmė dar didesnė baimė, kai pasirodė rūmų apsauga.

– Pone gubernatoriau, – nunarinęs galvą, prašneko sargybinis. – Jūsų vyresnysis sūnus nebegyvas. Jo širdį pervėrė užnuodyta strėlė.

Egzekucijos dalyviai susižvalgė. Chanas Chu Ba Lajus užsidengė rankomis veidą. Paskui liepė visiems skirstytis ir skubiai rinkti pulkus.

X ir Y

– Kaip matau, driežo istorija jus rimtai įtraukė, – pasakė dėdė, kai papasakojome apie susitikimą su Izmaeliu. Jau buvo pusė devynių vakaro, ir mes įsitaisėme bibliotekoje. Išvargintas miego *on the grass*, ponas Smitas, papasakojęs apie *Vei Li Dešangą*, išėjo ilsėtis.

– Iš tikrųjų. Buvome tiek įsijautę, kad tik per plauką neapsijuokėme, – pasakėme.

– Vaikinai, kitaip ir negalėjo būti, – pareiškė dėdė, pabrėžtinai reikšmingai atsidūsėjęs.

– Nevisiškai suprantame, dėde.

– Atsižvelgiant į tai, kad neišmanote literatūrinių teorijų, kitaip ir negalėjo būti. Tai, kas nutiko, neturi nieko bendra nei su jūsų įsikalbėtu troškimu perprasti įvykius, nei juolab su lakia vaizduote, kurią manote turintys. Svarbiausias čia yra vienintelis dalykas – klaidinga istorijos apie driežus interpretacija.

Strict and severe, my friend, kaip pasakytų ponas Smitas, jeigu būtų čia.

– Paaiškink, dėde, – primygtinai prašėme.

– Juk aišku kaip dieną – literatūrą įsivaizduojate kaip žaidimą, kuris neduoda jokios naudos. Pasiklausius jūsų svarstymų, aišku: neįstengėte perprasti tėvų papasakotos istorijos esmės. Gerai pagalvojus, koks yra šios istorijos moralas? Kas pasakoma vaikams? Taigi, vaikams, jeigu gerai supratote... O juos norima perspėti, kad miegoti ant žolės gali būti pavojinga, ir jie turi būti labai atsargūs. *Jeigu užmigsi, driežas gali įlįsti į ausį*, sako motina vaikui. Bet dėl ko gi labiausiai nerimsta motina? Kas yra tikrasis pavojus? Driežas? Nieko panašaus! Jokiu būdu!

– Tai kas tuomet? Gal gyvatė? – susimąstė bičiulis.

– Ji gali būti vienas iš pavojų. Bet ne tik gyvatė. Tai gali būti bet kas: žemės drėgmė, pasiutęs šuo ar koks nors piktavalis žmogus. Pavojų gali būti daugybė; juos vardyti mažam vaikui būtų tuščias darbas. Būtent tai ir yra pasakos apie driežą esmė, tai metafora, apibendrinanti visus pavojus. Be to, nereikia pamiršti, kad driežas – tai mažutis slibinas, o slibinai tradicinėse pasakose įkūnija blogį. Tada visa tai pavirsta pasakėčia ir atrodo logiškai.

– Dėde, nelogiška atrodo kitas dalykas, ką pasakei prieš tai: kad literatūra mums atrodo kaip žaidimas. Bet bus protingiau šią diskusiją atidėti kitam kartui. O jei grįžtume prie temos, dėde, pasakyk... o kodėl iš tiesų driežas, o ne gyvatė? Bent man atrodo, kad gyvatė labiau tiktų.

– Ko norite? Kad paskaityčiau paskaitą apie literatūrą? – klastingai šypsodamasis, paklausė dėdė.

– Dėde, prie to jau esame pripratę. Dėl mūsų gali būti ramus, – atšoviau. Nebuvo nieko nauja, kad literatūriniai skaitymai čia baigdavosi aistringa jo prakalba.

– Pripratę, bet manęs visiškai negirdite. Ypač tu, sūnėne. Kadangi tau esu tik XIX amžiaus atgyvena...

– Nenukrypkime nuo temos, dėde. Mums nepraslydo pro akis, kaip nudžiugai, kad istoriją supratome *klaidingai*. Betgi būk malonus ir tęsk, nes kitaip nespėsime.

– Nespėsite? Kaip tai suprasti? Nejau ketinate šiandien išvažiuoti?

– Ko gero, taip. Nepamiršk, kad jis – gydytojas. Rytoj privalo būti darbe.

– Kitos išeities neturiu, reikia grįžti, bet tu gali pasilikti. Aš parvažiuosiu traukiniu, – pasakė bičiulis.

– Žinoma, jei tik jis yra.

– Žinoma, yra. Kartais važiuoju, jis išvyksta netrukus. Tuoj pasakysiu tikslų laiką, – subruzdo dėdė ir ėmė stalčiuje ieškoti užrašų. – Štai. Po devynių penkiolika, – pranešė.

– Jeigu tu nieko prieš grįžti traukiniu, tai pavėžėsiu į stotį. Pakaks išvažiuoti devintą.

– Puiku.

– Tiesą pasakius, džiaugiuosi, kad pasilieki, – pažvelgė į mane dėdė. – Juk žinai: automobilio neturiu, o dar Samuelio viešnagė...

– Dėde, gali būti ramus. Aš pabūsiu taksistu ir nuvešiu, kur tik norėsite. Juk toks šiuolaikiškas sūnėnas turi būti kam nors tikęs.

– Vadinasi, tvarka. Galime tęsti literatūros paskaitą, – pasiūlė bičiulis.

– Kur baigėme?

– Kodėl būtent driežas, o ne gyvatė.

– Aha, tikrai. Taigi, manau, kad motinos, norėdamos pagąsdinti vaikus, anuomet elgdavosi labai protingai ir apdairiai. Taip, juos reikėjo pagąsdinti, bet saikingai, kad, išsigandę šios istorijos, netaptų bejėgiai ir nebijotų visko gyvenime. Šiuo požiūriu driežas atrodo tinkamesnis, nes vaikas žino – nors neaišku iš kur, – kad tai netikra grėsmė. Žinoma, motinos pamokymų klausys, bet tik dėl viso pikto, neteikdamas tam didelės reikšmės.

– Vadinasi, mes instinktu nepasižymime, – pareiškiau.

– Galbūt čia visai ne instinktas svarbiausia, – įsiterpė bičiulis. – Juk gali būti, kad vaikas esmę perpranta iš motinos veido, balso tono arba judesių ir suvokia, kas pasakoma. Jeigu motina minėtų gyvatę, gali būti, kad vaikas suvoktų visai kitaip.

– Tikrai taip. Istorijų apie gyvates neįmanoma pasakoti nesišlykštint ir drąsiai. Galbūt tu esi teisus.

– Bet juk yra ir pavojingų driežų, sakykim, kurie priklauso *Lacerta viridis* rūšiai, – nenusileidau.

– Aš taip nemanau, sūnėne. Izmaelis aiškiai pasakė, kad mūsų šalies driežai tikrai nekelia pavojaus. Verta pridurti, kad taip yra ir Anglijoje. Prisimink bent jau tą vargšą driežą Bilį, su kuriuo susipažino Alisa. Kerolio* knygoje nerasi nelaimingesnės būtybės už Bilį.

– Aš jo neprisimenu, – prisipažinau.

– Aš irgi, – pridūrė bičiulis.

– Palūkėkite. Tuoj parodysiu.

Dėdė priėjo prie knygų lentynų ir, peržvelgęs vieną kitą, sugrįžo nešinas Kerolio tomeliu.

– Štai, pasižiūrėkite.

Iliustracijoje buvo pavaizduota, kaip keletas gyvūnų, tarp jų ir triušis su žiurke, sugriebę laikė mažutį apgailėtiną driežą, bandydami jį priversti siurbtelėti brendžio.

– Nori per prievartą jį nugirdyti. Tas Bilis tikrai vertas gailėtis.

– Tavo tiesa, dėde.

Iliustracijos buvo tikrai puikios, būtume su malonumu peržiūrėję visas, tačiau dėdė iš Montevidėjo buvo labai nekantrus mokytojas. Reikėjo toliau klausytis jo paskaitos.

– Žodžiu, grįžtant prie temos ir klaidingo istorijos supratimo, jūs patekote į visišką akligatvį. Daug klaidesnį, negu buvo galima tikėtis iš prisiekusių literatūros gerbėjų, – vėl *strict and severe* tonu pareiškė. – Gerai pagalvojus, driežo istoriją galima interpretuoti ir taip, kaip padarėte jūs. Kitaip sakant, galima suprasti iš to *intertextuality*, kuris jums taip patinka.

– Malonėkite tęsti, jūsų didenybe dėde, nes dabar šnekate kaip pats Saliamonas.

– Sūnėne, gali sau šaipytis į valias. Bet ką pasakysi apie šią

* Charles Lutwidge Dodgson (dažniau žinomas slapyvardžiu Lewis Carroll, 1832–1898) – anglų matematikas, logikas, rašytojas, anglikonų pastorius, fotografas. Žymiausi kūriniai – *Alisa Stebuklų šalyje* ir *Alisa Veidrodžio karalystėje*.

lopšinę: *Mano mažyli, tik miške neužmik; medžioklis gali nusinešti tave, supainiojęs su triušiu.*

– Nekyla abejonių, kad tai ta pati tema. Iš to aiškiai matyti, kad motinų baimė prarasti savo mažylius buvo plačiai paplitusi, – pareiškė bičiulis.

– Tokių yra ir daugiau. Pavyzdžiui, ką pasakysite apie Sakamanteką[*]? Ar nepamenate, ką vaikystėje sakydavo tėvai? *Sutemus niekad nevaikščiokite vieni, nes pakliūsite į nagus Sakamantekui.*

– Regis, kažką pamenu. Dažnai jį sapnuodavau kaip baisiausią košmarą, – pritarė bičiulis.

Dėdės akys spindėjo.

– Dabar tai tikrai nustebinsiu! Šios istorijos atsirado XIX amžiuje! Ką į tai pasakysite?

– Nieko nebus, dėde, – atsakiau. – Nesiginčiju dėl temos bendrumo, pripažįstu: driežo istorija yra ne kas kita, kaip tos temos variacija; bet kad tai atsirado XIX amžiuje – netikiu. Su visa pagarba manau, kad tai perdėm drąsus teiginys.

– Gerai, turbūt per daug toli nuėjau. Labai gali būti, kad jos atsirado ne XIX amžiuje, juk motinų buvo visais laikais. Tik norėjau pasakyti, kad tai nutiko būtent tame amžiuje, nes kaip tik tuomet šios istorijos buvo mėgstamiausios, labai paplito. Tai štai kaip, brangus mano sūnėne.

– Bet ką visa tai reiškia? Kodėl būtent XIX amžiuje motinos bijojo labiau nei anksčiau? Dėde, greičiau pasakok, kitaip pavėluosime į traukinį!

– Aha, traukinys! Pats pasakei!

Dėdė atrodė neapsakomai patenkintas, tiesiog spirgėjo iš įkarščio.

[*] XIX a. baskų krašte taip buvo vadinamas garsus serijinis žudikas. Pažodžiui isp. *sacar* – spausti, *manteca* – aliejus, riebalai. Savo nusikaltimais jis pagarsėjo visoje Ispanijoje, ir juo imta gąsdinti nepaklusnius vaikus.

– Kuo čia dėtas traukinys?

– Ar duosite tris minutes?

– Dabar yra be penkiolikos devynios. Dėde, turi laiko iki devintos.

– Taigi, įsidėmėkite. Geležinkelis čia atsirado XIX amžiaus viduryje, ir dėl to daug kas pasikeitė – dabar net sunku įsivaizduoti. Nepamirškite, kad iki tol keliaudavo ir viską gabendavo arkliais. Kiekviename ūkyje būta tų keturkojų, o staiga lyg iš giedro dangaus nukrinta mechanizmas, galintis važiuoti kone šimto kilometrų per valandą greičiu. Žmonėms jis keldavo baimę: galybė jų nedrįsdavo lipti ir važiuoti. Keleiviai, kitaip tariant – turėję pakankamai drąsos, – buvo labai narsūs, bet kelionę ištverdavo itin sunkiai. Pirmiausia – juos pykindavo. Antra, žiūrėdami pro langą kraštovaizdžio nematydavo arba matydavo miglotai, kaip nepavykusiose fotografijose.

– Tikrai? Negali būti! – sušukau.

– Taip, tikrai – tai visiškai įmanoma, – patvirtino bičiulis. – Nepamirškime, kad prie greičio akys pradeda pratintis maždaug nuo tos akimirkos, kai atsimerkia. Bet anuomet buvo kitaip. Bent tai kartai, kuri traukinį matė pirmoji. Jų akys nebuvo prisitaikiusios.

– Ši istorija apie traukinį byloja lygiai tą patį, – pasakė dėdė, jau spėjęs nukurnėti prie lentynų ir susiradęs įspūdingo storumo tomą.

– Dėde, liko tik dešimt minučių, neturėsime laiko perskaityti, – pašmaikštavau.

– Pasakoju toliau. Kaip sakiau, anų laikų žmonėms traukinys įvarė baisią baimę. Netrukus pradėjo sklisti įvairiausi gąsdinimai: esą ta pragaro mašina pranašauja neišvengiamai artėjančią pasaulio pabaigą, sukelia nežinia kokią ligą... žodžiu, tokie ir panašūs dalykai. Bet kažkam toptelėjo išganinga mintis paklausti:

O kodėl jis taip greit važiuoja? Atsakymas: jo ratai ištepti ypatinga alyva. – Tikrai? O iš ko ta alyva padaroma? – Ogi iš mažų vaikų. Gaudo juos, paliktus be priežiūros, ir gabena į Angliją. Ten juos išlydo dideliuose katiluose ir...

– Ar taip manyta iš tikrųjų?

– Taigi, tokių prasimanymų būdavo. Buvo pirmieji pramonės plėtojimo metai, ir, matyt, nemažai vaikų dingdavo, kol jų tėvai dirbdavo fabrikuose. Žmonės susiejo tuodu abu faktus. Jie tiek įtikėjo šia istorija, kad traukdavo į geležinkelio stotis ir padeginėdavo. Pažvelkite į šią nuotrauką...

Dėdė atvertė knygą apie geležinkelio istoriją ir parodė iki pamatų sudegusios stoties fotografiją. Apačioje užrašas: *Štai kas liko iš miestelio moterų padegtos Matorelio geležinkelio stoties.*

– Ne vyrai, o moterys.

– Taigi, ir visos turėjo vaikų.

– Dėde, bet gal galima užinoti, kaip traukiniai susiję su driežo istorija?

– *Intertextuality*, mielas sūnėne.

– Būk malonus, paaiškink.

– Labai paprasta, sūnėne. Apie ką kalbėjome prieš tai? Padarėme išvadą, kad Sakamanteko ir driežo istorijos – tai vienas ir tas pats. Ar ne? Tos abi istorijos turi vienintelį tikslą – saugoti vaikus. O dabar pasakyk, ką reiškia žodis *Sacamantecas*?

– Tai tas, kuris spaudžia aliejų arba riebalus, – užbėgo už akių bičiulis.

– Sakinį galėtume šiek tiek praplėsti ir išeitų taip: *tas, kuris spaudžia aliejų arba riebalus, reikalingus traukinių ratams.*

– Tau taip atrodo?

– Neabejotinai! Juk Sakamantekas buvo garsus žmogžudys tuo laiku, kai atsirado traukiniai. Kiek yra žinoma, jis nėra nužudęs nė vieno vaiko, jo aukos – tik pagyvenusios damos. Motinos

tai praleido pro akis. Galvon įstrigo vienintelis dalykas – jų vaikai gali dingti be žinios, o to jos bijojo labiausiai. Iš tos didelės baimės ir atsirado šis veikėjas.

– Ne pagyvenusių damų žudikas, o tipas, kuris vagia vaikus.

– Teisingai. Kaip jau sakiau – įprasta XIX amžiaus istorija.

– Dėde, tavo paskaita tikrai graži.

– Labai ačiū, sūnėne. Tikiuosi, kitą sykį parodysite daugiau blaivaus proto. Vaizduotės jums pakanka, tik per mažai mąstote.

– Tą patį pasakė ir Izmaelis.

– Ir nėra ko stebėtis. Kam šautų į galvą apkaltinti jį nebūtais dalykais, kaip padarėte jūs? Ir viskas dėl kažkokios vaikiškos istorijos, kuria net vaikai nepatikėtų.

– Vis tiek mums tai pravertė. Išklausęs šią paskaitą, į traukinį lipsiu jau kitaip nusiteikęs, – pajuokavo bičiulis.

– Kiek valandų?

– Jau beveik devynios, dėde. Metas važiuoti.

– Eime, palydėsiu iki automobilio.

Sodas jau nebeatrodė taip, kaip vidudienį. Monotoniškas svirplių čirpimas nuščiuvo, dabar danguje karaliavo trapus ir blyškus mėnulis. Artinosi tylusis paros metas.

Dėdės ir bičiulio atsisveikinimas užsitęsė, ir į stotį išriedėjome jau po devynių.

– Kiek posūkių iki stoties? – paklausė bičiulis.

– Nedaug; kelias gana tiesus ir lėkštas. Manau, spėsime. Bet pasiruošk – važiuosiu greitai.

– Kaip žinai. Nusiteikimu prisiderinsiu prie tavęs.

– Savaitgalis buvo visai neblogas, ar ne?

– Žinoma. Be to, paaiškėjo visi nežinomieji. Kaip sakoma X ir Y.

– Pono Smito X ir Izmaelio Y.

– Vis dėlto keista, kad du tokie skirtingi nežinomieji susitiko vienoje lygtyje.

– Toks gyvenimas! – pareiškė bičiulis; tokius žodžius visada ištardavo labai teatriškai.

Buvau priverstas spausti dideliu greičiu, kalbėtis negalėjome, todėl visą atkarpą nuvažiavome tylėdami, klausydamiesi radijo transliuojamos muzikos. Stotyje buvome likus vos porai minučių iki traukinio išvažiavimo.

– Štai viskas ir baigėsi. Rytoj – vėl į darbą, – atsiduso bičiulis, kai prisėdome perone.

– Bet juk ant tos Izmaelio lūšnos nebuvo jokios iškabos, ar ne? – staiga paklausiau. Mano mintyse vėl šmėstelėjo tas šlykštus driežų lazaretas.

– Koks tau dabar skirtumas? – paklausė, žiūrėdamas man į akis.

– Nieko, tik prisiminiau, ką sakė Izmaelis. Kad jis priklauso kažkokiai draugijai ar kažką panašaus.

Bičiulis klausiamai žvelgė į mane.

– Nejau neprisimeni? Jis sakė, kad yra kažkokios gyvūnų globos draugijos narys. Bet dabar prisiminiau, kad ant tos lūšnos durų jokios iškabos apie priklausymą draugijai nebuvo. Nežinau. Juk logiška, kad iškaba turėtų būti, ar ne?

– Ką nori tuo pasakyti? Kad antras nežinomasis dar liko neatskleistas? Bet argi negirdėjai, ką sakė dėdė? O ir pats Izmaelis viską išsamiai paaiškino.

Stoties garsiakalbiai paskelbė apie atvažiuojantį traukinį. Nebeliko laiko į tai gilintis.

– Gerai jau gerai. Bet vis tiek norėčiau išsiaiškinti dėl iškabos.

– O ką tai pakeistų? Net jei, tarkime, Izmaelis melavo? Na ir kas? – sušuko bičiulis atsisveikindamas. – Turi man pažadėti, kad į tą prakeiktą lūšną neisi tikrinti, ar iškaba yra, ar ne. Tave puikiai pažįstu ir jaučiu, kad taip elgtis ir nusiteikęs.

– Žiūrėk, traukinys atvažiavo, – pasakiau.

Turiu pripažinti, kad didžioji mano gyvenimo dalis buvo perpildyta užmačių, ir niekada, netgi vaikystėje, man nesisekė sukaupti pakankamai tvirtybės išginti *mintis įsibrovėles*, kurios mane skaudindavo ir pridarydavo nemalonumų. Net ir keisčiausia idėja gali įsitvirtinti mano mintyse ir gyventi savo gyvenimą; maža to – gyventi tiek, kiek tik norės.

Bičiulis prašė, kad į tą lūšną negrįžčiau, to paties maldavo ir viena mano sąmonės dalis: metas vienąsyk tą istoriją pamiršti ir eiti miegoti. Bet viskas veltui. Idėja jau kirbėjo galvoje ir nenorėjo nurimti. Nebeliko kitos išeities, kaip grįžti į tą lūšną ir patikrinti, ar ten iškaba yra, ar ne.

Į Obabą iš geležinkelio stoties pardūmiau taip pat greit, kaip prieš ketvirtį valandos. Prasukau pro dėdės namus ir automobilį pastačiau prie akmeninių bažnyčios laiptų.

Paskui dar kelias minutes dvejojau. Ar iš tikrųjų noriu eiti į tą lūšną? Kodėl nepasitikiu Izmaeliu? Nejaugi tai neapykanta? Pagaliau, kaip mano draugas sakė, ir ką iškaba galėtų pakeisti?..

Šios aplinkybės buvo vertos svarstyti, bet nė viena iš jų negalėjo manęs sustabdyti. Blogiukė mintis įsibrovėlė namus visiškai užvaldė. Tai ji nukreipė ir pateisino visus mano veiksmus.

„Jau žinau, kas mane čia atvedė“, – pamaniau, eidamas pro bažnyčią. Tai toji driežo ir Sakamanteko istorijų paralelė. Tai ji mane stūmėjo čia eiti. Šeštasis pojūtis įspėja, kad privalau būti atsargus ir nepamiršti, kad antrosios veikėjas buvo žudikas.

Pirmiausia galvojau nusigauti prie tos spygliuotos vielos aptvaro ir pasižiūrėti iš tenai, bet vos prisiartinęs supratau, kad tai neįmanoma. Mėnesienoje menkai ką galėjai įžiūrėti, o trobesį gaubė tamsa. Norint įsitikinti, ar iškaba yra, reikėjo prieiti arčiau.

„Nelieka nieko kito, kaip šokti per tvorą“, – pamaniau. Jau po akimirkos buvau šalia lūšnos.

„Nėra jokios iškabos“, – nusprendžiau, apčiupinėjęs duris. Tada išgirdau krebždesį. Jis sklido iš vidaus.

– Kas čia vaikšto?

Neturėjau laiko pasprukti. Akimirksniu durys atsilapojo, ir ant slenksčio pasirodė prakaulaus žmogaus siluetas. Izmaelis.

Kelias akimirkas nė vienas nekrustelėjome.

– Gal pasakytum, ką čia veiki? – atsipeikėjęs iš nustebimo, išrėkė Izmaelis.

Mėginau kažką pralementi, bet neįstengiau. Praradau kalbos dovaną.

– Kas gi tau? Gal visai pakvaišai?

Jis nutvėrė mane už marškinių ir stipriai papurtė.

– Tik nepradėk muštis! – perspėjau.

Jis manęs nemušė, tik stipriai pastūmė, ir atsidūriau lūšnoje. Rankomis ant grindų užčiuopiau supuvusias daržoves.

– Jei tau taip smalsu žinoti, kas čia dedasi, laiko turėsi visą naktį!

Jis nusikeikė ir trinktelėjo durimis. Išgirdau spynoje sukamą raktą.

– Ei! Atidaryk duris! – pašokęs ant kojų, šūktelėjau ir nubėgau prie tų menkučių langelių. Tačiau mano pastangos buvo bergždžios. Izmaelis jau buvo išėjęs pro vartelius ir skubėjo tolyn.

Įtūžęs žmogus geba justi tik savo įtūžį – nieko daugiau nemato, negirdi, neužuodžia. Visus jo jausmus nustelbia viduje liepsnojanti ugnis, trukdanti ryšiams su aplinka. Bet ta akimirka praeina, ugnis prigęsta, ir ta nepažįstama aplinka pradeda skverbtis su dar nepatirta jėga. Tuomet įtūžio smaugiamas žmogus mano, kad aplinkinis pasaulis tapo daug didesnis, stipresnis ir daug liūdnesnis. Jam dar nebuvo tekę tiek visko matyti; tiek

daug visko girdėti ir tiek visko užuosti. Jeigu tik pajėgtų, jis dar labiau įtūžtų ir pradėtų rėkti. Bet jėgų nebeliko, todėl privalėjo susitaikyti ir kentėti.

Štai tokį procesą man teko išgyventi toje trobelėje. Iš pradžių jaučiausi labai įširdęs, be perstojo klykiau ir įžeidinėjau Izmaelį; arba keikiau save už tai, ką padariau. Bet visas slogutis iš tikrųjų užplūdo vėliau, kai pradėjau suprasti savo padėtį.

Mane pykino nuo driežų skleidžiamo dvoko, ir mano baimė stiprėjo, išgirdus tą prislopintą *krebždesį*, kai jie tyliai krimto supuvusias daržoves.

„Aš negaliu čia pasilikti!" – pamišėliškai kartodavau sau, kai akys užkliūdavo už driežo, prisišliejusio prie sienos. Tačiau, skųsdamasis kaip vaikas, nieko nepeši. Turėjau susitaikyti su mintimi, jog liksiu čia.

Stovėdamas prie vieno iš menkučių langelių, stengiausi pamiršti šį koktų kalėjimą. Įtemptai žiūrėjau į danguje švytintį mėnulį ir mąsčiau, kokia yra jo gelsvos šviesos prasmė. Kodėl mėnulis keičia spalvą? Kaip jo šviesa pasiekia mane? Kodėl jis turi didelę įtaką augalų augimui?.. O kai temą išgvildendavau, savo minčių užkaboriuose susirasdavau kitą. O kai ir šią baigdavau, prisimindavau savo keliones po pasaulį arba mėgavausi seksualinėmis fantazijomis.

Tačiau visos pastangos užmiršti tuos driežus buvo bevaisės.

Turbūt kokias dvi tris valandas tą nelygią kovą atlaikiau, kol galiausiai daugiau nebeištvėriau – nusprendžiau pailsinti paskaudusius kelius ir atsisėsti.

– Bet aš neužmigsiu! – riktelėjau, norėdamas save padrąsinti.

Žinojau, kad taip nebus. Ne, išlikti budriam niekaip nepavyks, tikrai užmigsiu; o kai užmigsiu, įsmuks driežas man į ausį ir tada... Bet kaip galima tikėti tokiomis kvailystėmis? Ar netikiu tuo, ką sakė dėdė? Argi Bilas Kerolio knygoje nebuvo *the poor lizard* – mieliausias ir nelaimingiausias iš visų gyvūnų? O gal aš

Pietų Amerikoje? Ne, esu Obaboje. O Obabos driežai niekaip nėra susiję su jokio pobūdžio *mental pathology irreversible*[*].

Tokios ir panašios mintys neleido užmigti maždaug dar dvi valandas. Vėliau užmigau.

– Ar nesuradai geresnės vietos miegoti? Reikėjo ateiti pas mane! Pas mus yra galybė lovų, daugiau negu dešimt, – išgirdau.

Virš manęs buvo palinkęs Alvinas Marija. Jis maloniai šypsojosi seilėta pravira burna.

– Labai ačiū, bet dabar jau nesvarbu! – tariau, skubiai pakildamas. Tačiau jis buvo kurčias ir nieko nesuprato, tik sniaukriai nusijuokė.

– Kokie jie gražūs, ar ne? – pasakė, sugavęs driežą ir pasidėjęs ant delno. – Jie tokie žali... – pridūrė. Aš jau stovėjau prie lūšnos durų.

– Taip, labai gražūs. Bet dabar man jau metas eiti, Alvinai Marija. Atleisk, negaliu pasilikti, – ir, nieko nelaukęs, nukūriau prie tvoros.

– Užeik kada tik norėsi! – sušuko Alvinas Marija nuo trobelės slenksčio.

* Nepagydoma psichikos patologija. (Angl.)

Fakelas

Troškau surasti žodį, kad galėčiau baigti šią knygą. Noriu surasti tą vienintelį, o ne bet kokį – kad jis būtų lemiamas ir esminis. Kitaip tariant, noriu būti Žuberas, kuris siekė to paties kaip ir aš: *Jei ieškote žmogaus, kurį kamuoja prakeiktas siekis perteikti visą knygą vienu puslapiu, puslapį – vienu sakiniu, o sakinį – vienu žodžiu, tai esu aš.* Taip, toks buvo Žuberas*, o aš, kaip jau sakiau, norėjau būti kaip Žuberas.

Jaučiausi išvargęs, nusivylęs ir anksčiau laiko susenęs. Sėdėdavau priešais tą baltą popieriaus lapą ir verkdavau. Man darėsi vis sunkiau ir pikčiau kurti ir jungti frazes, tuomet labai kentėjau ir, kaip sakiau, svajojau apie Žuberą.

Pabaigos žodžio taip ir nesuradau. Pro langą stebėdavau jūrą, atsiritančias ir dūžtančias bangas, klausinėdavau ir bangų – bet viskas veltui. Vėliau klausinėdavau žvaigždžių danguje, ir vėl nieko. Klausinėdavau žmonių, bet būdavo dar blogiau. Noriu pasakyti, kad pagalbos iš niekur nesulaukiau: prie balto popieriaus lapo visuomet sėdėdavau vienas. Tuomet susimąsčiau: o kodėl gi neaprašyti kelionės į Obabą? Galbūt, perteikdamas šios savaitės įspūdžius, surasiu tą stebuklingą ar prakeiktą žodį. Noriu pasakyti, kad buvau narsus ir, matydamas, kad žodis niekaip pas mane neateina, pats leidausi jo ieškoti. Va ką arba maždaug tai noriu pasakyti.

Darbas, kurį užsimojau atlikti, užtruko ilgiau nei maniau. Noriu pasakyti, kad kelionės aprašymas nebuvo toks trumpas ir

* Joseph Joubert (1754–1824) – prancūzų rašytojas, eseistas ir moralistas.

malonus užsiėmimas, kaip atrodė iš pradžių – visai priešingai. Dienos ėjo, o aš nepasistūmėjau nė per sprindį. Pabaigos žodžio niekaip nepavyko rasti. Tada sau tvirtinau: šiandien jo neradau, bet veikiausiai rasiu rytoj. Nėra ko rūpintis. Gal verčiau aprašyk istoriją apie Bagdadą. Pasakyta – padaryta. Noriu pasakyti, kad visą laiką rašiau apie tos kelionės įvykius, ir taip praėjo mėnesiai ir metai. O ko troškau labiausiai – vis labiau tolo, kol galiausiai visai pasimiršo. Kartais naktimis mano kambaryje pasirodydavo Žuberas ir reikalaudavo ataskaitos. Kodėl niekini savo tikrąjį darbą, kaip sergantis šuo atstumia kaulą? Ne, mokytojau, nieniekinu, tik pirmiau turiu užrašyti kitą istoriją, seno žmogaus papasakotą vieną šventinį savaitgalį; ji vadinasi Laura Sligo, noriu pasakyti, veikėja – ji, o ne senas žmogus.

– Ne, ne ir dar kartą ne! – kirste nukirsdavo Žuberas, – verčiau neapgaudinėk savęs, tu nesugebi, tu niekuo nesiskiri nuo daugumos savo meto rašytojų, esi toks pats, kaip jie, tolygus jiems, panašus, lygintinas arba analogiškas. Tai pasakęs, Žuberas dingdavo, o aš labai nusimindavau: niekam nepatinka išgirsti tiesą.

Man iš tikrųjų buvo gėda, kad tikrąjį darbą vis atidėlioju rytdienai. Dabar jau per vėlu, ir jau niekada nerasiu lemiamo ir esminio pabaigos žodžio. Todėl galiu tvirtinti, kad esu kaip tie piligrimai, kurie išvyksta, genami vilties išvysti jūrą, bet taip ir miršta, nepriėję pakrantės. Dėdė tvirtina, kad ir aš jau esu nebegyvas. Nesuradęs pabaigos žodžio ir nebegyvas. Dėl to ir pasakė tą palyginimą apie piligrimus ir pakrantę. Nežinau, ar aiškiai parašiau.

Bet gal dabar viską darau per daug greitai, o tai apskritai atrodo be galo juokinga. Noriu pasakyti: mane ima juokas pagalvojus, kad dabar turiu skubėti dėl to, jog anksčiau per lėtai vilkausi. Noriu pasakyti, kad turiu mažai laiko, todėl stengiuosi

skubėti. Taip tvirtina ir mano bičiulis, ir dėdė. Išties nežinau, kodėl jie taip sako, bet jie turbūt visiškai teisūs. Neverta pamiršti, kad mano bičiulis yra gydytojas, o tai labai daug ką pasako. Žodžiu, kaip sakiau, skubėdamas labai painiojuosi. Bet tuoj pat viską paaiškinsiu: negebėjimo priežastis, kodėl niekada nesurasiu pabaigos žodžio, ir panašius dalykus.

Taip jau įvyko, kad, praėjus keliems mėnesiams po viešnagės Obaboje, namiškiai manęs paklausė: ar apkurtai? Aš taip nemanau, neatsitraukdamas nuo darbo, atsakiau. Jau sakiau – tuomet užrašinėju kelionėje išgirstas istorijas. Tačiau namiškiams atrodė kitaip: aišku, apkurtai, nes negirdi, jei kalbame tavo dešinėje. Vertėtų pasirodyti gydytojui. Taigi, nuėjau. Tavo būgnelis plyšęs, pasakė bičiulis gydytojas. Noriu pasakyti, kad gydytojas buvo mano draugas, ir jis man taip pasakė.

Tai va, tas gydytojas – mano bičiulis, ar ne? Jis pažvelgė į mane ir paklausė: ar nejauti galvoje ko nors keisto? Ar nevargina skausmai? Ar gerai miegi? Miegu puikiai. Kodėl dabar klausi? – nesupratau. Bičiulis susigėdęs nudelbė akis.

Tą dieną kankino rūpestis, bet per daug nesukau dėl to galvos. Tik toliau dirbau savo darbą. Noriu pasakyti, kad verčiau pasakojimą apie Vei Li Dešangą ir neturėjau kada dėl to sielotis. Kita vertus, prisipažinsiu: nelabai supratau to bičiulio klausimo. Galų gale kokią reikšmę turi šioks toks kurtumas?

Tikras rūpestis užgriuvo kur kas vėliau. Noriu pasakyti, kad mano draugai pamažu pradėjo manęs nemėgti. Būdavo, valgome arba gurkšnojame bare, o jie staiga kad prapliups kvatotis. Ko čia juokiatės? – klausdavau. O jie atšaudavo: kas tau, Noriau-Pasakoriau? Argi nejuokingas anekdotas? Koks anekdotas? – širsdavau. Beje, kodėl mane vadinate Norium-Pasakorium? Ar vardą pamiršote? Suprantu, nelabai gražu taip kalbėtis su draugais, ir jie pradėjo manęs nemėgti, bet, kaip jau sakiau, tik truputį.

Tai va, kadangi mano draugai su manimi būti nebenorėjo, nutariau išvažiuoti į Obabą pas dėdę. Tenai kiauras dienas skaitydavau. Kodėl skaitai tiek vaikiškų knygų? – kartą paklausė dėdė. Gal rengiesi rašyti kokį nors straipsnį apie vaikų literatūrą? Ne, visai ne dėl to jas skaitau – labai patinka. Dėde, rimtai, vaikų knygos yra fantastiškos. Tikrai? – nustebo jis. Aha, patvirtinau. Pavyzdžiui, dabar skaitau knygą apie tokį pelėną. Tas pelėnas Timis Vilis, kiek supratau, gyveno tokiame kaimo darže, ir žinai, kas jam nutiko? Vieną kartą įsiropštė į pintinę pagraužti žirnių ir užsnūdo, tai yra tiesiog nusmigo. Atėjęs daržo šeimininkas užsimetė pintinę ant peties ir iškeliavo į miestą parduoti žirnių. O Timis Vilis sau pučia į ūsą, nieko nenutuokdamas, o vėliau... Atleisk, dėde, bet negaliu kalbėti iš juoko. Ir prapliupau kvatotis. Netrukus lioviausi, nes dėdės akyse pastebėjau ašaras. Noriu pasakyti, kad negražu juoktis nusiminusio žmogaus akivaizdoje; netgi labai negražu.

Nors ir labai nusiminęs, dėdė manimi nuoširdžiai, tiesiog puikiai rūpinosi, neturiu jokių priekaištų. Kas rytą atnešdavo ką tik spaustų apelsinų sulčių ir netgi laikraštį. Deja, manęs jis nedomino. Noriu pasakyti, kad apelsinų sultis išgerdavau iškart, bet laikraščio nė neatsiversdavau. Man buvo daug įdomiau sužinoti kitus pelėno Timio Vilio nuotykius. Sūnėne, padėk tu vieną kartą tą knygą ir perskaityk bent vieną straipsnį laikraštyje. Kadangi dėdę labai myliu, stengiausi jam įtikti. Bet viskas veltui. Man buvo labai sunku suprasti, kas tame laikraštyje rašoma; ypač kankino sporto skyrelis, jis pats sunkiausias, jei neturėsime galvoje politikos.

Todėl pradėjau dažniau nebegrįžti namo. Noriu pasakyti, kad dėdė nieku gyvu nenorėjo nusileisti: vis neduodavo ramybės su tais laikraščiais, o man tai tapo nepakenčiama ir nemalonu, todėl išsmukdavau iš namų ir eidavau pas Alviną Mariją.

Paskui – praleidęs su juo visą dieną – pas jį ir nakvodavau, nes pas Alviną Mariją yra daugybė lovų, kokių dešimt tai tikrai.

Kartą dėdei trūko kantrybė ir jis išsikvietė mano bičiulį, noriu pasakyti, tą gydytoją. Jie abu sugriebė mane ir įsodino į automobilį. Važiavome ilgai, kol privažiavome tokį didelį namą, kuriame nieko daugiau nebuvo, tik baltai apsirengę žmonės. Viskas ten taip balta, kad net baisu darėsi. Mane nuvedė į tokią salę, visą išmuštą kamštine medžiaga, ir dėdė pasakė: atleisk, sūnėne, bet visa tai – tik tavo naudai. Kitaip tariant, jau tikriausiai supratai, kad tau į galvą įsmuko driežas. Privalome tą driežą išprašyti lauk, nes jis tau labai kenkia.

– Ar driežai man kenkia? – negalėjau patikėti. – Dėde, tai visiška nesąmonė. Driežai yra labai gražūs, dėde. Ir tokie žali... – Bet pasigailėjau taip pasakęs. Noriu pasakyti, kad dėdės akyse vėl pasirodė ašaros.

– Dėde, aš esu kaltesnis negu jūs, – tuomet pasakė mano bičiulis. Nesupratau, kad jis kalba rimtai, maniau, kad Izmaelio istorija – tik dar vienas jo literatūrinis žaidimas, panašiai kaip detektyvai. Ir kaip visiškas paikšis pasidaviau jo žaidimui.

– Brangus drauge, nesi joks paikšis, – tada pasakiau. – Beje, kai dėl manęs, tai tą driežą galite palikti ramybėje. Jis man visiškai netrukdo.

Taip ir šnekučiavomės, paskui man nukirpo plaukus ir ilgai kankino, žiauriai kankino. Noriu pasakyti, kad ant galvos uždėjo kažkokius gelžgalius, o aš rėkiau kaip skerdžiamas.

Visa tai nutiko gal prieš kokias penkias dienas. Noriu pasakyti, kad skausmas nurimo, ir mes visi labai džiaugėmės, ypač džiūgavo dėdė. Tu ir vėl esi savimi, šūkčiojo jis. Paskui dar garsiau sušuko: *Fakelas gyvas tol, kol jame rusena ugnis!* Jis man iš tikrųjų buvo panašus į beprotį.

Bet mes ir vėl trypčiojame vietoje. Dėdė jau nebedžiūgauja. Štai vakar atėjo pas mane ir sako: sūnėne, užrašyk, ką man

pasakojai apie Žuberą, užrašyk savo paskutinį tekstą. Ir kuo skubiau, sūnėne, nes tu jau merdėji.

– Ar aš? Merdėju? – nustebau. – Kodėl taip kalbi, dėde? Visiškai klysti.

– Norėjau pasakyti, kad tavo galva anksčiau buvo it fakelas, – paaiškino dėdė. – Bet to fakelo liepsna kartais smarkiai priblėsta.

Nieko jam neatsakiau: regis, dėdė kuoktelėjo. Mano galva visad buvo apskrita, tad niekada nebuvo panaši į fakelą. Be to, nieko neprisimenu apie kažkokį ten Žuberą ir nežinau, ką rašyti. Man siaubingai nuobodu šioje bibliotekoje. Dar gerai, kad čia yra musių. Noriu pasakyti, kad su Alvinu Marija eisime žvejoti, ir mano sugautos musės bus puikus jaukas.

Vietoj autobiografijos

Esu girdėjęs, kad *Žąsies* žaidimas, kaip ir senovės pasakos, reiškia tam tikrą gyvenimo koncepciją; tai yra darbo ir gyvenimo dienų aprašymas, tai – aprašymas ir metafora to, ką tenka išgyventi šiame pasaulyje.

Kokia ta koncepcija – gali pamatyti kiekvienas, kuris prisimena lentą su piešiniu ir žaidimo taisykles, nes tiek piešinys, tiek žaidimo taisyklės įrodo, kad gyvenimas – tai iš esmės sunkumų kupina kelionė, kurioje lygiomis teisėmis dalyvauja Atsitiktinumas ir mūsų Norai; tai kelionė, kurioje nepaisant šių sunkumų – ir jei magiški kauliukai iškrinta bent kiek palankiai – įmanoma judėti pirmyn ir sėkmingai pasiekti tą galutinį tvenkinį, kur mūsų laukia Didžioji Motulė Žąsis.

Šioje kelionėje žaidėjui nieko nėra geriau, kaip savo loštuku pakliūti ant langelių su žąsimi, tada jis gali be eilės peršokti nuo žąsies ant žąsies ir nustumti kitus, ir šitaip irtis tolyn.

Užtat nieko nėra blogiau kaip atsidurti ant keturiasdešimt antrojo langelio – labirinte – ir penkiasdešimt antrojo, kuriame pavaizduotas kalėjimas, ir penkiasdešimt aštuntojo su kaukole. Patekti ant bet kurio iš šių langelių reiškia gaišatį kelyje, netgi sustojimą arba pašalinimą iš žaidimo.

Tarp kitko, sakyčiau, visai nėra banalu, kad minėtas žaidimas-metafora atvestų būtent pas žąsį, o ne pas kurį nors kitą gyvūną. Kadangi žąsis gali vaikščioti žeme, plaukioti vandeniu ir skraidyti, žąsis tradiciškai pasirinkta Išminties, Tobulumo ir Skanėsto simboliu.

Beje, šis žaidimas įrodo, kad tai pasiekti tiek pat sunku, kiek paprasta. Reikia kasdien kiekviename langelyje stengtis viską

atlikti teisingai: tik nuoseklumas užtikrintai padės pasiekti tobulumo ir įgauti išminties.

Tačiau grįžkime prie ištakų. Kaip minėjau – *Žąsies* žaidimas gali tapti bet kurio žmogaus gyvenimo istorija. Pavyzdžiui, kad ir 1951 metais gimusio baskų rašytojo.

Žinoma, kai kas sutapimus pastebi vos žvilgtelėjęs į žaidimo piešinį. Juk šiuolaikinis baskų rašytojas, kitaip tariant, pradėjęs rašyti baskų kalba *euskara* maždaug šeštame dešimtmetyje, labai primena tą vaikigalį pirmame iš šešiasdešimt trijų žaidimo langelių, kuris daugiau nieko neturi, tik veršenikę.

Mes, kurių kūriniai dabar pradėti versti į kitas kalbas, tada į pasaulį išsiruošėme su menkute manta. Mūsų veršenikėje galėjai rasti ne daugiau kaip penkias–dešimt knygų ta kalba, kuria norėjome rašyti patys. Sulaukęs dvidešimties, perskaičiau Gabrielį Aresti*; po trejų metų jau buvau perskaitęs visą baskų literatūrą, kurios diktatoriui nepavyko sudeginti.

Bet jau daug sykių esu kartojęs – tai nereiškia, kad neturėjome tradicijų, nebent žodžiui tradicija suteikiate senos ir susidėvėjusios prasmę. Juk šiandien, XXI amžiuje, visas Arabijos, Kinijos ir Europos tautų literatūrinis paveldas tapo prieinamas knygynuose, bibliotekose ir kitur – ir tai bus vienas didžiausių modernizmo amžiaus pasiekimų. Kiekvienas rašytojas gali susikurti savo tradicijas. Vieną dieną galima skaityti *Tūkstantį ir vieną naktį*, kitą – *Mobį Diką*, o trečią – Kafkos** *Metamorfozes*... Ir tų kūrinių perteikiama dvasia tuoj pat įsilies į rašytojo gyvenimą ir darbą.

Šiandien niekur nėra griežtų ribų, ir Baskija jau nebėra vien tik Baskija, bet, anot Selso Emiljo Fereiro*** – *vieta, kur pasaulis*

* Gabriel Aresti Segurola (1933–1975) – poetas ir prozininkas, rašęs baskų kalba, galbūt pats žymiausias XX a. rašytojas, rašęs šia kalba.

** Franz Kafka (1883–1924) – žymus austrų prozininkas, vienas įtakingiausių ir savičiausių XX a. rašytojų, rašęs vokiečių k.

*** Celso Emilio Ferreiro Míguez (1912–1979) – ispanų politikas ir rašytojas.

vadinamas Euskal Herria. Taigi, nedrįsčiau sakyti, kad mes, dabartinė baskų rašytojų karta, neturime tradicijos; veikiau galima teigti, kad mums trūko *praeities* ir knygų, iš kurių galėtume mokytis rašyti savo kalba. Berniukas Žirniukas nėjo mūsų keliu; neįmanoma rasti trupinių, kurie mus parvestų namo.

Turbūt daugelis atspėjote, kad šis labai svarbus klausimas yra susijęs su literatūrine kalba. Žinoma, rašymas – tai kūrybinis veiksmas, o išmonė, dar vadinama literatūrine kalba, yra visa, kas ilgainiui sukaupiama daugelio žmonių darbu ir prisitaiko prie kiekvienos epochos išraiškos reikmių.

Pavyzdžiui, tokio darbo vaisiai yra tam tikri nematomi žodžiai. Kai skaitytojas lietuvių kalba skaito romaną, kur daugybė dialogų, nepastebi tekste pasikartojančių *tarė*, *pasakė* ir *pareiškė*. Tie žodžiai yra, bet juos priimate kaip pakelės, kur kasdien vaikštinėjate, medžius – jau tiek sykių esate juos skaitę, kad nė nepastebite.

Rašydamas baskų kalba *euskara*, nesuku galvos dėl *esan* (tarė) arba *erantzun* (pasakė); bet ją laužau dėl *arrapostu* (pareiškė), nes šis žodis skaitytojui neįprastas – tas medis skaitytojui pažįstamas, bet, eidamas keliu, niekada jo nepastebėjo. Taigi, baskų rašytojas žino, kad prie šio žodžio skaitytojas sustos, nes jis jam pasirodys tarsi trukdis arba svetimkūnis.

Mano manymu, pirmoji literatūrinės kalbos priedermė turėtų būti tokia: nevarginti. Dėl to mums ir skaudu – dėl praeities ir pavyzdžių stokos ir kad neturime pakankamai knygų, kurios būtų sukūrusios tradiciją. Itin skaudu buvo anuomet, šeštame dešimtmetyje.

Tačiau jaunasis baskų rašytojas, kaip ir kiekvienas jaunas menininkas, užtektinai turėjo ryžto užpildyti pirmuosius kelionės-žaidimo langelius, per daug nekvaršindamas galvos, ką daro, ir

nelabai suvokdamas, kur pakliuvo. Maža to, jis tikėjo, kad turi daug ką pasakyti. Jo pasaulis nesibaigė su Barocha*.

Į kelionę tik su veršenike išsirengęs jaunuolis pasiekė bent jau devintą langelį, kuris buvo antroji žąsimi pažymėta vieta: išleido vieną kitą apsakymą (jie sudėti į Baskų literatūros antologiją *Euskal Literatura*, 1972), vieną kitą apysaką (*Ziutateaz*, 1976) ir net kelias eilėraščių knygas (*Etiopia*, 1978).

Jam pakako ir tos nedidelės patirties, kad suprastų, kokia vargana jo manta. Staiga jis pasijuto tarsi pakliuvęs ant dešimto langelio, vaizduojančio popieriniu laiveliu plaukiantį vaiką. Išaušo abejonių valanda.

Bet mūsų buvo gana daug ir tą popierinio laivelio bandymą atlaikėme. Mums pasisekė peršokti dešimtą langelį ir stengėmės pirmiausia pasiekti dvidešimt ketvirtąjį – su knygą skaitančiu triušiu, paskui – keturiasdešimt trečiąjį, kur garbaus amžiaus senolis skaito knygą ir sužino daug naujo.

Šie langeliai dabar mums lengvai pasiekiami. Dabar turime literatūros tinklą, kuris mums, rašytojams, netgi duoda galimybę pragyventi iš autoriaus teisių tokių knygų, kaip *Bi anai* (1984) ir *Obabakoak* (1988).

Šuoliui iš dešimto langelio į keturiasdešimt trečiąjį labai pagelbėjo kelios žąsys. Viena iš jų – minėtas Gabrielis Aresti. Kita – Luisas Mičelena**. Jie abu dirbo, kad mes, jaunesnieji, turėtume bendrą literatūrinę kalbą, vadinamą *euskara batua*, ir kad veršenikę pakeistume į gerą lagaminą. Kelionė tęsiasi, ir turbūt daugelis mūsų mano, kad viskas bus gerai.

Žinoma, nuogąstavimų irgi pakanka. Žiūrėdamas į žaidimo lentą, matau ir keturiasdešimt antrą langelį – kalėjimą, ir

* Pio Baroja y Nessi (1872–1956) – gydytojas ir rašytojas, priklausęs judėjimui *Generación del 98*.

** Koldo Mitxelena Elissalt, žinomas kaip Luis Michelena (1915–1987) – įžymus baskų kilmės ispanų lingvistas.

keturiasdešimt aštuntą su kaukole, o visai greta Didžiosios Motulės Žąsies tvenkinio, šešiasdešimt antrame langelyje, pavaizduotas grėsmingas žmogus žaliais drabužiais ir smailia skrybėle... Jų stengiuosi išvengti.

Bet savo užmojų neatsisakysime: kursime, rašysime. Juk žaidimas tam ir yra, kad jį žaistume.

BERNARDO ATXAGA

Bernardo Atxaga
OBABAKOAK

Iš ispanų k. vertė Alma Naujokaitienė
Redagavo Ona Balkevičienė

Išleido
kitos knygos
www.kitosknygos.lt
www.facebook.com/kitosknygos

Dizainas
vario burnos | idėjų dirbtuvės
www.varioburnos.com

Viršelio idėja Julijos Grigorjevos

Spausdino
Standartų spaustuvė
Dariaus ir Girėno g. 39, Vilnius
www.standart.com

Tiražas 1100 egz.

Užverti perskaitytą knygą ir jausmas lyg kokioj palaimoj skendėtum.

Literatūra ir menas

Baskiško magiškojo realizmo šedevras paslaptingu pavadinimu *Obabakoak* tapo garsiausia baskų literatūros knyga, buvo ekranizuotas ir išverstas daugiau kaip į 30 kalbų.

Išgalvotame Baskų krašto miestelyje gyvena spalvinga bendruomenė: dvasininkai, keliautojai, inteligentai, idiotai ir mitinės būtybės. Čia šmėžuoja angelai ir pavojingų galių įgiję driežai, o miestelio gyventojų nuotykiai virsta kelione per fantazijų kraštovaizdį, mikliai šokinėjant nuo viduramžių iki mūsų dienų. Romane veikia indėnų vadu tapęs britų karininkas, aistringa jaunutė mokytoja, Baskijos patriotas, įkvėptas plagijavimo teorijos, ir daugelis kitų. Sunkiai išverčiamą knygos pavadinimą geriausiai atitiktų *Istorijos apie Obabos žmones ir kitus padarus.*

Knygoje keliami klausimai universalūs, o laikas – neapibrėžtas. Istorijos novatoriškai gaivios ir stulbinamai dera tarpusavyje. Atxaga geba išlaikyti dėmesį, mikliai ir subtiliai žongliruodamas istorijomis, bet nepaleisdamas siūlo galo vedžioja mus po visą *Žąsies* žaidimą.

The Independent

Autoriaus sujungti pasakojimai – kaip atskiri mažučiai meno kūriniai, persmelkti humoro ir kandžios, bet ne žeminančios ironijos. Linksma knyga, kuri nė akimirką neatrodo banali.

The Times Literary Supplement

3N 978-609-427-193-9

